

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OLAF RYES SAGA.

P. FR. RIST.

OLAF RYES SAGA.

OPTEGNELSER, DAGBØGER OG BREVE.

KØBENHAVN.

DET NORDISKE FORLAG.

BOGFORLAGET—ERNST BOJESEN.

MDCCCXCIX.

Oplag: 1500 Ekspir.

Oens Rye

Denne Bog søger at fremstille Olaf Ryes Personlighed paa Grundlag af hans Breve og Optegnelser. Af disse findes en stor Del paa det store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, en Mængde andre er desuden stillet til min Raadighed af hans Slægt i Danmark og i Norge, der paa den elskværdigste Maade har staaet mig bi med Oplysninger og Meddelelser.

Som det vil ses, er desuden mange andre samtidige Breve overladt mig til Benyttelse, lige som jeg har haft meget Udbytte af de mangfoldige mundtlige og skriftlige Meddelelser, som det er lykkedes mig at indsamle. —

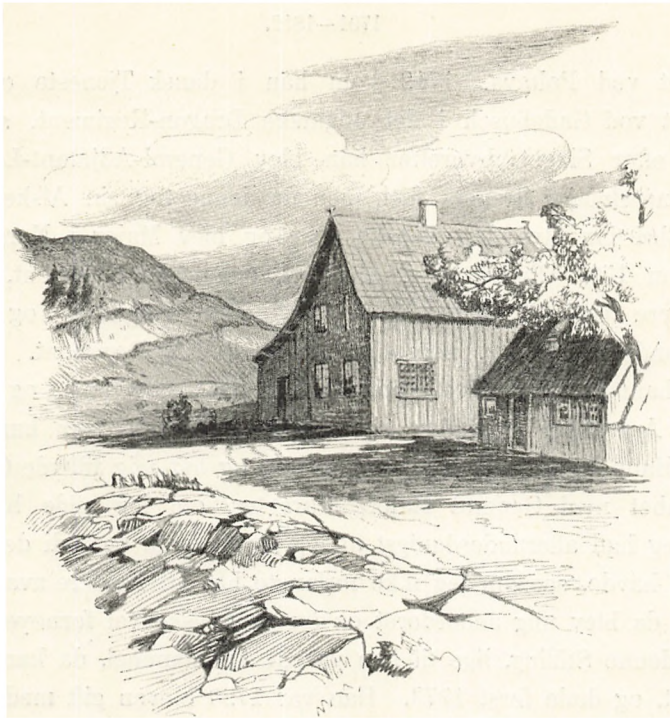
Af den store Mængde trykte Kilder, der er benyttet, skal jeg indskrænke mig til at nævne Fr. Helwegs fortrinlige lille Bog: „Jydske Minder fra Forsommeren 1849“ og Vaupells „Læssøes Levned“, samt for Krigshistoriens Vedkommende at henwise til N. P. Jensens, „Den slesvigske Krig 1848—50,“ og Generalstabens „Den dansk-tyske Krig i Aarene 1848—50“.

P. Fr. R.

INDHOLD.

	Side
1791—1815. Slægten Rye. — Barndom og Ungdom. — Lieutenantstid. — Krigen 1814. — Afhandling om Krigen af Olaf Rye: Kort Fremstilling af de militære Begivenheder i Norge 1814. — Krigens Udfald. — Olaf Rye søger Afsked og nægter at aflægge Eden. — Afsked af norsk Krigstjeneste. — Olaf Rye forlader Norge.	1
1815—1818. Rejse til Kjøbenhavn. — Prins Christian Frederik. — Rejse til Preussen. — Feltmarskalk Blücher. — Sekondlieutenant i det preussiske Landeværn. — Ophold i Cöln. — Pengeød. — I Krig. — Feltliv. — Udnævnelse til dansk Officer. — Tilbagemarch til Tyskland. — Rejse til det danske Armékorps i Frankrig. — Bestræbelser for at komme i russisk Tjeneste. — Tjenesteforseeelse. — Olaf Rye sendes som Arrestant til Danmark. — Fæstningsstraf i Frederiksort. — I Garnison i Rendsborg. — Pengemangel. — Rye bliver Stabskaptajn. — Hans Faders Død.	28 38
1818—1848. Rejse til Norge. — I Rendsborg. — Jagtliv. — Hestehandel. — Pengeforhold til Helgesen. — Giftermaal. — Rejse til Norge. — Hans Hustrus Død. — Rejser til Norge. — Livet i Rendsborg. — Olaf Rye bliver Kompagnichef. — Giftermaal. — Hans anden Hustrus Død. — Han faar Majors Karakter. — Hans Børns Død. — Oldenborgske Regiment. — Hertug Vilhelm af Glücksborg. — Prinsen af Nör. — Livet i Rendsborg. — Politiske Forhold i Hertugdømmerne. — Slægten i Norge. — Olaf Rye bliver Major. — Rye og Helgesen. — Hærordningen 1842. — Olaf Rye bliver Oberstlieutenant og Kommandør for 1. Bataillon i Kjøbenhavn. — Ryes ydre Personlighed og Optræden. — 1. Bataillon. — Giftermaal. — Rejse til Norge. — Bopæl paa Kastelsvejen og Livet dér. — F. R. C. Bülow. — Olaf Rye køber Grundejendom og anlægger en Fabrik. — Olaf Ryes politiske Anskuelser. — Christian VIII's Død. — Martsdagene 1848. — Krigens Udbrud. — Olaf Ryes Konduiteliste.	58

	Side
1848—1849. 1. Bataillons March paa Sjælland. — Olaf Ryes Stemning. — Sønderjylland. — Træfningen ved Bov. — Slaget ved Slæsvig. — Olaf Rye bliver Brigadechef. — Hans Forhold til sine Undergivne. — Olaf Rye bliver Oberst. — Kampene i Sundeved. — Ophold i Jylland. — Vaabenhvile. — Kvarter paa Agersbøl-Gaard. — Fabrikken i Kjøbenhavn. — Vaabenstilstand. — Olaf Rye paa Als. — Hans Forhold til sin Stab. — Hans Personlighed. — Chef for 5. Brigade (Kolding). — Ryes Brigade rykker ind i Sønderjylland.	92
Breve fra Olaf Rye fra 28. Marts 1848 til 24. Marts 1849.	113
1849. Olaf Ryes Personlighed. — Omslag i hans politiske Stemninger. — Ordren til Retræten til Jylland. — Olaf Rye i Magstrup Præstegaard. — April Maanedes ulykkelige Begivenheder. — Olaf Ryes Stab. — Læssøe kommer til Brigaden. — Slaget ved Kolding. — Olaf Rye og General Hansen. — Træfningerne ved Viuf og Gudsø. — »Ryes Tilbagetog« begynder. — Befolkningen i Jylland. — Trop-erne. — Olaf Ryes Uforsagthed. — Bag Hansted Aa. — Stillingen ved Skanderborg. — Ad Helgenæs til. — Ryes Popularitet. — Rye og hans Mænd. — Stilling Nord for Aarhus. — Udfaldet ved Fredericia forberedes. — Ryes Brigade afgaar.	175
Breve fra Olaf Rye og hans Dagbog fra 28. Marts til 5. Juni 1849.	202
Olaf Ryes sidste Dage. Olaf Rye tager til Fyen. — Kvarter i Bogense. — Besøg hos Bülow. — Konference i Veilby Præstegaard. — Sidste Brev til hans Hustru. — Middag paa Gyldensten. — Mødet i Hovedkvarteret. — Breve til Læssøe og Steinmann. — Ryes Brigade gaar over til Fredericia. — Aftenen hos Bülow. — Generalerne sejler over Beltet. — Natten i Fredericia. — Olaf Rye under Slaget. — Hans Død. — Sorgen over hans Fald. — Kongens Brev til hans Enke. — Bisættelsen i Fredericia og Begravelsen i Kjøbenhavn. — Hæderen om hans Navn. — »Ryes Brigade« sætter ham et Monument.	255

Olaf Ryes Fødested.
(Efter en Skizze tegnet af Generalinde Rye 1844).

1791—1815.

Olaf Rye er født den 16. November 1791 paa Gaarden Bø i Bø Præstegjeld i Nedre Telemarken, 4 Mil Nord for Skien.

Øverst paa Slægtens Stamtavle staar hans Tip-Oldefader, Kammerraad *Henrik Rye*¹ (død c. 1700), der var General-Told-Forvalter i Bergen, og som var gift med Margaretha Rye fra Kjøbenhavn, hvor ogsaa deres Søn, *Poul Christian Rye*, skal være født (1684). Han kom, 17 Aar gammel, paa det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn, gik 1707 i russisk Tjeneste som Chef for et Dragon-Kompagni og deltog

¹) Hans Slægt siges at have været dansk, og stammer vel saa fra en af de Landsbyer her i Landet, som bærer dette Navn, men ogsaa i Norge findes Stednavnet Rye som f. Eks. i Meldalens Præstegjeld i Trondhjems Stift og i Svennes Annex til N. Aurdal Præstegjeld i Valders.

De danske Familier, der bærer Navnet Rye, vides ikke at være i Slægt med Olaf Rye. (Se Stamtavlen.)

i Slaget ved Poltava. 1712 kom han i dansk Tjeneste og deltog i Slaget ved Gadebusch i det ungarske Dragon-Regiment, som blev opløst efter Slaget, hvorefter han blev General-Adjutant-Lieutenant hos Generalmajor Gregers Juel, men da denne tog sin Afsked, forlod Poul Christian Rye den danske Hær og blev Major i Norge. Her blev han 1737 Oberst og Chef for 2. oplandske Regiment, men af pekuniære Grunde afstod han 1742 dette Regiment og overtog Kommandoen over 2. bergenusiske nationale Regiment. Det lykkedes ham 1759 at blive Kommandant paa Bergenhus, og da han i den Anledning opholder sig i Kjøbenhavn, skriver han til sin Søn: »Hans Majestæt var og saa naadig og lod mig tilbyde Commendantskabet med General Majors Character, om ieg vilde have den, mens ieg bad allerunderdanigst at ieg motte nyde det udi den Character, ieg havde, saasom ieg ikke forlangte her efter videre avancement, hvilked da blev mig accorderet og ieg er ganske vel fornøyed«. Han blev i denne Stilling, lige til han var 81 Aar gammel, da han blev afskediget, og døde først 1773. Han var 1720 bleven gift med en Datter af den bekendte Stiftamtmand i Christianssand Johan Sigismund Hassius Lillienpalm, der var meget rig.

Olaf Ryes Bedstefader *Johan Henrik Rye*, der blev født i Christianssand 1722 og i en ung Alder kom i Huset hos sin Moders Forældre, er der ikke meget at fortælle om. Han blev 15 Aar gammel Kommandersergent og avancerede saa, til han 1769 blev Kaptajn ved 2. smaalandske Regiment. 17 Aar efter — 1786 — blev han Oberstlieutenant ved 1. Aggershus's nationale Regiment og to Aar efter afskediget med Oberst Karakter. Han var 1753 bleven gift med Præsten Andreas Weidemanns Datter. Hendes Moder var født de Seue, rimeligvis en Datter af Oberst Mathias de Seue; thi han testamenterede 1766 Johan Henrik Ryes Sønner en for den Tid ikke ubetydelig Sum. Olaf Ryes Fader fik saaledes for sin Part 600 Rdlr.

Da Olaf Rye blev født var hans Fader *Mathias Andreas Rye* (f. 1756) Kaptajn i Telemarkske Regiment og Ejer af Bø Gaard. Han var gift med Elisabeth Johanne Lind, en Datter af Guldsmed Ole Lind i Christiania. Hun skal have været en ligesaa blid og elskværdig Kvinde, som Manden var stræng og vanskelig at omgaas. Han stod sig heller ikke altid godt med sine Overordnede og Undergivne,

da han var en meget hidsig Mand, men havde af og til slemme Stridigheder med dem, som han dog altid klogelig vidste at rede sig ud af. Sin Gaard skal han have drevet med stor Dygtighed, især interesserede han sig meget for Havedyrkning og anlagde en temmelig stor Frugthave paa Bø Gaard. Han søgte ogsaa at udbrede Sands for Havedyrkning i Sognet.

Olaf Rye blev døbt den 29. December 1791 og i Daaben kaldt Ole eller Ola. I alle de offentlige Aktstykker, der vedrører ham kaldes han, lige til han 1837 bliver Stabskaptajn, Ole von Rye. Selv underskriver han sig altid Olaf, undtagen i Brevene til Hjemmet. Efternavnet skal udtales i to Stavelser ligesom f. Ex. Navnet Due, og det er først her i Danmark og vistnok ikke før Krigen, at han af Soldaterne blev kaldt Rye uden Udtale af »e«et, ligesom f. Eks. Militærnavnene Bie og Moe.

Der var en ret stor Børneflokk paa Bø. Da Olaf Rye kom til Verden, var der to Drengene og to Piger, og efter hans Fødsel kom der to Drengene til, af hvilke den yngste dog strax døde. Om hans Barndomsaar vides ikke meget, men man kan vel sige sig selv, at det har været et raskt og kraftigt Friluftsliv, de sex Søskende — mellem hvilke der kun var 1 à 2 Aars Aldersforskel — har ført dér paa Gaarden, maaske noget kuede af den strænge og utilgængelige Fader, men Moderen, som Olaf Rye altid omtaler med den ømmeste, sønlige Kærlighed, har vel mildnet Strængheden. Hvorledes Livet nu end har været, sikkert er det, at Olaf Rye altid omfattede sit Barndomshjem, sine Søskende og alle sine norske Slægtninge med en Ømhed og en Længsel, der blev yderligere forstærket ved den tvungne Fraværelse, der altid lader den Landflygtige se Hjemmet i et fortryllet Skær. Endnu i Slutningen af sit Liv taler han om »at rejse hjem«, naar det gælder en Rejse til Norge.

Alle Drengene blev Officerer og kom tidlig hjemme fra. Den ældste Søster, *Anna Dorthea* blev gift med den bekendte *Marcus Henrik Florentz*, der var Foged i Øvre-Telemarken,¹⁾ men *Frederikke Christine* blev hjemme og var hele Livet igennem Moderens Støtte.

¹⁾ Han havde været ansat i Rentekammeret og var Foged i Telemarken 1811—36. Han var født 1777 og døde først 1869, altsaa 92 Aar gammel. »Gamle-Futen« som han kaldtes, var en i Norge meget bekendt og anset Mand.

Da Olaf Rye var 10 Aar gammel vilde Faderen allerede have ham ind paa det norske militære Institut i Christiania, thi den 11. Novbr. 1801, skrev Chefen for Telemarkske Regiment, Oberst *Otto Henrik de Schleppegrell* fra Frederiksværn, hvor Regimentet havde Garnisonskvarter, saalunde:

»Hr. Capitajn v. Rye har en Søn, Ole Rye, som han øndsker medtaget næste Foraar som virkelig Cadet ved det Norske militære Institut; det Kgl. Generalitets- og Commissariats-Collegium ansøges underdanig, at dette unge Menneske maatte vorde antaget ved Institutet som det eneste Subject, Regimentet denne Gang haver.

Underdanig O. H. de Schleppegrell.

I et Bilag oplyses det, at »Eleve Ole Rye« endnu ikke var i Numer, at begge Forældrene var ilive, at han ikke var konfirmeret, »Exterieur maadelig, efter sin Alder skriver og regner temmelig vel.« Faderen vilde være ansvarlig for hans Underhold ved Institutet.

Drengen kom imidlertid ikke ind paa Institutet før 1804 den 7. April, samtidig med Regimentschefens Søn, *Frederik Adolph Schleppegrell*, der var et Aar yngre, og med hvem han nu stod Last og Brast hele Livet igennem.

Da Krigen mellem Danmark-Norge og England brød ud 1807 sad Olaf Rye i ældste Klasse, »men«, skriver han i en lille Selvbiografi: »endnu Barn og ikke konfirmeret kunde jeg ikke afgaa til Armeen, men maatte, skønt Officer, blive dér, indtil jeg næste Foraar blev konfirmeret.« Den 4. Maj 1808 blev han udnævnt til Fændrik uden Anciennitet ved det telemarkske Infanteri-Regiment, hvor Faderen stod som Kaptajn og hans ældste Broder *Valdemar* som Premierlieutenant. Allerede otte Dage efter hed det i Kgl. Resolution af 15 Maj: »Den under 26. Marts d. A. ved det telemarkske Infanteri-Regiment uden Anciennitet ansatte Fændrik Ole von Rye, som nu har taget Officersexamen ved det norske Landkadet-Corps, tillægge vi herved Fændriks Anciennitet fra 1. Januar d. A.« Samtidig fik han 100 Rdr. i Ekviperingspenge.

Hans næstældste Broder *Johan Henrik*, som var bleven Student 1804, havde imidlertid søgt sin militære Uddannelse i Kjøbenhavn og blev samme Aar som Olaf Fændrik ved Marineregimentet her. Han tog Aaret efter Officersexamen ved det danske Militærinstitut og blev Sekondlieutenant.

I hine Tider foregik alt Avancement i Danmark-Norge regimentsvis, hvilket var en i høj Grad uretfærdig Metode; thi Følgen heraf kunde være, at det blev afhængigt af ganske tilfældige Omstændigheder, om en Officer avancerede eller ikke. Der fandtes Regimenter, hvor Pladserne ved tilfældig Afgang, Dødsfald o. lgn., var besatte med forholdsvis unge Officerer, hvorimod der ved andre fandtes temmelig bedagede Kammerater i de lavere Charger. Olaf Rye havde i Begyndelsen af sin Løbebane stort Held med sig, da der var Mangel paa Officerer i Armeen ved Krigen Udbrud. Senere, i den danske Hær, led han haardt under det absurde Avancementsforhold.

Allerede den 18. Maj 1808 blev han Sekondlieutenant paa Grund af en Kaptajn Koss's dødelige Afgang.

Hele Vinteren 1807—8 havde Landet været i stærk krigerisk Op-hidselse. Man ventede Svenskernes Angreb ved Grænsen og de engelske Skibe ved Kysterne, især i Christiania Fjord. Da Krigen brød ud, maatte Telemarkske Regiment gøre Strandvagt i det sydvestlige Norge og kom ikke til at tage Del i de egentlige Krigsbegivenheder. Disse var af en saa heldig Natur for Norge, at de gjorde Hæren meget populær og opflammede de unge Sind. I Slutningen af Aaret var Krigen jo egentlig forbi, men de politiske Forhold truede hvert Øjeblik med dens Udbrud og holdt Hæren og Befolkningen i Aande.

Ved Nytaarstid 1809 blev Olaf Rye flyttet fra et nationalt Kompagni til et Grenader-Kompagni og i Slutningen af Aaret — den 14. December — blev han udnævnt til Premierlieutenant. Han var da kun 18 Aar gammel.

De følgende Aar maa vistnok have været en lykkelig Tid for den unge Officer. Den korte Exercertid fraregnet var han permitteret det meste af Aaret. Om Sommeren var han paa Opmaaling for det kgl. Rentekammer, og om Vinteren var han hjemme paa Bø eller hos sin Søster Anna Dorthea Florentz paa Gjelstad, for at udregne Opmaalingerne og tegne Kort efter dem. Arbejdet blev godt betalt, og der var dejlig Tid til at rejse om i Landet til Slægt og Venner. Han strejfede om overalt, morede sig paa alle Maader, og det var disse Aar, der gjorde ham til den dygtige og lidenskabelige Jæger, som han var hele sit Liv igennem.

Egenlig militær Uddannelse var der ikke Tale om i Olaf Ryes Ungdom. De korte Exercertider gav ikke meget Udbytte, og militære Studier var ikke i Anseelse. »Den store Flerhed af den norske Armees Officerer,« siger en norsk Forfatter om den Tid, »synes saa langt fra at skatte en militær-videnskabelig Uddannelse, at de snarere fandt saavel denne som militær-literære Beskæftigelser i det Hele taget at være under en Officers Værdighed.«

Under Friluftslivet paa Opmaalingerne og Jagterne paa Fjeldene voxede Vingerne ud paa Olaf Rye, og de tvungne Forhold i det snævre Garnisonsliv snærede ham haardt. Det gjorde de ogsaa senere, hele hans Liv igennem. Om han end ikke var forsømmelig lige over for den indre smaat skaarne Tjeneste, saa behandlede han den dog overlegent og ikke med den Nøjagtighed, som altid er nødvendig, men som den Gang blev dreven ud i de mest pedantiske Konsekvenser. At han ikke var saa punktlig, som det var ønskeligt, viste sig, da han i Efteraaret 1812 en Maaned for sent indsendte Regnskab og Marchrute for det Kompagni, som han havde havt Kommandoen over paa Hjemmarchen fra Kantonnementet, og det var tilmed saa uordenlig skrevet og affattet, at det blev sendt tilbage til ham med en alvorlig Tilrettevisning og Paalæg om hurtig Expedition. Men Bataillonnen fik det imidlertid ikke tilbage igen og maatte derfor i November indsende de andre Kompagniers Regnskaber uden at oppebi hans, men beder da ogsaa om en »kraftig Foranstaltning« fra Regimentets Side for at sligt ikke skal gentage sig.

Om han blev straffet ved denne Lejlighed, vides ikke, men det er rimeligt nok. Efter al Sandsynlighed har denne Sag dog bidraget sit til, at Olaf Rye er bleven ked af det Hele, thi en Maaned efter sender han — og et Par Dage efter ogsaa Schleppegrell — Ansøgning ind om at maatte rejse til Kjøbenhavn. Den 11. December ansøger han den kommanderende General om »Tilladelse paa 3 Maaneder at foretage en Rejse til Kjøbenhavn, som mit Fremtidsvel gør mig magtpaaliggende at iværksætte.« Og han mener at, »da Kapitainen er nærværende ved Compagniet, kræver Tjenesten ved samme i Vintermaanederne ikke uden i særdeles og uforudseete Tilfælde Premierlieutenantens Nærværelse.« Schleppegrell støtter sin Ansøgning paa, at han vil tage Landmaaler-Examen i Kjøbenhavn. Regimentet indsender disse An-

søgninger og fremhæver, at de to Officerer har været permitterede fra September for at deltage i Opmaalingen i Laurvigs Grevskab, hvilket baade har bidraget »til deres Øvelse i denne nyttige Videnskab« og »til deres økonomiske Vel,« den paaskønner deres Motiver til at søge Rejse-Tilladelse, og man ser, at det noget vage Udtryk, Rye bruger om »sin fremtidige Velfærd« bestaar i »at han i Kjøbenhavn agter at tage Information i Sprogene.« Regimentet anbefaler ikke Ansøgningerne: »Tjenestens Udfør ved Regimentet bliver dog,« skrives der, »den første Pligt og deres Kundskabers Udvidelse den anden.« Kongen afslaar strax Ansøgningerne med et: »kan under nuværende Konjunkturer ikke bevilges.«

Dette Aar 1812 var iøvrigt rigt paa Begivenheder for Familien Rye. Det var den Gang Skik og Brug, at Officerer af samme Slægt stod ved samme Regiment, saa at dette paa en vis Maade blev dem et andet Hjem, Slægten hørte til Regimentet. Det havde sine store Fordele. Det ældste Medlem af den Slægt, der stod ved Regimentet, kunde f. Ex. ved at tage sin Afsked hjælpe paa Slægtens yngre Medlemmers Befordring. Netop dette skete 1812.

Olaf Ryes Fader, der 1809 var bleven Major og Bataillonskommandør og 1811 Oberstlieutenant, var nu 66 Aar gammel. Da han den 25 Februar 1812 efter Ansøgning fik sin Afsked med 400 Rdr. i Pension, blev Sønnen Valdemar Kaptajn, og den yngste Søn, Johan Mathias, der havde været Repetent paa Landkadetkorpset, og som den 1. Januar var bleven ansat ved Regimentet som Sekondlieutenant, blev nu ved Faderens Afsked Premierlieutenant ved samme. Den fjerde Søn, Johan Henrik, havde imidlertid studeret Jura i Kjøbenhavn og blev juridisk Kandidat den 10. Januar og i November s. A. Premierlieutenant ved Kjøbenhavns Infanteri-Regiment. Det var jo ogsaa i Slutningen af Aaret, at Olaf Rye indsendte sin Ansøgning om Orlov, — var det Broderens Held i Kjøbenhavn, der lokkede ham?

Det saa imidlertid ogsaa den Gang ret sørgeligt ud i Norge. Olaf Rye havde i sin Ungdoms første Tid allerede oplevet store Omvæltninger i Landets Tilstand. I Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede havde de politiske Begivenheder ude i den store Verden foranlediget, at det norske Folk ved en blomstrende Handel havde erhvervet sig Velstand og Velvære, og de Forhold, som havde

bevirket dette — Revolutionen og Napoleons Krige — blev derfor set i et andet Lys her, end de fleste andre Steder. Senere blev Norge selv draget ind i den politiske Hvirvel, Krigen kom, Adgangen til Havet blev lukket, Forbindelsen med Broderlandet blev vanskelig, undertiden umulig, og Landet, som ikke kunde brødføde sig selv, maatte holde en Hær paa Benene for at hævde sin Selvstændighed, som dets gamle Arvefjende, Sverrig, mere og mere truede med at krænke. Der var Fattigdom og Pinagtighed overalt. Aaret 1812 fyldte Bægeret til Randen, bragte Misvæxt og Hungersnød, og man kan forstaa, at de unge Officerer længtes efter at komme bort for at se andre Steder, andre Lande, hvor der muligvis ikke var saa trykkende snævert som derhjemme.

I 1813 kom Statsbankerotten, de politiske Begivenheder tog Fart, Krigen i Holsten var i Virkeligheden en Kamp om Norge, og medens den stod paa, var selve Hæren i det Land, der blev kæmpet om, uvirksom, fattig og sulten, og kunde paa Grund af Mangel paa Forraad og Fornødenheder, ikke slaa det Slag, som den saa inderlig ønskede at slaa.

Saa kom Freden i Kiel. Den danske Konge blev tvungen til at afstaa Norge og alle dets Indbyggere med fuld Suverænitet til den svenske Konge. Dette var for de fleste Normænd det samme som national Vanære, som en Opgivelse af national Selvstændighed, en langt værre Afhængighed end den gamle, som de vel havde været misfornøjet med, men den havde dog Tidens Hævd og den forskønnedes dog ved de fælles historiske Minder og de mangfoldige trofaste Forbindelser, der med mange fine Traade knyttede Norge og Danmark til hinanden.

Det norske Folk rejste sig da med Begejstring for at hævde sin Selvstændighed; det valgte sig en Konge, gav sig en fri Forfatning og tog Krigen op mod Sverrig.

Olaf Rye deltog i Krigen 1814 som Premierlieutenant ved det telemarkske Regiments 2. Jægerdivision, der bestod af de vestfjeldske og tindske Kompagnier, som hørte til General Staffeldts Brigade. I Slutningen af Februar afmarcherede hans Afdeling, og han deltog i en Del af de Træfninger, som forefaldt, saa som ved Hafslund, paa Rolfshøen, ved Rolfssund, Sannesund og Sannegaard osv.

Ni Aar efter, da han som dansk Officer sad nede i den lille holstenske Fæstning Rendsborg, nedskrev han en lille krigshistorisk Oversigt over Krigen i Norge 1814, som skal meddeles nedenfor. Den er en stræng og ubønhørlig Kritik over de militære Forhold og selve den ulykkelige Krig, den indeholder Intet om ham selv og er kun lidet personlig, kun naar det telemarkske Regiment nævnes, véd man, at det er ham selv, det omhandler. Kun enkelte Steder bryder en underkuet Harme frem. Endnu langt senere, da han er henved halvhundrede Aar, ser han med andre Øjne paa Sagen og ryster paa Hovedet ad sin Ungdommelighed. »I Januar 1814«, skriver han, »da Frihedssvimlen greb hele Norge, var jeg desværre ogsaa en af de mest exalterede. Men endnu for ung, næsten endnu Barn, gik jeg for vidt i Alt og havde ikke Fornuft nok til at dømme om, hvad den sande Ære fordrer, og troede, at Alt maatte føje sig efter mine forvirrede Ideer. Da jeg kom til Sverrigs Grænse, kommanderede jeg et Jægerkompagni paa 200 Mand, og jeg og nogle andre ligesaa excentriske Hoveder, der havde lignende Kommandoer, tænkte, at vi dermed kunde forsvare Landet mod enhver Fjende. Hvor jeg kunde, søgte jeg Løjlighed til Kamp, om end Overmagten var nok saa stor, men udrettede Intet.«

Kort Fremstilling

af militair Begivenhederne i Norge i Aaret 1814 af Olaf Rye.

Saasnart Kieltractaten blev bekiendt i Norge, hvorved dette Rige med fuld Souverainitetsret, var bleven afstaaet til Sverrige, viste Stemningen sig saa aldeles imod denne Forening, at der for Prinds Christian Friderick, dengang Statholder i Norge, intet andet Middel gaves at forebygge Annarci og Oprør, end at erklære sig for Folkets Villie. For at forvise sig, om den Stemning, som yttrede sig under hans Øine i Hovedstaden, ogsaa var almindelig, gjorde Prindsen en Reise igiennem de vestlige og nordlige Provindser af Riget; overalt mødte ham den samme Entusiasmus for Frihed og Selvstændighed; overalt

den samme Afskye for en Forbindelse med Sverrige, som man i Aarhundreder var vandt til at ansee for sin arrigste Fjende.

Imidlertid blev en Armees af omtrent 30,000 Mand i største Hast sammenkaldet i det Sydenfjeldske, som, medens Prindsens Fraværelse, commanderedes af General-Major von Staffeldt. — Midt i Februar Maaned, da Prindsen kom tilbage fra Trondhjem, erklærede han sig som Norges midlertidige Regent, og sammenkaldte en Rigsforsamling at møde paa Eidsvold den 10. April, for at bestemme Norges Regjeringsform for Fremtiden, og hvorhen et hvert Regiment og Corps i Armeen skulde sende som Deputerede een Officeer og een Gemeen. —

Enhver troede, at denne betydelige Armees Bestemmelse ikke blot var at forsvare Grændserne, da den svenske Armees slette Tilstand, for største Delen slet exercerede og endnu slettere commanderede Landeværn, — da Kjernen af Armeen var med Kronprindsen i Tydskland, — sikkerlig ikke gjorde en saa betydelig Styrke nødvendig. Den Hurtighed, hvormed denne Armees blev sammenkaldt, — thi adskillige Compagnier, blandt andre af tellemarkske Regiment, tilbagelagde fra deres Standquarterer til Samlings-Stedet ved Moss, i en Tid af 8 Dage nogle og Førgitive norske Mile, — saa og den Ordre at enhver Mand skulle medtage sine Skie, lod formode, at man vilde benytte den sidste Rest af Vinteren for at foretage et Indfald i Sverrige. Vistnok kunne heller ingen Tidspunkt dertil være gunstigere end den Nærværende, og hvis det var bleven udført med Overlæg og Kraft, havde Udfaldet ikke været tvivlsomt. — De Svenske ville neppe kunne have modsat os en større Magt end 14 à 16,000 Mand; den strænge Vinter havde giordt alle Vande og impracticable Sumpe farbare, dertil kom en mere end 6 Fod høi Sne, som gjorde det aldeles umueligt uden paa Skie, at afvige det allermindste fra den banede Vei, og som paa mange Steder havde giordt selv denne ufremkommelig. Mere end tre Fjerdepart af Armeen vare forsynede med disse Skie og vare fra Barndommen af øvede Skieløbere, da man i sneefulde Vintre, i adskillige Districter af Norge, kuns ved Hjælp heraf kan komme fra et Sted til andet, da den høie Sne gør det umueligt, at holde banede Veie. I Sverige er Skieløbningen næsten ikke bekjendt, uden i Jemteland og Dalerne, og den hele Armees har ikke Skieløber-Corps; hvor fordelagtig denne Omstand var, er let et indsee. Hvad end mere lod formode, at Krigen skulle føres offencive ind i Sverrige var, at der blev giordt en Mængde Skieslæder for at transportere Kanoner, Ammunition og Bagage over de ubanede Sneestrækninger, samt en Deel Truger til de uundværligste Heste. Enhver Mand brændte af Begjærlighed efter at blive ført mod Fienden og med Længsel og Utaalmodighed ventede man paa Ordre dertil, men fra Dag og Uge til anden

forgiæves, og da endelig Foraaret kom, og tiltetgjorde alle de Fordele, som et Vinterfeldttog lovede os, dæmpede Misfornøielse over det feilslagne Haab og lange Venten en Deel af den brændende Entusiasmus, som i Februarij og Marti Maaned besjælede Enhver.

Sikkerlig virker intet skadeligere paa Stemningen af en modfuld Armee end langvarig, tilsyneladende frygtsom Nølen, hvor Mandskabet af Mangel paa Beskjæftigelse kjeder sig i sine Qvarterer, og faaer Tid til at raisonnere over den saaledes til ingen Nytte tilbragte Tid; dette er især Tilfældet med Normanden, der som alle Biergbeboere lidenskabelig elsker deres Klipper, og kuns med Smerte forlader dem, som, hvis de ikke stedse beskjæftiges, snart befaldes af Hiemvee, og kuns den Overbevisning at deres Fraværelse var nyttig og nødvendig kan holde dem skadesløs for deres Opoffrelse. Med saadan uvirksom Venten gik den ene Maaned efter den anden, og da den svenske Armee i Midten af Sommeren kom tilbage fra Tydskland, var endnu aldeles Intet giordt fra norsk Side.

Enkelte Mand af hvert Compagnie var i Løbet af denne Tid paa faa Dage permitterede til deres Hiem, iøvrigt blev Armeen fuldtallig roelig liggende i sine Cantonneringsqvarterer, da dog Mangel paa Levnetsmidler var en af vore farligste Fiender, saalænge vi ikke vare forsikrede om Engellands Vendskab. Allerede da Armeen blev trukket sammen, blev der sagt: Magazinerne indeholde kuns Proviand for 6 Uger; rigtignok kom der af og til Skibe med Korn fra Dannemark, men dog kuns sjælden og i ubetydeligt Antal for Guvernementets Regning, og dog var nu Armeen forsamlet, uden at foretage noget, mere end 5 Maaneder og stedse tærede paa den havde Forraad. Da aldeles intet Cavallerie og heller ingen Train-Heste var ved Armeen, da al Transport blev besørget af Bønderne, saa laae den til Rationer bestemte Havre unyttig i Magazinerne, da derimod Forraadet af Erter, Gryn og Byg dagligen formindskedes; for saavidt mueligt at forekomme aldeles Mangel af disse Artikler, blev befalet, at Mandskabet skulle gives hver Lønningsdag for 3 Dage Havremeel istedenfor Erter eller Gryn, men ogsaa denne Forpflægning fandt Armeens Generalqvartermæster, General-Major von Haxthausen for kostbar, og for at spare Malelønnen, blev der af Magazinerne udgivet umaled Havre, og fik Regimenterne den urimelige Befaling, at den saaledes skulde udgives til Mandskabet. Allerede fra Begyndelsen af var der hver Lønningsdag for 3 Dage af Mangel paa Kiød og Flesk udgivet Sild og Stokfisk, og saaledes skulde nu Soldaten leve af Stokfisk og umaled Havre — sandelig en Kost, som kuns kunde bydes den saa tarvelig og nøisom vandte norske Bonde. Dog denne umalede Havre vegrede Mandskabet sig ved at imodtage, da det jo var umueligt, at faae den malet

i saa smaae Quantiteter, og vare Compagnierne derfor nødsagede, skiøndt mod General-Quartiermæsterens Ordre, at lade den male.

Sidst i May Maaned havde Stoertinget endt sine Forhandlinger, og var Christian Friedrik udvalgt til Norges constitutionelle Konge, hvorpaa Folket og Armeen aflagde Eed til Constitutionen og Kongen.

Skiøndt man efter alt dette forudsaae, at en Krig var uundgaaelig, blev man dog ubevægelig staaende og vilde, absolut imod alle Krigskunstens Regler, ikke føre Krigen ind i Fiendens Land, men lade sig angribe hiemme. I Junii Maaned ankom der Afsendte fra Rusland, Østerrig og Preussen med hvilke Kongen vevlede adskillige Noter; der blev giordt Forslag om Vaabenstilstand og en nye Sammenkaldelse af Stoertinget. De Svenske forlangte at besætte Fridriksteen og Fridrikstad, men dertil var Kongen efter Constitutionen ikke engang berettiget, altsaa bleve de forkastede, hvorpaa Gesandterne afreiste til Sverrig med denne Kongens sidste Bestemmelse. Strax derpaa forlod Kongen Christiania og toeg sit Hovedkvarter paa Moss. De fremmede Gesandter kom endnu een Gang tilbage og erklærede: at de fra norsk Side foreslagne Vilkaar af de Svenske ikke vare antagne og at altsaa Krigen maatte begynde.

Armeen var posteret og inddeelt saaledes: Brigaden Generalmajor von Staffeldt, noget over 8000 Mand, cantonnerede i Berg, Skjeberg, Thunøe, Borge, Rakkestad, Eidsberg og Trøgstad. De 2 telemarkske Batailloner hørte til Staffeldts Brigade. — Brigaden Oberst von Hegermann, noget over 7000 Mand, i Sørum, Ullensager og Eidsvold o. s. v. — Oberste-Lieutenant von Krebs's Corps, omtrent 2000 Mand, i Omegnen af Kongsvinger. — Oberste-Lieutenant von Rodes Corps, omtrent 1000 Mand, paa Hedemarken og i Elverum. Den saakaldte Reserve-Brigade under General-Major von Arenfeldt, omtrent 4000 Mand, i og omkring Christiania og Drammen. — Oberste-Lieutenant von Stabell's Corps, omtrent 2000 Mand, havde trukket en Cordon fra Krogfossen i Høeland til henimod Skodborgsund; og paa Vestlandet en svag Brigade under General-Major von Meilænder, noget over 2000 Mand, som blev forstærket af de telemarkske Landeværn, cantonnerede omkring Fridriksværn, samt holdt denne Fæstning besat. — Hvad Søemagten betræffer, saa bestoed den af omtrent 150 Canonbaade og Canonjoller samt 7 Kutterbrigger. Af disse vare kuns noget over 40 Canonbaade og Joller ved Hvaløerne, de øvrige tilligemed Briggerne vare fordeelte langs Kysten og vare især i Christiansand, Bergen og Trondhiem de fleste stationerede. — Allerede i Begyndelsen af Julii Maaned bemærkede man, at de Svenske rustede sig stærkt til Søes og i Havnene mellem Gothenborg og Strømstad, de trak ogsaa den største Deel af deres Tropper ned ad denne Kant,

saa at man maatte formode, at de enten vilde gjøre et Angreb paa den sydlige Deel af Grændsen eller ogsaa havde en Landgang i Sinde paa Vestlandet. Hvad et Angreb paa Vestlandet betræffer, saa kunde Fienden ikke vente sig synderlig Fordeel deraf, antaget ogsaa at han var heldig nok til at borttage Fridriksværn, hvilket ikke saa let kunde skee, naar den blev ordentlig forsvaret, da Fæstningen især mod Søsiden er meget stærk, saa stoad General-Major von Meilænder der med sine noget over 2000 Mand stærke Brigade, og i en Tid af 5 Dage vilde den største Deel af General-Major von Staffeldts Brigade kunne indtræffe ved Laurvig, da alle Anstalter til hurtig Overfart fra Tronvigen til Horten over Christiania-Fjorden vare trufne, ogsaa Brigaden Hegermann vilde snart kunne have fulgt den, og med en saadan Magt vilde det vel ikke have været svært at fratage ham de Fordele, han i det første Øieblik kunde have erholdt. Et Angreb paa den sydlige Deel af Grændsen synes at love større Fordele for Fienden, især da han havde Overmagten til Søes og sattes derved istand til at gjøre Landgang i Ryggen af Armeen lige fra Fridrikstad til Moss, men ogsaa her finder han store Vanskeligheder formedelst de 2de Fæstninger Fridriksteen og Fridrikstad, som enten maatte borttages, hvilket, hvad den Første angaaer, ville være særdeles vanskeligt, eller i det mindste observeres af stærke Corps og endda kunne han ikke med fuld Sikkerhed gaee til Christiania. Den betydeligste Gevinst for de Svenske ved at angribe den sydlige Deel af Grændsen var Letheden af Transporterne, som kunde beforders til Søes ind i Norge og derfra paa temmelig gode Kongeveie til de forskjellige Troppeafdelinger. Sandsynlig grundede Fienden denne sin Operation paa den Kundskab, han havde om Anførerne paa denne Kant, og havde det ikke strax lykkedes ham, saa havde han sikkerlig uden at forfølge denne sin Plan for langt, forandret sin Angrebs-Maade.

Den 25. Juli blev der fra den norske Flotille, som var stationeret ved Hvaløerne, meldt, at man mærkede Bevægelser ved Strømstad, og den 26. gik den svenske Flaade, bestaaende af 4 Linieskibe, 4 Fregatter, nogle Brigger og 70 Canonbaade ud derfra. Da vores Flotille ved Hvaløerne blot bestod af 40 Canonbaade, saa fik den Ordre at trække sig tilbage til Valløe, hvilket ogsaa uden Tab blev iværksat, og gjorde Fjenden Landgang paa Hvaløerne.

Det var uden Tvivl en stor Feil, at vor Flotille her ikke var stærkere, da vi jo dog havde Canonbaade nok, som, paa meget faa nær, alle kunde have været der eller i Nærheden, og en saadan Magt havde de Svenske ikke været i Stand til at drive tilbage. Ubegribeligt bliver det stedse, hvorfor man loed den største Del af Søemagten være i Throndhjem, Bergen og Christiansand, thi vilde de Engelske virkelig

have taget activ Del i Krigen, saa vare vore Canonbaade paa Vestkanten ikke i Stand til at hindre dem fra at gjøre Landgang, og til at forhindre de Engelskes Blokade af vore Havne var vel Flotillien heller ikke tilstrækkelig. Hvor kunde den altsaa have været bedre anvendt end ved Hvaløerne, hvor den holdt den svenske Flaade i Ave?

Besættelsen af Hvaløerne er vel i Henseende til Landoperationerne ikke af betydelig Vigtighed, men de Svenske kom derved i Besiddelse af Havne, hvorfra de særdeles let kunde gøre Farten op ad Christianiafjorden vanskelig, og var al Fart til Fridrikshald og Fridrikstad næsten aldeles spærret. Saasnt Fienden havde besat Hvaløerne, blev den største Del af Armeen trukket nedad mod denne Kant, da man nu saae, at Angrebet vilde gjælde den sydlige Del af Grændsen og tillige vidste, at der kun var liden Styrke i Værmeland. Kragerøens Besiddelse var af megen Vigtighed i Henseende til Fridrikstads Forsvar, derfor blev den besat med 1200 Mand Infanterie under Oberstlieutenant von Hjermanns Commando og de til disse Tropper hørende Regimentscanoner. Øen bestaaer af lutter steile Klipper og derimellem meget trange Dale; at dække en Landgang med Krigsfartøier er umueligt, da Besætningen kan ligge i Sikkerhed gandske tæt ved Strandkanten bag Klipperne. Paa den halve Deel af denne Strandkant kan Fienden ikke nærme sig, da den paa den østre Side er dækket af Fridrikstad og Kongsteens Canoner, og paa den vestre af Batterierne ved Huth. Vel kunne der maaske paa visse Steder været anlagt Batterier for at gjøre denne Post endnu stærkere, især paa den sydlige Ende, men med en Besætning af 1200 Mand skulle man virkelig troe det var umueligt, den kunde erobres, naar man ret betragter dens Beskaffenhed. Den 3. August i Dagbrækningen angreb Fienden Øen i 3 Afdelinger. Saasnt den Høistcommanderende Oberste-Lieutenant von Hjermann saae denne Mængde Fartøier nærme sig, tabte han aldeles Modet og fandt det ufornuftigt at indlade sig med denne Overmagt, og for at spare sine Undergivnes kostbare Blod, gik han, efter at have beskudt Fienden paa en saa lang Distance, at han hverken kunde naae ham eller igien naaes, og altsaa uden at have en eneste Mand hverken død eller bleseret, over til Fridrikstad og Onsøe. Paa en saadan skammelig Maade blev denne vigtige Post forladt, uden hvilken det havde været umueligt for Fienden at nærme sig Fridrikstad til Søes. Samme Dags Eftermiddag roede de svenske Canonbaade op ad det østre Indløb til Fæstningen og beskiøde Værkerne med Canoner. Natten mellem den 3. og 4. August havde Fienden bragt en Del Haubitzer op paa den nordlige Odde af Kragerøen og bekastede Byen, dog aldeles uden Virkning og uden at blesere en eneste Mand eller bringe et Hus ibrand, ligeledes nærmede sig Canonbaadene igien og beskiøde Værkerne.

Under denne intetsigende Skyden blev der afvexlende parlementeret; under Parlamenteringen holdt man op med at skyde, dog holdt Fienden ikke op med at nærme sig. For at gjøre sig et Begreb om den Aand, som herskede i denne Affaire, maae man vide, at Fjenden loed skyde en Deel Skud med Kardetsker, hvilket forarsagede en skrækkelig Støi i Byens Huustage. Over denne forfærdelige Scene tabte nu Commandanten aldeles Modet og holdt alt videre Forsvar for Dumdristighed og uforsvarlig Blodsudgydelse. Man skulle troe at Fæstningens Canoner ville have skudt Canonbaadene isænk; Aarsagen hvorfor dette ikke skede var, at Fortet Isegram ikke var besat. Dette Fort, som ligger paa en flad Øe tæt under Fæstningen, dannes af Glommens tvende Arme og er ved en tredie skildt fra Kragerøen, bestryger fornemmelig begge Indløbene, det var forsynet med lave Batterier, der kunde bestryge Vandskorpen, og besat med 18 Punds Canoner, men disse bleve efter General-Major von Staffeldts Befaling Ugen førend Fienden besatte Hvaløerne indskibede, for at transporteres op ad Glommen til Sannesund og der — nedsænkede. Endnu var der 6 Canoner tilbage, som vilde have gjort megen god Virkning, men da Fienden havde besat Kragerøen, fandt man, at denne Post var formeget udsat, og blev den derfor forladt og Canonerne transporteret ind i Fæstningen. Fortet har øvrigens en særdeles fordelagtig Beliggenhed, Værkerne forsynede med en tilstrækkelig høi Revetementsmuur, Grave, som for det meste ere bestrøgne og en bedækket Vei. Isegram bestryger fornemmelig ogsaa Kragerøen, som for Øieblikket den eneste Punkt, hvorfra Fjenden gjorde sit Angreb. Nu kunde Indløbet ikke bestryges uden af tvende halve Bastioner og fra Fortet Kongsteen, og fra dette Sidste ikkun paa en meget lang Distance; saa længe de Svenske vare langt borte, gik det saa temmeligt, men da de kom nærmere, hvor egentlig Fæstningens Canoner skulle have været meest virksomme, kunde man formedelst Værkernes skiæve Beliggenhed ikke beskyde dem. Ogsaa Forstaden Vaterland, som man ikke havde Bestemthed nok til at afbrænde, hindrede betydeligt.

Den 4. August om Eftermiddagen capitulerede Commandanten, Artilleri-Oberstlieutenant von Hals efter megen Parlamentering. I en Artikkel af Capitulationen fastsættes, at Besætningen er Krigsfanger, men i en anden Punkt gives nogle Timers Vaabenstilstand, i hvilken Tid enhver kunne begive sig bort, dog angiver Commandanten sig selv i sin Rapport som Krigsfange. Istedetfor altsaa paa en ærefuld Maade at marchere ud af Fæstningen med flyvende Faner og brændende Lunter og saaledes stødt til Arenfeldts eller Staffeldts Brigader, som laae tet derved, pakkede enhver Mand sine Sager paa Ryggen og som en Flok Faar toge deres Vej til Moss. Jeg vil ikke bestemme, om det

var Forræderie eller Frygt, som bevægede Commandanten til uden Nød at slutte denne skammelige Capitulation, omendskiøndt jeg maae tilstaae, jeg biefalder den almindelige Mening, som troede det Første. I hvad det ogsaa var, saa fortiente han tilfulde den Dødsdom, som i 1815 blev afsagt over ham herfor, men som ei blev fuldbyrdet, da Kongen benaadede ham. Man maae tilstaae, Fridrikstad manglede mange Ting, der udfordres til at udholde en ordentlig Beleiring, thi man havde paa en ubegribelig Maade blottet Fæstningen for Canoner og Ammunition etc. Proviantmagazinerne varé heller ikke i den Stand, at de kunne udholde en lang Blocade. Ogsaa Besætningen, som bestod af 1500 Mand, var for svag for at kunne udholde noget alvorligt Angreb, da den i det mindste maatte have været det dobbelte. Men man kan heller ikke regne det for noget alvorligt Angreb, som de Svenske gjorde paa Fridrikstad, nemlig nogle enkelte fra Canonbaade gjorde Skud, hvorved som sagt ikke en eneste Mand omkom. Fienden havde ogsaa kuns Kragerøen inde, da derimod paa begge Sider af Glommen Staffeldts og Arenfeldts Brigader stoede, med hvem Communicationen ikke i det ringeste var afbrudt, da Fienden ikke havde sat Fod paa Fastlandet, og altsaa havde Commandanten, naar han havde forlangt det, kundet erholde Understøttelse og Tilførsel.

Fra Enningdalen nærmede ogsaa Fienden sig og drev de der-værende norske Forposter under Capitain von Spørks Commando tilbage til Veden. Den 2. August bleve disse atter angrebne med stoer Overmagt og rykkede Fienden frem mod Gielmungen opad til Kjølen og Rokke. En Colonne, som gik over Svinesund, angreb det norske Jægercorps og de to tellemarkske Jægerdivisioner, som vare posterede ved Engedals Kirke; efter en temmelig varm Affaire bleve de Norske af den store Overmagt trængte tilbage til Guslund, hvor der atter forefaldt en Fægtning, som endte sig med de Norskes Tilbagetog over Skieberg til Sækkeland, undtagen den 2. Division af Tellemark, som trak sig tilbage paa Veien ad Fridrikstad til Hund, for at observere Tosøkilen og siden gik over Sannesund. Den 4. August angreb Fienden Posteringen ved Sækkeland, men uden at erholde nogen Fordeel. Den 5. August gientog han sit Angreb med en betydelig Magt og da der ingen Understøttelse kom, og drev dem tilbage over Elven til Ise Glasværk, hvorfra de fortsatte sin Retraitte til Rakkestad.

En anden Colonne fulgte en Bøigdevei og passerede Grændsen ovenfor Fem Søen og trængte frem mod Kjølen og Rokke; her stoed Oberste-Lieutenant von Stabell med 2 Batailloner Skarpskyttere, som efter flere haardnakkede Fægtninger ved Kjølen, Deignæs og Rokke trak sig tilbage mod Rakkestad og posterede sig ved Bjørnestad. Det var overalt General-Major von Staffeldts Princip i dette hele Feldttog,

aldrig at sende den angrebne Deel Understøttelse; enhver skulde værges sig selv saa godt han kunde i Tilfælde af et Angreb, og kunde aldrig gjøre Regning paa Hielp, om man end nok saa betids forlangte den. Saaledes havde nu Staffeldt gandske roelig ladet de begge lette Corps af sin Brigade flere Gange slaae og endelig gandske drive tilbage. Ikke synderlig bedre gjorde General-Major Ahrenfeldt det, da han lod den vigtige Overgang over Glommen, Kjølbergbroe, forsvare af $\frac{1}{2}$ ridende Bateria og een tellemarsk musqueteer-Division, som da de længe havde værged sig mod Overmagten maatte trække sig tilbage, hvor ved Infanterie-Divisionen allene tabte 40 Mand, endskiøndt 8 Batailloner stoede ganske ledige $\frac{1}{2}$ Miil derfra ved Ise- og Sanne-Broe.

Den 4. August om Aftenen var den største Deel af Hegermanns Brigade ankommen til Rakkestad, og den 5. ankom den resterende Deel. Det Corps som saaledes var forsamlet ved Rakkestad nemlig Staffeldts og Hegermanns Brigader udgjorde omtrent 10 à 12,000 Mand. Enhver haabede nu, og med Grund, at de evige Retraitter havde en Ende og at man dog endelig ville gaae officiv til Værks. De toe Colonner af Svenske, som efter Affairerne ved Sækkeland og Rokke havde forenet sig og stoed dette Corps lige over, vare mellem 7 og 8000 Mand. I den norske Armees brændte enhver Soldat af Begjærlighed efter at angribe, og sikkerlig havde ikke Udfaldet været tvivlsomt. Allerede vare Dispositionerne gjordte, og en Tiralleur-Fægning var begyndt mellem begge Armeers lette Tropper, da erholdt General Staffeldt Efterretning om Fridrikstads Overgave, og forestillede han Kongen, som selv var nærværende, den Fare, Armeen nu var udsat for, at Fienden ved at forcere Kiølbergbroe og trænge Arenfeldt tilbage, kunde afskiære den fra Moss og Christiania, ja endogsaa gandske indeslutte den; Generalen holdt for, at den eneste Maade at rædde saavel Armeen som Hovedstaden paa, var, iilsomst at gaae tilbage over Glommen, hvilken Mening Kongen ogsaa biefaldt, forladende sig paa Staffeldt, som den eneste General, der havde nogen Krigserfaring. Der blev da givet Befaling til Tilbagetoget, som skulde skee med mueligste Hast. Ved Boedalsbroen reiste der sig som Følge af denne ufornuftige Iilfærdighed en grændseløs Uorden, da paa den herværende Korsvei flere Colonner mødtes, og da enhver Regiments- og Battaillions-Commandeur punktlig ville efterleve den ham givne Ordre, skyndte Enhver sig for at være den første, der naaede Veien til Grønsund, og krydsede Collonnerne sig saaledes, at de afrevne Pelotonner neppe kunde finde sine Batailloner igjen; overhovedet lignede denne Marsch mere Retraitten af en aldeles slagen og opløst Armees paa det heftigste forfulgt af den seirende Fiende, end en frivillig Bevægelse af en aldeles usvækked. Fienden var ogsaa langt fra at vove nogen Forfølgelse,

som ville have bragt Forvirrelsen paa den høieste Punkt, men var glad ved mod Formodning for denne Gang, at være kommen saa godt væk.

Det syntes i det Hele som General Staffeldt ingen Roe havde, saalænge han vidste Tropper paa den østre Side af Glommen, og paa-skyndte Overgangen med en utrolig Iver, ja for at kunne 4 Timer før forlade den Jordbund som brændte ham under Fødderne og hvor han syntes at troe at overalt lurede Fare og Undergang, loed han næsten hele Armeen gaee over Grønsund, hvor aldeles ingen Anstalter til Overgangen vare trufne, da man dog ved kuns at gaee 2 Mile høiere op til Onstadsund forefandt en Pontonbroe, dækket af et vel-anlagt Broehoved, hvor man i største Magelighed og med al mulig Beqvemmelighed kunde have gaaet over. Nu var General-Major von Staffeldt med Hovedarmeen paa den vestre Side af Glommen og kuns Oberste-Lieutenant von Stabell med en Deel lette Tropper blev staaende langs Boedalselven for at dække Armeens Retraite. I denne Stilling forefaldt en Arriergarde-Fægtning, hvori han af Fiendens Overmagt blev dreven tilbage; siden havde han ogsaa nogle ubetydelige Affairer ved Trømborg og Jørgentvedt, hvorpaa han satte sig ved Tveten i Nærheden af Trøgstad Kirke. Her og ved Jørgentvedt blev Stabell forstærket med en Deel Tropper, der havde været detacherede til Ørjebroe og Rødenæs, for at hindre Fienden at falde Armeen i Ryggen paa denne Kant, saa at hans Corps nu udgjorde omtrent 3000 Mand.

Ved Langenæs tet ved Onstadsund havde man, som ovenfor anført, slaaet en Pontonbroe over Glommen og dækket den med et meget vel anlagdt Broehoved. Den 9. August angreb Fienden dette med megen Tapperhed, men blev med et stort Tab af Døde og Saarede slaaet tilbage. Der var ved denne Leilighed omtrent 20 Canoner, som spillede paa Fienden og altsaa kunne han ikke vel vente sig nogen anden Modtagelse end den han virkelig fik. Vi havde her Lieutenant von Hauch af Artilleriet blandt de Døde, den eneste Officeer, som i det hele Feldttog faldt. Efter dette mislykkede Forsøg trak Fienden sig tilbage, og istedet for at forfølge ham, som efter en Seier dog er almindelig, blev Broehovedet i største Hast forladt og de Canoner, som man ikke gesvindt nok kunne faae transporteret over, kastede man i Glommen; løste derpaa Pontonbroen paa den østre Side og loed den saaledes drive ned med Strømmen. Paa denne Maade havde man afskaaret sig al Forbindelse med den østre Side af Glommen. Under denne Affaire stoed Oberste-Lieutenant von Stabell saa at sige Fienden i Ryggen med noget over 3000 Mand omtrent een Miil derfra, dog uden at foretage det allerringeste, foregivende at hans Tropper vare for udmattede, skjøndt de dog allerede i 24 Timer havde staaet her.

Den 11. August blev Oberste-Lieutenant von Stabell ved Tveten angreben og efter et kort Forsvar trak han sig tilbage og gik over Glommen ved Fedtsund.

Et fiendtligt Corps af omtrent 2000 Mand under General-Major von Gahn trængte frem over Magnor-Broe mod Kongsvinger. Oberste-Lieutenant von Krebs med henved 2000 Mand havde sat sig i den fra forrige Krig befæstede Position ved Lier, $\frac{1}{2}$ Miil fra Kongsvinger. Den 2. August om Eftermiddagen angreb Fienden denne Position, men blev efter en haard Fægtning, som varede til henimod Aftenen, drevet tilbage med et temmelig betydeligt Tab af Døde og Saarede, hvorpaa de Svenske satte sig ved Matran i Nærheden af Eidskovs Kirke. Den 5. angreb Oberste-Lieutenant von Krebs den fiendtlige Stilling i 2 Colonner: den ene gik den almindelige Kongevei imod Fiendens Front, den anden og stærkeste omgik hans høire Flanke og kom ham i Ryggen. De Svenskes Tab ved denne Leilighed var, foruden en Mængde Døde og Saarede, et betydeligt Antal Officerer og 300 Mand Fangne, samt deres hele Bagage. Overalt var dette Corps efter disse 2de Affairer saagodt som aldeles ødelagdt.

Langs Glommen fra Sannesund til Fridrikstad var overalt, hvor Terrainet paa den østre Side tilbød nogen Fordel til en Overgang, paa den vestre langs Strandbredden, opkastet Forskandsninger, deels for Infanterie deels for Artillerie. Sannesund som den vigtigste Overgangspunkt var besat med 1 Battaillon af Tellemarske Infanterie-Regiment under Major von Schrøders Commando, samt 1 Fodbatterie foruden nogle Jern-Canoner som vare bragte herop fra Fridrikstad. Rølfssøen var besat med 1 Battaillon af vesterlehnske Regiment og Rølfssund med 3 Divisioner af tellemarkske Regiment under Major von Diedriks. 1 tellemarksk Musqveteer-Division stoad ved Kiølbrog-Broe tilligemed $\frac{1}{2}$ ridende Batterie under Major von Schjødt. En vesterlehnsk Battaillon havde besat Vadestedet nedenfor Kiølbrog-Broe, Resten af Arenfeldts Brigade stoad ved Karlshuset. Opsund, ovenfor Hafslund, var besat med $\frac{1}{2}$ Jægerdivision af tellemarkske Regiment. Den 5. August angreb Fienden denne Post og var allerede landet paa en lille Øe, som Glommen her danner, men blev endelig dreven tilbage; begge Parter havde nogle Mand døde og 8 à 10 Blesserede. Den 7. blev Rølfssøen angrebet af et Par Battailloner, som vare gangne over ved Fridrikstad og derved tog alle Forskandsningerne i den høire Flanke og Ryggen, hvorpaa Besætningen, uden at indlade sig med Fienden, trak sig tilbage over Rølfssund, som nu var besat med henved 1300 Mand og 4 Regiments-Canoner, og stoad saavel Mandskabet som Canonerne dækkede bag vel anlagde Forskandsninger og Brystværn, hvorved det næsten var umueligt for Fienden at forcere denne

Overgang, især da han havde en betydelig Slette at passere, førend han ankom til Sundet, som gav saa vel Artilleriet, som Infanteriet Leilighed til at virke med sin fulde Kraft. Ikke desto mindre bildte Major von Diedriks, som commanderede her, sig ind, at Posten aldeles ikke var at holde, ja var saa forblendet, at han meldte til Major von Schrøder, under hvis Commando han stoed, at Fienden havde med stoer Overmagt angrebet Rolfssøund og tvunget ham til at trække sig tilbage til Isse-Broe. Hvor urigtig endogsaa denne Melding var, da Fienden ikke havde giordt Mine til at angribe Posten, opvakte den hos Major von Schrøder saa naturlig den Frygt, gandske at blive afskaaret, naar Fienden, som var gaaet over Rolfssøund havde besat Tunø Præstegaard og Skoven, hvor igiennem Veien til Isse-Broe fører. I største Ilfærdighed befalede han at kaste alle Canoner og Ammunition fra det faste Batterie i Vandet, og loed hugge i Stykker de til denne Ammunitions Transport bestemte Vogne, Befalinger, som ikke uden den største Utilfredshed bleve efterlevede, da enhver, hvis Øjne utidig Frygt ikke havde forblendet, vel indsaae, at Faren ikke var saa overhængende. Efter disse Forsigtighedsregler vare besørgede gik han med alle herværende Tropper tilbage over Isse-Broe, hvor han ankom henimod Aftenen. I den Hast hvormed Sannesund blev forladt, forglemte man at indkalde de Jægere, som vare posterede ved Opsund, og først sildig om Aftenen, erfarede den her commanderende Officeer, da han vilde sende en Melding til Sannesund, at denne Post var forladt om Eftermiddagen og allerede besat af de Svenske, hvorpaa han paa Omveie trak sig tilbage om Natten. Først henimod Aftenen vovede Fienden at gaee over Sannesund og besætte samme, da han frygtede en fiin Krigslist laae skjult under denne ellers saa ubegribelige Retraitte.

Den 8. August om Morgenen tidlig befalede General Arenfeldt, at Major von Schrøder igien skulde rykke frem og besætte Sanne- og Rolfssøund, som han uden Ordre og uden af Fienden at være tvungen dertil, havde forladt, men da han kom i Udkanten af Skoven henimod Tunø Kirke, bemærkede han, Fienden ikke allene havde besat begge disse Overgangssteder, men ogsaa nesten den hele Tunø, hvorpaa han uden at have foretaget noget, gik tilbage igien over Issebroe, og bleve de begge tellemarkske og 1. vesterlehnske Battaillon posterede bag Sanne-Broe for at forsvare samme.

Ved Isse-Broe stoed 2. trondhiemske og 1. søndenfjeldske Battaillon, som efter Retraitten over Grønsund var marcheret igennem Svindalen og saaledes stødt til Arenfeldts Brigade. Den ene tellemarkske Jægerdivision, som efter Affairen ved Engedal blev skildt fra norske Jæger-Corps og var gaaet over Sannesund, blev posteret i en liden Skov foran Sanne-Broe og havde en Feldtvagt paa Sanne Herregaard. Den

10. August angreb Fienden denne Feldtvagt, som blev kastet tilbage, og bemægtigede sig Sanne Gaard, han rykkede herpaa frem over Sletten og angreb Skoven, men blev med et ikke ubetydeligt Tab drevet tilbage. Vort Tab var 7 Døde og 1 Officeer og 12 à 14 Mand blesserede.

Dagen efter at Hovedarmeen var gaaet over Grønsund, befalede General Staffeldt de 2de bergenhussiske Battailloner at marschere ned igiennem Sviindalen til Issebroe, som er 3 norske Mile; $\frac{1}{2}$ Miil førend de ankom til Issebroe erholdte de Ordre ufortøvet at vende tilbage igien og indtage de ved Grønsund forladte Cantonninger. Neppe vare de her ankomne, før de igjen fik Ordre at marschere til Issebroe, men kort førend de anlangte her, maatte de atter efter Generalens Befaling vende om igen, som endnu for tredie Gang gav dem Ordre at marschere til Issebroe. Paa en saadan ubegribelig Maade trettede General von Staffeldt sine Tropper ved stedsevarende og, som det syntes, unyttige Marscher, som i de af den megen Regn dybe og næsten bundløs blevne Veie og Mandskabets slette Forflegning oversteg deres Kræfter. Overalt syntes det som denne ellers saa kloge og duelige Mand, hvis Navn i forrige Krig var en Skræk for Fienden, havde tabt al Kraft og Omsigt; thi ieg var selv nærværende, da han engang i disse Dage kom hen til Issebroe, hvor en Deel Officerer af forskjellige Regimenter stoede sammen, spurgte: »Har De ikke seet min Brigade? Jeg har før havd een, nu ved ieg veed Gud ikke hvor den er?«

Den 12. August angreb Fienden Kjølbjergbroe, men trak sig atter efter nogle forgæves gjordte Forsøg, med Tab af flere Døde og Saarede, tilbage. Den 14. om Morgenen gandske tidlig, fornyede han sit Angreb med større Kraft, ikke allene ved Broen, men ogsaa ved Vadedstedet nedenfor Kjølbjerg Gaard, hvor den her posterede vesterlehnske Battaillon blev trængt tilbage, ogsaa Broen blev endelig forceret, da den kuns var besat med Infanterie; thi efter Affairen den 12. frygtede General Arenfeldt, at det halve ridende Batterie mueligens ved et fornyet Angreb kunne gaae tabt, han fandt det derfor raadeligst endnu samme Aften at sende det i Sikkerhed til Karlshuset. Medens Fienden saaledes tiltvang sig Overgangen over den vestre Arm af Glommen, stoede 6 Battailloner gandske ledige $\frac{1}{2}$ Miil derfra ved Sanne- og Isse-Broe, hvor ethvert Geværskud kunne høres, uden at ile disse vigtige og dog saa svagt besatte Poster til Hielp. Med denne Affaire endtes Fiendtlighederne.

Armeen var endnu aldeles usvækket, i Besiddelse af de bedste og stærkeste Stillinger, nemlig langs Glommens vestre Bred, undtagen Kjølbjergbroe, som denne Dag tabtes, og Fridrikstad, som paa en saa

skammelig Maade gik over, vare de eneste vigtige Punkter Fienden havde inde. Overalt hvor Stridskræfterne havde været nogenledes lige, vare vi stedse gangne af med Seieren. Tropperne vare over de evige og ubegribelige Retraitter yderst opbragte og fortrædelige, men aldeles ikke modløse; vor Stilling var saaledes paa ingen Maade fortvivlet og at vi ansaae os for overvundne, tvertimod var Enhver overbeviist om, at de tabte Fordele under en kraftig og dristig Anførsel let vare vundne tilbage.

Den 14. August blev Conventionen til Moss sluttet, hvorved Prints Christian forbandt sig til at nedlægge Regieringen. Fridriksteen skulle overleveres de Svenske, et nyt extraordinairt Stoerting skulle sammenkaldes for at underhandle om Norges Forening med Sverrige, og forbandt de Svenske sig derimod til at anerkjende den Edsvoldske Constitution, for saa vidt samme ikke maatte striede mod Rigernes Forening. Den Svenske Armee skulle forblive i den Stilling, den havde inde ved Conventionens Slutning, som var langs den østre Bred af Glommen indtil Kiølberg-Broe, hvilken Overgang de samme Morgen havde bemægtiget sig. Den norske Armee skulle gaae tilbage og trække en Demarcations-Linie fra Søen over Saaner til Høbbel langs Elven af samme Navn til Skielfos, derfra i lige Linie over til Glommen i Nærheden af Spydberg-Kirke og videre langs den vestre Bred af Glommen og Øiern til forbi Kongsvinger. Til at bevogte denne Linie skulle forventes alle de i denne Egn hiemmehørende Regimenter, som Skarpskytter-Regimentet, Nordenfieldske, Søndenfieldske og Oplandske Infanterie-Regiment, Artillerie-Korpset og Norske Jæger-Corps. Alle øvrige Tropper skulle hiempermittes til deres Stand-Qvarterer. Ved denne sidste Artikkel opløstes saa at sige Armeen og det gjordes næsten umueligt igien at begynde Fiendtlighederne, da en Del f. Ex. de Trondhjemske havde meer end 130 danske Mile, førend de naaede deres Hiem; ogsaa Bergenhusiske Regiment brugte henved 4 Uger til sin Hiemmarsch. Terrainet mellem de af begge Armeer trukne Linier skulle ansees som neutralt.

Den 22. November besluttede Stoertinget Rigernes Forening paa Vilkaar, at Kongen af Sverrige garanterede den Edsvoldske Constitution og hermed endtes de Begivenheder i Norge, som i Begyndelsen opvakte Europas Beundring.

I December Maaned blev af Stoertinget anordnet en Overkrigs-Commition for at undersøge og dømme adskillige Officerers Forhold i denne Krig nemlig: General-Major von Haxthausen, General-Major von Staffeldt, Oberste-Lieutenant von Hjermann, Oberste-Lieutenant von Hals, Major von Schröder og Lieutenant von Lemvig. General-Major von Haxthausen blev frikiendt men skulle betale Omkostningerne.

Alle de Øvrige bleve dømt til at skydes men Kongen benaadede dem med at casseres og betale Sagens Omkostninger, kuns General-Major von Staffeldt skulle sidde arresteret paa Fridriksteens Fæstning Et Aar, men efter at have været der nogle Maaneder døde han.

Rendsborg i Marts 1823.

Krigens Udfald var en umaadelig Skuffelse for alle dem, der havde haabet paa Norges Selvstændighed og kæmpet for den. Hidindtil havde deres Parti været det største i Landet, nu vidste man i Begyndelsen hverken ud eller ind, og kun Eidsvolds-Forsamlingens kloge og værdige Optræden reddede Situationen. Men i selve Hæren var Misfornøjelsen almindelig udbredt. Selv om Forholdene ikke var saa slemme, som den svenske General Bjørnstjerna i Slutningen af September beskrev den for Kronprinsen: at de Thronhjemske Regimenter var saa utilfredse, at de havde svoret ikke mere at gaa over Dovrefjeld, at Christianssands Regimenter slet ikke kunde marchere, og at Telemark'ske Regiment var paa Toppunktet af Indisciplin osv., saa var Stemningen dog saa dybt nedtrykt, Tilliden til de højere Officerer saa ødelagt, Troen paa Norges Selvstændighed saa fuldstændig tabt, at man ikke kan undre sig over, at de unge Officerer ved Telemark'ske Regiment, da dette, Dagen efter at Konventionen blev underskrevet i Moss, begav sig paa Hjemmarchen, kun tænkte paa at slippe bort fra det Hele. Tre af dem i det mindste besluttede at forlade Landet og søge deres Lykke andre Steder i Verden. Det var Olaf Rye, Frederik Adolph Schleppegrell og Hans Helgesen, der Aaret før var bleven Sekondlieutenant ved Regimentet og samme Aar forfremmet til Premierlieutenant.

Rye fortæller selv, at han den 7. November indsendte sin Ansøgning om Afsked, altsaa tre Dage efter at Stortinget havde valgt Carl XIII til Norges Konge, og det kan antages, at de to andre samtidig

har indsendt deres¹⁾. Endnu inden der kom Svar paa deres Ansøgninger, udgik dér Ordre til alle civile og militære Embedsmænd om at aflægge Eden til den nye Konge. Men de tre Officerer nægtede at aflægge denne Ed, da de havde deres Ansøgninger inde om Afsked. Dette vakte megen Opsigt. Ikke alene fordi Schleppegrell og Rye hørte til de gode, gamle Officersfamilier, men ogsaa fordi Telemarken var særlig bekendt for sit Frihedssind og sin store Fædrelandskærlighed. Regeringen blev derfor urolig over, at der samtidig kom flere Ansøgninger om Afsked fra Regimentet og mente deri at finde et Tegn paa mere end almindelig Misfornøjelse i Provinsen, der let kunde lede til Gæring og Opstand.

Imidlertid gik Sagen sin Gang, men den blev ikke expederet samlet for dem alle tre. Schleppegrell og Helgesen opholdt sig nemlig i selve Regimentets Hovedkvarter, Frederiksværn, medens Rye, der var ansat ved Regimentets nationale Tropper, var paa Landet i Telemarken, og Følgen heraf var, at Ryes Nægtelse af Eden kom — vistnok en Maaned — efter de andres og derfor blev behandlet for sig, men iøvrigt ganske paa samme Maade.

At Sagen ikke behagede Autoriteterne viser dens forskellige Aktstykker, der dog ikke alle har været til Raadighed ved denne Fremstilling. Statholderen, Feltmarskalk v. Essen skriver den 6. Januar 1815 til den kommanderende General i Anledning af Schleppegrells og Helgesens Edsnægtelse, der var indberettet den 26. Decbr.: » — — Det maa ved varm Forestilling forsøges at overbevise disse tvende Officerer om den Uret, de gør imod dem selv, idet de ved at nægte at sværge Lydighed til den Konge og Konstitution, som Nationen igennem sine Repræsentanter har valgt og erkendt, lige som voldsomt løsrive sig fra Fædrelandets hellige Baand og saaledes berøve sig den hæderlige Anbefaling, som en naadig Afsked ville forskaffe dem, og der dog især for at søge Ansættelse og Befordring udenlands maatte være dem vigtig, men som næppe vil vorde dem til Del, naar denne deres Fremfærd rapporteres Hs. Maj. Kongen. Skulde de indse dette og erkende deres Uret ved igennem Gen. Kommandoen at indsende deres skriftlige Ed, saa skal over det Tildragne ingen Indberet-

¹⁾ Rye og Schleppegrell søgte deres Afsked med Kaptajns Karakter.

ning ske til Hs. Majestæt. Hvis de ikke forandre deres Beslutning: ej at ville aflægge Ed og at vorde dimitterede, saa maa de paa ny indgive en i passende Form affattet underdanigst Ansøgning om Afsked af Krigstjenesten, som da skal vorde Hs. Maj. forelagt. H. H. Essen.«

Dagen efter kom der Forespørgsel om, med hvis Tilladelse Helgesen, som af Regimentet er bleven dispenseret fra Tjenesten, var bortrejst fra Frederiksværn, samt Ordre til strax at kalde ham tilbage. Men først i Slutningen af Maanedes — 29. Januar — paalægges der Schleppegrell og Helgesen Arrest i deres Kvarterer, indtil Kronprinsens Bestemmelse indløber: »hvorledes med dem skal forholdes.« Dagen efter — 30. Januar — indgaar Rapporten til Kronprinsen: »Efter indkomne Meldinger er den naadigst befalede Troskabsed aflagt af samtlige garnisonerede Tropper, hvorved alene ved det Telemarkske Infanteri-Regiment er den Ubehagelighed indtruffen, at Premierlieutenanterne von Schleppegrell og von Helgesen ikke ville aflægge Eden paa Grund af, at de allerede før Foreningen havde ansøgt Afsked for at gaa i Udenrigstjeneste. Da disse tvende Officerer ere indfødte Normænd og den ene desuden af Landets bedste Familier¹⁾, troede jeg det rigtigst ikke strax at bruge Myndighedens Midler, men ved Skaansomhed at give dem Tid til at indse og fortryde deres Fejl og derefter opfylde deres Pligt, men da de paa Regimentets gentagne Opmuntring til at afgive Eden, fremdeles vedblev denne Vægning, saa har jeg set mig nødt til at befale Regimentet at paalægge dem Arrest indtil D. K. Højheds naadigste Befaling, om hvorledes med dem skal forholdes, indløber, og om hvilken Forholdsordre jeg underdanigst tør ansøge. Fra de nationale Tropper ere Officerernes skriftlige Eder endnu ikke indløbne, men ventes snarest mulig.«

Først 3 Uger efter — 20. Februar — kommer Kronprinsens Svar til Feltmarskalken, og det maa antages, at de to Officerer har været belagt med Kvarter-Arrest i den forløbne Tid. Svaret indeholdt, at da de to Officerer inden Foreningen har søgt om Afsked i den Hensigt at gaa i fremmed Tjeneste, skal denne strax meddeles dem, »ligesom og at H. K. Majestæt har tilladt dem at rejse hvor de ville, men

¹⁾ Selvfølgelig Schleppegrells Familie. — Hans Fader havde været Generalmajor og Chef for Regimentet. Helgesens Fader var Forvalter paa Allunværket i Oslo.

som Følge af deres sidste Opførsel¹⁾ finder Kongen det ej passende at meddele dem Tilladelse at bære Hans norske Armées Uniform.«

Nu først kommer Olaf Rye med ind i Sagen. Den 12. Februar havde han indsendt en skriftlig Erklæring om ej at ville aflægge Eden, men som Feltmarskalk v. Essen skriver i sin Indberetning om ham til Kronprinsen: »— — Formedelst Distrikternes Vidtløftighed kan Regimenterne først nu efterhaanden have Underretning om Edens Aflæggelse, og da Lieutenant Rye var ansat ved de Nationale, er dette Aarsag i, at jeg ej før har kunnet afstatte D. K. H. min underdanige Rapport denne Officer betreffende.«

Ryes Sag gaar ganske glat, de to andre har taget Stødet af og Statholderen afgør hans Sag strax uden først at indstille den til Kronprinsen. Ordren til Regimentet — af 2. Marts — lyder saaledes: »Da af Regimentets Indmelding erfares, at Lieutenant von Rye har vægret sig ved at aflægge den befalede Troskabsed og fremdeles ansøgt om sin Afsked, saa har Hs. Ex. Feltmarskalken befalet, at Regimentet strax entlediger denne Officer paa samme Maade som for Lieutenanterne von Schleppegrell og von Helgesen blev befalet, og tillades ham ligesaa lidt som dem, at bære den norske Armees Uniform. Iøvrigt ville Regimentet behageligst lade disse fordums 3de Officerer, von Schleppegrell, von Helgesen og von Rye underrette om, at de om de ansøgte Rejsepasse kunne henvende sig til den civile Øvrighed for Fredriksværn, som derom herfra er tilskreven det nødvendige.«

Det er med en vis Haan, at de »trende fordums Officerer« her henvises til den civile Øvrighed og i den officielle Bekendtgørelse No. 10 af 28. Marts 1815 hedder det ogsaa saa kort som mulig:

»Under 8. Februar:

»Premierlieutenanterne v. Schleppegrell, v. Rye og v. Helgesen, alle af Tellemarkske Infanterie Regiment, ere efter Ansøgning afskedigede af Norsk Krigstjeneste.«²⁾

¹⁾ Antagelig med Hensyn til Nægtelse af Edens Aflæggelse.

²⁾ Da de originale Aktstykker vedrørende den hele Sag for en stor Del ikke er tilgængelige for Øjeblikket, er de Afskrifter benyttede, som Byskriver J. H. Rye i sin Tid har taget af dem, og som ikke forhen er offentliggjorte.

At der imidlertid er gjort meget for at holde de unge Mænd tilbage er sikkert nok. Olaf Rye fortæller selv, at Kronprinsen lod ham tilbyde at rejse 3 Aar i Udlandet paa hans Regning, hvis han vilde aflægge Eden og at han derefter, naar han kom tilbage, kunde indtræde i hvilket norsk eller svensk Regiment han vilde vælge. Men den unge Mand var standhaftig. »Da Norge blev forenet med Sverrig, ansaa jeg det i min sværmeriske Indskrænkethed,« som han mange Aar efter skriver, »for under min Værdighed at blive staaende længere i Tjenesten.« Ogsaa i Hjemmet maatte han høre ilde, mest vel af Faderen, »der betragtede mine Anskuelse som excentriske og barnagtige Sværmerier.« Kunde Familien ikke holde ham tilbage, var der neppe noget, der formaaede det; thi den stærke Familiefølelse, som Olaf Rye altid nærede, lader til at have været nedarvet i Slægten, — de gamle Familiepapirer vidner derom. Hans to Brødre aflagde Eden og blev ved Regimentet, og Broderen — Johan Henrik — i Kjøbenhavn søgte kort efter Freden sin Afsked af dansk Tjeneste, som blev ham bevilget i Naade som virkelig Krigsassessor. Han blev s. A. ansat som Auditor ved Værftet i Frederiksværn.

Den 18. Marts 1815 Kl. 1 om Middagen forlod Olaf Rye, Frederik Adolph Schleppegrell og Hans Helgesen deres Fædreland, og de kom aldrig til at tjene det mere.

Deres Planer for Fremtiden var meget vage og løse. Som rette Æventyrere gik de ud i den vide Verden i Haab om at finde Lykken paa deres Vej, den ene tænkte paa Italien, den anden paa Rusland, den tredie var det lige meget hvor han kom hen, men én fælles Tanke havde de tre Musketerer: ved Hjælp af deres gode Sværd at vinde Hæder og Berømmelse i en fremmed Hærs Tjeneste.

Men i saa Henseende var Udsigterne saare ringe.

1815—18.

Der var for Øjeblikket Fred i Europa. Den Kongres af Fyrster, som skulde ordne Forholdene efter de mange Aars haarde Krige, var samlet i Wien. Rundt om i alle Lande haabede man paa fredelige Tilstande, de store Hære ventede kun paa at vende hjem for at finde Hvile ved den hjemlige Arne og fredelige Beskæftigelser. Der var kun daarlige Udsigter for dem, der havde valgt Krigen som Stand og Levevej, og de tre unge Mænd, der i Mismod og Skuffelse havde forladt deres Fædreland, og som nu stævnede ud i Verden for at opleve Krigens Æventyr og vinde Hæder og Ære, var derfor raadville og bekymrede. De vidste ikke hvor de skulde søge hen. Ingen Steder var der Brug for dem; de kendte Ingen. havde kun faa Penge og ingen Venner. Kun ét var de enige om: hjemme vilde de ikke blive.

Det har været i en mørk og modfalden Stemning de gik i Land ved Villingebæk paa Sjællands Kyst efter en haard og stormfuld Overrejse, og de skyndte sig afsted ind til Helsingør. Her mødte dem da Rygtet om den store Begivenhed, der atter bragte alle Hjerter til at banke af Frygt, og som med ét Slag betog alle Forhaabninger om Fred: Napoleon, Fredsforstyrteren, havde forladt Elba og var gaaet i Land i Frankrig.

I Modsætning til alle andre jublede de tre Æventyrere af Glæde. At dette maatte føre til Krig var sikkert, nu galdt det blot om at komme afsted.

Den Tid, der kom, bestemte deres Skæbne. Olaf Rye har, næsten fra Dag til Dag, ført en Dagbog fra 1815 til 1818. Den er skreven knapt, kortfattet og skødesløst, undertiden lidt forvirret, saaledes som Dagbøger skrives paa Rejser og i Felten. Datoerne løber undertiden

mellem hverandre, og Skriften i det lille tarvelige Hefte er af og til saa utydelig, skreven med en saa lille, kneben Haandskrift og mange Slags daarligt Blæk, at det tidt er vanskeligt at læse de blege 80aarige Bogstaver, men man kan ved Hjælp af den følge Olaf Rye paa Vejen ud i Verden fra Dag til Dag, indtil han endelig lander i Danmark og modstræbende slaar sig til Ro dér.

Inden denne Dagbog meddeles, skal der gives en sammenhængende Skildring af Begivenhederne i deres Forhold til Ryes Levned i Aarene 1815—18.

De tre Normænd var fulde af Iver efter at komme afsted, og tøvede ikke længe i Kjøbenhavn, men begav sig paa Vejen til Fyen, hvor Prins Christian efter sin Hjemkomst fra Norge var bleven Guvernør. De mødte ham allerede i Korsør, og han svigtede i ingen Henseende deres Forhaabninger. Det tiltalte og rørte ham i høj Grad at træffe disse unge Mænd, som havde opgivet alt Haab om Norges Frihed og Selvstændighed, efter at han havde tabt sin Sag og forladt Landet. Deres Tillid smigrede og glædede den begejstrede Fyrste og mindede ham om den stolte, men saa korte Tid, da alle Normænd laa for hans Fødder. »Det er jo min Pligt at sørge for Dem«, sagde han, og med Trofasthed og Gavnildhed hjalp han dem paa enhver Maade; ikke alene nu, men naar de under vanskelige Forhold i Udlandet henvendte sig til ham, var han dem altid til Støtte og Hjælp. Det var ogsaa ham, der senere fik dem ansat i den danske Hær, og som Konge holdt han altid sin Haand beskyttende over disse tre eneste Normænd, som var bleven ham tro. Han raadede dem til at opgive Tanken om at tage til Rusland, hvilket de havde foresat sig.

Efterretningen om Napoleons Landing i Frankrig og hans Indtog i Paris havde strax bestemt Wienerkongressens Medlemmer til i Forening at bekæmpe »Verdensforstyrren«. En engelsk, en østerrigsk og en preussisk Hær var allerede paa Vejen imod ham.

Prinsen overtalte de unge Officerer til at gaa til Preussen, hvor han kunde anbefale dem til selve Hærens Feltherre, den gamle Marskalk Blücher.

Faa Dage efter er de paa Vejen. Rye er saa syg af Koldfeber, at han besvimer hvert Øjeblik, men Rejsefeberen er endnu stærkere.

Den 15. April forlader de Kjøbenhavn. De er begejstrede over de smukke Egne og de fremmede Ting, de faar at se paa Rejsen, der ogsaa fører dem forbi mange Steder, som bærer Spor af Krigens Ødelæggelser. Fjorten Dage efter er de i Lüttich hvor de fremstiller sig for den gamle Marskalk »Vorwärts«, der var paa Marchen med sin Hær for at føje endnu et Blad til sin Sejrskrans. De tre norske Lieutenanternes Audiens hos den berømte gamle Kriger er et mærkeligt Billede fra Empiretidens Militærliv. Han lader til at synes godt om de kraftige unge Mænd, som kommer fra det høje Nord for at tjene under ham, han modtager dem med Venlighed, indbyder dem til sit Taffel og taler med dem om Krig og om Jagt, det som de jo ogsaa forstod sig en Smule paa og interesserede dem mest af Alt. Men hvad selve deres Ansættelse i Hæren angik, blev det hele kun en bitter Skuffelse. Medens den preussiske Hær marcherede videre ind i Frankrig, blev de til deres Fortvivlelse foreløbig ansat som Sekondlieutenanter ved et Landeværns Regiment for at dressere Rekrutter. De betragtede med Rette denne »skammelige« Ansættelse som en haanlig Degradation, og deres Skuffelse bliver saa meget bitrere, da de i deres Pungenød har gjort Gæld og derved har spærret sig den eneste Udvej, der var dem aaben: at gaa deres Vej. Denne Gæld binder dem, ellers havde de tre raske unge Krigere næppe holdt sig rolige og afventende, men paa egen Haand søgt at komme afsted. Det hjalp ikke, at de skrev det ene bønfoldende Brev efter det andet til Fyrst Blücher. Alle lod til at have glemt dem. Der gik Dage og Uger, og i disse Uger har Rye, Schleppegrell og Helgesen siddet sørgmodige og modfaldne sammen om Aftenen, talt om deres uheldige Stilling og lagt Planer om at slippe bort. Mangen en Gang har de vel fortrudt at have forladt deres gamle Norge. For første Gang efter Afrejsen skriver Rye hjem til sin Broder Johan Henrik — bittert har det vel været for ham; thi han havde haabet at kunne sende glade og stolte Breve hjem. I deres Fortvivlelse skrev de til Prins Christian om at skaffe dem Ansættelse i den danske Hær. Haabet om at komme med i Krigen slukkes mere og mere.

Undertiden ser de lysere Dage, især da de endelig faar Gage og kan forsyne sig bedre. Rye, der altid søger at studere Sprog, køber sig strax franske og tyske Lexika og antager en Lærer, men han

og hans Kammerater passer Tjenesten saa samvittighedsfuldt, at Regimentschefen roser dem, og kalder dem Regimentets bedste Officerer. Men deres største Glæde er dog, at de faar Brev og Penge fra den trofaste Prins Christian, og de indser, at det i Virkeligheden kun er ham, de har at stole paa i deres Nød.

Over en Maaned er gaaet. Alle deres Henvendelser til preussiske Fyrster og Generaler er frugtesløse. Saa kommer Efterretningerne Slag i Slag om Preussernes Nederlag ved Ligny og om deres afgørende Sejr ved Waterloo. Jorden brænder under dem, og de gør de mest fortvivlede Anstrængelser for at komme afsted, de sender det ene Brev efter det andet til selve Sejrherren, Fyrst Blücher, der dog næppe paa dette Tidspunkt har Sands for at lytte efter de stakkels Lieutenanters Bønner.

Det har mange Steder været fortalt, at Rye, Schleppegrell og Helgesen har været med ved Waterloo. Dagbogen beviser med uomstødelig Sikkerhed, at dette ikke har været Tilfældet. Rye skriver altid »vi« i Dagbogen, og dette maa gælde dem alle tre; thi da han fortæller de største Ubetydeligheder, der hænder ham, vilde han sikkert ogsaa have noteret, hvis en af Kammeraterne havde forladt ham og var afrejst til den aktive Armé. Det kan derfor med Sikkerhed siges, at de tre Officerer har tilbragt Waterloo-Dagene i Cøln, opfyldt af Harme og Sorg over ikke at være i Kampen, hvor de følte, at de hørte hjemme, og som havde været Maalet for deres Tragten.¹⁾

Stadig kommer der Nyheder fra Krigsskuepladsen. Napoleon frasiger sig Thronen, Preusserne og Englænderne marcherer imod Paris, Tiden gaar. Endelig — i Slutningen af Juli — faar de Ordre til at begive sig til Frankrig, og da Rye kommer dertil, faar han Lejlighed til at deltage i Erobringen af Fæstningerne i Nordfrankrig.

Efter det kedsommelige Liv i Cøln smager Krigslivet dobbelt godt, men det er dog kun Krigens Efterdønninger og det feltmæssige Kantonnementsliv i de franske Landsbyer, han kommer til at opleve. Han for-

¹⁾ Der findes en Afhandling skreven 1823 med Ryes Haand: »Bidrag til Historien af den preussiske Felttog i Frankrige 1815, især hvad angaaer det 2. Armee-Corps.« I denne omhandles ogsaa Waterloo-Dagene og Beretningen bærer umiskendelig Præg af, at dens Forfatter personlig har deltaget i disse. Muligvis er det en Afskrift, som Rye har taget efter en Deltagers Beretning.

tæller om sine Kvarterer og sine Marcher, mange smaa, næsten forsvindende Træk tegner et let Omrids af hans Personlighed. Hans stærke Sands for Naturen, hans Glæde over at komme til klippefulde Egne, der minder ham om Norge, hans gode, hjælpsomme Sind, hans Forhold til Kvarterværterne, der tidt sørger over, at han forlader dem og beder ham om at komme igen, hans Modtagelighed for kvindelig Skønhed og Omgang, og meget andet tegner ham for os.

Men Krigen er uigenkaldelig endt, Fredsunderhandlingerne er begyndt og atter er alle Fremtids Forhaabninger bristede. De tre Normænd, som dog vistnok ikke staar ved samme Afdeling, beslutter at søge deres Afsked af preussisk Tjeneste, uagtet de ikke venter at faa den, før Freden er sluttet. Da de i de franske Aviser læser, at Prinds Christian er i Paris, oplives deres Haab. En af dem maa rejse til ham og tale med ham, og da der blev nægtet Rye Orlov, rejser Schleppegrell. Muligvis er Helgesen allerede paa et tidligere Tidspunkt flyttet til en anden Afdeling; thi direkte nævnes hans Navn ikke paa den Tid i Dagbogen. Et Par Dage efter at Schleppegrell er taget afsted, faar Armékorpsset den 3. November Ordre til at tiltræde Hjemmarchen til Tyskland. Dagbogen fortæller i karrige Ord om denne March, men i al deres Knaphed glimter der morsomme, interessante og afvejlende Situationer frem mellem Linierne — og Olaf Rye nyder Livet, ung og fyrig som han er, trods de Skuffelser han har lidt og trods de uvisse Udsigter for Fremtiden.

Dagen før han gaar over Rhinen, faar han Brev fra Schleppegrell, som intet har udrettet. Det var ikke Prins Christian, men Prins Ferdinand, der var i Paris, heller ikke har han faaet talt med Fyrst Blücher om Afskeden fra preussisk Tjeneste eller med Grev Woronzow om Ansættelse i russisk Tjeneste, hvilket stadig var deres Tanke. Derimod melder han den store Begivenhed, at der var et Brev fra Prins Christian, der meddeler dem, at Kongen af Danmark har ansat dem i sin Armé. Den kgl. Resolution af 5. September lyder saaledes:

»Premierlieutenanterne Friderich Adolph v. Schleppegrell, Ole v. Rye og Hans v. Helgesen ansættes som Premierlieutenanter med deres forhen havde Anciennitet, nemlig: v. Schleppegrell ved

det tredie Jydske Infanterie-Regiment med Anciennitet fra 18. Maj 1808, v. Rye ved det Oldenborgske Infanterie-Regiment med Anciennitet fra 14. December 1809, og v. Helgesen ved det Holsteenske Infanterie-Regiment med Anciennitet fra 23. September 1813. De placeres à la suite med extraordinaire Premierlieutenants Gage, indtil de ved forefaldende Leilighed kunne komme i virkelig Nummer«.

Samtidig var der Ordre til dem om snarest mulig at søge deres Afsked af preussisk Tjeneste og melde dem til det danske Auxiliær-Korps i Frankrig.

De allierede Magter havde som bekendt besluttet foreløbig at holde en Besætnings Armé paa 150,000 Mand staaende i Frankrig under Hertugen af Wellingtons Kommando. Det danske Kontingent til denne Armé talte 5000 Mand og bestod af 5 Batailloner, 4 Eskradroner og 2 Batterier under den kommanderende General i Slesvig og Holsten, Prins Frederik af Hessen, der skulde have Hovedkvarter i Lewarde. Armékorpsset forlod Danmark i November og var endnu paa Marche, medens Olaf Rye i fulde Drag nød den jublende Begejstring, hvormed det tyske Folk modtog de hjemvendende Tropper. Freden i Paris blev sluttet den 20. November, men først en Maaned efter fik han sin Afsked af preussisk Tjeneste og begav sig saa med Schleppegrell til Belgien, hvor de stødte til det danske Korps. Nytaarsdags Aften 1816 ankom de til Antwerpen, men Portene var lukkede, og de kunde ikke komme ind i Byen. Næste Dag meldte Olaf Rye sig til Prins Frederik og blev foreløbig ansat ved Fyenske Infanteri-Regiment.

Det lader imidlertid ikke til, at denne Ansættelse i den danske Hær var helt efter de unge Officerers Hoveder. Dels var Kommandoforholdene ved det danske Korps ikke synderlig behagelige, og dels lokkede selve Danmark dem ikke. Hvad skulde de ogsaa i det lille Land, der jo kun længtes efter Fred? Efter den lange Krig var Landet halvt ødelagt, Norge var jo tabt, Forholdene herhjemme var efter den svære Pengekrise smaa og fattige, og en Hærreduktion stod for Døren. Den gamle Ide at drage til Rusland lader dem ingen Ro, og de beslutter at gøre endnu et energisk Forsøg paa at komme i denne Stats Tjeneste. Samme Dag som det bliver dem meddelt, at de med første

Lejlighed skal afgaa til Danmark, vælger de Olaf Rye — rimeligvis som den mest Sprogkyndige — til at tage til Maubeuge, hvor Grev Woronzow, har Hovedkvarter, som Chef for det russiske Armékontingent, og tale med ham om deres Ønsker. Deres Tilstand er i Øjeblikket meget sørgelig, Rejseordren til Danmark hænger over deres Hoveder, og deres pekuniære Hjælpemidler er udtømte, men energisk som altid naar Olaf Rye sit Maal. Vel maa han om Natten efter at have talt med den russiske General og dennes Stabschef paa sin Fod marchere de 4 à 5 Mil tilbage til Valenciennes fra Maubeuge, da han ingen Penge har i Lommen, men man har givet ham godt Haab og gode Løfter, og han havde strax indleveret sin Ansøgning om Ansættelse som Ritmester i Husarerne eller Dragoerne i den russiske Hær.

Men nu kommer atter Skuffelse paa Skuffelse. Han ansøger den danske Konge om 2 Aars Orlov for at gaa i russisk Tjeneste. I Stedet for Svar faar han den 22. April Ordre til at gaa til Danmark og melde sig til Regimentet i Rendsborg. Han skynder sig til Prins Frederik og beder om Udsættelse af Rejsen, til han faar Svar paa sine Ansøgninger, baade den til Kongen af Danmark og den til Kejseren af Rusland, men han faar et bestemt Afslag, han skal strax gøre sig færdig og rejse til Danmark. Han sætter forgæves Himmel og Jord i Bevægelse, og da intet frugter, melder han sig syg for at trække Tiden ud.

Men han kan ikke holde sig rolig i sin Stue. Uagtet han er sygemeldt, forlader han sit Kvarter og rejser til Cambray for at tale med en af Kammeraterne. Man lader ikke til at have været ham rigtig god eller have havt rigtig Tillid til ham ved Korpset og ved Afdelingen; thi i hans Fraværelse bliver Adjutanten og Lægen sendt til hans Kvarter for at undersøge Rigtigheden af hans Sygemelding. Da de træffer Kvarteret tomt, er han fortabt. Ved hans Hjemkomst om Morgen blev der forkyndt ham Arrest, og han faar Ordre til uopholdelig at afgaa til Danmark og melde sig ved sit Regiment som Arrestant.

Det var saaledes som Arrestant, at Olaf Rye første Gang som dansk Officer satte sin Fod paa dansk Grund. Den 10. Maj melder han sig som saadan hos Kommandanten i Rendsborg.

Det er et Aar siden han forlod Danmark fuld af Liv og Lyst, Forventninger og Forhaabninger og fri som en Fugl. Han kommer stækket tilbage, bunden til den lille danske Hær og som Fange. Det trøster ham kun lidt, at hans Foresatte i Rendsborg finder Straffen altfor haard og behandler ham elskværdigt. De vidste ikke, hvad de skulde gøre med denne Normand, der som en hel underlig fremmed Fugl en skønne Dag kom og sagde, at han skulde i Fængsel, uden at der var indløben tjenstlige Meldinger og Meddelelser om ham og hans Forseelse. Først satte de ham i Hovedvagten, men efter nogle Dages Forløb tog de ham ud igen. Endelig kommer der en kgl. Resolution, der tilbyder ham en Maanedes Fæstnings-Arrest i 2. Grad eller — Forhør og Krigsret. Han vælger det første og rejser til Frederiksort, for at afsone Straffen. Frederiksort var en ubetydelig lille Fæstning ved Indløbet til Kielerfjord, der kun bestod af et Par Huse og en Kaserne, der rummede en 3—4 Officerer og ikke hundrede Mand. Her afsoner Olaf Rye sin Straf i Foraarets bedste Tid og faar saa igen den 27. Juni sin Frihed.

»Ak«, sukker han: »Det er en skrækkelig Ting at være berøvet dette Klenodie, kuns for en kort Tid, og jeg har aldrig kundet forestille mig, at det var forbunden med saa mange Ubehageligheder!«

I Arresten har han ført en levende Korrespondance med Helgesen, der har faaet Tilladelse til at blive ved Korpsset i Frankrig, og som stadig er fuld af Planer om Rejser og Æventyr, Ideer som har Ryes fulde Sympathi.

Da han atter melder sig til det oldenborgske Regiment i Rendsborg bliver han udmærket modtaget af den unge Chef, Oberst Fr. Vilh. Paul Leopold, Hertug af Slesvig-Holsten Sønderborg Beck¹⁾, der siger ham, at han ikke regner hans Forseelse for at være af Betydenhed, ja, at Kongen selv var af samme Mening. Den unge elskværdige Hertug, der var i høj Grad anset for sine udmærkede Egenskaber og sin

¹⁾ Hertugen — Kong Christian IX's Fader — var født 4. Jan. 1785 og indtraadte i den danske Hær 1803. 1809 blev han Major i Kavalleriet og Overkvartermester i Generalstaben, 1813 Oberst og Generalkvartermesterlieutenant, 1816 Oberst og Chef for oldenb. Regmt. S. A. blev han Hertug ved Faderens Død og 1825 fik han Titel af Hertug af Slesvig-Holsten-Glücksborg. Han døde 17. Febr. 1831 paa Gottorp. Om den smukke Maade, hvorpaa han blev valgt til Chef af Regimentets Officerer, henvises til »Museum« 1890, S. 128.

store militære Dygtighed, tog sig med Omhu af Olaf Rye, men denne er kun ilde tilfreds med sine Forhold og sine Udsigter.

I de paafølgende Aar, fra det Øjeblik han tiltræder Tjenesten ved sit Regiment i Slutningen af Juni 1816 og til September 1818, er Dagbogen, som er den vigtigste Kilde til hans Liv i denne Periode kun ført af og til. Der gaar flere Maaneder hen, uden at han skriver i den, og vi kan da heller ikke følge ham saa nøjagtigt som før.

Vi ser kun, at han er inderlig misfornøjet med Rendsborg, ikke alene fordi han keder sig til døde i den lille Fæstning; men ogsaa fordi Rejselysten stadig sidder ham i Blodet. »Længes kun efter at komme herfra«, skriver han, og hans Uro ægges yderligere af Helgesen, der, efter at der endelig er kommet et Afslag fra Kejseren af Rusland paa deres Ansøgninger om at træde i russisk Tjeneste, i sine Breve snart fabler om at gaa til England snart til Amerika. Olaf Rye er desuden altid i pekuniær Forlegenhed i disse Aar, Gagen er meget lille, selv er han en daarlig Økonom, og han maa tilsidst nødtvungen skrive til Hjemmet i Norge efter Penge. Dette Hjem i Norge staar stadig for ham som det dejligste Sted i Verden. Den gamle Fader er syg deroppe, og Brødrene skriver til ham, at det vist snart er forbi. Alting gør, at han er led og ked af og utilfreds med at være i Rendsborg. Hvilken Lykke, at han den Gang ikke vidste, at han skulde tilbringe næsten en Menneskealder i denne By!

I hele Aaret fra September 1816 til September 1817 lever han paa denne Maade, »vedvarende utilfreds med Rendsborg« som han skriver og i »yderlig Pengeforlegenhed«. Saa beslutter han at gøre et dristigt Skridt. Der findes et Brev fra ham fra denne Tid til hans Søster Frederikke, der er 27 Aar gammel og lever hjemme hos Forældrene.

»— hvor inderlig kjært det er mig, hvergang ieg ser nogle Linier fra Eder, kan Du selv forestille Dig, da ieg her saa gandske alleene er, og da drømmer ieg mig strax hos Eder. O! hvor gierne gjorde ieg ikke en Tur til Norge for nogen Tid, for igien at see de kiære Steder, hvor vore Barndoms Dage hensvandt, men Omstændighederne forbyde mig det for Øieblikket; maaske det endnu kunde lade sig gjøre senere i Aaret, dog tør ieg ikke haabe det med Bestemthed. Ikke formedelst Mangel af det saa mægtige Guld, er det som hindrer

mig heri, nei, det vilde i saa Henseende være til stor Fordeel for mig, men en anden langt vigtigere Grund sætter mig en uoverstigelig Hindring, egentlig er det kuns mit eget Hiernespind, men ieg har engang bestemt det og det kan ikke forandres.«

Rimeligvis hentyder han med disse dunkle Ord til nogle hemmelige Rejseplaner, som han havde for, men han fortæller videre, at han samme Dag agter sig til Louisenlund.

Paa dette Lystslot boede Generalfeltmarskalken, den gamle Prins Carl af Hessen, der baade var Svigerfader til Kongen og til Olaf Ryes Regimentschef, Hertug Vilhelm. Som Følge heraf var Officererne i Hertugdømmerne meget velsete ved Hoffet paa Louisenlund og blev altid tilsagte ved festlige Lejligheder. Frederik VI var netop i Besøg hos sin Svigerfader, og der skulde i den Anledning være Fest med Karusel-Ridning og Turnering, hvori Kongen selv vilde deltage, og andre lignende Forlystelser. Det var dog ikke saa meget derfor Olaf Rye vilde til Louisenlund, som for at tale med sin Chef om et Avancement, der kunde lade sig arrangere for ham ved Regimentet, hvor han var ældst Premierlieutenant. Da selve Majestæten med sin mægtige Generaladjutant F. C. Bülow opholdt sig hos den gamle Hertug, der fra sin Statholdertid i Norge elskede Normændene, og da Prins Frederik af Hessen, der jo havde Grund til ikke at være Ofaf Rye god, endnu var i Frankrig, syntes Lejligheden i enhver Henseende at være heldig.

Det lykkedes da ogsaa i enhver Henseende, og Olaf Rye blev den 10. September 1817, to Dage efter, at han skrev det ovennævnte Brev til Hjemmet, udnævnt til Stabskaptajn. I Forudfølelsen af sit Held havde han da ogsaa skrevet:

»Ved Vanen er mig Rendsborg nu ikke saa ufordragelig som det var mig, da ieg kom, og idet hele indseer ieg nu, man let kunde træffe et slemmere Sted end dette?« Han slutter som altid sit Brev med kærlige Ord om sin Moder: »Hils Moer uendelig meget fra mig — ieg seer af et Brev fra Faer, at hun er meget svag — endnu engang at see hende, denne ømme, gode Moder, er min Hoveddrivfiær at ieg saa gierne, om muelig endnu denne Vinter, reiste til Norge.«

Olaf Rye er glad for sit Avancement, der dog ikke betød ret meget, men at blive kaldt Kaptajn har dog altid sine Behageligheder

for en ung Officer paa 26 Aar. At være Stabskaptajn var ikke ensbetydende med at være selvstændig Kompagnichef og have dennes Indtægter, der var mere end dobbelt saa store som Stabskaptajns. Dengang var nemlig selve Regimentschefen, de to Bataillonskommandører og Majoren Kompagnichefer ved Regimentet ved Siden af deres øvrige Kommando og Funktioner, men deres Kompagnier blev kommanderede af de saakaldte Stabskaptajner.

At det har virket opmuntrende paa Olaf Rye er sikkert. Fra nu af taler han ikke mere om at rejse bort til fremmede Lande, og han begynder at føle sig hjemme.

I Slutningen af Februar 1818 faar han Budskabet om sin Faders Død, og nu kan intet holde ham tilbage fra at gøre den Rejse til sit Fødeland, som han saa længe har higet efter.

Olaf Ryes egen Dagbog skal her dokumentere det ovenstaaende Uddrag, der kun har søgt at supplere den og give den en Baggrund, der noget kan bøde paa dens knappe og flygtige Form.

Dagbog begyndt 5. Marts 1815.

Den 4. April 1804 kom ieg til det norske Land-Kadet-Corps i Christiania.

Den 26. Marts 1808 udgik ieg derfra som Officeer med Anciennitet af 1. Januar s. A.

Krigen 1808 og 1809 var jeg paa Brunlaugnæs.

22. Februar 1814 marcherede ieg til Grændsen med Jæger-Divisionen af 2. Feldt-Bataillon. — Den 16. August s. A. brød ieg op fra Sannebroe efter den sluttede Convention og marcherede til Brunlaugnæs.¹⁾

Den 7. November 1814 indgav ieg Ansøgning om Afsked.

---

¹⁾ Brunlanæs Herred ligger i Laurvig og Jarlsberg Amt.

12. Februar 1815 indsendte ieg min skriftlige Erklæring ej at aflægge Ed til Carl den 13. —

Den 5. Marts 1815 blev ieg af Regimentet communiceret min Afsked, hvori det forbydes mig at bære norsk Uniform for min sidste Opførsel. —

Den 18. Marts om Middagen Kl. 1 afseilede ieg fra Laurvigen i Norge i Selskab med Frid: Schleppegrell og Helgesen. Neppe vare vi komne 2 Miil i Søen, før Søesygen tvang mig til at gaae i Seng. Om Morgenens Kl. 3 vare vi under den svenske Kyst. Om Aftenen vendte Vinden om til Syd, og vi maatte krydse os frem til vi, Tirsdagen den 21. om Aftenen Kl. 6, ankrede ved Villingebæk, 2 Miil fra Helsingør.

Næsten den hele Tid var ieg overmaade syg, undtagen den sidste Dag, da ieg kunde holde mig paa Dækket. —

Om Aftenen Kl. 9 den 21. Marts ankom vi til Helsingør, som forekom mig utaalelig. Endskiøndt vi bad Commandanten, General Scheel, derom, fik vi dog ikke Tilladelse at besee Kronborg. Her fik vi den for os saa behagelige Efterretning, at Napoleon var landet i Frankrig. — Kl. 5 om Eftermiddagen afreiste vi fra Helsingør og naade Kiøbenhavn Kl. 12 om Aftenen, hvor vi tog ind i de 3 Hjørte. — Den hele Tid ieg var i Kiøbenhavn havde ieg en Feber, som neppe tillod mig at gaae ud paa Gaden. Ved nogle kiøllende Pulvere, som Professor Münster gav mig blev det dog en Smule bedre med mig. Det slemme Veir og min Sygdom forhindrede mig fra at besee denne skønne Bye.

Den 27. Marts om Formiddagen Kl. 11 forlod vi Kiøbenhavn og laae om Natten i Ringsted. Om Eftermiddagen Kl. 4 den 28. Marts ankom vi til Corsøer, hvor vi maatte blive liggende for en skrækkelig Modvind. Paa den hele Tour var ieg meget syg. — Om Aftenen samme Dag fik vi i Corsøer den Efterretning, at Printz Christian skulde komme der igiennem for at reise til Kiøbenhavn. Vi besluttede derfor at oppebie ham der, for om mulig at faae ham i Tale. Den 29. Marts om Formiddagen Kl. 9 ankom han til Corsøer og efter $\frac{1}{4}$ Times Venten bleve vi indladt til Audience. Prindsen var meget naadig og forsikrede os om at gjøre alt, hvad der stoed i hans Magt for os, han sagde ogsaa: »Det er min Pligt at sørge for Dem.«

Han foreslog os preussisk Tieneste istedenfor russisk, da han bedre kunde anbefale os til *Bliicher*. Vi maatte reise tilbage til Kiøbenhavn, hvor vi ankom den 30. om Middagen Kl. 1 $\frac{1}{2}$.

Hvad Veien til Kiøbenhavn til Corsøer angaaer, da fandt ieg den ikke saa smuk, som man i Almindelighed udraaber den for, undtagen Egnen omkring Sorøe, som er fortryllende. Slagelse Bye tager sig og ret godt ud, naar man kommer fra Corsøer. Det eneste smukke Landsted ieg saae var General Castenskiolds Frederikslund mellem Slagelse og Corsøer, som var overmaade smukt. Corsøer har nogle Befæstninger, men som ere yderst maadelige og slet vedligeholdt. Besætningen her er et Invalide-Compagnie, som ikke engang kan betiene Canonerne, desaarsag kunde de ikke her give Prinds Christian den behørige Salut.

Den 31. havde vi igen Audience hos Prindsen, hvor han igientog sine Forsikringer, og lovede at tale med den russiske Minister, og med Dronningen¹⁾ for at faa os ansat à la suite i den danske Armee.

Den sidste Dag vi vare i Corsøer var ieg igien ganske frisk og restitueret af min Sygdom.

Ikke før den 15. April bleve vi expederet fra Prindsen og afreiste samme Dags Morgen Kl. 9 med Posten.

Under mit Ophold i Kiøbh. blev ieg igien angreben af Koldfeberen, og [skiøndt] ieg endnu den 14. var saa yderlig svag, at ieg besvimed ved at sidde eller staae nogle Øjeblikke, vovede ieg dog at reise d. 15.

Da vi den 17. ankom til Kolding var ieg næsten ganske frisk. I Kolding forlode vi Posten og toge med Extrapost til Altona, hvor vi ankom om Natten mellem 20. og 21. April.

Egnen giennem Fünen fandt ieg i det Hele ret smuk og paa sine Steder meget smuk. Veien fra Snoghøi til Hadersleben er og ret smuk, især ligger Kolding i en behagelig Egn.

Mellem Hadersleben og Apenrade er der paa de fleste Steder fortryllende skiønt, forresten er Veien giennem Hertugdømmerne raae og vild, da man reiser over lutter Heder. Næsten den hele Vei, 4

---

¹⁾ Dronningen førte Regeringen i den Tid Frederik VI opholdt sig ved Wienerkongressen.

Miil fra Rensburg til Remmels, toge vi af den almindelige Postvei, som gaaer over Itzehoe, og tog over Kellinghusen, som ligger i en ret blid Egn, til Pinneberg, en smuk Bye, hvorfra vi gik til Fods 1 Miils Vei hen ad de smukke Alleer paa Veien til Hambourg og lod Vognen kiøre efter.

Ikke før den 23. April om Eftermiddagen Kl. 4. forlod vi Altona, hvor vi havde adskilligt at giøre hos Ober-Presidenten Blücher, som, da vi havde Breve og Recommendationer fra Prinds Christian, modtog os med megen Venlighed, og hans Søn og hans Svoger von Qvalen viste os omkring paa de smukkeste Steder.

I Hambourg besaae vi og den store Samleplads for de Handlende — Börsen-Halle —, en overmaade velordnet Indretning. Den bestaaer af mange Værelser, hvoraf ethvert har sin Bestemmelse, saaledes maae der i Læseværelset ikke tales et Ord. Man forefinder der Tidender fra alle Europas Riger og alt Nyt, som ankommer, bliver strax trykt i deres eget Bogtrykkerie. Denne Indretning koster aarlig at vedligeholde: 15 000 Specier. — Rundtom Altona og Hambourg saa man ikke andet end Ruinerne af afbrændte Huse, siden Eckmühl var beleiret af de Allierede¹⁾. Kuns meget faae Huse ere igjen opbygte, og disse ere istedenfor de forrige Paladser simple Kroehuse.

Fra Altona tog vi med Baad og lod os roe 2 Miil op ad Elben til den første Station, Harburg. Lige til Celle kiører man over lutter Heder, de saa bekiendte Lyneburgske Heder, som vedvarer næsten lige til Hannover, dog seer man i det Fjerne store Gran og Fyrreskove. Saavidt ieg kunne opdage ved Giennemfarten er saavel Celle som Hannover ret smukke Steder. Fra Hannover begynder Veien at gaae giennem blidere Egne, især er Udsigten fra det høie Bierg lige over Eimbeck fortryllende. Just som man kommer paa det øverste af Bierget udfolder der sig [en] overmaade stoer jevn Dal, ganske besaaet med Landsbyer og smaae Stæder, Ved Foden af Bierget, lige under eens Fødder ligger Eimbeck, i og for sig selv ikke smuk, længere hen seer man Saltværkerne af de derværende Saltkilder, og i det Fjerne store skovbegroede Bierge. Fra Eimbeck gaaer Veien over Göttingen, som ligger i en meget smuk Egn, og Münden, en

¹⁾ Marskalk Davout, Prins af Eckmühl, var Aaret før blevet belejret i Hamborg af de Allierede.

smuk lille Bye, til det fortryllende Cassel, alt er her saa smukt som det er muelig. Eggen henrivende skøn, man kører giennem Frugt-træ-Aller, og Byen selv [er] som en Samling af Slotte. En Del ligger paa Sletten langs Floden, en Del opad Bierget som et Amphitheater. Giennem det Casselske, Darmstadtske og Hessenske, og alt, hvad der hørte til Storhertugdømmet Berg, lige til Cöln, gaaer Veien giennem lutter rige og frugtbare Egne. Paa denne Vei seer man overalt paa de høieste Bierge Ruiner af de gamle tyske Ridderborge, men kuns ganske enkelte ere nu beboede. Skjøndt de bleve ødelagte i 30 Aars-Krigen har dog ikke Tiden formaaet at nedbryde deres Taarne.

Over Giessen og Wetzlar gaaer Veien til Cöln giennem Weilburg, Fyrsten af Nassaus Residens. Slottet og Eggen der omkring er saa smuk som man kan tænke sig den, ja, den er langt skønnere end ved Cassel. Ved at reise i Tyskland forefinder man saa mange skønne Stæder, at man farer rent vild, hvilket Sted man skal sætte høiest, dog er Weilburg, af alle de ieg har seet, det første.

Den 28. April om Aftenen Kl. 9 ankom vi til Deutz, som kuns skilles fra Cöln ved Rhinfloden. En hælligere Bye end Cöln har ieg aldrig været i. Gaderne ere der saa smale, at det er faa Steder 2 Vogne kan kiøre hverandre forbie. — I Wetzlar maatte vi forandre vor Reiseroute, som ellers var bestemt over Frankfurt til Mainz, hvor man sagde Fyrsten af Wahlstadt¹⁾ stoed, og gaae over Cöln og Aachen til Lüttich, hvor vi ankom den 30. April om Aftenen.

Den 1. May gik vi til Fyrsten og efter at have faaet at vide vore Navne og vort Ærinde, samt modtaget de Breve vi medbragte, bad han os komme igien Kl. 9 den anden Dag. Da vi den bestemte Tid kom til ham, sagde han: »Ieg kan ikke selv ansætte Dem ved de gamle Regimenter, og ved Landeværnet ønsker De vel ikke at staae, da De formodentlig ønsker at gøre Felittoget med, — men ieg vil skrive til Kongen med en Coureer, som afgaaer imorgen; ieg tvivler ingenlunde paa at de reucerer. Der vil medgaae 14 Dage, inden

¹⁾ Gebhardt Leberecht Blücher, Fyrste af Wahlstadt, var dengang 73 Aar gammel. Han havde trukket sig tilbage til sine Godser i Schlesien, da Napoleons Tilbagekomst atter kaldte ham i Felten, hvor han fik Overkommandoen over Tropperne ved Nedrerhinen.

Svaret kommer tilbage, formodentlig ønsker De at oppebie det her i Lüttich, det falder kostbar i Vertshusene, — men ieg kan skaffe Dem Qvarteer.« — Vi bleve derpaa indbudne til Taffels samme Middag Kl. 3. Da Taffelet var forbi, som varede til Kl. 5 $\frac{1}{2}$ og hvorunder Fyrsten fortalte mange af sine Bataille- og Jagt-Historier, sagde han os: »Mine Herrer, ieg har skrevet til Kongen og vedlagt Prindsens Brev, men som ieg har sagt, der vil medgaae 14 Dage — skulde vi komme til at marschere før den Tid vil De vel ikke blive her tilbage. men følge Armeen, ieg vil i det Tilfælde ansætte Dem ved Landeværnet, og naar De da viser Dem brav, skal ieg ansætte Dem i de gamle Regimenter.«

Den 4de May bleve vi anviiste Qvarteer hos Borgerne, men da de var i Forstaden udenfor den anden Ende af Byen, flyttede vi først der hen den 5. om Morgenen. I disse Qvarterer lever man aldeles frit.

Den 10. May om Morgenen Kl. 11 bleve vi kaldte til Feldtmarschallen, hvor vi erholdt Ordre at begive os til Aachen i Følge med en Stabs-Ritmester Stur af Hanseaterne og melde os hos Generalmajor Dobschütz med et Brev til samme General, for af ham foreløbig at blive ansat ved de nye oprettede Regimenter, da Feldtmarschallen med alle Troupper den 11. Juni om Morgenen afreiste fra Lüttich.

Den 11. May reiste vi fra Lüttich og kom til Aachen om Aftenen Kl. 9, hvor ieg blev indquarteret hos en Tracteur Rosbak. Den 12. May var vi hos General Dobschütz, men han sagde, han kunde ikke ansætte os, vi maatte være ansatte af Hans Majestæt, og sagde han, vi strax maatte skrive til Kongen. Vi svarede strax, at det havde Fyrst Blücher allerede gjort for 10 Dage siden, — han sagde derpaa: »Ja, naar der er skreven, saa behøves det io ikke mere, imidlertid kan De forblive her i Aachen og vente Kongens Svar.« Endnu samme Dag, den 12., tilmeldte vi Fyrst Blücher dette. Samme Dag skrev vi til Prinds Christian, og meldte ham alt, samt fortalte ham hvilken Stilling vi ere i. Den 13. May flyttede ieg Qvarteer og kom til en Hr. Biroen, sandsynlig en rig Mand, hvor man er overmaade vel, samt Verten overmaade høflig. Samme Dag skrev vi til Grev Holck af den danske Garde, som er Volonteur ved Preussiske Armees og er ved Fyrst Blüchers Hovedqvarteer.¹⁾

¹⁾ Ritmester u. N. i Garden til Hest, Grev Harald Holck, født 1785, Søn af Geheimekonferensraad Grev Holck, død i Kiel 1839 som Oberstlieutenant i Livregiment lette Dragoner.

Den 2. May, medens vi endnu vare i Lüttich, gjorde de derværende Sachsere Oprør, som vedvarede hele den 3. May, hvilken Dag mod Aftenen de vilde bestorme Fyrstens Palais, som kun var besat med en 12 à 15 sachsiske Grenaderer, som dog gjorde sin Skyldighed, men kunde ikke modstaae den rasende Hob, som med dragne Sabler styrtede frem, Vinduerne i Fyrstens Palads bleve indslagne, og da nogle preussiske Officerer med dragne Sabler vilde modsætte sig dem, blev General Möffling og 1 Officeer saarede. Fyrsten maatte ride ud af Byen om Aftenen, da der paa Stedet ikke var andet end Sachsere, kun nogle preussiske Ordonnancer.¹⁾ —

Den 20. bleve vi communiceret paa Paraden, at vi foreløbig var ansat ved 3. Rhinlandeværn-Regiment, som commanderes af Major Zylinitzkij.

Den 21. May afrejste vi fra Aachen i Følge med Lt. Abeken, og overnattede i en Landsbye 1 Miil fra Jüllich ved Navn Steinstrass, hvor vi bleve indquarterede.

Den 22. May om Eftermiddagen Kl. 5 ankom vi til Cöln og blev indquarterede hos Mad. Schmits paa et Spisequarter, hvor det i alle Henseender var upaaklagelig godt. Den 20. May sagde vi Zylinitzkij, at vi var forlegen for Penge og Gage for May, men ingen af Delene kunne erholdes, da Kassen var tom, og om Eqviperings-Penge maatte der skrives til Kongen. Vi vare saaledes i den største Forlegenhed, da vi ikke havde Penge til at anskaffe os Mundering etc. for.

Den 24. May talte vi atter til Majoren om Penge, men han sagde, at kunde vi faa Penge til Laans, ville han cautionere for os, da Regiments-Cassen var tom, og hans Pung ikke saa stor, at han kunde lade os faae det fornødne.

Den 26. om Middagen foretog vi endelig den for os saa skrækkelige Tour, at gaae hen til en Skrædder og bestille os det fornødne Tøy, og sagde ham, at vi for Øjeblikket ikke vare forsynet med Penge, men vor Regiments-Chef vilde cautionere for os. Dertil var Skrædderen strax villig, og det var ham slet ikke paafaldende at man ingen Penge havde.

---

¹⁾ Opstanden var en Følge af den paa Wienerkongressen vedtagne Deling af Kongeriget Sachsen.

Den 25. May fik vi Brev fra Grev Holck, men i steden for den forlangte Caution, fik vi en heel Hoben Complimenter og Forsikringer om hans Venskab og Deeltagelse i vort Vel — (han var og selv nyelig ankommen, saa han maaske ikke med den bedste Villie kunde hielpe os). — Indtil nu have vi ikke havt det ringeste at bestille, da de nye udskrevne Mandskaber ikke ere ankomne.

Den 31. vare vi for første Gang i preussisk Uniform. Samme Dags Eftermiddag forelæste Zylinitzkij os et Brev fra General Dobschütz, hvori vi ifølge en Cabinets-Ordre vare ansatte som Second-Lieutenanter ved 3die Rhin-Landeværn-Regiment. — Hvor uventet og skammelig denne Ansættelse var, maatte vi dog, da vi var blottet aldeles for Penge og her i en Giæld af 218 Franker, antage Ansættelsen, men vi skrev strax til Fyrst Blücher og beklagede os over denne Ansættelse, og bade ham enten at see den forandret eller og give os en Anbefaling til en russisk General, til hvem vi i saa Fald strax vilde begive os.

Den 1. Juni skrevet til Prinds Christian og fortalt ham vor uheldige Skiæbne, og bedet ham faae os ansat i den danske Armee. Samme Dag skrevet til Grev Holck og bedet ham tale vor Sag hos Blücher.

Den 4. Juni indleveret et Brev paa Posthuset til min Broder Johan — det første siden ieg ankom til Tydskland. Den 3. Juni foreløbig udnævnt som Commandeur for 10 Compagnie.

Den 6. Juni for første Gang erholdt Gage i preussisk Tjeneste. Samme Dag købt en fransk og tydsk, samt tydsk og fransk Lomme-Dictionaire. — 7. Juni købt Uhr for 33 Franker. — 10. Juni sagde Zylinitzkij os den særdeles Compliment, at vi 3 Normænd vare de bedste Officerer i hans Regiment.

Den 8. Juni for første Gang i mit Liv været paa et Kaffehus.

11. Juni anden Gang erholdt Gage i preussisk Tjeneste.

15. Juni tilsagt Kl. 7³/₄ til Cour hos Prinds August, men H. K. H. lod os vente til Kl. 10¹/₂ før han kom.

Den 19. erholdt Brev fra Prinds Christian af 7. Juni med en Vexel paa 36 Louisd'or til os alle.

¹⁾ Prins August Friederich Wilhelm Heinrich af Preussen (f. 1779, d. 1843) var en udmærket Officer, især Artillerist.

Den 20. flyttet fra Mad. Schmidt til Kjøbmand von der Westen.

Den 19. erholdt Efterretning om, at Preusserne vare overfaldne den 15. af den franske Armee og drevne tilbage.

Den 21. erholdt Efterretning om et af Preusserne og Engelskmændene den 18. vundet Slag¹⁾.

Den 22. Juni skrevet til Fyrst Blücher og bedet os ansat ved et activt Corps. Den 24. erholdt den ovenomtalte Vexel betalt fra Aachen med 720 Franker.

Den 25. atter skrevet til Fyrsten om det samme. Den 23. Juni reist til Düren, en smuk og munter lille Bye, 8 Timer fra Cöln, den har smukke Haver og Spadseregange. Den 4. [Juli] kommen tilbage igien til Cöln.

Den 11. Juli²⁾ talt med General Dobschütz, men uden Nytte.

Den 12. Juli skrevet til Prinds Christian, Fyrst Blücher og General Dobschütz.

Den 14. Juli erholdt et Brev fra Oberst Rühl, hvori han gientog sit Løfte om en fordelagtig Ansættelse. — Den 19. begyndt at lære Fransk af Poettinger. Samme Dag begyndt Information paa Fleute ved Schultz.

Den 25. modtaget den glædelige Efterretning, at vi strax skulde afgaae til det Zieten'ske Corps, som staaer hinsides Paris og ansættes ved en af de westphalske Regimenter, først skulde vi melde os hos Prinds August i Maubeuge.

Den 26., Morgenen tidlig, afreiste vi fra Cöln. Fra Huy gik vi paa Maasen til Namur, giennem gandske fortryllende Egne. Alt var mig der saa bekjendt, saa norsk. Den 31. kom vi til Sanzeille $\frac{1}{2}$ Miil fra Philipville, hvor Prinds August var ved hans Armeecorps³⁾. Vi vare ansatte ved 5. westphalske Regiment, som stoed i Neuville $\frac{1}{4}$ Miil fra Philippeville, hvor vi den 1. August meldte os.

1) Det er Slagene ved Ligny og Waterloo (Belle-Alliance) der er Tale om.

2) I Dagbogen staaer her og tillige for de følgende tre Datoer »Juni« hvilket maa være Fejlskrift for Juli.

3) Efter Slaget ved Waterloo marcherede den allierede Armee imod Paris, men som Basis for sin Fremrykning maatte Blücher gjøre de franske Fæstninger i sin Ryg uskadelige. De Tropicorps, som blev bestemt til at udføre dette, stod under Prins August af Preussens Overbefaling.

Den 7. August blev ieg commanderet til at aabne Løbegravene for Philippeville, hvilket Arbeide vi begyndte 500 Skridt fra Fæstningen i al Rolighed indtil om Morgenen Kl. 2³/₄, da de begyndte at skyde paa os fra Fæstningen. Kl. 4 blev ieg afløst. Den 8. blev Fæstningen stærk bombarderet. Kl. 11 kom den paa forskellige Steder i Brand. Kl. 10 om Aftenen overgav den sig.¹⁾

9. August marcherede ieg til Sautour, en fordums frie Rigsstad og stærk Fæstning tæt ved Philippeville, som Ludvig den 14. lod ødelægge, den ligger $\frac{1}{4}$ Miil fra Fæstningen og $\frac{1}{2}$ Miil fra Neuville og kaldtes fordum Sieze-tour. Ieg hentede der Vand op af den Brønd, som var 180 Fod dyb, men det var ildesmagende. Denne nuværende Landsbye ligger overmaade smukt, ret ogsaa i en norsk Egn.

Den 10. holdt vi vort Indtog i Philippeville. Fæstningen er meget stærk og har 51 smukke Metal-Kanoner og Haubitzer.

Den 12. marcherede vi til Rocroy 7 Miil fra Philippeville. Denne Dag kom vi ikke længere end til Chimay. Den 13. til et Bondehuus i Nærheden af Rocroy. Den 14. rykkede vi i Bivouac tæt Syd for Rocroy. Den 16. overgav Fæstningen sig efter ubetydelig Modstand. Den 18. rykkede vi ind, men marcherede strax videre ad Veien til Laon til Aubenton, hvor vi forblev til den 21.

Fra Philippeville til Rocroy marcherede vi paa preussisk Maneer, nemlig over Chimay, som er 9 Timer, i steden for den korteste Vei, som er 5 Timer. Ligeledes fra Rocroy til Aubenton i steden for 5 Timer marcherede vi i 7 Timer (gamle Feldwebler kan man ikke vente skal forstaae sig paa Karter).

21. om Morgenen marcherede vi fra Arbenton til en Landsbye 3 Lieues derfra, som hed St. Michel. Her logerede ieg hos en fransk Officeer, men som ei var hiemme, men i Chivet. Konen, som var hiertensgod, holdt saa meget af mig, at hun græd i 8 Dage, da ieg skulde reise. Her lærte ieg at tale en Smule Fransk. Her vare vi i 5 Uger, hvilken Tid ieg tilbragte ret behagelig.

Den 27. September marcherede vi tilbage til Chimay, 4 lieues, og fik vi vort Cantonnement i en elendig Landsbye Fourge[?] tæt ved Chimay.

¹⁾ Belejringen endte vistnok først med Fæstningens Kapitulation en Dag senere den 9. August. I det hele taget er Dagbogens Datoer noget usikre.

Den 12. October fattet den Beslutning at søge min Afsked, den 15. indgivet Ansøgningen tilligemed et Brev til Blücher.

Den 24. marcheret fra Fourge over Trelon og Avesnes til Landsbyen Etroeung, hvor vi tilbragte Natten. I Fourge havde ieg et meget slet Qvarter, man anviste mig en Seng med Straae uden Madradser. Ieg spurgte altsaa om de ikke havde Madradser. »Nej, det er langt bedre for Sundheden at sove paa Straa.«

Den 25. marcheret fra Etroeung til Landrecies, hvor vi ankom om Middagen Kl. 1. Her fik ieg Qvarteer hos en Apotheker. Her er en ret god Indretning. Officererne spise i Aubergeerne paa Byens Bekostning og har med sine Verter intet at bestille. Her drev vi ¹⁾ med Capitain Dilloy og Lieutenant Siegrodt. Duel mellem Siegrodt og Schönfeldt, hvor ieg var Vidne. Alt blev Narrestreger.

Den 26. Tilladelse af Røebel at reise til Paris.

Den 28. om Morgenen: Alt blev istandsat til Reisen. Den 27. Røebel taget sit Ord tilbage. Den 31. første Gang i mit Liv Vagt. Samme Dag Schleppegrell erholdt Tilladelse at reise til Paris, da der stoed i Aviserne, at Prinds Christian af Danmark var der. Schleppegrell afreiste samme Dag og skulde tale med Prinds Christian, Fyrst Blücher og Grev Woronzow²⁾. Samme Dag kom Capitain Cramer, som var ved Canalgravningen³⁾, fra Paris, nu afskediget Oberstlieutenant i dansk Tjeneste, ventede at blive ansat i det russiske Ingenieur-Corps. Han raadede os fra at gaae til Rusland.

3. November afmarcheret fra Landrecies for at gaae til Tydskland. 3. om Aftenen Kl. 12 til Maubeuge. 4. til Sars la Buissiere. 5. til Charleroi. 7. Hviledag.

8. til Namur, paa denne Vei passerede vi Fleurus, og var vi henne at besee Valpladsen Ligny og St. Amand. Lige saa var ieg og

¹⁾ Ulæseligt Ord.

²⁾ Den russiske General Michael Woronzow.

³⁾ Johan Hermann Cramer f. 8 Septbr. 1775 i Itzehoe. Han havde været Kaptajn ved det holstenske Landeværnsregiment. Fik 1806 Afsked og blev Vandbygningsinspektør i Norge. 1810 Kaptajn og å. l. s. ved danske Livregiment. Medlem af Videnskabernes Selskab. 1814 Afsked som Oberstlieutenant for at gaa i fremmed Tjeneste. 1824 Regeringsraad i Brandenburg. Død i Potsdam 1838.

oppe i den Mølle, hvorfra Napoleon den 16. Juni oversaae sine sei-
rende Legioner. Intet Spor var mere at see af den holdte Bataille.

9. til St. George, en Landsbye halvveis mellem Huy og Lüttich. Denne Dag igien passeret den fortryllende Maasdal, hvor ieg ligesom følte mig ført tilbage mellem Norges Klipper.

10. til Lüttich. Veien gaar endnu langs Maasen giennem de mest fortryllende Egne. 11. Hviledag. Har været i et Bordel, hvor ieg fandt en Pige saa skøn som man sielden finder dem, det smertede mig ordentlig ved at tænke mig den Dybde, hvori dette Naturens skønne Mesterstykke var sunken, — hun var kuns 17 Aar. — Ieg kunde ikke holde mig fra at moralisere for hende, og hvor fordærvet hun end var, syntes hun dog at blive rørt over den zarte Andeel, ieg tog i hendes sørgelige Skiebne. Min Stilling er for Øieblikket saaledes, at det ikke er mig muelig, ved Gud, ieg havde ellers anvendt en 50 Louisdors for om muelig at rive hende ud af dette Helvede. Ikke uden Rørelse tog ieg Afsked fra hende.

12. til Dajony[?] 3 lieu fra Spa. Her blev da overleveret Baandet til Medaillen¹⁾. Den 13. til . . .²⁾ 2 Timer fra Jüllich. Her logeret hos Præsten, en meget høflig men skinhellig Person; ieg havde dog den Moerskab at drikke ham under Bordet før end ieg gik til Sengs om Aftenen.

14. Hviledag. 15. til Holzheim, logerede hos en ægte tysk Bonde, som ieg lovede at besøge ved Leilighed. 16. til Elendorf 1 Time fra Düsseldorf. Om Middagen Kl. 12 passeret Rhinen, og gik lige til Düsseldorf forat besee denne smukke og regelmæssig byggede Bye. —

Den 15. om Eftermiddagen fik Bud fra Schleppegrell, at han var kommen tilbage fra Paris. Han havde ikke truffet Blücher eller Grev Woronzow ei heller var Prinds Christian i Paris, men kuns Ferdinand³⁾. Paa Oberst Juels Comptoir forefandt han et Brev til os fra Prinds Christian af 10. September, hvori han siger os, at Kongen har

¹⁾ Medaillen for Deltagelsen i Krigen 1815. Det lader til at de, der blev dekoreret med dette Hæderstegn, kun fik Baandet og selv maatte anskaffe sig Medaillen, se nedenfor.

²⁾ Navnet ikke anført.

³⁾ Arveprins Ferdinand aflagde 1813' et kort Besøg i Paris.

ansat os efter vor Anciennité i den danske Armee og navnlig mig i Oldenborgske Infanterie-Regiment¹⁾, og skulde vi snarest muelig søge vor Afsked af preussisk Tjeneste og melde os til Chefen for Auxiliair-corpsset, ligesaa sendte han 18 Louisdors i Tilfælde vi skulde være forlegne for Penge.

17. om Eftermiddagen Kl. 3 ankom vi til det smukke og venskabelige Elberfeld. Lige saa yndig som Egnen her omkring er, lige saa gode og venskabelige ere Indbyggerne. Man modtog os overalt med en saadan forekommende Hiertelighed, at man ikke kunde andet end befinde sig vel der. Vi havde her Hviledag. Ieg logerede her hos en Silkefabrikant Aders, en meget danned og ligefrem Mand. Ved min Afreise paalagde han mig, at ieg i Elberfeld ikke maatte logere hos nogen anden end ham, da han ellers vilde ansee det som et Tegn, at ieg havde været misfornøiet.

19. passeret den skønne Wupperdal til Hagen, sande norske Situationer! I Wupperfeld havde Indbyggerne oprettet 2 Triumphbuer for os med ret nydelige Inscriptioner. Denne Dag marcheret til det adelige Slot Huus-Busch [?]. 20. giennem Unna til en liden Landsbye, 1 Time paa denne Side.

21. til Werle hvor ieg blev indquarteret hos en v. Lilien. Vort Regiment som før havde ligget der i 5 Uger blev modtaget med det mest udmærkede Venskab. Ogsaa ieg fandt mig her overmaade vel, saa ieg ønskede at leve saaledes mit hele Liv her. Især interesserede Fruen i Huset mig overordentlig. Hun var det interessanteste og skønneste Fruentimmer ieg i mit Liv har seet, fuld af Talenter, og præget med en saadan Hiertensgodhed, saa man umuelig kunde miskiende hendes fortræffelige Caracteer. — *Agnes von Lilien!* —

22. Hviledag her i Werle. Skrevet til Prinds Christian. 23. til en Landsbye 2 $\frac{1}{2}$ Time fra Werle og 1 Time fra Soest. 25. til Paderborn. Paa Grændsen af Provindsen Paderborn var en Æresport opreist, og bleve vi modtagne af den forsamlede Landstorm, Infanterie og Cavallerie, samt Paderbornske ridende Borgergarde. En ung Pige holdt os i Indgangen en ret net Tale, og blev der saa vel Soldater

¹⁾ Dette Regiment, som havde Garnison i Rendsborg, blev kommanderet af Oberst Frederik Vilhelm Paul Leopold, Hertug til Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck.

som Officerer, givet en Frokost. Vi bleve den hele Vei ledsaget af Landstormen, i Neu-Haus var atter en Æresport og ligeledes paa Torvet i Paderborn. Om Aftenen var stoer Soupée paa Raadhuset, som varede til Kl. 2 om Natten og hvorfra de fleste ikke mere kunde gaae alleene. Den 26. Ball paa Raadhuset, ogsaa ieg var der, men kuns nogle Timer og uden at dandse. Overalt gefaldt det mig slet ikke der.

27. om Eftermiddagen marcheret til Landsbyen Eissen, 1 Time fra Paderborn, med det halve Compagnie. Ieg selv blev indquarteret paa Kleehof, $\frac{1}{4}$ Time derfra, hos en rig Bonde, hvor ieg er vel tilfreds. Den 5. December flyttet til Paderborn formedelst en ubetydelig Sygdom og faaet Qvarteer hos Regeringsraad Holtgreve.

4. December fik Schleppegrell det første Brev fra Norge fra sin Moder, men deri ikke et Ord nævnt om min Familie, som fortrød mig særdeles. — 11. fik Schleppegrell atter et Brev fra sin Moder omtrent lig det forrige, kuns ældre. Den 13. skrevet til Prinds Frederik af Hessen.

Den 16. Decbr. De behageligste Dage siden ieg forlod Norge tilbringer ieg her i Paderborn. Bøger nok og hvilke ieg ønsker, og naar ieg, træt af Stillesidden og Læsen, ønsker Selskab, giver mig Statsraadens 3 meget dannede Døttre den interessanteste Underholdning, jeg kan ønske mig. Aldrig havde ieg ventet at træffe saa dannede og interessante Mennesker her i det saa udskregne Paderborn og følgelig ei heller turdet gjøre mig Haab om saa behagelige Dage.

19. Decbr. fortalte Røebel, at min Afsked var ankommen, dog endnu ei mig communiceret. 20. Decbr. taget Afsked med Münckhausen, den af mine Regimentscamerader, som ieg lettest og fortroligst havde sluttet mig til. Her skrev ieg for første Gang Erindrings-Ønske i et fremmed Sprog i en Stambog. Stuttgart: besøge Faderen, hvis Sønnen ei er der.

Den 26. fra Paderborn til Warendorf. — 27. til Münster. Her blev der os nægtet frit Qvarteer og Forspand. Paa Veien til Wesel misted Schleppegrells Mantelsæk og mit Ridetøj. — 28. til Wesel. 29. til Fenloe. I Geldern fik vi igien Toespand, som varede til Turnhout, 8 Timer fra Antwerpen, hvor vi ankom 1. Januar, men kom ei ind i Antwer-

pen Bye, da det var for silde, og Portene alt lukkede. — 2. Januar meldt mig hos Prinds Frederik, som ansatte mig til at gjøre Tjeneste ved Fyenske Infanterie-Regiment. — Den 3. talt med Consul Ring. — 4. meldt mig hos Prinds Wilhelm af Hessen¹⁾. — Den 8. meldt mig hos min Bataillons-Commandeur Michelsen²⁾. — 10. reist med Posten fra Antwerpen til Brüssel, samme Dag meldt mig til Tjeneste der, første Dag i dansk Uniform. — 11. været i Brüssel, men seet meget lidt af Byen formedelst det slette Veir. Blevet ansat ved 4. Compagnie, som commanderedes af Ltn. Mechlenbourg³⁾, gjorde altsaa ingen Tjeneste, da ieg var ældre end Compagnie-Commandeuren.

12. marcheret til Soignies. — 13. til Mons, hvor min Vert var en stor Slyngel. — 14. til Valenciennes. Ikke seet noget af Valenciennes, da vi laae i Landsbyen Aulnoi 1 Time derfra. 16. giennem Bouchain til Aubencheul, 1 Time fra Bouchain.

Den 20. skrevet til Major Michelsen om at erholde 4. Compagni. 22. svarede han og bad mig venskabelig lade Mechlenbourg beholde det, da han ventede Grev Lüttichau⁴⁾ hver Dag, men forsikrede mig, at hvis vi fik en March eller Parade imedens, skulde ieg strax faa det.

27. afsendt et Brev til Prinds Holstein-Beck⁵⁾ dat: Brüssel 10. Januar. — 29. flyttet til Beugnicourt $\frac{1}{2}$ Time fra mit forrige Logie, hvor ieg er meget vel. Samme Dag været hos Bataillons-Commandeuren, som gjorde mig Undskyldninger for at han ei havde ladet mig Compagniet overlevere.

30. erholdt et Brev fra Norge af 30. December, — det første siden min Afreise, — hvor alt bliver fortalt mig, at alle af min Familie er i Velbefindende. Samme Dag hørte ieg, at vi den 4. Februar skal marchere til Champagne. —

¹⁾ Den Gang Oberst og Chef for 2. Jyske Infanteri-Regiment.

²⁾ Oberstlieutenant Gustav Emanuel Michaelsen (f. 1766, d. 1846), Afsked 1833 som Generalmajor.

³⁾ Premierlieutenant Poul Erasmus Mechlenburg (f. 1793, d. 1872), Major 1841, Afsked 1842.

⁴⁾ Kaptajn Grev Anton Christian Albrecht Lüttichau, som egentlig var Kommandør for Kompagniet. Født 1787, Afsked som Oberstlieutenant 1842. Død 1853.

⁵⁾ Ryes fremtidige Regimentskommandør.

Den 6. [Februar] flyttet til . . .¹⁾. — Den 15. modtaget Compagniet af Mechlenbourg. — 24. overleveret Compagniet igien til Lüttichau og indtaget mit Qvarteer i . . .²⁾. — Den 25. beslutted at reise til Maubeuge for at tale med Herr Woronzow om at blive ansat i den russiske Armee. Da ieg den samme Dag erholdt Communication, at ieg med første Leilighed skulde tilbage til Danmark.

Den 3. og 4. Marts været i Bouchain og Valenciennes. Den 2. erholdt Efterretning, at ieg faaer udbetalt 7 Maaneders Forskuds Gage.

Den 5. Marts. Schleppegrell og Helgesen vare hos mig for at bestemme, hvordan det skal blive med Reisen til Maubeuge.

Den 11. indgivet Ansøgning om at reise til Maubeuge. Den 18. erholdt Tilladelsen at reise. 19. reist til Bouchain. 21. reist fra Bouchain til Bayay. — 22. til Maubeuge. Da Grev Woronzow var reist bort samme Dag, reiste ieg den 23. til Mons for ei saa længe at være i Maubeuge. — Den 24. kommen tilbage til Maubeuge.

25. om Formiddagen Kl. 9 været hos Greven, som sagde at vi skulde blive ansat, men henviste os til Chefen for General-Staben, hos hvem vi skriftlig skulde indkomme derom. — 26. om Formiddagen indgivet ovennævnte til Obersten, som bad os komme igien Kl. 12 for at faae et bestemt Svar. — Stor Forlegenhed for Penge!

Den 26. været hos General Poncet. Samme Dag indgivet Ansøgning til Keiseren om at blive ansat som Ritmester i Husarerne eller Dragonerne. Samme Aften gaaet fra Maubeuge til Valenciennes, hvor ieg ankom Kl. 3 om Morgenen, en afskyelig Nat formedelst min ubehagelige Stilling.³⁾

29. ankom til mit Qvarteer igien. Den 5. April indgivet Ansøgning om 2 Aars Permission med Tilladelse til at gaae i russisk Tjeneste. — Den 7. [April] skrevet til Prinds Christian og meldt ham hvad ieg havde giordt.

21. flytted til Durry. — Den 22. erholdt Ordre: den 25. at være i Lens for at gaae til Dannemark. — 22. været hos Prinds Frederik for at bede ham om Tilladelse at blive, men fik Afslag. — Samme

¹⁾ Navnet ulæseligt.

²⁾ Samme ulæselige Navn.

³⁾ Han har rimeligvis marcheret de 4 à 5 Mil, maaske af Mangel paa Penge til Befordring.

Aften taget til Bouchain og talt med Prinds Wilhelm, som undrede sig meget over Prinds Frederiks urimelighed og lovede at skrive ham til. — 23. reist til Douay, hvor ieg traf Helgesen, som fulgte mig hiem. Samme Dag meldt mig syg. 26. begaaet den store Uforsigtighed, skiondt sygemeldt at tage til Cambray. Om Aftenen Kl. 7 kom Adjutant, Capitain Priess¹⁾ og Regiments-Chirurgen for at eftersee min Sygdom, men traf mig ei hiemme. De reiste strax tilbage og indmeldte, at ieg var bortreist og altsaa intet som kunde hindre min Hiemreise.

27. om Morgenen 3 $\frac{1}{2}$ kom en Ordonnantz fra Michelsen, som forkyndte mig Arrest. Samme Dags Eftermiddag kom Lieutenant Seidewitz med min Sabel og bekendtgjorde mig, at ieg, som Arrestant, skulde føres til Dannemark og afleveres i Rensburg Fæstning.

27. om Aftenen Kl. 7 reist fra Durry. Kl. 12 kom vi til Lens. Kl. 5 om Morgenen den 28. til Bethune. Imellem Bethune og St. Omer traf ieg Oberste-Lieutenant Witzendorf og de øvrige Officerer, med hvem ieg da blev i Følge. 28. om Aftenen til St. Omer. 29. til Calais. Her meldte ieg mig syg igien, og fik en Doctor-Attest, men da ieg hørte, ieg som Arrestant skulde overleveres til den franske Commandantskab, besluttede ieg at tage med paa Skibet.

1. May afseilet fra Calais. Den 6. om Aftenen Kl. 7 kommen til Glückstadt. Under Veis været meget syg, dog ikke saa slet som fra Norge, og da ieg kom paa Land, var ieg fuldkommen vel. Den 7. skrevet til Helgesen, samt sendt Bud til Hambourg for at kiøbe de preussiske Medailler. 8. Budet fra Hambourg kommen tilbage og i stedenfor de rigtige, bragt 2 af Tin, som Drengene løber paa Gaden med, hvorfor han sagde at have betalt 1 Specie — saaledes 3 $\frac{1}{2}$ Rrd. Sllhst. C. gaet i Løbet uden Nytte.

9. om Morgenen Kl. 7 taget fra Glückstadt. — Den 10. Hohenwestedt. Samme Dag om Middagen Kl. 12 kommen til Rensburg, strax meldt mig hos Commandanten, som befalede mig, at melde mig hos Capitainen i Hovedvagten, hvor ieg blev anvist mit Arrestværelse.

---

¹⁾ Stabskapitain Daniel Alexander Priess (f. 1763, d. 1824), Adjutant ved Fynske Regiment.

11. var Oberst Brakel¹⁾ hos mig, sagde han havde skrevet til Hertugen af Holsten-Beck og ventede Svar Torsdag. Obersten er en meget galant Mand, bad mig fortælle Aarsagen til min Arrest etc.

Samme Dag talte med Capt. Stockfleth,²⁾ som fortalte mig meget om Norge. Samme Dag skrevet til min Broder. —

13. skrevet til Helgesen.³⁾ Den 11. af Regimentet sendt en 64aars gammel Mand, som skulde functionere som min Tiener. — 13. talt med Lt. Nissen af Ingenieurerne.⁴⁾ — 15. havt første Gang Tiime-Undervisning i Engelsk. Samme Dag: Oberste Sauenburg⁵⁾ og Brackel været hos mig og communiceret mig, at min Arrest forandredes til Stue-Arrest, da ingen Melding om min Forseelse var kommen fra Contingentet. Lige som og min Ansøgning af 5. April ikke kunne bevilges, men hvis ieg vilde have min Afsked for at gaae i russisk Tjeneste, maatte ieg derom indkomme. Om Aftenen forladt Hovedvagten.

20. erholdt Brev fra Schleppegrell,⁶⁾ som havde talt med Prinds Christian, som ikke syntes noget om min Ruslands Tour, men fraaede mig samme, hvis den kunde omgiøres.

22. erholdt en Kongelig Resolution, som tilbød mig 1 Maanedes Arrest i Friederichsort, som arbitrair Straf, eller Forhør og Krigsret. Efter Oberstens Raad antog ieg det første, men søgte om Forkortelse paa Grund af min allerede havde lange Arrest.

27. afreist til Friederichsort. Denne Dag passeret de skønne Egne i Omegnen af Kiel, samt denne Bye. Friederichsort ligger i en

¹⁾ Oberst Andreas Nicolaus Julius Brackel, Bataillonskommandør ved Oldenborgske Infanterie-Regiment, født 1765. Han blev 1822 Kommandør for holstenske Regiment og døde 1832 som Vicekommandant i Rendsborg.

²⁾ Kapitajn Hannibal Stockfleth, Kompagnikommandør i Oldenborgske Regiment, f. 1775. Afsked som Oberst 1842. Død 1858. Han var af norsk Herkomst.

³⁾ Helgesen havde ogsaa faaet Garnison i Rendsborg, da han var bleven ansat ved Holstenske Infanteriregiment.

⁴⁾ Johan Frederik Ludvig Nissen, f. 1794, havde som Premierlieutenant været til Tjeneste i Norge og var blevet slettet af Listerne, da han ikke efter Freden 1814 vendte tilbage til Danmark. Han kom dog atter i dansk Tjeneste 1815. Han blev Oberst 1849, fik Afsked 1852 og døde 1867.

⁵⁾ Rimeligvis Oberst Ernst Wilhelm Ludvig Schaumberg ved Holstenske Regiment, Garnisonens ældste Officer.

⁶⁾ Schleppegrell havde imidlertid ogsaa meldt sig ved sin Afdeling: 3. jyske Infanteri-Regiment i Kjøbenhavn.

skøn Egn, og er ieg ret fornøyet med mit Ophold her. — 27. ¹⁾ skrevet til Helgesen. 3. Junii faaet Brev fra ham af 5. May, men intet deri. — 10. Junii skrevet til Waldemar²⁾ om Penge. 26. Junii faaet Brev fra Helgesen, hvori han fortæller, at han har indgivet en Erklæring, at ville have sin Afsked, men at Resolutionen fra Keiseren endnu ikke er ankommet, samt bedet mig, ikke at søge Afsked førend nærmere Efterretning. — Her i Friederichsort lært at kiende Lieutenant Schwartz, en dannet Mand, som i det hele gefalder mig. Ligeledes Lieutenant Wenndt, som er det modsatte af ham. — —

27. Junii endelig er min Arrest endt og ieg har min Frihed. Det er en skrækkelig Ting at være berøvet dette Klenodie, kuns for en kort Tid, og ieg har aldrig kundet forestille mig, at det var forbunden med saa mange Ubehageligheder.

27. Kl .8^{1/2} Morgen afreist fra Friedrichsort, reist giennem Düsternbrook og beseet de smukke Lyst-Parthier. Kl. 4 ankommen til Rendsburg. Samme Aften meldt mig hos Hertugen og de øvrige Stabsofficerer. Hertugen fortalte, han havde forestillet Kongen, at min Straf var for haard, og min Forseelse af ingen Betydenhed, hvorpaa Kongen svarede: »Ieg veed det meget vel, min kiære Ven, men Prinds Friederich har meldt det saaledes, og ieg kan jo ikke compromittere ham.«

28. været til Taffels hos Hertugen. — 30. Regimentet havt Revue, men ieg var ikke med. 28. fik ieg uventet udbetalt Gage for October, November og December 1815, samt Qvarteerpenge for samme Tiid og de Maaneder ieg har været i Frankrig, tilsammen 28 Specier, hvorved da mine Finanzer, som var gandske i Forfald, kom sig en Smule. —

30. [Juni] faaet 2. Breve fra Norge fra Johan af 12. og 13. Junii, hvori han beder mig komme til Norge for en kort Tid, samt sende min Erklæring, at ieg i Tilfælde af et Dødsfald var tilfreds med et Samfrænde-Skifte. Sendt 3. Julii en Fuldmagt for Johan og Mat.³⁾, at handle paa mine Vegne.

17. faaet Brev fra Helgesen hvori han fortæller at vore Ansøgninger til K. . . . .⁴⁾ ere afslaaede, og at han enten snart kommer hertil eller

1) Den 27. Maj begyndte Olaf Rye at afsone sin Straf.

2) Olaf Ryes ældste Broder.

3) Ryes Brødre: Johan Henrik og Johan Mathias Rye.

4) ∴ Kejseren af Rusland.

gaaer til Engeland. — 20. skrevet ham til, bedet ham komme hertil. Den 24. faaet Brev fra Schleppegrell, hvori han raader mig at skrive til Prinds Christian, men som ieg gandske forkastede, som det Raad, der kuns i yderste Nød maatte følges.

26. August hørt af Capitain Schau, at Helgesen havde bytted med Arenfeldt. — Ieg har været i stør Forlegenhed, som vedvarede hele Maaneden, samt næste Maaned ogsaa, med Penge.¹⁾

2. September skrevet til Helgesen, at han skulde sende mig Beløbet for min Hest og Ridetøi. — 7. September talt med Arenfeldt, som kom fra Frankrig. Den heele Tid ieg har været i Rendsburg kiedet mig umaadelig og længes kun efter at komme herfra. —

Den 10. November. December, Januar, Februar, Martz, April, May vedvarende utilfreds med R[ends]b[org]. P[orto] for nogle Breve fra Helgesen og Schleppegrell, samt hiemme fra.

I Januar Maaned [1817] hørt at Mathias er gaaet til Buenos Aires²⁾.

24. May Brev fra Helgesen at han vil til Amerika. — bifaldes — arbeider derpaa. 29. May Brev fra min Fader, lover mig en Anviisning paa Priispenge i Kiøbhvn., men er ikke sikker. 4. May skrevet til F[ader] om 80 à 100 Rdr. 4. Junii skrev til Schleppegrell angaaende Reise. Priispenge — Prinds Christian. — — — Yderlig Pengeforlæggenhed!

9. September været paa Louisenlund for at tale med Hertugen angaaende Tresenreuters à la suite-Sættelse³⁾, ligeledes med Bülow. Sagen lykkedes og den 10. Septbr. udnævnt til Capitain.

14. samme: ved Johan Hefty ladet Johan og Math. mit avancement vide, da mine Breve til dem allerede vare forseglede. Skrevet til Helgesen og fortalt ham det. — Den 5. November modtaget Brev

¹⁾ I August Maaned skriver Olaf Rye kun én Gang i sin Dagbog, som han fra nu af kun fører af og til.

²⁾ Broderen, den senere Oberstlieutenant Johan Mathias Rye tænkte paa at deltage i Krigen i Syd-Amerika, men opgav det.

³⁾ Kapitajn Carl Frederik Tresenreuter ved Oldenborgske Regiment (f. 1777) blev 10. September Adjutant ved Generalkommandoen, hvorved der kom Avancement for Olaf Rye, der var Regimentets ældste Premierlieutenant. Tresenreuter døde som Landkrigskommissær 1836.

fra Helgesen af 20. October, hvori han lover at komme her til Juul.¹⁾

7. svaret ham.

24. Octobr. til Bordesholm til Grev Bernstorff, befandt mig vel der.

31. October været i Kiel for at bivaane Ref.[ormations-Festen], første Gang hørt Harms,²⁾ bene. 11.[?] Novbr. reist fra Bordesholm tilbage til Kiel.

Den 24. Februar [1818] erholdt Brev fra Johan af 12. s. M., at Faer var død den 6., besluttet strax min Reise til Norge, kuns maatte ieg oppebie Hertugens Tilbagekomst fra Kiøbenhavn. — Skrevet til Helgesen og Schleppegrell og underrettet dem om min Reise. Samme Dag talt med Oberste Brackel i samme Anledning.

Den 28. om Middagen bestemt mig til at reise til Norge over Kiøbenhavn og afreist Eftermiddag Kl. 4. Ankom til Kiel, Aften 10.

1. Marts afseilet med Parquetbaaden, — formedelst haardt Veir blevet liggende ved Friederichsort til anden Morgen. — 2. Marts allerede passeret Møen og seet denne skønne Ø. Om Natten ligget ved Stevns. —

3. Marts Kl. 11 kasted Anker paa Kiøbenhavns Reed. Gik strax til Schleppegrell, som ieg fandt hiemme og hvor ieg blev logerende.

4. været hos Sølling. — 5. hos Kongen, han erindrede min Broder M[athias] og bevilgede mig alt. Været hos Sommer, iøvrigens moret mig temmelig godt i Kiøbenhavn.

¹⁾ Helgesen, der var forbleven ved det danske Kontingent i Frankrig, vendte hjem med dette i Slutningen af Aaret 1818, men tog samme Aar sin Afsked af dansk Krigstjeneste.

²⁾ Den bekendte Theolog Claus Harms, som den Gang var Arkidiakon ved St. Nicolai Kirke i Kiel.

1818—1848.

Efter tre Aars Fraværelse kom Olaf Rye altsaa nu tilbage til Norge, hvor han forblev et halvt Aars Tid. Dagbogen er i den Tid ført meget skødesløst og bestaar egenlig kun af usammenhængende Ord, der i Øjeblikkets Hast er fæstede til Papiret for at støtte Erindringerne. Efter at have opholdt sig et Par Maaneder paa den kære Bø Gaard, hvor Søsteren nu boer alene med Moderen, begynder han en Rundrejse for at besøge Slægt og Venner, især naturligvis Kammeraterne fra Telemarkske Regiment.

Aaret 1818 havde bragt megen Forandring i Hjemmet. Faderen var jo død i Februar, og Rye siger i nogle korte Optegnelser, at »han engang havde været en rig Mand, men havde tabt saa meget ved Rigsbanken og de andre Omvæltninger i Norge, at han næppe efterlod sig 12000 Rbd. Min Moder levede og ieg havde fem Søkende, saa der faldt kun meget lidt paa min Part, hvilket ieg ogsaa brugte i de første Aar.«

Hans ældste Broder, Valdemar, var ved Hærreduktionen den 1. Januar s. A. traadt ud af aktiv Tjeneste med fuld Gage som Vente- penge. Han købte senere en lille Gaard med et lille Savbrug i Bø Sogn. Han var som alle Brødrene en kraftig, haardfør Mand, en dygtig Idrætsmand og Jæger. Broderen, Johan Henrik, som havde været gift og hjemfaren i flere Aar, var 1816 bleven Expeditions- Sekretær i Marine- og senere i Finans- Departementet og havde gjort sig bekendt ved sin Dygtighed, der senere forskaffede ham saa høje Embedsstillinger og betroede Hverv. Den yngste Broder, Premierlieutenant Johan Mathias Rye blev ved Reduktionen forflyttet til Christianssands Brigade, men det gik langsomt med hans Avancement: først 23 Aar efter blev han Kapitajn. Han ejede Oterholt Gaard i Bø Sogn, hvortil

der hørte et mindre Savbrug, men var ved Siden af sin Tjeneste optaget af Ingeniørarbejde for Statens Vejevæsen og blev senere Vejinspektør i Bratsberg Amt.

Dagbogen giver kun følgende lidet tilfredsstillende Oplysninger:

»Efter mange indtrufne Forhindringer afreist fra Kiøbenhavn med Skipper Blom den 13. April og ankom til Helgeraaen¹⁾ den 17. Været lidt syg underveis.

19. April om Eftermiddagen kommet til Bøe. Opholdt mig roelig paa Bøe til den 19. Junii, undtagen reist 3 Gange til Moen.²⁾

19. Junii reist med Bina³⁾ til Xania, „over Frideriksv[ærn]. Logered hos Valeur.⁴⁾ O. M. gjorde mig en Present. Capitain Møller en —,⁵⁾ straffet ham derfor. I Selskab hos Klink⁶⁾ med svenske Søofficerer. Truffet Ferdinand Meilænder.⁷⁾

Ankom til Xania den 21. Besøgt Krag, Roll, etc. — Ingeborg Vogt en Erobring. Grethe alt Maalet næste Aar. — Reist til Frederikshald.

Den 16. Juli besøgt Friderik Stockfleth,⁸⁾ logerer fortræffelig, lagt der om Natten. Vernøe Kloster alt ved det gamle, Else forandret, Fr. Diederiksen⁹⁾, Castberg¹⁰⁾, Torsøe¹¹⁾, alt som før, guddommeligt, været der 3 Dage.

Frederikshald hos Hauch¹²⁾. — 2 første Dage intet. 3. Dag

1) Et lille Strandsted i Brunlanæs Sogn ved Frederiksværn.

2) En Gaard i Hvideseids Sogn i Øvre-Telemarken, hvor Foged Florentz den Gang boede.

3) Svigerinden, Johan Henrik Ryes Hustru.

4) Kommandanten paa Frederiksværn Værft, Kaptainlieutenant Abraham Valeur.

5) Ordet ulæseligt.

6) Premierlieutenant Christian Frederik Klink f. 1787, død som Kommandør i den norske Marine.

7) Formentlig Premierlieutenant i Christianssandske Brigade Frederik Valdemar Meilænder.

8) Premierlieutenant Johan Frederik Stockfleth i 1. Akershus's Brigade.

9) Vagtmesterlieutenant paa Frederikshald.

10) Premierlieutenant Peter Harboe Castberg i 1. Akershus's Brigade, senere Præst til Sandeherred ved Sandefjord, bekendt som Stortingsmand.

11) Formentlig Gaarden Torse ved Frederiksstad.

12) Kammerjunker, Amtmand i Smaalenes Amt, senere Toldkasserer i Drammen.

afgiordt. Kammerjunker 5 Dage. Paa Roed¹⁾ 6te Dag. Været hos Tank²⁾ flere Gange, har fortalt mig meget om Prinds Christian og Sagernes Gang 1814. Lovet M.[oder] om muelig at komme igien til Foraaret, ligesom og at reise til Kiøbenhavn.

Den 2. August reist fra Christiania. Hos Fr. v. Stockfleth en Dag over, i Drøbak en Nat. Været hos Johan³⁾ fra Lørdag til Tirsdag. Kommet hiem til Bøe den 8. August. Været paa Moen, faaet 1000 Rdr. hos Florentz⁴⁾, givet ham en Anvisning paa 7000 Rdr.

Den 17. reist fra Bøe. Samme Aften været paa Stathelled⁵⁾, talt med Anikken, ligesaa interessant som før. 19. reist fra Langesund.

21. kommen til Nyborg om Aftenen Kl. 9. Truffet Sophie og Hermann i Sengen, blevet der en Time. Indkiøb. 22. om Morgen: Marstal. Om Aftenen fra Marstal til Schleswig den 23., og om Natten Kl. 1 til Rendsburg hos Stub. Dagen efter flyttet ind hos B.⁶⁾

27. været hos Schlanbusch⁷⁾, lovde mig Brugen af Bibliothek. — Paa Moen Aslaug, Kette [?], Grethe, Xania, Ingeborg F.[ogt], Fred., Gina, intet ordentligt.

1. September hørt at Helgesen forlovet. 5. bestemt Reisen til Ratzeborg. 6. været første Gang i Selskab hos Schlanbusch. 9. hos Baron Liliencron til The. 11. afmarcheret til Ratzeborg. Ved Nordorf faaet et Brev fra Helgesen. Hans Forlovelse og Giftermaal, beder om at laane 1000 frcs.

12. Aften hos Grev Bernstorf. 13. Oldeslohe med sine Badehuse og Saltværker. 14. ankommen til Ratzeborg. Logis maade-

1) Roed eller Rød, en Ejendom ved Frederikshald, hvor Carsten Tank boede.

2) Den bekendte Købmand i Frederikshald, Carsten Tank, der var Medlem af Prins Christian Frederiks Statsraad.

3) Broderen Johan Henrik Rye.

4) Svogeren Foged Florentz.

5) Stathelle Ladested ved Brevig.

6) Navnet ulæseligt.

7) Amtmanden over Rendsborg Amt, Geheime-Konferensraad F. F. Schlanbusch.

lig. Angest for at kiede mig. 16. hos Preen. Samme Dag Visit. Billetter til 25 Personer. 15. skrevet til Generalcommandoet. Regimentet. Reventlow.

Hermed slutter denne Dagbog, og der findes ingen lignende Optegnelser af ham før i Aaret 1848.

Den første Efterretning, der møder Rye ved hans Hjemkomst, er Rygtet om at Helgesen har forlovet sig, og dette bliver bekræftet ved et Brev fra Helgesen selv, ja mere end det, det lader til, at han ogsaa har giftet sig. Sikkert er det i hvert Tilfælde, at han paa den Tid tog sin Afsked af dansk Tjeneste, og det er vel først derefter, at han giftede sig med en Datter af en Landmand eller Møller i Nærheden af Arras. Dermed ophørte for bestandig hans og Ryes Planer om at gøre Rejser til fremmede Lande. Men deres Forbindelse ophørte ikke endda.

Olaf Ryes Vandreaar er hermed forbi. Fra nu af og i en hel Menneskealder er hans Liv en stille og ubemærket Privatmands Liv. Han oplever ikke noget ud over de almindeligste Ting, og der er intet, der tyder paa, at han skal blive en Mand, hvis Navn vil blive berømt og faa en tonende Klang paa Folkets Læber. Det er da ogsaa kun dette, der berettiger en Fremstilling af hans Privatliv, forinden han træder frem paa Skuepladsen, ligesom det jo altid har sin særegne Interesse at se, hvorledes han bliver en saadan Mand og at lære de enkelte Omstændigheder i hans Liv at kende, for saa vidt som det er muligt efter de faa Kilder, der rinder saare sparsomt. Senere, da Alle kendte ham, sprudler Kilderne livligt, da gemmes hvert Brev fra hans Haand og hvert Ord fra hans Mund, ja, da fosser de frem med Sagn og Rygter og Fortællinger, og da kommer det kun an paa at faa dem til at vælde klart og rent.

Han slog sig da til Ro i den lille Garnisonsby. Rendsborg var en ældgammel Fæstning, der, delt i tre Dele, laa paa begge Sider af Ejderen, »Altstadt« og »Neustadt« paa den holstenske, »Kronwerk«

paa den sønderjyske Side, altsammen omgivet af Volde og Grave, Egnen der omkring er flad og sandet. Selve Byen havde en 5—600 Huse og omtrent 7—8000 Indbyggere, iberegnet Garnisonen, der bestod af Oldenborgske og Holstenske Infanteriregimenter og det holstenske Ingeniør-Detachment, ialt c. 1100 Mand. Der boede desuden en Del forskellige Embedsmænd f. Ex. Amtmanden for Rendsborg Amt, og der var ogsaa en lærd Skole, men Byen havde dog den Gang ligesom nu et særlig militært Præg. Der var et velforsynet Tøjhus, der var Exerccerhus, Hovedvagt, Kaserner, den store smukke Paradeplads i Neuwerk, og der var Stokhuset med et Par Hundrede Slaver. Takket være Ejder-Kanalen og Garnisonen var der en vis Velstand i Byen. Kort sagt, Olaf Rye havde Ret, naar han siger, at han let kunde træffe et værre Opholdssted end dette.

Selve den militære Tjeneste i Garnisonen har aldrig interesseret Olaf Rye; de den Gang saa stive og parademæssige Øvelser var hans livlige Natur imod, de indviklede Evolutioner og sammensatte Gevær-greb med deres mangfoldige pedantiske Finesser, som Frederik VI satte saa højt, lærte han aldrig at skønne paa. Gladere var han under de større Øvelser, som fra 1820 hverandet Aar blev afholdt med de holstenske Tropper (c. 6000 Md.) ved Rendsborg, men han blev aldrig en synderlig dygtig Garnisonssoldat; alt, hvad der hed Stivhed og Stramhed, laa ham for fjernt. Han passede vel sine Ting og overholdt Orden og Disciplin hos sine Underordnede med ubønhørlig Strenghed, men var vistnok iøvrigt optaget af mange andre Ting. I en Konduiteliste fra 1822 har han Betegnelsen »meget god« i mange Rubriker, men i en Rubrik, der hedder »Forhold mod Undergivne«, kun »god«. Ret betegnende er hans »Karakterer« i den Rubrik, der hedder: »Duelighed og Orden i Regnskaberne og Kompagni-Økonomi« hvor han kun har »god«, og i Rubrikken: »Om de ere gode Husholdere og føre en ordenlig »Økonomi« faar han kun Betegnelsen »temmelig god«. Saa pedantiske og skolemesteragtige var Forfremmelseslisterne for Officererne den Gang. I Sammenligning med andre Konduitelister er Olaf Ryes hele hans Liv igennem kun middelmaadige.

Det varede ikke længe, før den livlige og bevægelige Normand blev kendt i Garnisonen og dens Omegn. Han var lidenskabelig Jæger og fik i Aarenes Løb Indpas paa mange af Godserne i Holsten,

han kendte alle Forstmænd i en vid Omkreds, og saa ofte Tjenesten tillod det var han paa Farten og tilbragte Tiden i Skov og Mark og ved de mangfoldige fiskerige Aaer og Floder. Han elskede Livet i den frie Natur. Naar hans urolige Aand ikke fandt Hvile i den, kastede han sig over anden Virksomhed. Som vi véd, havde han Interesse for Sprog, Omslagene paa flere af hans efterladte Optegnelser er bemalede med engelske Ord, f. Ex. med Ossian'ske Navne, men hans Trang til Virksomhed skulde helst have et reelt Udbytte, der kunde hjælpe paa hans meget smaa, ja fattige Vilkaar. I hele Frederik VI.s Tid levede Officersstanden under meget knappe Kaar. Den var saa tarveligt lønnet, at de, der ikke havde Privatformue, var tvungne til at gøre Gæld for ikke at sulte. Der var kun ringe Lejlighed for dem til at tjene noget ved Arbejde uden for Tjenesten, dels sømmede det sig ikke, dels var der intet Arbejde for dem, især ikke i Provinsgarnisonerne. Det lader dog til, at Olaf Rye har fundet paa en Udvej. Der fortælles i hvert Tilfælde mange Steder om den Hestehandel, som han og Helgesen drev sammen og tjente Penge ved. Helgesen var en fortrinlig Hestekender og Rye i hvert Tilfælde en glimrende Rytter. Der siges, at Helgesen under de danske Troppers Ophold i Frankrig havde lagt Mærke til, at vore Heste havde vundet almindelig Beundring hos Franskmandene. Han begyndte derfor at opkøbe Heste i Jylland og Hertugdømmerne, red med dem til Frankrig og solgte dem dér, idet han forstod at smugle dem ind over Grænserne. Det var Olaf Rye, der hjalp ham med disse Opkøb, og han skal undertiden have fulgt ham paa et Ridt ind i Frankrig. At Helgesen og Rye havde Pengeforretninger sammen, er i hvert Tilfælde sikkert, desværre for Rye, thi dennes mindre gode Betegnelse i Konduitelisten for Økonomi og Sparsommelighed er vistnok fuldt berettiget. Han forstod sig ikke paa Penge og lærte aldrig at gøre det, dels var han ikke ordenlig, hvilket jo heller ikke faldt sammen med hans Mangel paa Sands for Smaating, dels var han altfor stort anlagt i Retning af Gavmildhed. Det hører til de smukkeste Træk hos ham, denne ganske ubeherskede og stærke Følelse for Kammeratskabets Forpligtelser; han kunde ikke andet, han var høj-sindet og ædelmodig, og den ludfattige Officer var en Grandseigneur med en aaben Haand og en aaben Pung. Om han har sendt Helgesen

de 1000 Frcs., denne bad ham om, da han vilde gifte sig, vides ganske vist ikke, men hvis Olaf Rye, der lige kom hjem fra Norge med sin lille Fædrearv, har gjort det, stemmer det kun overens med hans Karakter og dermed, at han i Aarenes Løb meget hyppigt forstrakte Helgesen med baade store og smaa Summer. Denne gengældte det ikke med synderlig Punktighed og Paalidelighed.

Foruden ved sin Hestehandel, sin militære Tjeneste, Jagten og Selskabeligheden søger Rye ogsaa paa anden Maade at tilfredsstille sin Virksomhedstrang, idet han paa en praktisk Maade benytter Byens Expeditionshandel til at udføre Kommissioner for Slægt og Venner i Norge. Han sender ofte Dametøjer til sin Moder, sine Søstre Frederikke og Lilla (Madam Florentz) og til Bina (Svigerinden). Han fortæller dem med en mærkelig Rutine om Priserne i Byen baade paa slige Sager — »alt hvad der hører til Damepuds er her for næsten ingen Ting at have« — som paa Madvarer. »Alt er her uendeligt billigt, især Madvarer, — jeg desværre har aldeles ingen Fordel af disse billige Tider, da jeg maa leve i Værtshusene — —«. Men samtidig med, at han klager over ikke at have Raad til at rejse til Norge og over at have »flere ikke ubetydelige Summer tilgode«, saa at han er i en pinlig Forlegenhed, sender han 3 Oxehoveder Vin til Norge, hvoraf han ønsker det ene solgt og Pengene tilsendt: »thi ieg er næsten hængefærdig for Penge«. Han har hele sit Liv igennem denne stærke Trang til praktisk Virksomhed, Handel, Industri og Spekulation, der staar i et uheldigt Forhold til hans Pengemidler.

Aaret efter er Olaf Rye imidlertid ked af sit ensomme Liv og af at spise paa Værtshusene. Han vil gifte sig.

I Løbet af Aaret 1822 var han bleven trolovet med den 21aarige Frøken Caroline Krabbe, en Datter af Kaptajn Nicolaj (Niels) Krabbe¹⁾ (f. 1764) og Vilhelmine Frederica Wesenberg (f. 1776). Kaptajn Krabbe, der hørte til den gamle danske Adelsslægt af samme Navn, havde 1811 taget sin Afsked fra Oldenborgske Regiment og levede nu under temmelig smaa Kaar i Rendsborg, hvor han havde tilbragt hele sit Liv. Der var 7 Børn, af hvilke Olaf Ryes Trolovede (f. 23. April 1801) var den ældste. Den ældste Søn var Sømand, den næst-

¹⁾ Han fik 1825 Majors Karakter.

ældste Landkadet, de andre ikke voxne, saa man kan forstaa, at Familien maatte leve meget stille og tilbagetrukken. Den gamle Kaptajn har næppe været en synderlig sympathetisk Personlighed, idetmindste bruger Olaf Rye undertiden meget stærke og nedsættende Udtryk om ham i sine Breve til Slægten i Norge, men Svigermoderen omfatter han med megen Kærlighed, og hun var ham en trofast Støtte under de haarde Hjemløb, han led under i sit sørgelige Familienliv; de lærte hinanden at kende gennem mange Aars Sorger og Lidelser, og tilsidst, da Ulykken rammer hende haardest under Oprøret 1848, forlader hun sit Hjem og sin Slægt for at ty til Kjøbenhavn.

Ivrig, som han er, vil han strax gifte sig, men Omstændighederne forhindrer ham deri. I et Brev til sin ugifte Søster skriver han den 4. December 1822:

»Ved en Ulykke, som er hændet mig, er ieg endnu ikke gift, og Gud veed, naar det skeer; at ieg er særdeles ulykkelig over at see mig skuffet i mit Haab er naturlig. Aarsagen er: Ved adskillige Handelsforetagender, og at ieg havde udbetalt nogle Vexler, var min Smule Penge, omtrent 250 Louisdorer, kommen i Helgesens Hænder¹⁾, (som Du ved har giftet en formuende Pige i Frankrige). Vel nægter han ingenlunde Giælden, men han erklærer sig for Øieblikket ikke istand til at betale mig, da han dependerer aldeles af en herskesyg og giærrig Kone. — Fra Uge og Maaned til anden har han opholdt mig med Løfter, og selv for 8te Dage siden forsikrede han mig ved et tilbagesendt Bud, som ieg i den Anledning havde sendt hen til ham, at han med det allerførste vilde søge, at berigtige samme, men ieg er allerede skuffet saa ofte, saa ieg ikke troer ham, — ieg er i Fortvivelse derover, da ieg i den sikre Forudsætning, at ieg havde disse Penge, har gjort adskillige Forberedelser til mit Giftermaal, saa det er bleven bekiendt i Byen²⁾, og nu kan ieg ikke udføre det af Mangel paa Penge og gjør mig saaledes i høi Grad latterlig, — meest smerter det mig for min Caroline. — I Eftermiddag sætter ieg mig til Hest for, uagtet den strænge Aarstid og korte Dage, at vove disse 200 Mile for ommueligt ved min Nærværelse at udrette, hvad mine

¹⁾ Rimeligvis ved de omtalte Opkøb af Heste.

²⁾ Han maa ogsaa gennem Regimentet have ansøgt og modtaget kgl. Tilladelse til sit Giftermaal.

Breve ikke har været istand til. Dog er ieg ikke min Sag sikker; thi ieg frygter, hans Kone er slet og nederdrægtig nok til at erklære ham for banqverot, og nægte at ville betale hans Gæld, da de efter franske Love har deelt Gods, og saa er ieg Alt qvit; — ieg skiælver ved at lade denne Tanke blive tydelig hos mig, — — —«

Det ligner Olaf Rye at kaste sig paa sin Hest og trods Slud og Kulde og Vinterens Mørke at ride afsted, Hundreder af Mile, for at kræve den til Regnskab, som staar hans Lykke i Vejen. I sit Brev beder han Søsteren om Laan af Penge, som han, hvis han faar sine Penge af Helgesen, strax skal betale tilbage, ellers kan han i det første Aar kun betale Renterne. Han ønsker til Slutning alle sine Kære en glædelig Jul og haaber »i hvert Tilfælde, at den bliver gladere end for mig og Caroline.«

Hvor vidt han havde Held med sit Ridt, vides ikke, men næste Aar, den 21. August 1823, bliver han gift og rejser da strax til Norge med sin unge Hustru, for at hun kan lære hans Slægtninge at kende. Kort efter han har forladt Norge, bliver ogsaa hans yngste Broder Johan Mathias gift, og paa Hjemvejen til Rendsborg skriver Olaf Rye til ham fra en Kro i Fyen mellem Odense og Middelfart og lykønsker ham. At det unge Ægtepar har gjort et længere Ophold i Kjøbenhavn, har naturligvis kostet dem en Del Penge, og det kniber for dem, især da Rye har en Del Gæld at klare. Han er dog ikke forknyt, men har mange Planer, og især har han en Spekulation for med sin Broder Mathias om at sælge Planker eller Bræder for ham fra hans lille Savbrug.

Rejserne til Norge var altid Olaf Ryes største Glæde. Allerede næste Foraar vil han afsted igen, men saa kommer Kongen til Holsten, »og saa kan det ikke gaae an, før han igien er reist«. skriver han i et Brev i Marts 1824, der paa den smukkeste Maade vidner om, hvor lykkelig han nu føler sig. »Carolines lille Sygdom afregnet, har der intet været, som har forstyrret vor Lykke og Tilfredshed, og selv den har intet betydeligt Skaar kundet gjøre. Jeg er virkelig særdeles lykkelig; et lidt rigeligere Udkomme kunde ieg vel ønske mig; thi kuns med den yderste Sparsomhed og stoer Nøisomhed er det mig mueligt for Øieblikket at komme igiennem — — —« Og han opregner Priserne paa alle Slags Varer, saaledes som det sømmer

sig en ung Husfader i hine Dage, da man købte ind i større Partier ad Gangen og forsynede sit Hus for lange Tider. Om Sommeren melder han sin Broder Mathias, at hans Hustru skal i Barselseng i Begyndelsen af Oktober: »mig befaller en græsselig Angst, naar ieg tænker derpaa«. Han omtaler hende med stor Æmhed og glæder sig til, at hans Slægt skal høre, hvor godt han har lært hende at tale Dansk.

I Slutningen af Oktober Maaned bliver der saa født Olaf Rye en Datter og — nogle Uger efter, den 21. Novbr., dør hans unge Hustru.

Det Brev, hvori han meddeler sin Moder denne Ulykke, aander den mest fortvivlede Sorg; han siger, at med hende havde Livet været ham en Himmel, og han ser nu med Gru Fremtiden i Møde. Det lille Barn har Bedstemoderen taget til sig, og han vil nu hæve sin Husholdning og atter begynde sit gamle, ensomme Liv.

Der var kun én Lægedom for hans Smerte, den han fandt i Norge hos sin gamle Moder og sin øvrige Slægt. Dér følte han sig ikke saa alene som i Rendsborg, dér kunde han ture om mellem Fjeldene og ved Jagt og Fiskeri stille baade sin legemlige og aandelige Trang til Bevægelse og Virksomhed. De følgende Aar tilbringer han saa at sige lige saa meget i Norge som i Danmark. Aaret efter sin Hustrus Død, 1825, rejser han dertil om Efteraaret og kommer først til Rendsborg i Januar Maaned 1826. Allerede i Maj taler han igen om at rejse, Uroen driver ham, men han tvivler om at faa Orlov, »endskiøndt her aldeles ikke er noget at forsømme derved«, og det lykkes ham virkelig at komme afsted om Sommeren for først at vende tilbage om Efteraaret. Næppe et Aar efter rejser han atter og denne Gang for hele Vinteren. Man undres over, at det lykkes ham at faa saa megen Orlov, og han maa vel i saa Henseende være særlig protegeret, hvilket nogle Ord ogsaa tyder paa, naar han om sin Ansøgning om Orlov skriver: »ieg tvivler ingenlunde paa, den bliver bevilget, endskiøndt Kongen ikke er for, at man reiser til Norge, men med mig er det io en anden Sag.«

Ellers oplevede Rye i disse Aar ikke noget af Betydenhed. Det gaar op og ned med hans Pengeaffærer, men han lader til at tage sig det temmelig let og spøger derover. Han siger engang til sin Svigerinde, at han for Øjeblikket er saa »brouilleret« med sine Finanser,

at han ikke kan besørge hendes Kommissioner, »det gaaer saa langsomt med Curen hos mig, naar min Pengepung faaer et saadant Saar, som den min Reise biebragte den, da Medicamenterne ere i saa ringe Quantitet.« Alt, hvad han kan afse, anvender han til disse Rejser. Han tager enten hjem over Kjøbenhavn og tøver saa i Hovedstaden nogle Dage eller sejler med Baad fra Frederiksværn til Frederikshavn og besøger saa sin gamle Ven Schleppegrell, der var Stabskaptajn ved 3. jyske Regiment i Aalborg, og blandt andre ogsaa Baron C. I. Juel til Lundbæk, med hvis Datter Schleppegrell blev gift 1828.

Hans lille Datter er i Huset hos Bedstemoderen og er ham til megen Glæde, lidt svag og skrøbelig som hun er. »Alt gaaer i den gamle Slendrian og der passerer intet, hverken bedrøveligt eller glædeligt«, skriver han, men Livet falder ham dog tungt. I Foraaret 1827 flytter han sammen med sine Svigerforældre. Han gør det for Svigermoderens Skyld og lader sig nøje med tre Værelser i den øvre Etage, for at hun kan faa det godt og bekvemt. Familien Krabbe er jo nu ikke saa stor. Den ældste Søn, Sømanden, er ude i Verden og dør iøvrigt et Par Aar efter, Just Chr. Fr. er nu Lieutenant i Garnisonen ved Holstenske Regiment, og de to yngre Sønner er Kadetter, kun de to unge Piger er hjemme. Paa en vis Maade har Olaf Rye saaledes et Hjem, kun Svigerfaderen lader han ikke til at synes om, han ser ham sjældent og skriver, at han »lever endnu og er som sædvanlig — søger kuns at faae noget für seine schwache Gedärme.«

Men rigtig fornøjet er Olaf Rye ikke: »Hvad mig selv angaaer,« skriver han, »saa befinder ieg mig Gud være loved stedse vel og fører vel egentlig et meget behageligt Liv, hvad andre Folk fortæller mig. Jeg derimod er ikke alle Tider tilfreds dermed og føler ofte en Tomhed og Ubehagelighed, som ieg ikke ret veed at gjøre mig Regnskab for, — i de fleste Selskaber ennuierer ieg mig, endskiøndt de ere nok saa amusante, og sikkerlig ligger Skylden kuns hos mig, da enhver Anden finder dem fortræffelige; derfor besøger ieg dem igien i det Haab dog en Gang at finde den Fornøielse, som vel ligger mig saa nær.«

Der vides ikke meget om hans Liv i de nærmest følgende Aar.

Han siger idelig i Brevene til Norge, at »den ene Dag gaar som den anden«, og »med mig selv er der aldeles intet passeret og passerer i det Hele saa sjelden noget«, eller »med mig er det alt ved det Gamle, der er hverken hos mig eller i min Stilling foregaaet den mindste Forandring.« Han passer sin Have med stor Iver, gaar paa Jagt og søger Selskabslivet, et stille, fredeligt indsnævret Liv, som kun daarligt passer for hans Natur. Endogsaa Avancementet stod stille.

Olaf Rye havde været Stabskaptajn i c. 15 Aar, og endnu havde han ikke opnaaet at faa Kompagni, saa slette havde Avancementsforholdene været ved Oldenborgske Regiment. I Aaret 1817, da han blev ansat ved Regimentet, havde han 17 Formænd ved dette. I Aarene 1817 til 1831 afgaar 3 af disse ved Døden, 2 faar deres Afsked og 3 forsættes ved Avancement, før et saadant kan naa ned til Stabskaptajn Rye. Regimentets Chef, Hertug Vilhelm af Glücksborg, dør paa Gottorp den 17. Februar 1831, hvorved Rye bliver ældst Stabskaptajn og altsaa staar for Tur til at avancere, men da det endnu kan have lange Udsigter, taber han Taalmodigheden. Han gør da det Skridt, som alle Datidens Embedsmænd gjorde, naar de var kørt fast i deres smaat lønnede Embeders Møje og Besværligheder uden Udsigter til lysere Tider. Han rejste til Kjøbenhavn og fremstillede sin Sag for selve Majestæten. Han bad Frederik den Sjette give ham et Kompagni, det første, der blev ledigt i Hertugdømmerne, eller i hvert Tilfælde om Kompagnichefs Gage. Han indser vel det urimelige i denne sidste Anmodning, som vilde stride imod alle Principer, men han er nu 40 Aar gammel og har tjent i 15 Aar med 350 Rrd. i Gage.

Det lader til, at det Greb, som Olaf Rye ved denne Lejlighed tager i sin Skæbnes Traade, har sat dem i vedvarende Bevægelse, thi fra nu af kommer der mere Fart i hans Liv.

Den 11. August 1832 bliver han udnævnt til Chef for Grenaderkompagniet ved Oldenborgske Regiment, der bliver ledigt ved en Forflyttelse.

Fra nu af oprinder der bedre Tider for ham: Hans Svigerfader, den gamle Major, var død i Maj s. A., og den 7. Oktober gifter Olaf Rye sig med sin Svigerinde, Jacobine Dorthea Amalia Krabbe (f. 1808),

der saa at sige er voxet op under hans Øjne, og som var et 15aarigt Pigebarn, da han giftede sig med hendes Søster.

Han haaber nu at faa Ro og Regelmæssighed i sit Liv, og han siger da ogsaa i et Brev til Norge i Foraaret 1833, at han har tilbragt den forløbne Vinter behageligere, end han i lang Tid har været vant til. Nu har han jo et Hjem og kan da ogsaa endelig have sin lille Pige hos sig, hun er nu næsten 10 Aar gammel, og han fortæller altid med Glæde om hende i sine Breve. Men al denne Tilfredshed varer ikke Aaret ud. Der er den Mærkelighed i hans Liv, at hver Gang han mener at have fundet Lykken, kommer Døden og river den fra ham, og selv dør han da ogsaa paa sin Lykkes Tinde. Han kom ikke til at opleve mere end den ene lykkelige Vinter med sin Hustru. Hun døde den 14. November 1833 efter at have bragt en lille Pige til Verden, som han gav Navnet Jacobina Frederika efter hendes Moder og efter sin Søster paa Bø.

Denne Gang kan han ikke rejse til Norge for dér at dulme sin Smerte, dels har han ingen Penge, dels er han nedsunken i det dybeste Tungesind og har ikke Lyst til at tage hen »hvor der er ingen, som kan fatte eller gjøre sig et Begreb om mit Tab,« — endnu et halvt Aars Tid efter hendes Død skriver han saaledes: — »ieg sidder helst hiemme paa mit Værelse, hvor ieg ingen forstyrrer, og ingen forstyrrer mig. Min eneste Gang er hen til min Svigermoder, hvor ieg da seer de tvende moderløse Væsener, som, Gud være lovet, ikke indsee og føle hvilket Tab de har lidt. Siden nogle Uger er hun igien flyttet i hendes gamle Logie, og nu sidder ieg her gandske aleene i et stort Hus. Dette er en Tilstand, som ieg ikke kan udholde, overalt er det tomt og øde, og overalt, i hver Vraa føler ieg Savn og Tomhed.«

Han meddeler endelig, at han har faaet Majors Anciennitet¹⁾, »noget«, skriver han, »som vil sige særdeles lidt, det er kuns saa meget, at ieg ingen Formænd fler kan faae i Armeen, naar ieg nogen-sinde skulde blive saa gammel, at ieg kan blive Regimentschef, — men endnu er og bliver ieg Capitaine, og Gud veed hvorlænge endnu.«

¹⁾ Brevet er skrevet den 27. Juni 1834, (og der kan ikke være Tale om fejl Datering), men den kgl. Resolution om at der er reserveret ham Majors Anciennitet, er først af 17. Februar 1835.

Men Olaf Rye skal rammes endnu haardere. Et Par Maaneder efter, at han skrev om sin Hustrus Død, døde ogsaa hendes lille Pige, og i Slutningen af det næste Aar, den 13. December 1835, døde hans lille Datter Caroline i sit tolvte Aar. »Nu«, skriver han, »staaer ieg gandske aleene, intet Væsen, som kiærligen tilhører mig eller som deltager i mit Vee og Vel. Ieg veed vel at Tiden lindrer et hvert Saar og vil vel ogsaa lindre min Smerte, men mit Fremtids Liv er og bliver glædesløst, en sørgelig Alderdom seer ieg imøde. — — —

»Min borgerlige Stilling her er ellers ikke slet, og naar ieg først faaer betalt nogle hundrede Rigsdalers Giæld, er mine Indtægter meer end ieg bruger, men det kan jo ingen Glæde gjøre mig, at spare noget sammen, da man Ingen har at spare for. Ogsaa mine selskabelige Forhold her ere saa behagelige som ieg kan ønske mig dem — men overalt, — hvor ieg staaer og hvor ieg gaaer, er og bliver ieg aleene.«

Der havde altid hersket en god Tone i Oldenborgske Regiment, og det blev i de 17 Aar, det stod under Hertug Vilhelms Kommando, en af de mest ansete Afdelinger i Hæren. Han var som bekendt gift med Dronningens Søster og meget yndet af sin kongelige Svoger, hvilket paa mange Maader kom Officererne ved hans Regiment tilgode. Han var en meget afholdt Chef, der satte en Ære i hyppigt at se sine Officerer hos sig. Følgende Ytring af ham er betegnende for den Mand, der i en lang Aarrække var Olaf Ryes Chef. Ved en selskabelig Sammenkomst udtalte en ung Officer, der var født i Holsten, sig ringeagtende om den danske Literatur. Hertugen henvendte sig da til ham og sagde: »Min kære Lieutenant v. Schultze! Tillad mig at erindre Dem om et gammelt Ord: dens Brød man æder, dens Vise man kvæder. Det lyder sandelig ikke godt, at en dansk Officer røber en saadan Uvidenhed om dansk Literatur, som De gjorde nys, og dersom De efter Bordet vil følge med ind i mit Bibliothek, skal jeg

vide Dem mange Værker, af hvilke De kan lære, hvor ubeføjet Deres Dom er.«

Det omtalte Bibliothek stod altid til hans Officerers Raadighed og det er sandsynligt, at Rye, som jo allerede i sin Dagbog 1818 nævner, at han har faaet Tilladelse til at benytte Amtmandens Bibliothek, ogsaa har benyttet Hertugens.

Da denne døde, blev Regimentet kommanderet af Oberst Hans Christian Hinck til 1842.

Tre Uger før Hertugens Død var hans Søn, Prins Carl af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, bleven ansat ved Regimentet som Stabskaptajn. Prinsen, der kun var 18 Aar gammel, og som jo ved Faderens Død strax ved sin Ansættelse blev Hertug, kom til at danne et nyt Bindeled mellem Regimentets Officerer og de fyrstelige Personer i Hertugdømmerne af de glücksborgske, augustenburgske og hessiske Linier. Den ældgamle, affældige Landgrev Carl af Hessen, der døde 1836 i en Alder af 92 Aar paa Louisenlund, havde i de senere Aar ikke hyppigt set Officererne hos sig, men hans Søn, Prins Frederik, der var kommanderende General i Hertugdømmerne og nu efter Faderens Død blev Statholder, tog Bopæl paa Gottorp og stod i meget hjærteligt Forhold til sine Undergivne. Hans Efterfølger blev i 1842 den i Danmark saa forhadte Prins af Nør, Frederik Emil August af Augustenburg, og med denne, som i 1830 i en Alder af 30 Aar blev Chef for et Livregiment Kyrasserer i Slesvig, stod Olaf Rye i nærmere Forbindelse end med de andre fyrstelige Personer. Prinsen interesserede sig nemlig i høj Grad for Hestesport og Jagt og købte i 1832 Godset Nør ved Ekernførde Fjord, hvor han opførte herskabelige Bygninger og anlagde Vildt- og Væddeløbsbaner. Hans Hus i Slesvig var et Samlingssted for det aristokratiske Selskabsliv i Omegnen. Han var en flot, ligefrem, uforbeholden Junker-Natur, der var vel lidt af sine Omgivelser. Hans Lidenskab for Jagten førte ham sammen med de dygtigste Jægere i Landet, og man véd, at Rye deltog i hans Jagter.

Rye, der var livlig, bevægelig og havde en smuk Personlighed, var iøvrigt en velset Gæst i de bedste Kredse i Rendsborg og paa Godserne i Holsten. Især kom han meget i sin Regimentskammerat, Kammerjunker C. F. Abercrons Hus, og blandt de andre af Garni-

sonens Kammerater, som stod ham nær, kan nævnes Oberstlieutenant Seyffarth, Kaptajnerne Zeska, Hedemann, Wasmer, Schmidt og mange andre.

Tre af hans Svogre var Officerer i Rendsborg, Just Frederik Krabbe ved Holstenske Regiment, Frantz ved Ingeniørerne og den yngste, Carl, der døde 1838 som Sekondlieutenant, ved Holstenske Regiment. Ved Jagten var han desuden knyttet til mange af Egnens Forstmænd, som f. Ex. Skovriderne C. A. Waltersdorff, Carl Ludv. Chr. Niemann i Christianslust i Gottorp Amt og Lieutenant Mathias Müller i Elsdorf i Hütten Amt og mange andre, som han paa en eller anden Maade, gennem Kammeratskabet, Selskabslivet eller Jagten har været knyttet til i de sidste Aar af hans Ophold i Rendsborg.

Hvorledes Livet var i denne By, er ikke let at sige. Den, der havde levet der en hel Menneskealder og for hvem den lille By var bleven et Hjemsted, saa den naturligvis med andre Øjne end en Fremmed. Rye var efterhaanden helt sammensmeltet med sine Omgivelser ved Familie- og Venskabsforbindelser, og selve Kongeriget kendte han kun lidet og overfladisk. Til Norge rejste han slet ikke i disse Aar. Hans gamle Moder døde 1836, og der var nu mindre Grund for ham end før til at tage derop, da hun, som han i sine Breve omtaler med saa rørende en Kærlighed, nu var borte. Da dette Baand brast, sluttede han, der nu var i sit Livs kraftigste Alder, modnet gennem Sorger og Erfaringer, anset og velset af Alle, sig mere til den Verden, han levede i.

Der var stærkere Røre i Slesvig og Holsten i Aarene 1835—1842 end der havde været i lange Tider. Den voldsomme Bevægelse, hvori Europa havde været i Napoleons Tid, havde efterladt sig en almindelig Ro og Udmattelse overalt. Det danske Folk havde efter Tabet af Norge atter blødt og villigt givet sig hen under Frederik VI's ene-vældige Regering. Det var Revolutionen i Frankrig 1830, der atter

vakte Folkene af deres Dvale og fremkaldte den store Frihedsbevægelse. Dens Bølger naaede dog ikke strax selve Kongeriget Danmark og Hovedstaden, hvor man den Gang var gaaet op i den stærke Udfoldelse af den rige Literatur, som blomstrede herhjemme. Det nye politiske Liv fik sit Udgangspunkt i Holsten og i Universitetsstaden Kiel, hvor man med Iver havde fulgt det politiske Røre i Tyskland. Spørgsmaalet om Holstens og Slesvigs Forhold til hinanden indbyrdes og til selve Kongeriget rejste sig paa Basis af de nye frie politiske Ideer.

Alle kender den saakaldte slesvigholstenske Ide. Den blev hyldet af alle Indbyggerne i Holsten og i en stor Del af Sønderjylland. Den var ikke, i det mindste endnu ikke, en mod Kongeriget Danmark fjendtlig Ide. For alle, der levede i Midtpunktet af det Land, hvor den blev bragt til Verden, var denne Ide saa klar, saa simpel og rimelig — og saa loyal, at den ikke vakte Tvivl hos dem. Uden historisk at undersøge dens Berettigelse sluttede man sig i Holsten og det sydlige Slesvig til den Tanke, at dette Land var et tysk Hertugdømme paa samme Maade som Holsten og i uopløselig Forbindelse med dette, samtidig med at disse Lande var knyttet til Danmark ved en uopløselig »Union«. Det var dette, der tiltalte Folk som Olaf Rye, der, uden at være Politikere eller Historikere, sluttede sig til deres Mening i hvis Midte de levede, lige i Hjertet af det Sted, hvor den hele Bevægelse havde sit Udspring. For ham, Normanden, var Forholdet mellem Norge og Sverrig et Forbillede, som han forstod og billigede, netop han, der som Yngling havde forladt sit Fødeland, fordi det indgik en saadan Union.

Mere end dette vides næsten ikke om Olaf Ryes politiske Anskuelser paa dette Tidspunkt. At han, paavirket af de Omgivelser, han befandt sig i, og med sin Begavelse og sit livlige Sind, har taget Del i Tidens politiske Diskussioner, er det rimeligt at antage. Næsten alle de Mænd, der ovenfor er nævnt som hans Venner og Omgangsfæller, sluttede sig i 1848 til Oprøret. I rette Tid blev Olaf Rye revet bort fra deres Side.

Den unge frisindede Premierlieutenant af Ingeniørerne Adolf Fibiger blev i 1838 paa Grund af sin politiske Optræden forsat fra Kjøbenhavn til Rendsborg. Uagtet han selvfølgelig betragter dette sit For-

visningssted med onde Øjne og paa en uretfærdig Maade spyer sin Galde ud over det, har hans Udtalelse om Rendsborg paa denne Tid dog sin Interesse, da det er Olaf Ryes Garnisonsby. Han skriver:

» — — — Det er ret nogle lederne Leute, disse Rendsborgere, og aldrig har jeg kendt Mage til Demoralisation, som den her finder Sted. Man maa være glad ved ikke at være Slesvigholstener. Her er ingen Poesi, ingen Literatur, ingen Kunst og ingen Patriotisme, hvortil den aandelige Dygtighed kunde knytte sig, thi disse Mennesker ere om muligt endnu mindre Germaner end Danske. Man gør store Øjne, naar man kommer fra Kjøbenhavn, Trykkefrihedsselskabet og Læseforeningen, ja selv fra enhver af vore Provindsstæder, og saa ser med hvilke Øjne en saadan ritterlich Gutsbesitzer betragtes, ja endog mærker, at det simple adelige »Herr von« har Betydenhed. En saadan af Hovmod revnefærdig Karl som Amtmanden, Herr Graf von Reventlow-Criminil, gives næppe i Danmark, og en saadan submis Tiltale til samme som en dansk Ingenieuroberstlieutenants: »Sind der Herr Graf gütigst da gewesen,« vilde ikke kunne fremstaa af danske Forhold, ligesom vort Sprog ej heller tilbørlig kan gengive den. Her i Rendsborg er ingen Borgerlighed i Borgerstanden, en ussel Magistrat, et jammerligt Politi, en Officersstand, der ikke er bedre, end hvad vi ellers kender, men som oven i Købet for en stor Del ikke véd, om den er dansk eller slesvigholstensk. Læg nu dertil Topmaalet af Kleinstädteri og hvad ovenfor er anført om Landet i Almindelighed, saa vil Du kunne indse, hvor uhyggeligt her er.«

Saaledes tales der om den By, hvori Oprøret 10 Aar senere udbrød.

Olaf Rye har i Aaret 1838 skrevet en lille, meget kortfattet Selvbiografi (3¹/₂ Blad i 4°). Den er skreven paa Tysk til en Dame, efter al Sandsynlighed til Frøken Elisa Henrikke Schultz, med hvem han blev gift 1842, thi den har den samme kærlige Overskrift, som han senere altid benytter i sine Breve til denne sin tredie Hustru. At den er

skreven i 1838 fremgaar af dens forskellige Tidsangivelser. Han skriver: »Min Moder døde for 2 Aar siden i sit 84 Aar. Hendes ringe Formue var gaaet med i hendes sidste Levetid, saa at hun ikke efterlod noget¹⁾. Min ældste Broder har i sin Ungdom været Militær og lever i Nedre-Telemarken paa en Gaard, der tilhører ham. Min ældste Søster er gift med en Amtsforvalter (Foged) Florentz, men som paa Grund af Alder og Svagelighed har taget sin Afsked for et Aar siden. De boer paa en Gaard i Øvre-Telemarken og har 3 Børn, der alle er voxne. Min anden Broder boer i Christiania, er Assessor i Højesteret og Medlem af Lov-Komiteen, en Mand, der har meget at sige, han er flere Gange bleven tilbudt en Statsraads Stilling og bliver anset for en af de største Jurister og Finansmænd i Landet²⁾. Han har 7 Børn, hvoraf de 5 er voxne. Min yngste Søster har altid været hjemme hos Forældrene og er ugift. Hun lever nu med en ung Pige, som hun har taget til sig som Barn, afvexlende hos sin Broder i Christiania og paa en Gaard i Nedre-Telemarken. Min yngste Broder 1½ Aar yngre end jeg og Kaptajn og Kompagnichef i Telemarkske Jægerkorps i Norge, er en særdeles brugelig Mand, der nyder almindelig Agtelse og Kærlighed; han er gift og har flere Børn, der alle er smaa. Han lever paa en Gaard i Telemarken, der tilhører ham.

Jeg er Kaptajn og Chef for Grenader-Kompagniet ved Oldenborgske Regiment. Ved tilfældige særlige Uheld har Regimentet haft et saa slet Avancement, at jeg, skøndt jeg længe har været den ældste Kaptajn ikke alene i Regimentet, men i Armeen, endnu ikke er bleven Major. I tre Aar har jeg haft Majors Anciennitet, det vil sige, Pladsen som Major i Armeen er mig forbeholdt og naar jeg ved den første Forandring bliver det, gaar jeg alle dem forbi, der er bleven Majorer siden 1834. Hvis jeg havde ønsket det, kunde jeg

1) Kort efter at Ryes Moder var død, blev Bø Gaard solgt og har senere været ejet af Bønder. Brødrene Rye gav Afkald paa Arv efter Moderen for at betrygge deres ugifte Søster Frederikkas Fremtid. Hun købte en ganske lille Ejendom, Veirud, tæt ved Bø og kun en Fjerdingvej fra Broderens Ejendom Oterholt.

2) Johan Henrik Rye blev 1828 Byfoged i Laurvig, 1831 Amtmand i Jarlsberg og Laurvigs Amt og 1833 Assessor i Højesteret. (Se hans Biografi i »Norsk Folkeblad« 1868. N. 31).

sikkert for flere Aar siden være kommen som Major til Dronningens Livregiment i Glückstadt, men jeg har her den sikre Udsigt til ikke alene snart at blive Major, men Oberstlieutenant og Bataillons-Kommandør, da samtlige mine Formænd er aldeles affældige Folk, og uskikkede til at blive i Tjenesten længere¹⁾).

At de Militære i det Hele taget er meget slet lønnede, vil være Dig bekendt, og det strækker kun til de tarveligste Fornødenheder. Min Indtægt er nu, Kvarterpenge iberegnet, omtrent 1000 Rigsbankdaler (500 Specier), som Major desuden 200 Rigsbankdaler samt Furage til en Hest og desuden en Karl til Hestepasser, som Bataillonskommandør et Tillæg af henimod 400 Rigsbankdaler. Udsigten til at blive Regimentschef er saa lang og usikker, at jeg slet ikke vil nævne den. — — —«

I Følge kgl. Resolution af 23. Maj 1840 blev Olaf Rye udnævnt til Major ved Regimentets 2. Bataillon og Chef for et af denne Bataillons Musketer-Kompagnier.

Schlepppegrell var et Aar forud for Rye og var 1839 bleven virkelig Major ved 3. jyske Regiment i Aalborg. Saaledes var det lykkedes de to af »de tre Musketerer« i Fredens Tid at komme frem. Den tredie, Hans Helgesen, havde aldrig opgivet Æventyrerens Liv. Han havde forladt Frankrig, hvor han var bleven skilt fra sin Kone, og havde ført et omflakkende Liv. 1838 var han kommen tilbage til Norge, hvor han skal have ført en kummerlig Tilværelse. Det siges, at Rye traf ham der 1840 og tog ham med til Danmark, men Rye har næppe været i Norge i disse Aar. Derimod søgte han at udvirke en Ansættelse for ham i den danske Hær hos den nye Konge, Christian VIII, de tre Normænds Velynder fra gamle Dage. Men dette viste sig umuligt. Hærreduktionen stod for Døren, og der var ikke Tale om at kunne ansætte nye Officerer. Det siges imidlertid, at det var Rye, som bevægede Kongen til at bevilge Helgesen en aarlig Understøttelse. Det er saaledes stadig den forrige norske Konge, der holder

---

¹⁾ Af Ryes Formænd ved Regimentet var Oberst H. C. Hinck 64 Aar, Oberstltn. M. Jess 66 Aar og Oberstltn. H. Stockfleth 64 Aar. De afgik dog først ved Reduktionen 1842. Derimod fik Major G. C. Böhmer Afsked 1840, og Major F. H. Franck blev Bataillonschef i 1842 samtidig med Rye.

sin Haand over de tre Normænd. Der er ogsaa Rimelighed for, at han har gjort sit til, at Olaf Rye paa en saa smuk Maade gik ud af den store Hærreduktions Omvæltning i alle militære Forhold 1842.

Strax efter Frederik VI's Død besluttede den nye Konge at omordne og indskrænke Hæren. Den 5. Marts 1840 blev der i den Anledning nedsat en Militærkommission i Odense under Præsidium af Kronprinsen, der var Guvernør i Fyen, med Ordre til at udarbejde en ny Hærlov i Løbet af 3 Maaneder. Kommissionen, som begyndte sine Møder den 1. April 1840, afsluttede dem først 2 Aar efter, den 1. Marts 1842, og Hærens Omordning blev iværksat den 1. Juli s. A.

Her skal kun fremhæves enkelte Punkter i denne Hærlov, der med Rette siges at have været den bedste, Danmark har havt. Fodfolket blev indskrænket fra 26 Liniebatailloner og 4 Jægerkorpsler til 17 Liniebatailloner og 5 Jægerkorpsler. Regimentsinddelingen bortfaldt, fordi man mente, at Bataillonen er den Enhed, som hyppigst optræder selvstændig i Krigen, og fordi den vilde opnaa en større Krigsdygtighed, naar den selvstændig kunde anvende sin Tid og sin Flid uden at være bunden af Regimentet i sin Virksomhed. Forfremmelsen skulde foregaa gennem alle Afdelinger af samme Vaaben. Alle Officerer, der paa Grund af Sygdom eller Alderdom ikke kunde anvendes, blev afskedigede med rigelige Pensioner. Der blev saaledes den 1. Juli afskediget 250 Officerer. Lønningerne blev forhøjede, og de tilbageblivende Officerer kom derved ud af deres fortrykte Kaar, Afdelings- og Underafdelingscheferne var nu i deres bedste Alder og Lieutenanterne gennemgaaende unge Mænd.

Den nye Ordning var en Revolution i Hæren, og den satte alle Landets Militære i stor Bevægelse. Man brød med de gamle Principer, man forlod den gamle Ide om en staaende Hær og gik over til en Art Militssystem, som passede bedre til danske Forhold. Ogsaa de personlige Interesser kom i høj Grad i Spænding. Der blev en Omflytning mellem de Officerer, som blev staaende i Hæren, der

bragte mange gamle Baand til at briste. Der blev en almindelig Bryden op, som i Begyndelsen avlede Forvirring og Forstyrrelse; Slægt, Forbindelser og gamle Venner maatte forlades, nye Bekendtskaber, nye Forhold indledes og stiftes, meget Støv blev hvirvlet op og blæst bort, det Støv som i en lang Fredsperiode altid lægger sig over en Hær og som trykker og skader den. Begivenhederne forhindrede, at det atter lagde sig over den danske Hær.

Olaf Rye, som i 26 Aar havde havt Garnison i Rendsborg, blev den 20. Maj 1842 udnævnt til Oberstlieutenant og Kommandør for 1ste Linieinfanteri-Bataillon i Kjøbenhavn, fra 1. Juli at regne, med en aarlig Gage af 2000 Rbdr. Han var den yngste Major, der blev Oberstlieutenant, og kun én af hans Undermænd avancerede fra Kaptajn (karakt. Major) til Bataillonschef. Rye blev saaledes den næstyingste af Infanteriets Oberstlieutenanter.

Man har sagt, at der havde været nogen Tvivl med Hensyn til en Del af de nye Afdelingschefer Udnævnelse, og baade Bülow og Rye er nævnt mellem dem, der havde været Tvivl om at lade avancere. Bülow fordi han var meget gigtsvag, Rye fordi han havde Ord for ikke at være tilstrækkelig ivrig i Tjenesten, men mere interesserede sig for Jagt og andet deslige, samt fordi han havde Vanskelighed ved at komme ud af det med sine Undergivne. Disse Udsagn maa dog anses for løse Rygter.

Olaf Rye var paa den Tid 51 Aar. Han havde Nordboens lyse Haar, en blomstrende Ansigtifarve og stærkt udviklede Ansigtstræk. De mørkeblaa Øjne var overhvælvede af mægtige Bryn og havde et levende, spillende, undertiden imponerende Udtryk, men hans Ansigt var strængt og alvorligt. Sorger og Bekymringer havde givet det sit Præg, men det opklaredes hyppigt af et overordenlig elskværdigt Smil, som Alle, der kendte ham, savnede paa de mangfoldige Portrætter, der haves af ham. Han var af Middel-højde, firskaaren og kraftig bygget; han begyndte med Alderen

at blive før og svær, men han bekæmpede det ved Tarvelighed i Levemaade, stærke Legemsbevægelser og lange Ridt. Derfor bevarede han ogsaa sin Livlighed og hele Raskheden og Bøjeligheden i sine Bevægelser; hans Kvarterværter i Jylland siger, at han under Krigen, naar han blev ivrig, sprang op og ned ad Trapperne, saa de graalige, noget sparsomme Haar flagrede efter ham.

Hele hans Væsen var præget af hans livlige Aand, og han gav sig gerne hen i Selskabslivet og i Samtaler med smukke Damer og gode Venner, saa talte han raskt og djærvt med stærk norsk Accent, isprængt en lille tysk Betoning, og i Ivrigheden kunde han saa bruge et »Fa'en hakke mig«, der skal være en særlig norsk Ed. Der var noget flot og flygtigt ved Olaf Rye. Han var ret uordenlig med sine Ting og kun lidet omhyggelig og officersmæssig sirlig med sin Klæde-dragt, som han smed omkring sig ved Omklædning. Men der var samtidig noget storslaaet over denne Mand, der altid lod haant om Smaating. Han regnede Penge for Smaating; thi økonomisk Sands havde han ikke. En, der har kendt ham, har sagt: han var et Barn i Pengesager, skøndt han med sin stærke Selvillid netop mente, at han havde Forstand derpaa. Selv brugte han meget lidt, men han var lettroende og gavmild uden Grænser.

Denne Overlegenhed over for Smaatingene skadede ham i den militære Tjeneste, alt det Smaaskriveri, som denne medførte, interesserede ham ikke, og han havde som sagt ikke Sands for Garnisonstjenesten. Hans unge Officerer klagede over, at han forsømte Stramheden i Exercits og Geværøgreb og over, at han ikke kunde lide de smaa pyntelige Fiffigheder, hvormed de i deres Ivrighed udpyntede de dengang saa indviklede Geværøgreb. Men han var under Folkenes Uddannelse stræng med Hensyn til det, hvorpaa han mente, at det kom an, og han vidste, støttet af de gode Kræfter i Bataillon, at give denne en Uddannelse, der stod sin Prøve i Krigen paa den mest udmærkede Maade. Hans mest udprægede Fejl var hans ubændige Hidsighed, som senere skal omtales, og som tidt gav sig Luft overfor hans Undergivne.

Den nye Hærlov bragte en ny Aand ind i Hæren. Alle, der hørte til den, var besjælet af Lyst og Iver efter at tage fat, efter at arbejde og sætte sig ind i de nye Forhold.

1. Linie-Infanteri-Bataillon, der blev rekruteret af Kjøbenhavnere og Nordsjællændere (Kulsviere), laa indkvarteret paa Sølvgadens Kaserne, og Rye fandt sig derfor en Bopæl i samme Gade — Sølvgade Numer 416 C — for at være saa nær ved sin Virksomhed som mulig. Af Bataillonens Besætning fra før Hærloven var der kun bleven faa Officerer tilbage, og disse kendte han næppe noget til. Han havde derimod den Glæde, at et Par af hans unge Kammerater fra Rendsborg samtidig blev forflyttet til Bataillon, nemlig Premierlieutenanterne Andreas Bernstorff¹⁾ og O. C. F. Saabye²⁾. Den første blev ansat som hans Adjutant, og der udviklede sig et trofast Venskab mellem disse Mænd trods den store Forskel i deres Alder. Senere kom en anden af hans gamle Garnisonskammerater til hans Bataillon, idet Kaptajn M. C. F. Wagner³⁾ 1844 blev Major ved 1. Bataillon og flyttede ind paa Kasernen.

Efter at Rye var kommen nogenlunde til Ro, fuldbyrdede han det, som i lang Tid havde været i hans Tanker. I Efteraaret 1842 giftede han sig med Frøken Elisa Henrikka Schultz. De havde kendt hinanden i flere Aar. Hun var en Datter af en i sin Tid meget bekendt Mand, Peter Heinrich Schultz, der var født i Hamborg 1772,

---

1) Andreas Bernstorff, f. 1811 i Sønderjylland, blev Premierlieutenant 1836 og var 1848 Adjutant hos Rye. Ved Krigens Udbrud blev han Kaptajn ved 2. Reserve-Bataillon. Han faldt som Oberst og Brigadechef paa Dybbøl den 18. April 1864.

2) Ove Christian Frederik Saabye, f. 1816. Premierlieutenant 1842. Adjutant hos Olaf Rye efter Bernstorff. 1867 Oberst i Forstærkningen. 1881 Afsked. Død 23. Marts 1899.

3) Major Moritz Carl August Frederik Wagner, f. 1798. Han blev 1848 Kommandør for 8. Bataillon og 1849 Oberstlieutenant, men døde allerede 2. Maj s. A. i Odense. Han var en dygtig og meget fædrelandskærlig Mand, som Olaf Rye omfattede med stort Venskab.

og som var død 1823. Han havde i en ung Alder overtaget Faderens Købmandshandel i Altona, men ogsaa havt mange Forretninger i Hertugdømmerne og Jylland, hvor han i Varde havde anlagt en Tobaksfabrik. I 1801 var han traadt ind i Landeværnet og havde udmærket sig, saa han efter Krigen fik sin Afsked som Kaptajn. Han havde skrevet en Del politiske Artikler i kjøbenhavnske Blade, havde taget Del i Fattigkolonien Frederiksgaves Anlæg, stiftet store Legater og i det Hele været en virksom og driftig Mand, der efterlod sig en stor Formue. Af hans sex Døtre (én i første Ægteskab med Fysikus Fridsch's Datter i Ribe og fem i andet med en Datter af Degnen Morville i Nørre-Nissum) var den ene gift med ovenfor nævnte Skovrider Niemann i Gottorp Amt, og her, paa et Jagtbesøg, gjorde Olaf Rye Bekendtskab med sin tilkommende Hustru, der var født den 29. Juli 1817 og saaledes kun 25 Aar gammel. Olaf Rye var mere end dobbelt saa gammel som hun. Hun boede den Gang i Hamborg med sin Moder, men efter den store Brand i Maj 1842 rejste de til en af hendes Søstre, der var gift med Købmand Andreas Peter Tranberg i Varde, og begav sig derfra til Kjøbenhavn.

Det var en stor og mægtig Forandring, der var foregaaet i Olaf Ryes Liv. Fra den ensformige og snævre Tilværelse i den lille Fæstning ved Ejderen var han hensat i selve Kongerigets Hovedstad i den gode Stilling som Chef for en Bataillon, hans Liv var bleven knyttet til en ung og livsglad Kvinde, hvis Formue befriede ham for alle pekuniære Sorger og Bekymringer. Nu syntes han endelig at have grebet Lykken, og i Virkeligheden har vistnok ogsaa de følgende Aar været hans Livs allerbedste.

Udadtil skimtedes ingen Skyer paa hans Himmel. Han var optagen af sine militære Forretninger, han nød Hovedstadens Liv, stiftede Bekendtskaber i »Kongens Klub« og fandt Venlighed og Gæstfrihed overalt. Den 19. Oktober 1843 skænkede hans Hustru ham en Søn. Kun ét har han vel savnet: den friske Luft, det landlige Liv, Jagtglæderne, de stærke Bevægelser. Var det mon det, han tænkte paa, naar han, som en af hans samtidige Kammerater fortæller, undertiden pludselig paa sine daglige Rideture satte afsted i et voldsomt Ridt? Det har vel saa været ham en inderlig Glæde, da han i 1844 efter mange Aars Forløb og for sidste Gang gjorde en Rejse til Norge med

sin unge Hustru. Nu var Familien deroppe bleven større, Børnene var voxet til, og de gjorde nu Bekendtskab med deres danske Onkel, som senere blev saa berømt. Hans Broder, Højesteretsassessoren, fik samme Aar det store Byskriverembede i Christiania. At han besøgte sit Barndomshjem, beviser det lille Billede af Bø Gaard, som hans Hustru tegnede.

Det var efter Hjemkomsten fra Norge, vistnok om Efteraaret, at han ogsaa fik sin Trang til daglig at leve i den friske Luft og under landlige Forhold tilfredsstillet, da han flyttede udenfor Byens Volde og opslog sin Bolig paa Citadelsvejen (Numer 122 C.).

Naar man den Gang kom ud gennem Østerport, var man strax i Omgivelser, der lod En glemme den store By. Grønne Træer og blankt Vand smilede En i Møde, og naar man havde passeret Broen højt oppe over Fæstningsgravene, de grønne Glacier, Alleerne og Kirkegaardene, var det virkelig, som om man var langt ude paa Landet. Tilvenstre førte Farimagsvejen over til Nørrebro — en rigtig Landevej mellem Bøndergaarde, Marker og Gartnerhaver, der strakte sig ned til Kærlighedsstien og Søerne, tilhøjre førte Kastelsvejen i de mest idylliske Omgivelser over til Stranden. Der var kun faa Huse paa denne Vej, og hele Terrænet var optaget af store Haver, Parker og Grønninger, der tilsammen dannede ligesom en stor Skov. Man boede derude i en Fred, en landlig Stilhed og Ro, som Nutidens Mennesker ikke kan forstaa, naar de færdes paa disse Steder. Forstæderne regnedes jo næsten heller ikke med til Byen, især ikke Østerbro.

Rye havde slaet sig sammen med Chefen for 2. Bataillon, Oberstlieutenant F. R. H. Bülow¹⁾, om at leje det omtalte Hus, som, medens dette skrives, endnu staar uforandret, men i en brøstfædig og forfalden Tilstand, der tyder paa, at dets Dage snart er talte. Det ligger

---

¹⁾ Frederik Rubeck Henrik Bülow — den senere saa berømte Overgeneral — var født i Sønderjylland 4. Februar 1791, altsaa ikke et Aar ældre end Olaf Rye. Han døde 16. Juni 1858.

paa Kastelsvejen mellem den Egholmske Ejendom og »Møens Minde« der nu er et Beværtningssted. Det er kun ét Stokværk højt og helt beklædt med Træ, stor Plads kan det ikke have ydet de to Familier, der beboede hver sin Ende af Huset, Rye i den vestlige, Bülow i den østlige Del.

Det er et mærkeligt Træf, der har ført disse to Mænd sammen under samme Tag, som de, saa at sige, kun forlod for at gaa i Felten og vinde en Hæder, der overstraaled alle Andres.

Da det ikke var tilladt Officerer at bo uden for Byen, omgik de to Bataillonschefer denne Bestemmelse ved for Syns Skyld at have et Aftrædelsesværelse inde i Byen, der blev betragtet som deres virkelige Kvarter, og hvor altsaa — som Skik og Brug var — Bataillons-Fanerne stod.

For Olaf Rye var det især en stor Glæde at faa en Have, i hvilken han arbejdede sammen med Bülows Søn, der den Gang var theologisk Student, men senere vandt sig et Navn i Krigen som Ordonansofficer hos sin berømte Fader og derefter som Præst i Dybbøl, som han havde været med til at forsvare mod Fjenden. Mange af de Oplysninger om Olaf Ryes Privatliv, denne Bog indeholder, skyldes Pastor Bülows mundtlige Meddelelser.

Medens der i den ene Ende af Huset — den Bülowske — blev ført et ret stille og tarveligt Liv, var der mere selskabeligt i Familien Rye. Olaf Rye var stolt af sin unge muntre Hustru, og han vidste, hvad han skyldte Ungdommen; da hun holdt af at danse, var der af og til Baller, hvortil de unge Officerer blev indbudte, og imellem Damerne var Kommandør Fiskers smukke Døttre og andre unge Piger, der hørte til Apotheker Møllers, Agent Nyholms og andre Familier af deres Bekendtskabs Kred¹⁾.

Rye selv holdt af at faa sig et Slag Kort. Han havde et fast Parti med Bülow, Kaptajn Coch ved Bataillonon og Sukkerraffinadør Harboe, der foruden Stedet, de beboede, ejede mange Grunde der omkring og var bekendt som en stor Original. Rye holdt meget af

¹⁾ Ogsaa Ryes Niece, Elisabeth Rye, en Datter af Broderen Johan Henrik, som var i Besøg hos Ryes i 1844, har været med til at danse med de unge Officerer, thi efter Slaget ved Slesvig meddelte han hende, hvilke af hendes Balkavalere, der er faldne eller saarede.

at spille højt, en Vane fra Livet i Holsten, men det vilde den besindige Bülow aldrig være med til.

I 1845 var der Troppesamling ved Kjøbenhavn for de her garnisonerende Tropper, den første siden Hærens Omordning. I det paafølgende Aar var Ryes Broder, Johan Henrik, her i Byen i Embedsforretninger, da han som Udsending fra Norge skulde afslutte en Postkonvention med Danmark. Han havde sin Hustru og sine Døttre med, men da Fru Rye nedkom med en Søn i Juli Maaned — Valdemar Johan Jacob — har dette Besøg neppe givet Anledning til megen Adspredelse i Huset paa Kastelsvejen.

Olaf Rye var glad ved sine Drengbørn; thi han var en stor Børneven. Den stærke Mand havde lige overfor Kvinder og Børn og alle svage Væsner en Trang til at beskytte og vise sig elskværdig. Det er der mange smaa Exempler paa. Lige overfor Mænd kunde han være tilbageholdende og kold, og han gjorde ofte et mindre sympatetisk Indtryk paa dem, der ikke kendte ham. Det skal, for at bevare saa mange Træk om ham som muligt, nævnes, at alle de, der som Børn har kendt ham, mindes ham med en Følelse af Tryghed og Kærlighed. Hans Yndling i hine Aar var Majorens Datter, den lille Charlotte Wagner. Hun — nuværende Askov-Højskole-Forstanderen Schrøders Hustru — fortæller, at Rye ofte, naar han var færdig med sine Forretninger paa Kasernen, gik lige ind i Familien Wagners Sovekammer for at tage hende hjem med sig. »Jeg har været tre Aar,« fortæller hun, »da disse Vandringer fra Sølvgadens Kaserne til hans Bolig paa Kastelsvejen begyndte. Jeg synes at mindes en underlig Tryghedsfølelse, naar min lille Haand laa i hans, og jeg husker, at vi drejede ind paa det yndige grønne Glacis, hvorfra en Laage førte ind i Ryes Have, og i den nederste Ende af Haven havde Heinrich — Ryes Søn, der var jævnaldrende med mig — sin lille Have. Jeg har — saavidt jeg overhovedet har noget bestemt Indtryk af Rye — det, at han var mild. Jeg mindes ham siddende i en stor Lænestol med sin Hustru paa sit Skød.«

Alt dette giver kun muntre, rene og fine Billeder fra Ryes Privatliv før Krigen. Men dog havde han ingen Ro paa sig. Hans Trang til Virksomhed blev ikke tilfredsstillet ved hans militære Tjeneste, ved Arbejdet i den store Have, ved Familielivet, Selskabeligheden eller de

ivrige Debatter om de store politiske Spørgsmaal, som var oppe i Tiden. Der var stadig et ubrugt, sammenhobet Fond af Energi i hans Indre, som han ikke fandt Anvendelse for.

Det kan vel betragtes som et Udslag heraf, at han i 1847 indlod sig paa et større industrielt Foretagende. Han havde hele sit Liv igennem havt Lyst til praktisk Virksomhed. Den stærke Udvikling i alle Næringsveje havde i Forbindelse med Finansernes forbedrede Tilstand i de senere Aar i ganske særlig Grad bragt Liv i de hjemlige industrielle Forhold. Der var ikke Faa, som paa den Tid indlod sig paa industrielle Anlæg, der egenlig laa udenfor deres Stilling, saaledes som f. Ex. A. F. Tscherning, der efter sin Afsked 1842 var fuldt optaget af Fabrik-Foretagender.

Olaf Rye lod sig i sin Trang til et Arbejde, der kunde have et virkelig reelt Udbytte, forlede til noget lignende. I Aaret 1847 købte han en stor Grundejendom Numer 234 i Store Kongensgade af Majorinde Bruns og opførte der en Fabrik. Det var Bøssemager Carl Reinhardt Schmidt¹⁾ ved 2. Bataillon, som skulde være den ledende Aand i dette Foretagende, der bestod af en Søm-, Spiger- og Nagelfabrik, og desuden blev der inde i den store Gaard anlagt et Finerskæreri med tilhørende Barkmøller. Forhuset var udlejet til Beboelse. Det hele gik i Schmidts Navn, men for Ryes Penge. At han her ubetænksomt indlod sig paa et Foretagende, som ikke passede for hans Evner, og som han manglede teknisk Sagkundskab til at gennemføre paa en fordelagtig Maade, er utvivlsomt. Men han gik til det Hele med den Energi, Selvtillid og Selvfølelse, som var ham egen, og uagtet han meget hurtigt kom til Erkendelse af den store Fare, det kunde medføre, og uagtet Faren blev mere og mere truende, tabte han dog aldrig rigtig Troen paa, at det var en udmærket Forretning, der sent eller tidlig vilde lønne sig. Allerede i Slutningen af det Aar, han anlagde Fabrikken, skriver han i et Privathæv: »Ieg har ved at købe en stor Grundejendom her i Kiøbenhavn og der opføre en Fabrikbygning rodet mig noget ind i Vidtløftigheder, men ieg haaber dog med Tiden, at komme godt ud af det. Ieg har vel derved sat

---

¹⁾ Han var født i Solingen 1815 og blev paa Grund af Svagelighed afskediget af den militære Tjeneste 1852.

en stoer Deel af min Formue paa Spil, men ieg anseer det ikke for noget farligt Spil.«

Hvis Begivenhederne havde ladet ham i Ro, vilde han maaske have faaet Ret. Nu havde han foreløbig travlt med at bygge. Fabrikken skulde være færdig til Nytaar 1848, saaledes at den kunde begynde at arbejde, men det havde lange Udsigter. Maaske har hele denne Virksomhed dulmet hans Sorg over, at han om Sommeren mistede sin yngste Søn, i hvert Tilfælde gav han sig saa meget af med sine Forretninger, at det vakte en vis Opmærksomhed. Det faldt ikke i Kammeraternes Smag, at en Mand i hans Stilling havde slige civile Interesser, ja Guvernøren, Landgrev Vilhelm af Hessen, spurgte om, hvad det var for »borgerligt Væsen«, Oberstlieutenant von Rye gav sig af med.

Men det rørte ikke Olaf Rye. Ja, han var saa ivrig, at han i Slutningen af Aaret flyttede ind i sin nye Ejendom i St. Kongensgade og opgav det idylliske og landlige Liv paa Kastelsvejen. Et Par Maaneder efter kom Krigen.

Forholdene i Slesvig og Holsten havde imidlertid udviklet sig paa den mest faretruende Maade. Tidens frisindede Ideer havde bredt sig i Folket og ogsaa faaet Indpas hos de unge Officerer. De ældre bevarede de Anskuelser, som de var opfødte i, som havde fæstnet sig hos dem under Frederik VI's lange Regering, og de havde rystet paa Hovedet af Christian VIII's halve Indrømmelser og halve Forholdsregler. Man havde i den Tid, Olaf Rye levede i Rendsborg, aldrig følt, at der i Hertugdømmerne var Fjendskab mellem »Dansk« og »Tysk«. Efterhaanden havde der imidlertid dannet sig politiske Partier, og der opstod selvfølgelig et Partihad, der dog endnu ikke havde noget med Nationaliteten at gøre. Slesvig-Holstenerne var jo i Begyndelsen i høj Grad kongelig sindede og Uenigheden var ren »politisk«. Det var en Brodertvist, en Familietvist, der som alt Familiekiveri let udarter til Had og Hidsighed og grove Ord. Ingen

troede den Gang paa Krig. Alle Stridsspørgsmaal kunde løses med Pennen og med Tungen, og man skrev og holdt Taler af alle Kræfter, mindst tænkte man paa, at det slesvigholstenske Spørgsmaal kunde føre til Haandgribeligheder.

Ved Kongens aabne Brev af 1846 forandredes Forholdet og blev mere ondartet. Lidt efter lidt begyndte man at tænke sig Muligheden af, at der maatte Vaaben til for at afgøre Sagen.

Olaf Rye, som havde levet under slesvigholstensk Paavirkning hele sit Liv, kunde ikke i en Alder af 56 Aar forandre sine Anskuelser under Forholdene i Kjøbenhavn. I de sidste Aar, han havde levet i Rendsborg, — og han stod vel endnu i Brevvexling og Forbindelse med sine gamle Venner — havde han jo udelukkende hørt de Doktriner docere, som dér var eneraadende i alle dannede Klasser. Man læste kun tyske Aviser, næsten alle Embedsmænd, næsten alle Officerer, hele hans Familie, alle de Personer, der ovenfor er nævnt som hans Omgangskreds, hørte til Partiet, hans Jagtvenner Waltersdorff og Niemann f. Ex. var senere mellem de værste »Wühlere«, ja selv Prinsen af Nør havde han jo haft Omgang med. Kongeriget selv kendte han kun lidet til undtagen fra Gennemrejser, han var jo en født Normand — hvorledes skulde han med sine Forudsætninger kunne forstaa hele denne nationale Bevægelse, som pludselig rejste sig med en saa mægtig Kraft, at den rev hele Folket med sig? Han var en aaben, djærv og godtroende Mand, der, som det ovenfor er sagt, mente, at Retsforholdet mellem Hertugdømmerne og Danmark var det samme som mellem Norge og Sverig. Dette udtalte han da ogsaa uforbeholdent og førte i denne Tid især Ordet »Personalunion« i Munden. De, der kendte ham rigtig, misforstod ham ikke. Da hans Majors Hustru var bange for, at hans Udtalelser skulde skade ham i hans Stilling, svarede hendes Mand: »Det har ingen Nød med Rye, han er Soldat, det første han kommer i Ilden, glemmer han nok at tale om Personalunion.« Major Wagner fik Ret paa den mest glimrende Maade.

Christian VIII's Død har været en personlig Sorg for Rye, det var jo ham, der havde taget sig af ham og hans Kammerater, da de drog ud i Verden, som altid havde været dem »huld og naadig« som Konge, som det hedder. »Da Christian VIII laa paa lit de parade.« fortæller Fru Charlotte Schrøder, »mindes jeg, at Rye vilde have

Fruerne og Børnene med, da han i Spidsen for sin Bataillon skulde se Dødslejet; det blev udført saaledes, at han gik i Spidsen med sin Frue under Armen, saa kom Fader med sin, saa Adjutanten Bernstorff med sin, saa Faders og Ryes Oppassere med Heinrich Rye og mig paa Armen, hvorledes mine to ældre Brødre kom frem, mindes jeg ikke. Dette vidner om, at Rye har været ualmindelig kjær i Børn, havde han ikke været det, var vi ikke kommen til lit de parade — — « Muligvis har Olaf Rye ogsaa tænkt, at det var den smukkeste Maade, hvorpaa han kunde sige sin Konge det sidste Farvel,

De Dages Historie, som fulgte efter Christian VIII's Død, kender Alle. Efter hvad der er sagt om Olaf Rye, vil man vide, at han ikke kunde følge Bevægelsen og næppe forstod den tilbunds. Den 5. Marts skriver han et kort Brev til sin Broder i Christiania, hvori han udtaler sig saaledes — — — »om Thronskiftet, som vel vil forandre meget og mangt her i Landet, ogsaa vil have Indflydelse paa min Stilling, kan ieg endnu ikke vide, men hvordan det end gaaer, er ieg gandske roelig derved, det eneste som nu vilde genere mig var en Forsættelse; thi ieg har nu sat mig saa fast her, at ieg ikke godt kan forlade Byen for det Første. Ieg har i Efteraaret og i Vinter bygget, og er endnu ikke færdig dermed, men haaber om 8 à 10 Dage at have Alt i Gang. — — — De forskrækkelige Begivenheder i Paris maae opfylde Alle med Forfærdelse. Det er io gandske Gientagelse af Scenerne fra 1792. Ieg vil ikke haabe det skal yttre nogen Indflydelse paa os, endskiøndt der er over alt Giæringsstof nok, baade her og i Tydskland. Vi have nu for det Første nok at bestille med os selv og de Uenigheder, der herske mellem Hertugdømmerne og Kongeriget, da de første erklære aldeles Intet, at ville have fælles med Dannemark undtagen Kongen, saalænge denne Linie er ved Regieringen. — — — « Derefter udbreder han sig ret vidtløftigt om sine Rejseplaner til Norge til Sommeren.

Saa følger Martsdagens Begivenheder Slag i Slag.

Efterretningerne fra Holsten falder med knusende Vægt paa Olaf Rye. Da Tropperne derovre slutter sig til Oprørerne, da han hører alle sine gamle Venner nævne som Menedere og Insurgenter, da han ser, at det nu bliver Krig, Borgerkrig, Broderkrig, da han hvert Øjeblik kan vente at faa Ordre til at rykke ud mod sine gamle Kamme-

rater, Slægtninge og Venner, da han i sin Tvivl og Fortvivlelse ikke kan fordømme dem paa samme Maade som alle Andre fordømmer dem: fordi de nærer slesvigholstenske Anskuelse; thi det gjorde jo selv danskfødte Mænd i de højeste Stillinger i Kongeriget, — men alene fordi de havde svigtet deres Ed til deres Konge og deres Fane, — da synes han i første Øjeblik, at det er ham umuligt at forlade Kone og Barn og Alt, hvad han ejer, for at kæmpe imod dem, det vil sige: føre sine Folk imod dem for at skyde dem ned. Det er hans bedste Venner, der er Tale om, hans Slægtninge, begge hans Svogre, hans Hustrus Familie, hans Garnisonsskammerater fra et helt langt Liv.

Som det gik Olaf Rye gik det mange Andre. Man maa huske, at det næsten var en Fjerdedel af Hæren, der sluttede sig til Oprøret. De fleste Embedsfamilier i Landet havde Slægtninge og Venner i de slesvigholstenske Afdelinger.

Olaf Rye besluttede med sig selv, at han ikke vilde tage Del i denne Krig.

Krigsministeren, A. F. Tscherning, fortæller (Efterladte Papirer II. 282) hvorledes han fik at vide, at en Del Officerer i Kjøbenhavn, deriblandt Rye, Kauffmann og Irminger, følte sig trykkede af deres slesvigholstenske Forbindelser og derfor næppe vare skikkede til at føre Tropper mod Fjenden. »Rye kom selv, skriftede sin Svaghed og bad om at blive hjemme og danne Reservebataillon. En eller to Dage efter, da Bataillon skulde marchere, kom han igen og bad om at maatte føre sin Bataillon.«

Hans Gang til Krigsministeren har altsaa kun været et Øjeblikks Vaklen. Da det kom til Stykket, kunde han dog ikke blive hjemme og se sine Folk drage afsted uden ham. Saa maatte det gaa som det kunde.

Det er en mægtig Kamp, der er foregaaet i ham i disse Dage, og da han endelig havde besejret disse Dages Svaghed, soner han dem som en Helt og med sin Død.

Saa beskikker han sit Hus. Atter havde han troet at have naaet det Maal, han havde tragtet efter, et lykkeligt Maal, et fredeligt, virksomt Liv fuldt af Glæde over sin unge Hustru, sin lille Dreng, sin lige begyndte travle Virksomhed. Nu skulde han som en næsten gammel Mand begynde det Liv, han havde higit efter som ung Knøs,

Feltliv, Kampliv, Jagt efter Hæder og Ære og det for en Sag, han ikke forstod og imod en Fjende, som havde hans Brødre og Venner i sine Rækker. Men Loddet var kastet.

Han beder et Par trofaste Venner om at tage sig af hans Sager. Det er Kaptajn Chr. Schøller¹⁾, der har været Regimentskvartermester ved hans Bataillon og nu var Inspektør ved Garnisonssygehuset, som lover at tage sig af hans Fabrik og af hans Pengesager i Forbindelse med Grosserer Adolph Trier²⁾, med hvem han har havt mange Forretninger. Paa den mest opofrende Maade staar de ham bi, medens han er i Felten og ordner hans Sager efter hans Død.

Den 27. Marts skriver han et hastigt Brev til sin Broder, han taler roligt om »denne uheldsvangre og revolutionaire Tid, der truer Alt med Ødelæggelse« og siger: »At der hos os, i Morgen for 8 Dage siden, skede et total Ministerskifte og egentlig en heel Revolution til Dato uden Blodsudgydelse vil Du allerede vide. Det aldeles demokratiske Partie er ved Roret og en afskediget Capitajn er Krigsminister, men ieg troer Valget deri er ret godt . . . Folket er her endnu i i megen Oprør; overalt Forsamlinger og om Aftenen vandrer der giennem Gaderne med Sang og Raaben til henad Midnat, i Hobe af 3 til 4000 Mennesker, men endnu er der ingen Excesser udøvet, man tvinger kuns Folk til at sætte Lys i alle Vinduer. Ieg har rigtig nok endnu ikke ladet mig bevæge dertil. I Dag marcherer ieg med min Bataillon (900 Mand) til Corsøer, hvor vi indskibe os³⁾. At Elise er meget bedrøvet og ulykkelig over min Reise ligesom ogsaa ieg over Hensigten deraf, da Hertugdømmerne frembyde saa mange kiære Erindringer for mig, — men Loddet er nu engang kastet og ieg kan ikke træde tilbage. — Vi giøre her store Rustninger og over 20000 Mand blive indkaldte. Enthusiasmen er almindelig. — For mine egne private Forhold er denne Uroelighed ikke fordelagtig. — — —«

1) Kaptajn Christian Schøller f. 1800. Inspektør ved Garnisonshospitalet i Kjøbenhavn. 1866 Oberst. 1868 Overintendant. 1874 Afsked. Død 1888.

2) Grosserer Adolph Trier f. 24. September 1817. Hans Firma hed fra 1857 Adolph Trier & Goldschmidt og hedder saaledes endnu. Han døde 16. December 1889.

3) Bataillonon marcherede først Dagen efter, den 28. Marts. Den 27. om Eftermiddagen viste Kong Frederik den Syvende sig første Gang offentlig og tog Afsked med Tropperne paa Exercerpladsen.

Saa siger han sit Hjem et tungt Farvel.

Olaf Rye er i Aaret 1848 over 56 Aar gammel, men i enhver Henseende vel udrustet til et Felttog. Han Legeme og hans Sandser var hærdede og skærpede ved Jagtens Strabadser, voldsomme Ridt og Legemsøvelser. Forholdene i hans Liv havde tvunget ham til at leve afholdende og at vænne sig til Maadehold, han er derfor sund og stærk og staar legemlig og aandelig i sin fulde Livskraft. Om hans Dygtighed som Soldat var der delte Meninger, stor Interesse for Tjenesten havde han ikke lagt for Dagen. Hans Konduiteliste lød saaledes:

Olaf Rye, Kommandør for 1. Linie-Infanterie-Regiment, Ridder af Dannebrog. Den preussiske Medaille for Felttoget 1813 og 1814¹⁾. Født 16. November 1791. Anciennitet 1. Oktober 1807²⁾, i sin nuværende Charge 1. Juli 1842.

Kendskab til Tjenesten: Meget god.

Forhold i denne: Meget god. Kun ved Bataillons-Førelsen noget langsom og usikker.

Forhold udenfor Tjenesten: Fuldkommen god.

Fysisk og aandelig Sundhedstilstand: God.

Videnskabelig Dannelse: Er en dannet Mand, dog uden speciel Videnskabelighed.

Duelighed til at tjene i højere Charger: Kun betingelsesvis.

Ridning: God.

Anmærkning: Styrer sin Batillon med Iver til Tjenestens Fremme.

---

¹⁾ Dette er fejl, det er Medaillen for Felttoget 1815.

²⁾ Dette er fejl. Der var tillagt ham Anciennitet fra 1. Januar 1808.

1848.

Olaf Ryes Deltagelse i Felttoget 1848 vil her blive fortalt af ham selv igennem hans Breve. De er næsten alle skrevne til hans Hustru, som han holdt vidende om alt, hvad der hændte ham. Man kan saaledes følge ham paa hele hans Færd og se Begivenhederne, saaledes som han saa dem; derved træder hans egen Personlighed frem for os paa den klareste Maade. De første Breve er skrevne paa Tysk, men gengives her i Oversættelse, alle hans øvrige Breve meddeles saaledes som de foreligger fra hans Haand.

Men forinden de meddeles, skal der gives en Oversigt over Begivenhedernes Gang, og Brevene suppleres med de Oplysninger om Olaf Ryes Personlighed, som dels er fremkomne i tidligere Fremstillinger af hans Liv, dels nu er samlede efter utrykte Kilder og mundtlige Meddelelser.

Olaf Ryes Bataillon var en af de første, som rykkede ud fra København den 28. Marts. Mandskabet bestod af Udskrivning fra København og Nordsjælland, de saakaldte Kulsviere. Det var udmærkede Feltsoldater, Folk, der var tilbøjelige til at skeje ud, og som skulde kommanderes med stor Strængthed og Bestemthed, dristige, lystige, kraftige Folk, der let blev kaade og vilde, men som fulgte deres Førere gennem Tykt og Tyndt, naar disse først havde vundet deres Tillid.

Det var Soldater, der passede fortrinlig til Ryes livlige og dristige Temperament.

Nu var de ude af sig selv af Begejstring og nød Afskedens store, stolte og brogede Liv. De var de første Soldater, der drog afsted, de forlod den trættende Garnisonstjeneste for at føre et frit og æventyrligt Liv, hidsede af de sidste Dages stærke Bevægelse i Kjøbenhavn, betagne af den nys opblussede Nationalfølelse. — Kongens Afskedsord lød endnu i deres Øren og klang sammen med den begejstrede Jubel omkring dem. Bataillonens Chef var maaske den eneste iblandt dem, hvis Hjerte var fuldt af Sorg og Bekymring.

Til Roeskilde blev de transporteret ad Jernbanen, den Gang gik den jo ikke længere. Her blev de atter modtaget med stor Begejstring og stærkt Traktement af Byens Borgere. Omegnens Bønder holdt parat med Vogne for at køre hele Bataillon en videre til Ringsted, men da de kom ud paa Landevejen, kunde de unge Karle ikke styre sig længere. Naturen gik over Optugtelsen, Glæden slog over i vild Kaadhed, de tog Tømmerne fra Kuskene, hujende foer de afsted, holdt stille ved Kroerne og bragte Forstyrrelse i det lange Vogntog. Rye, hvis Sind var i stærk Brydning og Bevægelse, blev rasende forbitret, og det siges, at han i sin ubændige Hidsighed trak Kaarden og fugtlede løs. Men da Bataillon næste Morgen stillede paa Ringsted Torv, og Bøndervognene atter holdt parat, lod han disse køre i Forvejen. Bataillon en maatte marchere, og ved en stram March til Sorø blev Folkenes Kaadhed tæmmet, og de fik at vide, at deres Chef ikke var at spøge med. Var han end ikke en stiv og stram Støvletofficer, saa var han en streng Mand, naar der skete Brud paa Orden og Disciplin, og en Mand, der holdt paa sin Myndighed til det yderste. I Begyndelsen var han heller ikke afholdt af Mandskabet. I deres glade Humør forstod de ikke, at han blev saa vred, og de holdt ikke af at se hans barske og strenge Aasyn. Det varede ikke længe, før de lærte ham at kende.

I Sorø fik Folkene atter Lov til at køre, og i mønsterværdig Orden gik Transporten videre. Som man vil se af Brevene, fortsattes den fra Korsør med Dampskib til Fredericia (30. April), derfra marcheredes over Kolding til Haderslev, hvor Bataillon en blev i to Dage, og den 2. April afmarcherede den til Aabenraa, hvor den kom paa Forpost. Krigen begyndte.

Som bekendt var der dannet et nørrejysk Armékorps, der skulde rykke frem fra den jyske Grænse og under Fremmarchen forene sig med et venstre Flankekorps, der skulde gaa frem gennem Sundeved.

Den 31. Marts havde det nørrejyske Korps's Avantgarde naaet Aabenraa, som var besat af Slesvig-Holstenerne, der uden Kamp strax trak sig tilbage.

Den 7. April var Armékorpsset parat til Fremrykning. 1. Bataillon hørte sammen med 2. og 11. Bataillon til 1. Infanteri-Brigade, der blev kommanderet af den forrige Chef for 2. Bataillon, Ryes Husfælle, Oberst F. R. H. Bülow.

Olaf Ryes Sindsstemning var stadig i høj Grad trykket under disse Dages Fremmarch. Folkenes daarlige Opførsel under Marchen i Sjælland havde et Øjeblik bragt den til Udbrud, og senere havde de mangfoldige Tjenesteforretninger for en stor Del optaget ham. Men han tænkte med Sorg paa det, der forestod, og han delte ikke den almindelige Begejstring, som Tropperne mødte undervejs; den har snarere skurret i hans Øre, og han nærede paa ingen Maade de samme Følelser som Kammeraterne og hans egne Kulsviere og Kjøbenhavnere, der alle brændte af Begærlighed efter at komme i Lag med Fjenden. Som deres Chef og som Soldat kunde han jo ikke andet end være tilfreds dermed, men han tænkte stadig med Gru paa, at han drog i Kamp mod sine egne gamle Garnisonskammerater, trofaste Venner, som han havde levet sammen med og knyttet sig til, Ungdomsfæller, som havde svigtet deres Ed til den Fane, under hvilken de havde tjent. I Fjendens Rækker vilde han træffe, ikke alene Sønnerne af de Familier, som han i saa mange Aar havde fundet Gæstfrihed hos, og som han betragtede som sine Venner, men sine egne Slægtninge.¹⁾ Men Pligten drev ham. Med en vis Ængstelse tænkte han ogsaa paa Kone og Barn i Kjøbenhavn. Det var jo en Revolutionens Tid, og det

---

¹⁾ Olaf Ryes Svogre sluttede sig begge til Oprørerne. Den ene, Kaptajn ved 16. Batl. Just Chr. Fr. Krabbe (f. 1805), blev Kompagnichef ved 3. slesvig-holstenske Bataillon. Efter Krigen blev han udelukket fra Amnestien og rejste til Amerika, men kom tilbage og døde 1861. Broderen, Kaptajn i Ingeniørerne Frantz Carl Aug. Georg Krabbe (f. 1812), blev Major i det slesvig-holstenske Ingeniørkorps. Han blev udelukket fra Amnestien, var i lang Tid Korrespondent til »Hamb. Nachrichten« og døde i Hamborg 1885.

lader til, at han har næret Frygt for, at Forholdene i den store By let kunde tage en farlig Vending for dens Indvaanere.

Rye tog sig af sine Folk med den strengeste Omhu og sørgede for dem paa alle Maader. Mange Steder i Brevene taler han om sine »stakkels Folk«, naar de maa staa paa Forpost i Kulde og Slud, og disse, som først saa skævt til hans mørke Ansigt, lærte lidt efter lidt at holde af ham; da de havde set ham i Ilden, lærte de at elske ham og endte med næsten at forgude ham. De var glade, naar de imellem saa det skønne Smil, som Alle, der har kendt Olaf Rye, omtaler med saa megen Beundring, og som skal have været af en særegen Virkning, naar det brød Mundens haarde Linier og lyste frem under de mægtige og strenge Bryn.

I sine Breve trøster han sin Hustru, og da han allerede under Marchen paa Sjælland træffer sin Svoger, Premierlieutenant Kühle, der kommer fra Holsten, styrkes hans Haab om, at »Insurrektionen ikke er saa slem, og at det maaske altsammen vil forløbe let, hvis Preusserne ikke blande sig deri,« om Slesvig-Holstenerne mener han, at »det er Galskab, at de ville modsætte sig os med den lille Styrke.« Det piner ham at træffe sine slesvig-holstenske Bekendte, og det er endnu ikke gaaet rigtig op for ham, at det er noget Andet, der skal kæmpes for, end netop det, som selve Eden, han har aflagt til sin Konge og Krigsherre, tvinger ham til; endnu har han ikke forstaaet, at det efterhaanden er blevet national Kamp, der er Tale om. Saa kommer Slaget ved Bov. De første Ord, han skriver hjem, er: »Igaar havde vi et Sammenstød med vore ulykkelige, forførte Kammerater.«

Man kender Slaget ved Bov. Medens to Brigader angreb Fjenden i Fronten, skulde 1. Brigade omgaa Fjendens venstre Fløj. Den gik frem i Bataillonskolonner gennem det besværlige Terræn ved Frøslev, en bakket Hede. Rye red under Fremmarchen i kort Galop rundt om sin Bataillon og tiltalte Folkene med opmuntrende Ord, idet han opfordrede dem til at gaa rask paa, naar det kom til Stykket. Han red en smuk Fuldblodsflux, der efter hans Død blev købt af General H. Kauffmann. 1. og 11. Bataillon blev sendt frem mod den nordlige, 2. Bataillon mod den sydlige Del af Harreslev, der var udmærket indrettet til Forsvar af Ryes gamle Kammerat, Kaptajn Peter Jørgen Andreas

Schmidt og besat af den Afdeling, hvori Rye havde tjent en Menne-skealder. Han satte sig i Spidsen for sine Skyttedelinger, — det var jo første Gang, hans Folk var i Ilden og han vilde lære dem, hvorledes de skulde gaa paa. Byen blev fortrinlig forsvaret, men maatte opgives, og under Retræten blev Kaptajn Schmidt dødelig saaret og fanget.¹⁾ Rye forfulgte Fjenden gennem Skoven og ind i Flensborg By. Gennem Mariegade ilede han frem til Hovedgaden. Resten af hans Bataillon kom til, han trak sig op mod den gamle Nørreport og tog en Stilling mellem Hovedgaden og Stranden, saa at Byen var spærret mod Syd. Paa Vejen havde han truffet sin gamle Bekendt, Major Michelsen, en af Insurgenternes dygtigste Førere, dødelig saaret.²⁾ En slesvig-holstensk Styrke paa 250 Mand, som haardnakket havde forsvaret sig i Jernstøberiet, opgav Haabet om at frelse sig og overgav sig til ham; desuden tog hans Bataillon i Forening med 2. Bataillon en stor Del Turnere og Friskaremænd til Fange, der havde skjult sig i Husene.

Ryes Navn, skriver en Forfatter, blev baaret Landet rundt, knyttet til Budskabet om Sejren ved Bov.

Men Rye selv! Det havde været hans Skæbne, at netop han skulde tage de mange Fanger. De fleste var vel Turnere og Kieler-Studerter, men han traf ogsaa mange Officerer og Underofficerer fra den Garnison, hvor han havde levet. Han saa sine gode Venner og gamle Regimentsfæller døde og saarede ved hans Soldaters Kugler. Nogle Ord i et Brev til hans Hustru et Par Dage efter Slaget er i saa høj Grad betegnende for Olaf Ryes Karakter og for den Stemning, der besjælede ham i disse Dage, at de ogsaa her skal anføres: »Hvem der ikke kjender en Officers Stilling nøiere,« skriver han, »kan vel sige, at han skal tage sin Afsked, naar Krigen ikke behager ham, men det veed Du bedre, som hellere vilde see mig død end vanæret. At ieg iøvrigt har været mine gamle vildledte Kammerater nyttigere, endskiøndt ieg staaer fiendtlig ligeover for dem, end hvis ieg rolig sad i Kiøbenhavn, er ieg med mig selv overbevist om, idet ieg i denne Broderkrig har optraadt som det skaanende og frelsende Princip og

¹⁾ Han døde paa Augustenborg den 12. April.

²⁾ Han døde paa Augustenborg den 25. April.

har afværget alle Mishandlinger. Jeg er tilfreds med mig selv og synes, at ieg har gjort meget.«

Det var ham en Trøst at forhindre mere Blodsudgydelse, end det var nødvendigt, og energisk at sætte en Stopper for alle Mishandlinger af de overvundne Fjender, — men »Broderkrigen« piner ham dog, medens Jublen over Sejren og Lovtalerne over hans Tapperhed lyder omkring ham. Ja han skriver til flere af sine gamle Kendinge, som hører til de ivrigste »Wühlere«, han advarer dem og forestiller dem Følgerne af deres Optræden, men mest beklagede han sin gamle Svigermoder, den stakkeles Majorinde Krabbe, hvis Sønner og Svigersønner staar paa hver sin Side. Hvor mange Sorger og Bekymringer havde hun og han ikke udstridt ved hinandens Side!¹⁾

Efter Træfningen ved Bov havde Olaf Rye med ét Slag vundet alle Hjerter i sin Bataillon; fra det Øjeblik hans Folk havde set ham i Ilden, var han en hel anden Mand for dem, og den Tillid, Folkene fra nu af nærede til ham, var ubetinget og blind. Hans glimrende Tapperhed, Ildhu og Dødsforagt, der var parret med en urokkelig Ro og Ligegyldighed for Fjendens Kugler, som aldrig rørte ham, imponerede den menige Mand og omgav efterhaanden Olaf Rye med en Nimbus af mystisk Trolddom.

Den 15. April om Aftenen naaede Hæren Slesvig By. I de følgende Dage stod der Forhandlinger paa med Preussen, hvis Hær stod parat til at rykke ind i Sønderjylland og understøtte Slesvig-Holstenerne. Den 18. April blev Forhandlingerne afbrudt, og vi maatte nu være forberedt paa at optage Kampen med hele Tyskland.

Den danske Hær, som efterhaanden var bleven forøget, bestod nu af c. 12000 Mand. Slesvig-Holstenernes Hær udgjorde 9000 og den preussiske 13—14000 Mand.

Den 23. April (2. Paaskedag) stod Slaget ved Slesvig. I flere af de efterfølgende Breve fortæller Olaf Rye selv om dette Slag, der, skøndt det blev tabt, altid har været anset som det bedst ledede og hæderfuldeste, som den danske Hær leverede i Felttogene 1848—50.

Om sine egne Bedrifter fortæller Rye kun meget lidt, men, som man véd, udmærkede hans Bataillon sig overordenligt; thi nu rejste

¹⁾ Hun tog under eller efter Krigen til Kjøbenhavn, hvor hun døde 25. August 1851.

han sig i sin Vælde. Det var Preussere, det var virkelige Fjender, han her havde lige over for sig, og han kunde kæmpe med et let Sind og med en god Samvittighed. Bülow førte 1. og 11. Bataillon tvers over Bustrup Mose og op ad Bakkerne mod Franz- og Alexander-Garden, drev dem tilbage fra deres Stilling og udviklede begge sine Batailloner, alle 8 Kompagnier paa én Linie. »Selv,« fortælles der, »opholdt han sig hos Olaf Rye, midt i dennes Bataillon, der i Kampen overgik alle andre Batailloner. Den Ild, der flammede i Rye, havde meddelt sig til hele hans Mandskab.« Men Overmagten var for stor, og Bataillonerne maatte atter tilbage over den frygtelige Mose og op ad Kratbakkeræe paa den anden Side, hvor Rye fik en god Stilling. Han maatte lade sin Hest dræbe, da den blev stikkende i Mosen, og det forbausede hans Undergivne at se den ældre svære Mand overgaa dem i Bevægelighed og Udholdenhed; men træt blev han dog. Paa Stendiget, der omgiver Landstedet Annettenhöhe lagde Olaf Rye sig til Hvile under den staaende Kamp, og træt som han var af at løbe op og ned af de høje Bakker, faldt han i Søvn, medens Kuglerne slog ned omkring ham. Uagtet Skydningen tog til, hørte Folkene ham snorke saa trygt, som om han laa i sin Seng. — Saa kom den sidste, saa berømte og blodige Kamp, hvor der blev kæmpet med blanke Vaaben i et rasende Haandmænge, indtil han fik Ordre til at gaa tilbage til Dyrehaven.

1. Bataillon havde det største Tab i Slaget ved Slesvig.

Efter Bivuaken om Natten mellem Arnholt- og Langsø tiltraadte vor Hær Tilbagetoget til Flensborg. Den sørgelige Panik, som Natten efter opstod i denne By, ramte ikke Bülows Brigade. Hans Batailloner havde faaet deres Alarmpladser angivet, og Olaf Rye var en af dem, som det lykkedes uden i mindste Maade at tabe Fatningen at samle Størstedelen af sin Bataillon paa Søndertorv, hvorfra han marcherede sydpaa og bivuakerede Resten af Natten et Par Mil fra Flensborg. Dagen efter fortsattes Tilbagetoget for 1. Bataillons Vedkommende over Graasten til Als.

Slaget ved Slesvig var en stor Skuffelse for Olaf Rye, saa stor, at han skriver: »ieg er meget ulykkelig over, at det er gaaet saaledes, ieg ønskede undertiden igaar, at en Kugle vilde træffe mig.«

Den danske Hærs Hovedstyrke trak sig tilbage til Als, hvorfra den

ved at rykke ind i Sundeved, kunde true Fjendens Flanke, naar han rykkede mod Nord; Hærens højre Flankekorps fortsatte derimod Retræten mod Jyllands Grænse.

Den 29. April blev Olaf Rye udnævnt til Kommandør for den ny oprettede 5. Brigade: 12., 13. Bataillon og 3. Jægerkorps. Mandskabet var fra Sønderjylland og Fyen og talte desuden mange frivillige Normænd og Svenskere i deres Rækker. Til Stabschef fik han Kaptajn Johan Philip Andreas Wörishöffer, en af Hærens dygtigste Officerer.¹⁾ Rye forlod med Sorg sin københavnske Bataillon, som han havde kommanderet, siden han forlod Rendsborg, og som han havde skaffet et straalende Navn, hvilket den paa den smukkeste Maade senere har vidst at bevare. Selv skyldte han Bataillonens Tapperhed den Udmærkelse at blive Brigadekommandør, hvilket var en Belønning fordi han havde ført den saa udmærket ved Flensborg og Slesvig.

Olaf Rye havde den ægte Krigers urokkelige Tro paa, at den Kugle ikke var støbt, som havde Bud til ham. »Ingen Kugle kunde træffe mig, om de end faldt nok saa tæt,« skriver han efter Bov, og en anden Gang skriver han til sin Hustru: »Vær ikke bange, Faren og Kuglerne flyer jo for mig.« Men nu, da han var bleven Chef for en Brigade, indser han selv, at han maa styre sit dumdristige og ofte ubesindige Mod, og han trøster Hustruen med, at det nu kun er under særlige Omstændigheder, at hans Stilling byder ham at trodse Faren og stille sig blot i den værste Kugleregn: »forøvrigt beder ieg Dig have den Tanke, som Folkene ved 1. Bataillon havde, og som ieg ogsaa selv har: at ieg ikke kan træffes.« Ja, Folkene troede fuldt ud, at han var kuglefast. Der bredte sig det underlige Rygte imellem dem, at han havde en Sejrsskjorte, og det Rygte var paa en komisk Maade grundet paa en lille Realitet. Blandt de frivillige Gaver og Klædningsstykker, som strømmede ind til Hær og Flaade i saa store Masser, at Krigsministeriet maatte bekendtgøre, at der ikke var Brug for mere, fandtes der mellem de Sager, som tilfaldt 1. Bataillon, en Skjorte, som var syet sammen af lutter fattige Lapper, den ene føjet til den anden, rimeligvis en meget fattig Kones Skærv. Denne Skjorte blev bragt til Rye, der gemte den som en Kuriositet, — derfra kom Rygtet om

¹⁾ Kaptajn Johan Philip Andreas Wörishöffer f. 1804. Afsked som Generallieutenant 1874. Død 1892.

Sejrsskjorten. Men da Rye hørte derom, blev han ærgerlig og skilte sig ved den.

Det er nævnt, at Rye var omhyggelig for sine Folk, men han var stræng og holdt stram Justits mellem Underklasserne. Han gjorde til visse Tider en noget mærkelig Forskel paa sine Kaptajner og sine Lieutenanter, disse sidste elskede han som en Fader, undertiden som en altfor overbærende Fader, hvorimod han var mere tilbageholdende. mere fordringsfuld og stræng over for Kompagnicheferne. Der var ikke faa, som aldrig lærte at forstaa ham eller holde af ham, men alle, som havde Lejlighed til at lære ham rigtig at kende, beundrede og elskede ham. Vi skal i det Følgende se Exempler derpaa. Det lille Træk fra Tilbagetoget fra Flensborg, da alle Bataillonens Officerer undtagen Rye mistede deres Bagage, og han deler sine Skjorter og Strømper ud imellem dem, er i al sin Ubetydelighed et lille Exempel paa hans kammeratlige Sindelag og hans Forhold til sine Officerer.

Den 2. Maj rykkede den preussiske General Wrangel ind over den jyske Grænse for at brandskatte Jylland, men trak sig den 25. Maj efter Ordre tilbage igen, Syd for Kongeaaen.

Den 24. Maj blev Olaf Rye udnævnt til Oberst, samtidig med at Bülow og Schleppegrell blev Generaler, og den 28. førte han sin Brigade i Ilden i den smukke og heldige Kamp ved Nybbøl. General Schleppegrell overtog derefter Kommandoen ovre i Sundeved, og Fjenden forberedte et Angreb paa denne Stilling for at vise at Tilbagetoget fra Jylland og Tilbagegangen efter Kampen den 28. Maj ikke havde svækket hans Kræfter. Den 5. Juni — som det hed: for at højtideligholde Kongen af Hannovers Fødselsdag — angreb han uventet vor Stilling i Sundeved. Olaf Rye fortæller i sine Breve ogsaa om denne Kamp, der atter blev en Sejr for de danske Vaaben.

Paa Grund af de diplomatiske Forhandlinger indtraadte der nu en Standsning i Krigsbegivenhederne. Som Følge af det uheldige Overfald ved Hoptrup den 6. Juni blev General Bülow med sin Brigade den 8. Juni indskibet til Nordslesvig, hvor han overtog Kommandoen, og da den danske Overkommando fik Efterretning om, at Fjenden trak sig tilbage for at optage Kampen i Stillingen ved Flensborg, besluttede den at forlægge Forsvaret fra Als til Nordslesvig. Den 13. Juni blev saaledes Ryes Brigade landsat ved Hejlsminde og gik i Kantonnement

mellem denne By og Christiansfeld. Senere blev Styrken yderligere forøget og bestod af 19 Batailloner, 17 Eskadroner og 39 Kanoner, men der blev intet foretaget, før Fjenden optog Operationerne og den 29. Juni angreb Stillingen ved Haderslev, som den danske Hær Dagen efter forlod, hvorefter den gik tilbage over den jyske Grænse.

Den paafølgende Standsning i Begivenhederne, der i høj Grad harmede den danske Hær og ikke mindst den ivrige og kamplystne Olaf Rye, var atter en Følge af diplomatiske Forhandlinger, som endte med, at der blev afsluttet en Vaabenstilstand paa 7 Maaneder fra den 25. August at regne.

Midt i Juli Maaned var Rye indkvarteret hos Proprietær Martin Ingwersen paa Agersbøl Gaard, der ligger i en smuk Egn omtrent halvanden Mil Nordvest for Kolding. Da der var Ro og Stilhed i Begivenhederne og Udsigt til lang Tids Fredelighed, fulgte han den gæstfri og elskværdige Families Opfordringer, og lod sin Hustru og sin lille Dreng komme over til sig. Det kan ikke med Bestemthed siges, hvorlænge dette Besøg varede, men da der ikke findes Breve fra ham fra den 25. Juli til ind i September, kan det antages, at det har strakt sig over 5 à 6 Uger.

Vi véd fra hans Dagbog i hans unge Dage, at han havde en stærk Sands for Naturen og dens Skønhed. Han havde en ægte Jægers Sværmeri for at færdes i den friske Luft, og han nød i fulde Drag den danske Natur, som netop i Foraaret og Sommeren 1848 udfoldede sig i hele sin Skønhed. Han havde jo aldrig før lært Danmark at kende. I hans Breve faar hans Kærlighed for Landlivet hyppigt et stærkt Udtryk, som naar han beundrer det dejlige Als og ønsker at kunne tilbringe en fredelig Tid dér paa Landet, ja, det Friluftsliv, han lever, vækker hans »Yndlingsidé«, at købe en Landejendom og dér tilbringe de Somre, han endnu har at leve i, ikke hele Aaret, thi nu, da han venter at naa den højeste militære Stilling, vil han endnu mindre end før helt begrave sin unge Hustru paa Landet, da hendes »Stilling forhaabentlig bliver saaledes, at hun med Fornøjelse kan optræde i Hovedstaden.« Selv benytter han Lejligheden til at strejfe om, og gør lange Rideture med sine Adjutanter. Da han næste Aar kommer højere op i Jylland og ser Eggen ved Aarhus, som han kender saa godt fra Ingemanns Romaner, vækker det ægte danske Landskab atter hans

Lyst til at sælge Gaarden og Fabrikken i Kjøbenhavn og købe en Landejendom i Jylland. »Jeg synes det kunde være yndigt saaledes den hele Sommer at gaae, ride og kiøre omkring i Egnen med Dig, og naar det var nær Kysten i smukt Veir at roe og fiske.« Den gamle Jæger taler ikke om Jagtens tillokkende Glæder til sin Hustru. Den smukke Natur er altid hans Trøst, naar den forbistrede Fabrik græmmer hans Sind. Men Krigens Gru forstyrrer selv en Soldat som Rye, naar han sværmer i Naturen. »Her er yndigt ved Skanderborg!« udbryder han en Gang under det næste Foraars Tilbagetog, »Og den dejlige lysegrønne Skov! Men man har intet Øje derfor — man ser kun hvor Mordinstrumenterne skal placeres, og hvor man skal dække sig for de fjendtlige Spidskugler og Kanoner.«

Denne Naturbegejstring er et Karaktertræk hos Rye, som kommer tilsyne, lige fra han i sin pure Ungdom var paa Opmaaling i sit Hjemland, fra han i Tyskland og Frankrig glædede sig over Klipperne, der mindede ham om Norge, fra Jagtturene hos Godsejerne og Skovriderne i Holsten, fra hans Glæde over hans Have paa Kastelsvejen og nu, da han i Krigens Travlhed strejfer om i Jylland.

Efteraaret og Vinteren 1848 har vistnok været en af Olaf Ryes lykkeligste Perioder, Opholdet paa Agersbøl ikke mindst. Han omfattede Officererne i sin Stab med stort Venskab, han levede i en smuk Egn, havde i lang Tid sin Hustru og sin Søn hos sig, følte sig hædret og værdsat til alle Sider. Der var kun en Ting, der pinte ham. Først og fremmest Hærens Uvirksomhed. Det laa i hans livlige, utaalmodige Temperament, at han mere end nogen Anden ærgrede sig over, at de Fordele ikke blev benyttet, som han mente de Danske havde inde. Det laa i hans Jægernatur, at han vilde Vildtet paa Skud og han ansaa Fjenden som et sikkert Vildt. Desuden pinte Tanken om den ulyksalige Fabrik ham til alle Tider.

Olaf Ryes Forhold til denne Fabrik skal her behandles under ét, og de mangfoldige Udtalelser og Klager, som vedrører den, og som kommer frem i hans Breve, vil senere blive udeladte. Men derfor maa det ikke glemmes, at han i hele denne Tid til sin Død var i høj Grad forpint af Forholdet til den »forbistrede« Fabrik, og at den forbitrede ham Glæden over hans Held, forstyrrede ham i Varetagelsen af hans store Hverv og vakte Bekymringer hos ham for Hustru og Barn.

Fabrikken, som endnu ikke var i Gang, da han rejste, begyndte neppe sin Virksomhed før et Par Maaneder efter. Krigen gjorde Ondt værre. Hans Hustrus Formue stod for en stor Del i Ejendomme i Hertugdømmerne, og under Krigen var der jo ikke Tale om at faa Renter af dem. Fabrikken fordrede stadig Driftsomkostninger og slugte Alt, hvad han kunde præstere af Penge. I lange Tider havde han derfor ikke andet end sin Gage at leve af. Sine egne Fornødenheder indskrænkede han til det mindst mulige, thi han var i høj Grad afholdende og maadeholdende i det daglige Liv, skønt han baade satte Pris paa at leve godt og havde en Jægersmands sunde og kraftige Appetit, men han vilde have, at hans Hustru intet maatte mangle, og fordrede bestemt, at hun skulde leve efter sin Stand. I saa Henseende var ingen Udgifter ham for store.

Heldigvis havde han en udmærket Støtte hos den unge Handelsmand Adolph Trier, der stadig er hans Trøst i Nøden, og som vistnok neppe helt delte Ryes Overbevisning, om at dette Foretagende trods Alt havde en god Fremtid for sig, men han er altid beredt til at hjælpe og trøste Olaf Rye og skaffe Penge tilveje, naar det behøves. Rye selv havde aldrig Skrupler med Hensyn til alle disse Smaating, han er i dette Forhold, som i saa mange andre, saa stort anlagt, at det var vanskeligt for smaa og snevre Mennesker at forstaa ham. Et Par korte Uddrag af hans Breve til Trier¹⁾ vil belyse hele denne Sag.

I Maj 1849 skriver han til Trier, for at denne skal skaffe Penge til Fabrikken: »Ieg staaer rigtignok her ligeover for Fienden, men ieg anseer den største Fare for at være forbi, og da hidtil ingen Kugle har kunnet træffe mig, hvortil der har været saa megen Anledning, ville de sikkert ogsaa fremdeles gaa mig forbi. Skulde ieg ogsaa falde, saa er der vel ved Fabrikken til den Tid fortjent saa meget, at det kunne dækkes eller, at der paa min Eiendom kunne optages det Fornødne.«

I Juni Maaned takker han Trier og Kaptajn Schøller, fordi de har lovet ham fuldstændig at overtage hele Omsorgen for hans Sager:

»De har derved beroliget mig aldeles ved det Løfte i Forening med Schøller at sørge for mine private Sagers Gang og hjælpe med

¹⁾ Disse er af dennes Søn, Folketingsmand Herman Trier, skænket »den Collinske Manuskriptsamling«, der har stillet dem til Forf.'s Disposition.

Penge, hvor det skulde behøves. I denne Tid, hvor man ingen Dag, ia ingen Time er sikker paa sit Liv, er det mig en beroligende Tanke at vide, at min Kones og Barns Fremtid er sikret, om en Kugle skulde bortrive mig, og ieg vil fra nu af aldeles ikke tænke paa Hus og Fabrik.«

Dette kan han ikke overholde; thi hans Bestyrer kræver stadig Ressourcer, og i Slutningen af samme Maaned kræves der store Udbetalinger, i hvilken Anledning han skriver: »Jeg er mere bange for at blive blameret end ruineret, skjøndt begge Dele kan være slemt.«

Saaledes vedbliver det. I Februar 1849 skriver han fra Kolding: »Det seer atter sort ud. Fabrikken gaaer nu nogenledes, men kræver stadig Tilskud. Vær af den Godhed, som min Ven, som De stedse har vist Dem at være paa den mest uegennyttige Maade, at sige mig, hvad ieg skal gjøre. Ieg kan ikke holde dette længere ud. Istedetfor Indtægter maa ieg af min Gage gjøre betydelige Opoffrelser, saa ieg næppe har det nødvendige at leve af.«

Op den 12. Juni: »Nu er det fulde 2 Aar siden ieg begyndte dette uheldige Foretagende, og endskiøndt Fabrikken tilsyneladende har gaaet i mere end 1 Aar, er den endnu egentlig ikke i Gang. Ieg har ikke haft den ringeste Indtægt deraf, men kun Udgifter.« Endelig den 28. Juni skriver han mere beroliget: »Jeg takker Dem ret meget for Deres Brev af 24. dennes, det har beroliget mig fuldkomment i enhver Henseende, og vil ieg nu rolig afvendte bedre Tider, som vel ikke kunne udeblive længe.« Otte Dage efter var han død.

Til Herman Triers tidligste Barndomserindringer hører følgende Minde: Han ser i Dagligstuen en Sommerdag en ikke høj, noget bred og sammentrykt Mandsskikkelse med temmelig uædle Ansigtstræk staa i et Hjørne af Stuen med sit Lommetørklæde holdt op for Ansigtet. Det var en Bøsse-maker, med hvem Olaf Rye var i Kompagni om en Sømfabrik i Store Kongensgade, og som nu grædende fortalte om hans Død i Slaget ved Fredericia.¹⁾

Efter Ryes Død blev Fabrikken nedlagt i Følge indhentet Betænkning af Fabrikinspektøren, senere Konferensraad Ehlers. Den havde medført et betydeligt Tab.

---

¹⁾ Jule-Album 1897.

Opholdet paa Agersbøl var iøvrigt kun behageligt i enhver Henseende. Der var en udmærket Stemning mellem Officererne efter det heldige Felttog, og alle ventede nu med Glæde at kunne nyde Vaabenstilstandens Glæder. Der kom mange Besøg hos Rye paa Agersbøl, dels af hans egne Officerer, dels af andre, som sluttede sig til dem, eller som kendte Familien Rye; blandt disse skal her kun nævnes dens trofaste Ven Lieutenant Grønlund¹⁾ af 9. Bataillon, som blev forlovet med en af Døttrene paa Agersbøl Gaard.

Efter at Vaabenstilstanden var bleven sluttet, ventede man, at Mandskabet for en stor Del vilde blive hjemsendt og Hæren opløst. Men dette lod af forskellige Grunde vente paa sig og skete ikke før sidst i Oktober.

Allerede før den Tid havde Rye begivet sig til Kjøbenhavn efter først ved Revuen paa Lerbæk Mark den 18. September at have modtaget Danebrogsmændenes Hæderstegn.

Efter at have likvideret med sine trofaste Venner Adolph Trier og Kaptajn Schøller og, som det lader til, faaet nyt Haab med Hensyn til Fabrikken rejste han et Par Dage efter tilbage til Jylland. Den 2. Oktober var han allerede i sit nye Kvarter, Stensballegaard, en prægtig gammel Herregaard, paa den nordlige Bred af Horsensfjord. Stamhuset ejedes dengang af den gamle Generalmajor, Baron Jens Carl Krag-Juel-Vind-Arenfeldt. Olaf Rye giver en levende Skildring af sit Ophold paa den gamle Borg og befinder sig udmærket i det fornemme Godsejerliv, der tiltaler hans Grandseigneur-Natur.

I Slutningen af Oktober blev Hæren endelig opløst, det ældre Mandskab hjemsendt og Afdelingerne lagt i spredte Kantonnementer omkring i Landet. Rye rejste selv den 13. November til Kjøbenhavn for at slaa sig til Ro i sit Hjem og udhvile sig efter det urolige Feltlivs Møje og Strabadser. Hans Brigade laa fordelt i Købstæderne paa Sjælland.

Han fik dog ikke Lov til at blive der længe. Armeen var efter dens Opløsning underlagt 3 Generalkommandoer, i Nørrejylland, Fyen

---

¹⁾ Julius August Grønlund, f. 1818, d. 1896. Han blev saaret ved Kolding i den venstre Arm af en Geværkugle, der først ved en Operation 40 Aar efter blev skaaren ud. Under Krigen 1864 var han Chef for 8. Bataillon. 1867 Oberst. 1873 Afsked.

og Sjælland, hvorimod Besætningen paa Als dannede et selvstændigt Kommando. Saaledes som Forholdene udviklede sig i Hertugdømmerne under Vaabenstilstanden, der stadig truedes med at blive sprængt, var denne Kommando, som var betroet General Hansen, særlig vigtig og vanskelig. Da denne den 15. November blev Krigsminister, blev Rye Dagen efter beordret til at overtage hans Kommando. Han maatte altsaa atter rive sig løs fra Livet i Kjøbenhavn og begive sig til Sønderborg, hvor han belavede sig paa at tilbringe Vinteren eller i det mindste den Tid, Vaabenstilstanden varede. Han havde vel en Anelse om, at han havde faaet denne Kommando, fordi man ikke vilde forstyrre nogen Anden i Stilstandens Fred og Ro; men at man ikke vilde lade ham beholde den, faldt ham ikke ind. At Oberst Rye blev hensynsløst behandlet ved denne Lejlighed, er sikkert. Justitsraad Glud, der var Adjutant hos den Højstkommanderende paa Als og General Hansens haandgangne Mand, fortæller i sine efterladte utrykte Memoirer¹⁾, at han var meget forlegen i sit Forhold overfor Rye, da General Hansen havde sagt ham, at denne ikke skulde forblive paa Als som Højstkommanderende. »Dette vidste Oberst Rye ikke, og da han spurgte mig om Alt, hvad der vedrørte hans Etablering i Sønderborg for den tilstundende Vinter, var det ikke behageligt at svare derpaa, da jeg vidste, at han ikke vilde komme til at tilbringe Vinteren paa Als.« Han omtaler ved samme Lejlighed Ryes Elskværdighed, Vennesælhed og Lige fremhed som Foresat. En Aften, fortæller han, var Olaf Rye med hele sin Stab indbudt til Selskab hos Pastor Krog-Meyer i Ulkebøl. Obersten gik op og ned ad Gulvet med Lieutenant Glud, da Premierlieutenant Techt, sirlig pyntet i sorte Klæder, kom ind ad Døren og traadte hen til Obersten. Med det alvorligste Ansigt af Verden greb Rye Techt ved begge Skuldrene, drejede ham nogle Gange rundt og sagde: »Er det Techt? Nej, det er ikke Techt! Techt vilde ikke, naar han staar overfor Fjenden, lade sig se i sort Kjøle.« Efter at han derpaa godmodig havde let af Techts forbløffede Ansigt, vendte han sig om til Glud og sagde: »Ja, jeg kan ikke lide, at Officererne ikke gaar i Uniform her, det er jo, som om de skammede dem ved den.«

¹⁾ Disse er velvilligt stillede til Forfatterens Raadighed af Hr. Reservelæge A. C. T. Rasmussen.

I Følge Ordre af 21. November fra den nye Krigsminister, »der aldrig var Rye god«, blev General Bülow, der opholdt sig hos sine Slægtninge i Viborg, bestemt til Højstkommanderende paa Als, og Olaf Rye fik Ordre til at overtage Bülows Kommando over 5. Brigade.

Dette vakte Ryes levende Harme, hele hans heftige Sind kom i Oprør og gav sig som sædvanlig Luft i de hidsigste og mest ubetænksomme Udtryk.

Denne Hidsighed var en Særegenhed hos ham, som alle hans Omgivelser kendte, og som er bleven ham stærkt bebrejdet. Han, som i selve Slaget, naar Kuglerne regnede ned om ham, var saa rolig og behersket, at hans Folk troede, at denne Ro var af en mystisk Natur, han, som i selve Fægtningen lægger sig til Hvile og sover ind, han, som er saa overlegen overfor enhver fysisk Paavirkning, kunde ikke beherske sig, naar noget angreb hans Sind. Men lige saa hurtig som han blussede op, lige saa hurtig kvalte han den Ild, som flammede op i ham. Brevene giver Exempler herpaa. Der er Anekdoter nok om denne hans Ilterhed, der maaske hørte med til hans i høj Grad udprægede norske Temperament. At den undertiden kunde faa Udslag i Tjenesten paa en mindre hyggelig Maade, viser følgende lille Hændelse. Da han efter Slaget ved Bov, i de Dage hans Bataillon laa i Slesvig, exercerede med denne, saa han en Underofficer i Geledet med Hue paa Hovedet i Stedet for Chakot som alle de andre. Forbitret slog han ham et dygtigt Slag oven i Huen med sin Sabel og skældte ud, indtil han fik at vide, at Manden var bleven saaret i Hovedet og ikke kunde bære Chakot. Det var den samme Mand, som til alle Tider og paa alle Maader var omhyggelig for sine Undergivne, men den Gang var Prygl jo ikke ukendt i Hæren.

Naar Olaf Rye saaledes blev betaget af Heftighed, havde han ondt ved at tvinge Ordene frem, de stoppede i hans Mund, han stammede stærkt, og han kunde næppe tale. En Officer i hans Stab talte tidt til ham om Tobakkens beroligende Virkninger under slige Anfald af ustyrlig Hidsighed, og Rye, som aldrig havde røget Tobak, begyndte da at anvende dette Middel. I hans fremrykkede Alder kostede det ham megen Overvindelse at vænne sig dertil, men man kan af de lange, vidtløftige Beskrivelser i hans Breve af de Sorter Cigarer, som

han uden Hensyn til Prisen forskriver fra Kjøbenhavn, se, at han troede, at Tobak var et dulmende Middel mod den Ild, der brændte i ham, — og han blev i kort Tid en ivrig Tobaksrøger.

Olaf Rye var en Type paa en ægte Normand med alle de baade gode og sære Sider, som man tillægger denne Nation. Blandt disse maa nævnes hans stærke Selvfølelse, som paa en underlig Maade var parret med en vis undselig Beskedenhed og Fordringsløshed. Lige som han følte sig krænket over ikke at maatte beholde Kommandoen paa Als, følte han sig tilsidesat, fordi man ikke havde havt anden Belønning for ham, hvis Berømmelse efter Boy, Slesvig og Dybbøl løb Landet rundt, end det Dannebrogskors, han fik paa Lerbæk Mark; men i saa Henseende kan hans Harme dog ikke sammenlignes med den, som de Meza følte i samme Anledning. Olaf Rye var ogsaa forbitret over, at hans Udnævnelse til General lod vente saa længe paa sig, og han lader Ord falde om, at han fuldt ud mente at fortjene den. Men man vil tillige se, at der ikke er Spor af Praleri i hans Udtalelser. Tvertimod. Han roser altid kun sine Folk og sine Officerer: »ieg selv har intet giort, der fortiener Roes, andet end maaske den Hensynsløshed, hvormed ieg udsatte mig for Kuglerne for at vise Folkene, at de ikke kunde træffe mig. Feltherre-Talent havde ieg ikke Leilighed til at lægge for Dagen, selv om ieg ogsaa skulde have noget.« Rye nyder sin Hæder, men han kalder den: »mit umaadelige Held«, han føler sit eget Værd, er overlegen, og har paa den ene Side store Tanker om sig selv, men paa den anden Side kender han den Skæbne, der kan ramme det Menneske, der hæves højt. Dette viser sig især senere, i Tilbageetogets hæderfulde Tid, se hans Breve fra 1849 af 25. og 31. Maj, samt 12. og 26. Juni.

Han holder dog af at vise sig og af at hævde den Stilling, han indtager, især med Hensyn til sin Hustrus ydre Optræden, derfor paa-lægger han hende, da han bliver General, at køre med Blinkere og søger ivrigt at faa hende til at fæste en Kammerjomfru. Alt, hvad han fortjener, baade Hæder og Penge — det sidste var kun meget lidt — var ham kun til Glæde for hendes Skyld. Han omfatter hende og sin Søn med den ømmeste Kærlighed og sørger for hende med stor Omhu. Igennem hans Breve ser man let den store Forskel i Alder paa ham og hende. Skøndt han er borte fra hende, søger han

at lede hvert af hendes Fjed, sender hende Raad om alle Forhold i Huset derhjemme, om Levemaaden og Tjenestefolkene, han taler til hende paa én Gang som den ømmeste Ægtemand og som den kærligste Fader. Der er mellem Brevene medtaget et, hvori han instruerer hende om den Rejse, hun skal gøre til ham i Vinteren 1848, dette Brev giver et udmærket Exempel paa, hvad der her er sagt, og giver samtidig et morsomt Billede af hin Tids Rejsemaade.

Den 1. December rejste Rye nemlig til Kolding for at overtage Kommandoen over 5. Brigade, og her forblev han, til Krigen atter brød ud. Han tog Kvarter paa 1. Sal i Gæstgivergaarden (lige over for en bekendt Original ved Navn Vissing), og skøndt han er noget ængstelig for de urolige Tider og belavet paa, at Vaabenstilstanden kan blive opsagt hver Dag, lader han dog midt i December Maaned Familien komme over til Kolding, hvor den forblev indtil Begyndelsen af Marts, da han fulgte sin Hustru til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig i tre Dage.

Imidlertid gik Fredsunderhandlingerne for sig i London, men blev trukne i Langdrag, og der gik 4 af de 7 Maaneder, Vaabenstilstanden skulde vare, inden man fik rigtig begyndt. Fællesregeringen i Hertugdømmerne arbejdede som bekendt i den yderligste slesvigholstenske Aand og gjorde det ene Misbrug af sin Magt efter det andet, især i Nordslesvig. Følgen heraf var, at der opstod Misfornøjelse og Uroligheder, der endte med, at Danmark tilsidst opsagde Vaabenstilstanden, der dog af Hensyn til Fredsunderhandlingerne atter blev fornyet og forlænget til den 5. April.

I hele denne Periode stod Ryes Brigade paa Krigsfod ved Koldingaa og Kongeaa, Grænseskællene mellem Nørre- og Sønderjylland, for at være parat til at gribe ind paa første Ordre.

Tiden blev imidlertid benyttet til paa alle Maader at forøge, forstærke og forbedre Armeen, og de Ledende arbejdede paa Operationsplanen for de eventuelle Krigsforetagender. Olaf Rye, der endelig den 7. Marts blev udnævnt til Generalmajor, var stærkt optaget af at ordne og inspicere sin Brigade under de vanskelige Forhold ved Grænsen og har næppe taget videre Del i disse Overvejelser, men man gjorde stadig Regning paa ham. Det var ham, Bülow og Schleppegrell, der i alle Planerne blev udset til at være de øverste Førere. Disse tre

Mænd, som var uden nogensomhelst krigsvidenskabelig Dannelse, var alene ved deres Personlighed, deres Tapperhed og, først og fremmest, ved deres af Naturen saa sikre militære Instinkt, der ikke kan erstattes af et nok saa ivrigt theoretisk Studium, naaet frem til de højeste Poster. Læssøe havde i Vinteren 1848—49 Lejlighed til at komme meget sammen med Rye, og der udviklede sig et Venskabsforhold imellem dem, der, som vi faar at se, senere stod sin Prøve. Krigsministeren, General Hansen, delte ikke den almindelige Mening om de tre Troupier-Officerer; de Meza var hans Yndling. »Han var aldrig Rye god«, skriver Ryes Stabschef i 1849, Major P. F. Steinmann, den ene Gang efter den anden til sin Fader.

Situationen i Foraaret 1849 var ikke oplivende. Vaabenstilstanden havde været utaaelig, men Opsigelsen var i høj Grad vovelig. Den kom Tyskland ganske uventet, og det øvrige Europa var ganske uden Interesse for vor Sag. Men hos os var man enige, der var den Gang endnu ikke rigtig dannet Partier herhjemme. Opsigelsen var ganske vist et dristigt Skridt, men den var et Udslag af den luende og flammende Aand, som havde grebet det danske Folk saa vel som den danske Regering. Tiden fra Slutningen af Vinteren 1849 var behersket og knuget af en sælsom trykkende Stemning, og den blev mere og mere knugende, ængstende og urolig, lige til den 6. Juli sprængte alle onde Magter.

I Slutningen af Marts var den danske Hær parat. Den Øverstkommanderende, General Krogh, flyttede sit Hovedkvarter til Assens og udstedte Dagen før sin Afrejse fra Jylland en Ordre til General Rye, der gav ham fuld Raadighed over de Tropper, som blev tilbage i Jylland. Fredericia Fæstning blev ligeledes stillet under hans Kommando. Ordren indeholdt desuden Direktiver for hans Forhold i Dagene indtil Vaabenstilstandens Udløb den 3. April, idet han skulde holde sig passiv, med mindre han blev angrebet. Samme Dag fik han Ordre fra Krigsministeren til at holde sig parat til paa første Ordre at rykke ind i Slesvig. Rye samlede sine Afdelinger saa nær Grænsen som mulig.

En af hans Adjutanter, Premierlieutenant F. Wedelfeldt¹⁾, skriver

¹⁾ Sekondlieutenant Frederik Adolph Wedelfeldt, f. 1826. Premierlieutenant 1849. Ordonnansofficer hos Olaf Rye under Tilbagetoget i Jylland. Død paa Lasa-

fra Kolding den 31. Marts: »Rye fører nu Overkommandoen over alle i Jylland staaende Tropper, her er altsaa forfærdelig meget at tage vare, men det gaar rask fra Haanden, og jeg hjælpes meget af Th. Freiesleben¹⁾, som er attacheret Ryes Stab med 30 Dragonordonnanser. Foruden det meget Skriveri maa jeg endnu ride med Rye, saa for at inspicere Kavaleribrigaderne, saa Bataillonerne, — det er Agreements-ture, og dem trænger man til.«

Den 3. April rykkede den danske Hær fra Als over i Sundeved og tog efter Affæren ved Adsbøl fast Fod i Dybbølstillingen. Samme Dag gik Olaf Rye med sin Brigade over Koldingaa og rykkede ind i Sønderjylland.

Olaf Ryes efterfølgende Breve vil paa den bedste Maade skildre de her i korte Træk omtalte Begivenheder fra den 28. Marts 1848 til Foraaret 1849.

Breve fra Olaf Rye.

(Paa Tysk.)

Uden Dato (28. Marts.)²⁾ 1848.

— — Jeg har tænkt paa Dig den hele Dag og ønsker kun, at de første Dage var gaaede, thi man værner sig til alt, selv det værste. Jeg kunde godt være bleven en Time længere hjemme, thi vi kørte først Kl. 8 fra Banegaarden, men hvis jeg ikke var kommen, var vi maaske kommen endnu senere afsted.

---

rettet i Slesvig 1851. Hans Breve er stillet til Forf.s Raadighed af Hr. Oberst H. F. Wedelfeldt.

- 1) Sekondlieutenant Theodor Freiesleben, f. 1825. Generalmajor og Generalinspektør for Rytteriet 1887. Afsked 1895.
- 2) Dette er Ryes første Brev, vistnok skrevet fra Ringsted den 28. Marts, samme Dag Bataillonon marcherede fra Kjøbenhavn. Bataillonon kørte med Jernbanen til Roeskilde, marcherede samme Dag til Ringsted, blev den 29. kørt til Korsør, blev strax indskibet og sejlede til Fredericia, hvor den ankom den 30.

Indstigningen i Vognene afstedkommer en stor Uorden, især naar Folkene ere noget illuminerede, som vi allerede vare. Igenem Byen blev vi ledsaget af en uhyre Menneskemasse, der stadig raabte Hurra.

Bernstorff vil have fortalt dig, hvorledes vi kom til Roeskilde, dér blev vi drukne fulde af Borgerne, og i den Tilstand er vi kørt hertil. Her er jeg indkvarteret paa Gæstgivergaarden og har et meget slet Logi. Hvad der blev bragt os af Mad, kunde hverken Saabye eller jeg spise. Vi spiste saa et Stykke Smørrebrød. I Morgen har jeg forbudt al Kørsel og vil marchere, hvad der er blevet taget mig meget ilde op. Indtil nu har jeg kun ærgret mig. Jeg er overvældet med Forretninger. —

(Paa Tysk.)

Onsdag Morgen Kl. 4.

— Du vil undre Dig over atter at faa en Depeche fra mig, men det er fordi Lieutenant Kühle, Marie Krabbes Mand, som har forladt Rendsborg med Kone og Barn (hvilke sidste han har efterladt i Assens paa Fyen) for at rejse til Kjøbenhavn og melde sig i Krigsministeriet, men da han har givet sit Æresord paa ikke at tjene imod Slesvig-Holstenerne, kan han kun blive i Kjøbenhavn.¹⁾

Jeg fik igaar Aftes ved Estafet Ordre til en Dag hurtigere at marchere til Korsør og Dags Aften eller Nat at gaa ombord. Du vil af Kühle høre, at saavidt han véd er Insurrektionen ikke saa slem, og at det maaske altsammen vil forløbe let, hvis Preusserne ikke blander sig deri.

Nu noget andet: Jeg vilde gerne have, at Du skulde gøre noget for Kühle og Marie, hvis det kunde ske med Manér og maaske saaledes, at det kunde være til Beroligelse for Dig selv. Har Du

¹⁾ Maria Clara Wilhelmine Sostrate Krabbe (f. 1817, d. 1880), en Søster til Ryes to første Hustruer, var 1847 gift med Premierlieutenant ved 14. Bataillon Vilhelm Savedack v. d. Aa Kühle, f. 1820 i Assens, hvor hans Fader var Postmester. Han blev i Kjøbenhavn ansat paa Exercerskolen, indtil han ved den første Vaabenhvile blev løst fra sit Ord og udmærkede sig i Krigen. 1850 blev han Kaptajn og Kompagnichef ved 3. Reservebataillon. Han faldt ved Mysunde den 12. September. Han var en udmærket Officer og i høj Grad elsket af sine Undergivne og sine Kammerater. Hans Hustru opholdt sig en Tid under Krigen i det Rye'ske Hus.

ikke Lyst til at have Marie hos Dig for denne korte Tid? Hun er vant til en tarvelig Levevis, Du kan for hendes Skyld gaa i Selskab om Aftenen og lade hende blive hjemme uden at genere Dig, det er oven i Købet en Beroligelse for Heinrich's¹⁾ Skyld. — — Naar Marie er der, vil det ikke afholde Dig fra at gaa til Oxholms; naar det skulde se broget ud i Kjøbenhavn, saa kan hun enten rejse tilbage til Assens (hos sin Svigermoder, der ikke lever under de bedste Vilkaar, men meget gerne vil have hende) eller blive i Huset med sin Mand, men forhaabenlig vil det ikke komme dertil. Eller vil Du, indtil Du har besluttet Dig til noget andet, tilbyde Kühle vort Gæsteværelse for at have en Mandsperson i Huset. — —

Gør nu, hvad Du vil, men bryd Dig ikke om Omkostningerne, det vil ikke vare længe, desuden bruger jeg jo saa lidt her, at det er for intet at regne. — —

(Paa Tysk.)

Haderslev, 2. April 1848.

— — — Vi kom Torsdag Eftermiddag Kl. 4 til Fredericia, men mine Folk var saa medtagne af Kulde, slet Leje og tildels Sult (vi havde kun spist en Smule Brød siden Tirsdag Aften i Ringsted), at jeg maatte blive dér om Natten. Igaar Aftes meget sent [kom] Kaptajn Cochs²⁾ Kompagni; først Kl. 3 i Nat kom vi hertil, hvor vi sandsynligvis bliver idetmindste til i Morgen. Ved denne skrækkelige Hast er vi kommen fuldstændig i Uorden, men nu er alt godt igen. Jeg boer her med Saabye hos Etatsraad Kornerup-Borch. — — — Vi er alle ophængte af Forretninger, og er jeg et Kvarter borte fra mit Hus, saa staar 20—30, som skal tale med mig. Jeg har været Højstkommanderende her et Par Timer, men nu er Hedemann kommen.

Vejret har hidindtil begunstiget os i høj Grad. — Nu gav jeg netop Ordre til at lade Dr. Marcus³⁾ og 2 andre Enragés trans-

¹⁾ Ryes 5-aarige Søn.

²⁾ Frederik Carl Coch, f. 1796. Kaptajn og Kompagnichef ved 1. Bataillon. Juli 1848 Major og Kommandør for 3. Jægerkorps. 1850 Afsked som Oberst. Død 1877.

³⁾ Dr. med. Joseph Alexander Marcus i Haderslev hørte til de værste Slesvig-Holstenere og blev senere udelukket fra Amnestien.

portere til Kolding. — Endnu har jeg ikke mine Heste, jeg maatte sende dem fra Korsør over Nyborg, og de kommer først i Morgen. Jeg vil i Aften skrive til Marie Krabbe eller Kühle i Assens. Jeg vilde ønske, at Du havde indbudt hende til at komme til Dig, naar Du troer, at hun ikke generede Dig for meget. Jeg kan —

I dette Øjeblik fik vi Ordre til Opbrud. Kl. 5 gaar vi bort, nu er den 3 Eftermiddag. —

Naar Du skriver til mig, maa Du adressere Brevet til Hovedkvarteret til Kaptajn Lasson.

(Tildels paa Tysk.)

Aabenraa, den 3. April 1848.

— — — Endnu har vi ikke set nogen Fjende, og saavidt jeg véd er intet Skud faldet. 3. og 4. Kompagni har i Nat været paa Förpost, og jeg har Melding om, at dér heller intet er forefaldet. I Dag bliver vi sandsynligvis her. Endnu har jeg ikke faaet mine Heste, hvilket har sat mig i stor Forlegenhed, men haaber, at de kommer i Dag. 1. Kompagni har besat Aabenraa i Nat, saa at Coch er den eneste, hvis Folk har sovet i Nat, men de skal 12^{1/2} Middag paa Forpost. Jeg læser ingen Aviser i denne Tid, men efter hvad man fortæller, skal Kongen af Preussen have erklæret, at han ikke kunde give sig af med de slesvigholstenske Affærer, da han selv har saa meget om Ørerne. Saa meget er vist, at indtil nu staar der ingen Preussere over for os og i det Hele taget kun Faa. Det eneste, man har set, er en lille Afdeling af 5. Jægerkorps og nogle Menige af de Frivillige. Vi kom hertil igaar Middags Kl. 2. Jeg boer i en stor Gæstgivergaard næsten lige over for Raadhuset, altsaa ogsaa omtrent over for Maylands.¹⁾ — — — Mange Indbyggere er rejst bort herfra, saaledes ogsaa min Vært, en de Voss. At Borgmester Schou er fængslet, har Du vel hørt. Hele Aabenraa har jo været meget tysk for faa Dage siden, men nu vender saa mange som mulig om og hænger Dannebrogspaner ud af Vinduerne og paa Husene. — — — Flensborg er besat af Fjenden, og noget paa denne Side skal der staa en lille Afdeling. Jeg tror ikke, vi vil blive det mindste opholdt,

¹⁾ En tysksindet Advokat-Familie, som Rye og hans Hustru kendte.

før vi kommer til Rendsborg. Det glæder mig meget, at Du har indbudt Marie Krabbe. — — —

Eftermiddag Kl. 4.

Netop nu er Bülow marcheret her igennem, han skal $\frac{3}{4}$ Mil ud ad Landevejen til Flensborg til nogle Landsbyer. Mine stakkels Folk er ogsaa nylig vendt tilbage fra Forpost, hvor vi nær havde mistet Tscherning¹⁾, der med sin Oppasser var gaaet vild om Natten i en Skov. Om vi skal videre i Morgen, véd vi endnu ikke. Til min store Glæde kom i Eftermiddag mine Heste velbeholdne hertil, jeg har savnet dem meget. Bülows Heste var begge i god Stand. — Jeg beder Dig, vær ved godt Mod, indtil nu har vi kun gjort en Fornøjelses-Promenade, og hvis det er saaledes, som de officielle Avisefterretninger siger, at Preussen kun trækker en Observationsarmée sammen paa Grænsen og ikke vil skride ind til Hjælp for Slesvig-Holstenerne, saa disse indskrænkes til deres egne Kræfter, da Indbyggerne i Slesvig ikke vil erklære sig eller rejse sig, kan det kun falde heldigt ud for os, og det er sand Galskab at ville modsætte sig os med den lille Styrke.

Forrige Nat laa jeg hos Præst Petersen i Hoptrup, en Ærkeskælm. Skinhellig som en Jesuit, han var saa høflig og glat som en Aal og talte med saa megen Salvelse om, at Bønnen var hans Sværd, og det vilde han nu ret bruge i Dag (det var Søndag). Sognefogden fra Byen var bleven arresteret, og han skulde ogsaa have været det, men han løj sig derfra.

Jeg længes meget efter at faa Meddelelse om, at Dampmaskinen er færdig og i Gang. Vær saa god at sige Kaptajn Schøller, at han sender Lieutenant Søderberg²⁾ for at hente mine Kvarterpenge. — — —

Vi har hele Tiden havt det skønneste Vejr og ikke en eneste

¹⁾ Kaptajn Frederik Ejler Tscherning, Kompagnichef ved 1. Bataillon, f. 1799, Major 1849, Afsked 1852, død 1876.

²⁾ Premierlieutenant ved 1. Bataillon Peter Henrik Joseph Theodor Søderberg, f. 1816. 1862 Afsked som Major. Han rykkede ikke strax ud med Bataillon paa Grund af Sygdom.

Dag Regn. Om Morgenen er det meget taaget, saa at man ikke kan se 10 Skridt, men henimod Middag arbejder Solen sig igennem, og saa er det end ogsaa meget varmt. Jeg har saa vel redet som kørt uden Kappe.

Tirsdag den 4. April.

Endnu er vi i Aabenraa og véd ikke hvorlænge vi bliver her.

(Paa Dansk).

Kl. 4 Eftermiddag.

Imorgen tidlig afgaae vi herfra, men komme imorgen ikke til Flensborg. Grev Baudissin¹⁾ skal kommandere i Flensborg og have 2 Batailloner, 1 Frie-corps og 2 Esquadroner, hvor stærkt vides ikke. — Endnu er der ikke falden et eneste Skud paa hele Linien, men gaae de ikke imorgen rask tilbage, vil det vel komme dertil. Mine Folk, hvormed ieg nu er særdeles tilfreds, brænde af Begjærlighed. Mine Kulsviere ville sikkerlig gaae frygtelig paa, naar det skulle komme til noget. I Hadersleb mødte ieg Emma Morvilles Kjæreste, hans Væsen hovede mig ikke, men ieg talte ogsaa kuns faae Ord med ham. (Paa Tysk) Om Forladelse, i Distraction har jeg skrevet Dansk. — Lev vel mit søde Barn, vær ganske ubekymret for min Skyld, endnu bevarer jeg Haabet om, det vil gaa af uden egenlig Kamp. Hils Thomine²⁾ og alle andre Bekjendte især Tanterne Fridsch, Kofods, Fisker, Møller etc. etc. og Nyholm ikke at forglemme.³⁾ — — —

(Paa Tysk).

Flensborg. 10. April 1848, Morgen Kl. 6.

— Kun to Ord. Igaar havde vi et Sammenstød med vore ulykkelige forførte Kammerater for at tage Flensborg. Jeg er bleven fuldstændig uberørt, hvad der er et Guds Under. Kun

¹⁾ Oberstlieutenant Otto Frederik Magnus Baudissin, Kommandør for 16. Bataillon, f. 1792, sluttede sig 1848 til Oprørerne og blev General i Insurgent-hæren. Død i Dresden 1865, udelukket fra Amnestien.

²⁾ Thomine Munderslow var i mange Aar i det Rye'ske Hus.

³⁾ Disse Hilsener til Husets nærmeste Venner gentager sig fra Brev til Brev og vil derfor i de følgende Breve blive udeladte.

Lieutenant Meyer¹⁾ af Bataillonen har et Skudsaar i Siden. Jeg har ikke mange Døde, men mange Saarede. Jeg boer hos Politimesteren²⁾, hvor jeg ikke har det særlig godt, men jeg gad ikke nægte ham det for Familieskabets Skyld. Om vi gaar videre i Dag véd jeg ikke. — — —

Din

Olaf Rye.

Heinrich Niemann har ikke været med.

Bataillonen har holdt sig meget godt, vi var de første her og har gjort 266 Fanger.

Du skal ikke betale Dine Breve til mig.

(Paa Tysk.)

Slesvig, 12 April 48.

— — Allerede flere Gange har jeg begyndt et Brev til Dig, men stadig igen afbrudt det — det sidste fra Flensborg var kun for at berolige Dig. Jeg haaber nu, at Alt er forbi, vi har besat hele Hertugdømmet, og jeg kan neppe tro, at vi skal belejre Rendsborg. Preusserne (man siger 4000 Mand) staar i Rendsborg og ogsaa i Landsbyerne Büdelsdorf, Fokbek og Nübbel, der hører til Rendsborg Amt. Her i Slesvig, hvor de er aldeles forskrækkelig tyske, herskede en højtidelig Stilhed, da vi rykkede ind. Vi er her indkvarterede hos Borgerne; jeg bor hos en gammel Toldforvalter Øertz. Jeg har det i Grunden daarligt hos ham, han har ingen Husholdning, og jeg maa have alt fra Gæstgivergaarden. Jeg formoder, vi bliver her nogle Dage for at udhvile os efter de lange Marcher. — — —

At Folk er saa venlige og forekommende imod Dig, er mig meget kært, og forhaabenlig vil dette blive endnu mere Tilfældet, naar de faar at høre, at Bataillonens tilligemed 2. Bataillon opførte sig saa godt i den lille Træfning, og at Bülow og jeg udsatte os saaledes, at man har syntes det var for meget, men jeg gjorde det

1) Sekondlieutenant Oswald Maria Gravensten Meyer, f. 1828, Kaptajn 1862, Afsked 1881, død 1885.

2) Justitsraad Frederik August Niemann. Fru Ryes Søster var gift med Justitsraadens Broder, Skovrider Niemann.

for at animere mine Følk til at vise sig rigtig brillante, hvilket de ogsaa gjorde, thi vi tog den ene af Fjendens Stillinger efter den anden i Løb uden at sinke os med at skyde¹⁾. Det er dog et Under, at jeg er kommen helskindet derfra, men skulle vi igen støde sammen, lover jeg Dig at være forsigtigere.

Jeg har rent glemt, hvad jeg skrev til Dig fra Flensborg, og Du maa derfor undskylde, hvis Du maaske faar Gentagelser.

Nu er det kun min Frygt, at vi skal staa længe her, men saa maa Du komme herover og gøre en Tur til Hamborg.

Jeg har netop erkyndiget mig om, hvad man véd her. 10,000 Mand Forbundstroppe skal staa ved Rendsborg. Først ventede man et vældigt Sammenstød, men nu siger man, at vi foreløbig skal staa her. Jeg vilde ønske, at denne gruelige Borgerkrig hermed var til Ende. — — —

Man ventede, at Kongen skulde komme her i Dag, han er i forgaars kommen til Flensborg.

Lad Schmidt komme, og sig ham, at han med omgaaende Post skal sende mig en fuldstændig og nøjagtig Beretning om Fabrikens Forhold, Grundene til at Sagerne trækker saaledes i Langdrag, og hvilke Arbejder der nu er gjort.

Imorges kom Grønlund til mig, han ligger ogsaa her og bad at hilse. — —

Schlesvig. 13. April 1848.

Kjære Broder.²⁾

Dit Brev af 7. d. M. modtog ieg igaar den 12., og seer at I alle ere for saavidt vel, og at det endnu er roeligt hos Eder, men da Europa brænder i alle Egne, kan man jo frygte, at Norge heller ikke gaaer frie. Det længe befrygtede ulyksalige Tog mod vore Venner og Brødre blev da desværre nødvendigt, og Prindsen af Augustenborg hævdede Oprørsfanen, endnu førend de Deputerede

1) Ryes Rapport efter Træfningen ved Bov, dat. 10/4 1848, ender saaledes: »Endskiøndt for første Gang i Ilden kan ieg ikke noksom rose de tapre Sjællændere, hvis Mod ieg undertiden havde Møie med at holde i Tømme.«

2) Byskriver Johan Henrik Rye i Christiania.

vendte tilbage med Kongens Svar. — Med en overordentlig Hurtighed blev Armeen sat paa Krigsfod, og alle Permitterede strømmede ind; efter 5 Dages Forløb havde ieg min Bataillon complet, 850 Mand, og afgik paa Jernbahnen og senere paa Vogne, var 4. Dagen i Haderslev. I Appenrade opholdt vi os nogle Dage for at give de Jydske Batailloner Tid til at komme efter, (den 28. gik vi fra Kbhvn. og den 1. April i Apenrade). Ieg haabede endnu, at alt skulde afgaae uden Blodsudgydelse, og at de skulde indsee, at alt Forsvar vilde være overflødigt og umueligt imod en saadan Masse.

En Miil norden for Flensburg ved Bau satte de dem til Forsvar. Ieg blev beordret til at bemægtige mig Marienhølzung vesten for Flensburg, som var besat med en Deel af XV. og XVI. Bataillon¹⁾ og nogle Frivillige. Skoven var godt besat, og vore Batailloner leed betydelig ved denne Ild, og vort Cavallerie turde ikke gaae frem. En stoer Slette skulde passeres, og mine Folk, der for første Gang var i Ilden, trykkede dem. Der var altsaa ikke andet for, end at ieg maatte springe af Hesten og over Gjerdet, og da Bataillonen saae mig paa Sletten, styrtede de sig efter, og i nu, uden Skud, vare vi Herrer over Skovkanten. Da de nu eengang vare komne i Farten løbe de uopholdsom frem og fordrev Fienden fra Gierde til Gierde uden næsten at tabe en Mand. Fienden forsvandt nu i Flensburg, og da ieg ankom til Byen havde ieg kuns lidet over 100 Mand hos mig. I Haab om at vore Tropper, der angreb i Fronten, ogsaa havde drevet Alt tilbage, besluttede ieg at gaae ind med denne lille Hob. Ieg stødte kuns paa enkelte Flygtninge, der søgte at rædde dem i Husene. Ieg gik ned af Mariestrasse og da ieg kom i Hovedgaden vendte ieg mod Nord i Haab om at møde vore Tropper; endelig naade ieg den nordre Udgang, men da fornem ieg, at der endnu kjæmpedes om Forstaden, og ieg blev modtaget med en Salve af Riffelskytter, som strakte en af mine Officerer og 5 Mand ned. Her stødte min hele Bataillon til mig og maatte Chefen for 5. Jægercorps (fra Kiel) med størstedelen Frivillige af den fornemmere Classe over-

¹⁾ Forrige »Holstenske« og »Oldenborgske« Bataillon.

give sig. Længere frem var en Mølle stærk besat og hindrede vore Batailloners Fremrykning, de kunde sikkert anbringe deres Skud og ikke træffes, (som ieg siden hørte havde allerede 2. Bataillon (Bülow) tabt 4 Officerer og 30 Mand). Disse kunde ikke undkomme, da ieg stoed bag dem, og havde aldeles spærret Veien. Ieg rykkede frem for at tage dette Huus og saa var vel ikke en eneste Mand bleven ræddet, men da de saae min Ankomst, kom Een løbende og bad om Pardon, naar de bortkastede deres Vaaben. Mine Folk vare utilfredse dermed, men derved ræddede ieg dog 246 Mand, deels af 5. Jægercorps, deels af Frievillige, en Deel Kieler Studenter og Godsbesidderes Sønner omkring i hele Landet; og dermed var nu Kampen forbie, da den sidste Rest var fangen. Det var for mig en tung Gang ofte at støde paa gamle Venner og Kammerater, og ieg kan forsikre Dig, ieg er ikke gaaet med for at ødelægge, men for af al Kraft at rædde og skaane. Selv mine Angreb ere indrettede derpaa; vel er min Hensigt at overvinde, men ikke at ødelægge. Jeg frygter i hver Død, i hver Saaret at finde en Søn af en af mine Venner eller Bekjændtere, ja selv Beslægtede. Begge mine Svogre, Capitajnerne Krabbe staae i de fiendtlige Rækker, ligesom ogsaa en Niemann, der er gift med Elises Søster og er en rasende Slesvig-Holstener. Der blev fanget omtrent 800, men ieg troer ikke der faldt mange, omtrent 17—20, men mange Saarede. Holstenerne have tabt nogle flere, men hvor mange veed ieg ikke¹⁾. Prinzen af Augustenborg havde forladt Flensborg 1¹/₂ Time før ieg kom derind, og det er uforvarligt af ham, at han opofrede disse Par Tusinde Mand ved at lade dem holde sig i den nordre Ende af Byen uden Understøttelse, og saaledes til ingen Nytte. I Flensborg Gader forefaldt Intet. Dette skete Søndagen den 9. Den 10. kom vi her til Schlesvig uden at see Noget, da Alt var gaaet til Rendsborg. Give Gud, at med denne lille Fægtning Alt maatte være forbie. Intet er skrækkeligere

---

¹⁾ Tabet paa vor Side af Døde og Saarede var 8 Officerer, 12 Underofficerer og 74 Menige. Insurgenternes Tab var: 8 Officerer og 165 Underofficerer og Menige, samt af Fanger desuden: 4 Officerer, 1 Læge og 775 Underofficerer og Menige.

end en saadan Borgerkrig, hvor man ved hvert Skridt møder en Broder, en Ven eller en Bekiendt. Ieg haaber, at nu Alt bliver afgjort paa diplomatisk Vei. I Rendsborg staae en Deel Preuserne og andre Forbundstroppe, vi afvente nu, om de vilde angribe os eller ei. Hele Hertugdømmet Schlesvig er nu besat, paa en liden Deel nær ved den østlige Ende af Canalen.

Bestemte Efterretninger fra Rendsborg og Holsteen haves ikke, og her gaae de forskielligste Røgter. Man siger, Prinzen af Augustenborg skal have nedlagt Commandoet og forladt Rendsborg, at Preuserne igien havde forladt Holsten, at Borgerne i Rendsborg skulle være saa rasende paa Prinzen, at han maatte forlade Byen, og andet meer. Idag var Kongen her fra Flensborg, men efter et Ophold af 3—4 Timer reed hen igien tilbage til Flensborg. — Jeg er nu bange for, at selv hvis Alt gaaer fredeligt af, komme vi til at staae her i længere Tid — en Ting som ieg aldeles ikke kan, saa maae ieg tage min Afsked. Min smukke Plan med en Norgesreise er da bleven aldeles forstyrret og Gud veed om ieg senere kan iværksætte den. Den hele europæiske Uroe kommer mig høist ubeleiligt, da til det Industrielle Foretagende, som ieg har gjort og hvori ieg har sat hele min Formue hører Fred, om det skal være Heldbringende. — Gud give ieg snart kunde skrive Dig til at alle Conflictter her i Landet vare bielagte og endte. Schlesvig, hvor vi nu staae, er ivrig Tilhænger af den schlesvig-holstenske Sag, og alle Embedsmænd, Overretten, Regieringen og Local-Embedsmændene, alle ere borte, deels ere de i Rendsborg, deels gaaet dybere ind i Holsteen. Man taler om at Hensigten skal være at sløife Rendsborg. — Saa fremt der forefalder noget her, som berører mig, skal ieg skrive Dig til. Levvel, hils Alle alle.

Din Broder

Ole.

(Paa Tysk).

Slesvig, den 14. April.

— — — Jeg fuldender mit [den 6. April] paabegyndte Brev, endskøndt Du har senere Efterretninger fra mig. Dit Brev med

Thomines Fætter, hvori Mutters Brev var indlagt, modtog jeg først igaar Aftes. Hvem der ikke kender en Officers Stilling nøjere, kan vel sige, at han skal tage sin Afsked, naar Krigen ikke behager ham, men det véd Du bedre, som hellere vilde se mig død end brændemærket. At jeg iøvrigt har været mine gamle, ulykkelige vildledte Kammerater nyttigere, endskøndt jeg staar fjendtlig overfor dem, end hvis jeg sad rolig i Kjøbenhavn, er jeg med mig selv overbevist om, idet jeg i denne Broderkrig er optraadt som det skaanende og frelsende Princip og har afværget alle Mishandlinger. Jeg er tilfreds med mig selv og synes, at jeg har gjort meget. — — — —¹⁾

Vi véd hverken hvor mange eller hvilke Tropper, der staar i Rendsborg, men man siger, det skal være Preussere. Nogle siger 4000, andre 10,000. Man fortæller her at Prinsen af Augustenborg skal have nedlagt Kommandoen, men det er aabenbart Rygter. —

(Paa Tysk).

(Slesvig) 18 (?) April. Morgen.

— — — — jeg tænker paa min gamle Svigermoder og de Offre og det Arbejde, hun har ydet mig og mine, og hvor ulykkelig den gamle Kone nu maa være, da jeg og Kühle staar paa den ene og begge hendes Sønner paa den anden Side, og naar det gaar godt med os, vil hendes Sønners hele Existens være i Fare, og de og deres Familie bringes til Bettelstaven. — — —

Helgesen er ansat som Adjutant hos Schleppegrell, men han er ikke traadt fast ind i Armeen. I det Hele taget vil der ske mange og store Forandringer, naar vi engang kommer hjem. Hele Armeen vil faa en ganske anden Ordning, som vanskelig vil blive behageligere for os. — — —

Jeg maatte nylig være Oberstlieutenantinde Renouard²⁾ behjæl-

¹⁾ Det udeladte handler om Fabrikken og Uniformsgenstande, men ikke et Ord om Træfningen ved Bov.

²⁾ Hun var ved Oprørets Udbrud i Slesvig efterladt af sin Mand, Oberstlieutenant Louis Poul Renouard, Chef for 4. Jægerkorps, da denne søgte at føre sin Afdeling nord paa, (se Generalstaben. Den dansk-tyske Krig I. S. 67 ff.) og den Fremstilling af den Renouard'ske Families Flugt, som findes i »Vort Forsvar« 1896 Nr. 404, er altsaa ikke rigtig.

pelig med at forlade Slesvig. Hun sad her med 6 Børn; Folkene i Huset og alle Naboerne var hende saa fjendsk, at Døttrene mente, at de ikke var sikkre paa deres Liv, naar der forefaldt noget, saa at vi maatte forlade Byen. Med stor Vanskelighed skaffede jeg dem en Vogn ved Armeen, thi man kan ikke faa en Vogn for Penge, og saa satte hele Familien sig op og kørte til Flensborg, for at gaa videre til Kjøbenhavn. Folk her er meget fjendtlig stemte imod os og gad uhyre gerne se, at vi blev dygtig afbankede. Nylig blev Generalmarchen slaaet, vi rykkede ud, og man troede almindelig, at der vilde forefalde noget, Borgerne troede nu, at vi ikke vilde komme igen. Hos en Farver, der har et stort Hus, var en 30 Mand indkvarteret, som alle laa paa Halm uden Tæpper, fordi der ikke var Sengetøj for saa mange Folk, hvilket vore Folk meget hyppig maa gøre, og der er dem, som ikke har været af Klæderne om Natten siden i Kjøbenhavn. Men nu traf det sig, at der Intet forefaldt, og at vi igen rykkede ind i Slesvig Kl. 3, men hvor forbauset blev ikke Farverens Indkvartering, da de i Stedet for Halmlejet saa 14 smukt opredte Senge; men Farveren skjulte ikke, at han troede, at vi var jaget bort, og at Preusserne vilde komme, for dem var Sengene redt. — Kan man nu undre sig over, hvis en saadan Karl bliver ordenlig børstet igennem [gezwiebelt].

Børgesen¹⁾ har i Nat været paa Feltvagt og har havt det meget daarligt. Hele Kompagniet maatte være under aaben Himmel i Storm og Regn, saa at Tscherning var ganske opløst, han erklærede, at han aldrig havde havt det saa slemt. — — Grønlund har igaar været med ved Eckernførde, men er kommen derfra uden Skade. — — Det glæder mig, at Bernstorff imellem besøger Dig, jeg holder meget af ham og savner ham daglig; ham kan Du sige Alt og vise alle mine Breve, jeg har en ubetinget Tillid til ham og stoler i enhver Henseende paa hans Ridderlighed.

Saa gerne jeg vilde afkontrafeje mit Fjæs, saa er der dog

¹⁾ Premierlieutenant ved 1. Bataillon Viggo Christian Elias Børgesen, f. 1815. Han blev saaret i Slaget ved Slesvig og afskediget som Invalid 21. Oktober s. A., 11. Novbr. Overkrigskommissær. Død 1881.

ingen Lejlighed dertil, jeg kan ikke opspørge nogen Daguerre-
typist.

(Paa Tysk).

Slesvig. 21. April 1848.

— — — Vi ligger endnu her i Slesvig og keder os, Enhver ønsker, at det maa gaa fremad eller vilde være forbi. Igaar er to Batailloner gaaet til Dänischwold, det er mellem Ekernförde og Sehested, paa en Rekognoscering, kommer igen i Morgen. I Dag er Garden, et Jægerkorps og et Batteri gaaet til Aschepel. Min Bataillon er i Dag paa Forpost. Thrane¹⁾ i Silberstedt, Coch i Ellingsted, Tscherning i Gross Reide og Mathiesen²⁾ i Jagel. Kl. 12 rider jeg med Saabye og Bentzen³⁾ for at inspicere Linien. — — Vær ganske rolig, Helgesen⁴⁾ faar ingen Penge af mig. Det glæder mig, at Du har bedt Mutter om at komme til os. — — —

Lieutenant Baggesen⁵⁾ var i Træfningen ved Flensborg uhyre dristig og lagte et vildt Mod og sand Dødsforagt for Dagen, Tronier⁶⁾ derimod var ligesaa dristig og dertil saa rolig som paa Exercerpladsen, og søgte kun at holde Folkene i Række og Geled, saa at jeg egentlig har fuldkommen saa megen Respekt for hans Kurage som for Baggesens. [Dansk]. Skriv mig ret flittig til, det koster io intet, og enhver Linie fra Dig er mich en sand Fest at læse. — —

¹⁾ Kaptajn ved 1. Bataillon Heinrich Joachim Melchior Holten Thrane, f. 1806. Afsked 1859 som Oberstlieutenant. Død 1882.

²⁾ Premierlieutenant ved 1. Bataillon Johannes Ludvig Frederik Mathiesen, f. i Kbhvn. 1808, saaret og fanget i Slaget ved Slesvig. 27. Maj s. A. Kaptajn. Saaret i Slaget ved Fredericia. Faldt i Slaget ved Isted.

³⁾ Kaptajn ved 1. Bataillon Georg Julius Hauch Bentzen, f. i Helsingør 1806, var paa Grund af Sygdom ikke strax fulgt med Bataillonnen ved Udrykningen fra Kjøbenhavn. Han blev saaret den 28. Maj i Sundeved og døde Dagen efter.

⁴⁾ Helgesen deltog i Krigen som en Slags Adjutant hos Sclepppegrell, indtil han i Marts 1849 blev Kommandør for 5. Bataillon. Fru Ryes Advarsel var vistnok paa rette Sted; thi Rye laante ham altid Penge.

⁵⁾ Premierlieutenant ved 1. Bataillon Carl Harald Baggesen, f. i Kbhvn. 1817, Broder til Batterichefen Baggesen. Han udmærkede sig ved Bov og Slesvig, hvor han blev saaret og fangen. Rye omtaler ham med stor Ros i sin Rapport. 1850 Kaptajn. Han faldt i Slaget ved Isted.

⁶⁾ Premierlieutenant ved 1. Bataillon Carl Frederik Tronier, f. 1818. Han udmærkede sig særdeles i Felttogene og faldt i Slaget ved Fredericia ved Treldeskansen.

(Paa Tysk.)

Flensborg den 24. April 1848. Mandag Middag Kl. 2.

— Jeg er sund og velbeholden ankommen her til Flensborg. Lige som jeg havde leveret Brevet til Schöller, hvori et til Dig var indlagt, paa Posthuset, blev Generalmarchen slaaet. Preusserne var rykket frem med Magt, og saa snart vi var kommen ud stod de allerede tæt foran Byen. Det gik meget skarpt og varmt til, og vi fægtede til henimod Kl. 7 fra 11, da vi marcherede ud. Vi maatte vige for Overmagten og har, som Du ser, forladt Slesvig og saa vidt jeg véd, trækker vi os tilbage til Øen Als. Vi have mistet meget, især mange Officerer. Ogsaa mangler mig mange Folk, men nogle er vistnok kun forsprængte. Af Officerer af 1. Bataillon ere blesserede: Baggesen, Schöning,¹⁾ Mathiesen (savnet, maaske død) Beck,²⁾ Børgesen, det hed, han var fanget, men nu hører jeg, han skal være her i Byen, — han har endnu ikke været hos mig. Alle Kaptajner, Tronier, Saabye, Wedelfeldt og jeg er ulæderede kommen tilbage. Endvidere er saarede, saa vidt jeg véd, Major Ræder, Oberstltn. Magius, Major Schepelern, Kapt. Friedriksen af 13., Kapt. Bonnichsen skal være død, Kapt. Bentzen 10. Batl., Lt. Høst 2. Batl., Kapt. Hveberg³⁾ 2. Jægerkorps døde og en Mængde, som jeg ikke erindrer eller véd, men ingen, for hvilke vi har særlig Interesse. — Jeg er meget ulykkelig, at det er gaaet saaledes, men jeg véd, at jeg har opbudt alt for at ændre Tingene og hensynsløst udsat mig for den største Fare. Jeg ønskede undertiden igaar, at en Kugle vilde træffe mig. Vi tilbragte Natten under aaben Himmel en halv Mil paa denne Side Slesvig — det var meget koldt. Lev vel. Vær ikke bange, Faren og Kuglerne flyer mig. Lev vel, snart noget mere. Send Bud til Saabye's og Bierg's og lad dem vide, at alt er vel.

1) Sekondlieutenant ved 1. Bataillon Valdemar Schöning f. 1825. 1849 Inspektør ved Stokhuset. a. l. suite i Armeen med Kaptajns Karakter. 1863 Kompagnichef ved 22. Regiment, 1874 karakt. Oberst. Død 1889.

2) Sekondlieutenant Harald Vilhelm Valdemar Beck, f. 1822, blev haardt saaret og fanget ved Slesvig, s. A. Premierlieutenant, udmærkede sig ved Fredericia, faldt ved Isted.

3) Af de nævnte Officerer faldt: Magius, Friederichsen, Bonnichsen og Hveberg. Der faldt 15 Officerer i Slaget ved Slesvig, 21 blev saarede.

(Paa Tysk). Lysabel Præstegaard paa Als pr. Sønderborg, 27. April.

I hvilken Uro maa Du ikke have været, naar Du, som jeg næsten frygter, ikke har faaet min lille Seddel fra Flensborg d. 24.; jeg véd hvilke Rygter, der er gaaet om mig og min hele Bataillon, men, omendskøndt vi har lidt meget, er vi dog endnu tildels i Behold. Første Paaskedag Kl. 10¹/₂, medens en Del af vore Folk var gaaet til Kirke, hvor der skulde holdes dansk Gudstjeneste, blev der slaaet Generalmarch, og det hed sig, at Preusserne rykkede frem. Det varede noget, inden vi kunde samles, men dog blev vi endnu staaende og ventede nærmere Ordre: endelig gik vi frem og skulde tage Stilling paa Erdbehrenberg. Kanonerne, ja selv Geværildten var allerede i fuld Gang, thi Fjenden havde egentlig overrasket os, kastet vore Forposter og stod allerede tæt foran Byen længe inden vi havde vor Stilling. Jeg var endnu ikke kommen til Erdbehrenberg, da jeg fik Ordre til hurtigst muligt at gaa frem og besætte de foranliggende Højder. Her maatte vi da passere en meget vaad og moset Eng med dybe Grøfter, hvor det aldeles ikke var muligt at føre Hestene med; derfor have vi dem endnu, ellers havde de været Pokker i Vold. Knap havde vi naaet Højderne, før vi maatte gaa videre til Angreb over en dyb Dal med Eng og Morads, der paa flere Steder var impassabel, og saa klattre op ad stejle Højder, der var meget vanskelige at bestige, og som det kun lykkedes os at komme opad ved Opofrelse af mange Kræfter. Preusserne stod ovenfor, men de blev kastede tilbage. Nu gik det meget varmt til, og vi holdt os længe i denne Stilling. Her faldt Baggesen og Schøning samt Sergeant Tyrolf og mange Andre. Endelig maatte vi dog gaa tilbage igen over Dalen, fordi Fjenden rykkede frem med uhyre Kræfter paa vor højre Fløj. I Moradset her var der Mange af vore Folk, som faldt i indtil Hofterne, Tscherning blev kun med Nød og Neppe frelst; Børgesen faldt i indtil Halsen, men kom op, 3 Mand af 3die Kompagni faldt helt tilbunds, maaske endog flere, dog det véd jeg ikke bestemt. Nu samlede jeg Bataillonens paa den anden Side saa godt som muligt i Kolonne med en Kæde bagved. Det regnede ned med Kugler. Vi maatte stadig tilbage. Endelig

naaede vi en Stilling ved Pulvermühle, hvor vi kunde sætte os fast, og denne Stilling blev holdt timevis. Preusserne trængte atter frem i Masser, og vi maatte tilbage til et lille Skovkrat. Kort før faldt Beck ved Siden af mig for et Skud i Skulder og Bryst. Her faldt ogsaa mange af de Frivillige, Ploug¹⁾, Vaupell²⁾ og et Par Andre, hvis Navne jeg har forglemt. Denne Skov og et Hus, som laa deri, blev tre Gange taget af os med Hurra og atter tabt. Vi mistede mange Folk. Endelig maatte vi ogsaa opgive denne Stilling, da Fjenden vedblev at trænge frem i vor højre Flanke. Et Buskads blev i lang Tid holdt, tilsidst maatte vi tilbage til Skoven Thiergarten, men paa Vejen dertil passere en aaben Slette med en dyb Grav i, som vore Folk kun kunde gennemvade ved at gaa i Vand til Beltestedet. Jeg havde en halv Times Tid tidligere sat mig op paa en Dragonhest, men den blev her stikkende i Moradset, saa at jeg maatte lade den skyde; selv sprang jeg heldigt over Graven, og saa satte vi os fast i Indhegningen. Her blev vi staaende til Klokken 7 om Aftenen i stærk Kugleregn. Matthiesen var nu ogsaa bleven saaret, men fulgte os dog; Korporal Andersen havde faaet 3 Kugler, men fulgte ogsaa. Jeg var her saa aandelig og legemlig medtagen, at jeg faldt i Søvn midt under Træfningen. Gud har beskyttet mig vidunderligt. Ingen Kugle kunde træffe mig, om de ogsaa faldt nok saa tæt, og af Princip for Folkenes Skyld, dukkede jeg mig aldrig ned eller søgte Ly bag en Vold eller i en Grøft. Fjenden trængte stadig med Kraft frem mod vor højre Flanke; vi havde ikke mere Folk at sende frem og maatte langsomt tilbage gennem Skoven. Et Par Gange fik jeg dem til at gaa paa med Hurra, men vor Kraft var brudt, og kun med Nød og Neppe kunde jeg holde den nødtørftige Orden. Særlig ivrige herved var alle Officerer uden Undtagelse og et Par Underofficerer; de fleste af disse vare saarede eller forsprængte. Her mistede jeg Matthiesen; sandsynligvis er han enten bleven skudt

¹⁾ Stud. theol. Gerhard Christian Ploug blev haardt saaret og laa to Aar paa Lasarettet. Død som Chef for Postsekretariatet 1866.

²⁾ Botanikeren Christian Theodor Vaupell blev haardt saaret og mistede venstre Arm. 1859 Dr. phil. Død 1862.

eller fanget. Nu var det mørkt, og Kampen hørte op. Vi kom ud ved Hühnenhäuser, formerede vore stærkt indsmeltede Rækker og gik tilbage til Højderne ved Falkenberg. Her begyndte Skydningen igen, og saa trætte vi var, maatte vi igen ud i Kæden, men dermed var det ogsaa forbi. Natten tilbragte vi under aaben Himmel paa den anden Side af Falkenberg i en Skov, $\frac{1}{2}$ Miil fra Byen. Klokken omtrent $10\frac{1}{2}$ blev der uddelt en Smule Tvebak og Skinke og noget Brændevin. Vi var alle dødtrette og meget sultne. Jeg spiste et lille Stykke tørt Tvebak og slæbte mig hen til Søen, nogle hundrede Skridt derfra, og drak lidt Vand. Da jeg havde set efter, at Folkene alle havde faaet Lidt, lagde jeg mig ned paa Jorden; det regnede, og jeg frøs stærkt, thi jeg havde ingen Kappe. Jeg følte mig meget ulykkelig. Tro-nier lagde sig ved Siden af mig, tog sin Kappe af og dækkede ogsaa mig til med den; — det var en stor Tjeneste, som jeg aldrig vil kunne glemme ham. Kl. 3 brød vi op og gik til Flensburg; dér indkvarterede vi os, og Nogle havde netop faaet lidt at leve af, da der blev slaaet Allarm, og Alle sagde, at Fjenden alt var trængt ind i Byen og havde ødelagt vor Arrièregarde. Jeg steg strax til Hest, samlede det Meste af Bataillonens med alle Officererne og marcherede mod Syd Fjenden imøde. Desværre løb Mange mod Nord, og Uordenen var forfærdelig; en stor Ulykke og større end ved Slesvig. Bülow og jeg og flere Andre blev staaende, indtil det var mørkt, paa Højderne foran Byen. Der kom ingen Fjende. Vi skulde gaa tilbage henimod Bau. Da det var ganske mørkt, forlod jeg Højderne vest for Byen og kom Klokken 11 til Niehaus $\frac{3}{4}$ Mil fra Flensburg. Det regnede. Endelig fik jeg min lille Skare under Tag i 2 Bønderhuse, hvor de lagde sig ned paa Stenene uden at spise. Klokken 3 brød vi op og marcherede uden at spise eller drikke til Graasten. Her fik jeg 20 Stykker 3 R Brød til hele Bataillonens, omtrent 400 Mand. Om Aftenen gik vi endnu over til Sønderborg, og efter uendelige Besværligheder, som jeg en anden Gang skal fortælle om, kom vi til Lysabel her paa Als, hvor jeg nu bor hos Præsten og har det særdeles godt. Jeg mangler mange Sager. Send mig nogle Strømper; jeg har givet alle mine til mine Offi-

cerer, som have mistet Alt eller ikke faaet noget med, da Bagagen er gaaet en anden Vej. Berg¹⁾ havde jeg mistet 3 Gange; han er meget flink og en herlig Mand; jeg blev uhyre glad, da han kom igen. Der mangler os endnu 150 Mand; alle disse er ikke døde, jeg tror ikke, at vi har mistet mere end 100 Mand. Næste Gang mere. — — —

(Paa Tysk).

29. April 1848.

— I Dag fik jeg Dit kære Brev af 25. April, og Gudskelov, at Du den Gang ikke vidste, hvorledes vi har havt det fra den 23. om Morgenen fra Kl. 11 til om Aftenen Kl. 8^{1/2}, saa længe stod vi i Ilden, og saa fra det Øjeblik af, til vi ankom her til Als. Nu er vore legemlige Lidelser forbi, og de af os, som endnu lever og er usaarede, befinder sig endogsaa godt, men de aandelige Lidelser, Bekymringen for hvorledes det Hele skal ende, vedvarer endnu. Jeg er i Dag bleven kommanderet bort fra min Bataillon og er udnævnt til Brigadekommandør, det vil sige: saa længe vi er i Felten. Jeg er Kommandør for 3. Infanteri-Brigade, som bestaar af Garden til Fods, 12. og 13. Bataillon og 3. Jægerkorps. Chefen for min Stab er Kaptajn Wørishøffer, Adjutant: Kranold²⁾, Generalstabsaspirant, og saa skal jeg have en personel Adjutant, men som jeg endnu ikke har valgt.

Kaptajn Coch er interimistisk udnævnt til Kommandør for 1. Bataillon. I Morgen tidlig vil alle her staaende Tropper trække i andre Kvarterer, og jeg tager mit Kvarter i Ulkebøl Præstegaard. — — —

Hils Schøller, og tak ham for det meget trøstelige Brev, — nu vil jeg heller ikke pine mig længere.

Kapt. Tscherning skulde have kommanderet 3. Jægerkorps, men han har frabedt sig det og vil ikke have det. — — —

Det glæder mig meget, at man siger Dig saa mange Behageligheder for det, jeg har gjort, og det for den Smule ved Flens-

¹⁾ Overlæge ved 1. Bataillon Ludvig Anton Berg. f. 1792, d. 1853.

²⁾ Premierlieutenant Wilhelm Heinrich August Kranold, f. i Itzehoe 1818. Kaptajn 1848. Faldt 1850 ved Isted som Stabschef ved 2. Brigade.

borg, men hvad vil man da nu sige, thi nu tror jeg endog selv, at jeg har fortjent en Smule Berømmelse.

— Det er rigtig godt at være økonomisk, men knibe maa Du ikke, vi skal nok komme ud af det. At Fabrikken endnu ikke er færdig, er fatalt for mig, — der maa dog snart komme en Ende paa det. Brug kun Hestene saa at de udretter noget for Foderet. — —

(Paa Tysk).

1. Maj 1848.

— — Fra Schøller havde jeg et meget behageligt Brev, thi han bad mig deri aldeles ikke tænke paa mine Sager i Kjøbenhavn, han skulde nok klare og klarere Alting og skaffe Penge dertil. Jeg vil nu følge dette Raad og slet ikke tænke derpaa. Jeg har ogsaa nok at gøre og tænke paa, da Forpostvæsnet og Armeens Sikkerhed er overgivet til mig, ogsaa Ordningen af Kommandoforholdene i Brigaden giver mig en Del at bestille. Igaar og iforgaars har jeg været til Hest hele Dagen, for at ride og gaa langs med Kysten for at lære Egnen at kende. — Jeg bor her hos en Pastor Meyer¹⁾ i Ulkebøl, hvor jeg har det overordenlig godt. Det er meget dannede Folk og saa venlige og forekommende som mulig. Mine Adjutanter ligger ogsaa her samt Lieutenant Kjær²⁾ med 50 Husarer, som jeg bruger til Ordonanstjeneste. Vore Folk har nu udhvilet sig behørigt, kun mangler de Sko og Strømper. Jeg ønsker, at vi dog snart maa faa en lille Hjælp og saa gaa løs for at bringe Sagen til Ende og komme hjem. Det hele Land og især dér, hvor Krigens Skueplads er, lider ogsaa uhyre. Jeg er altid bekymret for, at de Folk, som nu er for os, vil blive uvenlige imod os paa Grund af de mange Byrder og Plager, som vi foraarsager dem. Skulde det komme til noget, saa vil jeg kun sige Dig, at min Pligt, i Følge min Stilling, nu kun under meget sjældne Omstændigheder

1) Hans Wexels Krog-Meyer, f. 1805 d. 1883 som Sognepræst i Snoldelev i Sjælland, bekendt for sin utrættelige Gæstfrihed under vore Krige mod danske Soldater.

2) Sekondlieutenant Fritz Frederiksen Kjær, f. 1825, død 1893 som karakt. Generalmajor og Gesandt i Petersborg.

byder mig at trodse Faren og at stille mig blot i den værste Kugleregn, forøvrigt beder jeg Dig have den Tanke, som Folkene ved 1. Bataillon havde, og som jeg ogsaa selv har: at jeg ikke kan træffes.

— — Jeg er bange for, naar jeg først kommer en Smule til Ro, at føle mig forladt, siden jeg ikke længere har Bataillon. De vare Alle for mig, som om de hørte til Familien, og den elskværdige Omsorg og det Venskab, som den Ene har for den Anden, er overordenlig stor, efter at man har levet saa alvorlige Dage med hinanden. I Morgen maa jeg se at komme hen til dem for at se, hvorledes de har det. — — Jeg vil saa gerne have Sadel og Sadelstøj herover. — — Mine gamle Vandstøvler vilde jeg ogsaa gerne have, hvis de er hele. — Min Kikkert er gaaet tabt, jeg maa nødvendig saa snart som mulig have en igen, bed Bernstorff derom. Et stort Silketørklæde vilde jeg ogsaa gerne have. Schøller maa skaffe Penge til Alt, han vil ogsaa med Lethed gøre det. Han sagde, at Du skulde slet ikke bekymre Dig om Pengesager. — —

(Paa Tysk).

Als. 4. Maj 1848.

— — — Jeg ligger her hos Ulkebøl-Præsten, hvor jeg har det overordenlig godt. Han hedder Meyer og er en Slægting af Obersten. Det er meget dannede Folk og overordenlig venlige og gæstfri imod os alle, saa at — saa at sige — den hele Armé har et Hjem dér. Alle, som kommer til mig, bliver indbudt til Frokost, Middag og Aften. Nylig havde de mere end 20 Officerer om Natten, og Præsten sørgede for Folkenes Anbringelse. Den første Dag vi kom til Øen, har han gjort uendelig meget for os, og især for 1. Bataillon, jeg tror at flere var omkomne uden hans Hjælp. Kammerherre Riegels bar sig uheldigt ad¹⁾ — — —

1) Kammerherre Riegels var Kommandant paa Als. Som man véd tabte Kommandanten paa Als ved Efterretningen om Derouten i Flensborg Kontenancen i den Grad, at han lod den næsten færdige Bro over Alssund afbryde.

Sadeltøj er noget, som vi her trænger meget til. — — — Her sker intet. Kanonbaadene og »Hekla« veksler imellem et Par Skud med Fjenden uden Virkning. Igaar Aftes lod Skuespiller Holst¹⁾ et Par gaa, der knaldede helvedes, men det var ogsaa alt. Jeg lader slet ikke skyde fra Land.

[Paa Dansk] Nogle hundrede gode Cigarer vilde ieg nok, at Bernstorff skulde besørgе mig og sende mig ved Leilighed. Her kommer saa Mange, og ieg har intet at byde dem. — — —

(Paa Tysk)

Ulkebøl Prg. 8. Maj. Formiddag Kl. 10, 1848.

— — — Jeg er næsten hele Dagen til Hest; da Alles Sikkerhed hviler paa mig, har jeg ingen Ro, naar jeg ikke hver Dag har set hele Linien, og ofte er jeg to Gange paa ét Sted. Fuxen maa holde dygtig ud; thi jeg sparer den Brune til det engang knalder igen²⁾. Iforgaars fik jeg Ordre til at gaa over paa den anden Side med 2 Batailloner.³⁾ Først tog jeg kun 2. Jægerkorps med over og lod de andre staa som Reserve i de tilstødende Gader. Jeg ventede, at Fjenden vilde forhindre det, men de Faa, som var ved Stranden, gik tilbage, og saa laa vi den hele Dag hver bag sit Gærde og kiggede paa hinanden, af og til faldt et enkelt Skud og for at more sig kastede »Hekla« og de faste Batterier nogle Bomber efter en Mølle eller nogle Huse, hvor Fjenden havde sine Reserver staaende, men betydelig Skade har de vel ikke gjort. Vi kunde se 3 Fjendtlige blive truffne af mine Jægere, vi havde ingen Saarede. Vi opkastede en lille Skanse for fremtidig at sikre os Overgangen uden Tab. Vi har her faaet en ny Overkommando, hvormed vi foreløbig ikke er tilfreds. Det var os Alle ubehageligt, at Hedemann og især Læssøe gik bort; der hører Tid til, før vi igen lærer hinanden at kende, og vi holdt alle meget af Læssøe⁴⁾. Hedemann

¹⁾ Kgl. Skuespiller Wilhelm Conrad Holst kommanderede som Maanedslieutenant i Marinen en Kanonbaad.

²⁾ Olaf Ryes blankbrune Hoppe var hans egenlige Stridshest; det var den, som blev skudt under ham ved Fredericia.

³⁾ Se: Generalstaben: Den dansk-tyske Krig. I. 2. Side 570.

⁴⁾ Forholdene ved Overkommandoen paa denne Tid er saa hyppigt fremstillede, at det her er overflødig. Hedemanns og Læssøes Fjernelse vakte megen Opsigt og Misbilligelse saa vel i som udenfor Hæren.

gik igaar morges tidlig med sin hele Stab til Fyen, hvor han er kommanderende General. Oberst Hansen kommanderer nu paa Als, hvor 1., 2. og 3. Brigade staar, samt 6. Bataillon, der ikke sorterer under nogen Brigade. Jeg har afgivet Garden til Fods og Meyer¹⁾ 4. Bataillon, saa at han kun har 2 Batailloner, Bülow og jeg 3 Batailloner. Bülow er i Dag trukket hen i Egnen om Nordborg, jeg er endnu stadig i Ulkebøl Præstegaard. — Naar kun ikke den Tanke og den Bevidsthed stadig pinte mig, at Fjenden har oversvømmet Jylland, saa savner jeg ikke andet her end Din og Heinrichs Nærværelse, — — — saa ønsker jeg kun, at en lille Hjælp vil komme ude fra, og saa at gaa over og hvæsse det Skaar ud, som vi fik ved Slesvig og ved hele denne fjendtlige Invasion. Her siger man, at der ventes 15000 Svenskere, og dermed har vi foreløbig nok. Alle længes efter Arbejde. — Det glæder mig, at jeg og min 1. Bataillon bliver godt omtalt, iøvrigt har vi ikke udrettet store Heltegerninger. Folkene har i Regelen staaet godt, og de fleste unge Officerer har været yderst flinke og har ret glædet sig over Kuglerne. Jeg har intet gjort, der fortjener Ros, end maaske den Hensynsløshed, hvormed jeg udsatte mig for Kuglerne, for at vise Folkene, at de ikke kunde træffe mig. Feltherre-Talent havde jeg ikke Lejlighed til at lægge for Dagen, om jeg ogsaa skulde have noget. —

Endnu har jeg ikke havt Tid til at komme til Augustenborg for at se de Syge, endskøndt der kun er $\frac{1}{2}$ Mil derhen. — Als er en underskøn Ø, og jeg vilde gerne opholde mig her en Sommer i fredelige Tider. — Du siger, at Fru v. Renouard har været hos Dig, og at Du ikke kender de Folk. Jeg ganske vist heller ikke, men jeg har glemt at fortælle Dig, at jeg skaffede hende Lejlighed til at komme bort fra Slesvig. — Jeg anser det for enhver Officers Pligt at komme en anden Officers Familie til Hjælp, især naar den er ulykkelig og i den største Forlegenhed. — Hun er en Søster til Major Gerlach. — — Jeg er meget bekymret for vor gode Mutters Skyld. Alle i Hamborg vil jo

1) Oberst Frederik Carl Emil Meyer, f. 1788, d. 1863 som Kommandant i Nyborg.

rase frygteligt imod os, fordi vi gør deres Handel Afbræk. Jeg vilde ønske, at Mutter kunde komme til os, men det kan kun ske over Holland, saa snart Du blot kan skrive over Holland eller England. — — I dette Øjeblik tordner Kanonerne ved Sønderborg, — de gaar over for at forbedre noget ved Batteriet.

Jeg vilde gerne have en Kasse med Vin herover for at traktere Officererne dermed, især dem af 1. Bataillon, naar de ligger i Bi-vuak og dér have det rigtig daarligt. Vi har saa megen Vin i Kælderen, hvoraf der vist nu ikke bliver brugt meget. — — Her ved Kysten staar der altid 2 Batailloner paa Piket og Vagt i 4 Dage. De ligger i Jord- og Halmhytter og har det meget daarligt. — — —

Ulkebøl 10. Maj eftermiddag¹⁾.

— — — Du har giordt meget vel i at tage Wagners Sadel²⁾, men ieg troede egentlig, at der imellem mit Forraad fandtes endnu en brugbar gammel Sadel, thi ieg havde 4. — Mine Heste, især den Brune, bliver saa usikker paa Forbenene af den evige riden, thi ieg maae ofte lade dem sadle 3 Gange om Dagen, at ieg imorgen vil hen til Augustenborg og see om ieg ikke kan finde en Hest i Hertugens Stald, som ieg kan bruge. — Saa inderlig gierne, som ieg vilde have Bernstorff som Adjutant kan det ikke gaae uden som Stabschef, og det er nu Wørishøffer; thi han bliver i disse Dage herfra foreslaaet til Capitain — ieg forlangte det og saa blev det antaget, nu kommer det io an paa, om Krigsministeriet indgaaer derpaa. — — Vi have her ved disse 9 Batailloner 18 Capitainer for lidt. — — Saa snart vi komme hiem, hvis Gud lader mig leve, troer ieg rigtignok ikke, ieg bliver staaende længe i Tienesten. Nu kunde ieg io ikke søge min Afsked, om ieg end vilde nok saa gierne. Og saa længe ieg kan bruges, og Staten behøver min Tieneste, ville ieg io heller aldrig gaae bort. — — Med den inderligste Længsel vente vi vore svenske og norske Brødre, hvis det kuns er sikkert, at de ville komme, for at gaae over og jage dem Alle ud af Jylland, slaae dem saa-

¹⁾ Fra nu af er Brevene skrevne paa Dansk.

²⁾ Olaf Rye benyttede senere altid denne Sadel ogsaa i Slaget ved Fredericia.

ledes, at de erindre os i Aarhundreder. — Kikkerten er fortræffelig. Tørklædet ypperligt, men næsten for godt i Feldten. —

Vi skyde her daglig og undertiden betydeligt, især med Canoner, idag Kl. 2 begyndte her en stærk Canonade. Fienden havde opkiørt 6 Canoner og beskiød en af vore Canonbaade og et Batterie, men blev dog snart bragt til Taushed fra vore faste Batterier, der har svære Canoner. Canonbaaden fik et Skud i Agterenden, hvorved 3 Mand saaredes, den er ellers ikke beskadiget. Jeg maatte ved denne Leilighed til Kysten, men lod ikke vore Feldtbatterier opkiøre, efter en Time var Alt forbie.

Jeg er sund og rask og har det meget godt her i Ulkebøl Præstegaard. Jeg bad Dig om at sende mig nogen Viin, men ieg hører nu, der gaaer ingen Leilighed herhen, og saa beder ieg Dig, ikke at gjøre Dig nogen Umage derfor — ieg slaaer den Tand ud¹⁾.

Ulkebøl den 13. May. Aften.

— Endnu ligge vi her gandske roelig paa Als og vente med Længsel at blive sat i Stand til at gaae frem for dog at see en Ende paa Krigen. Vi ere her 9 Batailloner paa Øen foruden Artillerie og Søværnet, og omendskiøndt ieg anseer det næsten for umueligt for Fienden at gaae over, naar vi ere paapasselige, saa er dog Paapasselighed nødvendig for os, og der er daglig meer end 2 Batailloner paa Vagt og Piket. — — Nu troer ieg da endelig paa de svenske Hiælpetroppers Komme, og længes kuns efter den Tid, naar vi kunne sige: »nu ere de her«. Ieg er næsten den hele Dag paa Hesten ofte 8 à 9 Timer, og saa kunne mine 2 Gamle ikke godt holde det ud, især da den Brune er bleven saa usikker paa Forbenene, og den Røde maa gjøre næsten Alt; ieg har derfor igaar faaet leveret en 3die Hest (en fra Augustenborg), men som er ung og utilreden, saa ieg kuns i Nødstilfælde kan bruge den paa en lille Tour, hvor der ikke skydes. For nyelig kom en fra Fangenskab i Schlesvig undvegen Jæger og fortalte, at Lieutenant Baggesen ikke var død, — han havde flere

¹⁾ Paa den Tid kom Fru Ryes Moder til Kjøbenhavn og opholdt sig her hos Datteren, til denne rejste til Jylland.

Gange talt med Baggesens Oppasser, og han havde sagt, han be-
 fandt sig ret taalelig og hans Saar vare i Bedring. Vil Du ikke
 sige hans Kone dette¹⁾. Vi have her det ypperligste Veir og
 Æble, Kirsebær og Pære staae i fuld Flor. — — Du bist sehr
 verdriesslich und müde gewesen, da Du den Brief schriebst.
 Lass die Cigarren und den Wein nur sein, wenn ich Nichts habe,
 so habe ich Nichts. Den Käse dagegen mögte ich sehr gern
 haben; es soll ein Geschenk für die Prediger-Familie sein, da
 hier von derlei durchaus Nichts zu haben ist, ich wohne nun hier
 beinahe 3 Wochen und bezahle gar Nichts, es ist mir ordentlich
 drückend, — sie sind wohl wohlhabend aber nicht reich. Ganz
 umsonst mag ich nicht leben. — At Du ikke til alle Tider kan
 faae Hestene kan ieg ikke begribe, da de jo intet have at be-
 stille. Overhovedet ærgrer denne utilgivelige Seendrægtighed med
 Fabrikken mig gandske forskrækkelig — det seer io ud som den
 slet ikke skulle komme i Gang, og ieg kan ikke indsee Aar-
 sagerne dertil, da det io maae være Schmidt meer om at gjøre
 at faae den i Gang end mig. Ieg vil nu næste Maaned sende
 min hele Gage og Tillæg, ieg hjælper mig nok. — — Ieg bad Dig
 gandske rigtigt om Strømper, da ieg havde bortlaant alle mine
 til mine Kammerater, men lidt efter lidt ere flere af dem igien
 komne tilbage. — Naar Du engang faaer saamegen Roe, maa
 Du gaae hen til Frue Wørishøffer, hun boer i Pilestrædet hos en
 Klædehandler ved Siden af Militairforeningen. — —

14. May.

Det var igaar bestemt, at vi skulde foretaget en Recognos-
 cering over til den anden Side. Oberste Hansen²⁾ vilde gaaet
 over ved Sønderborg med 1200 Mand, medens ieg vilde gaae

¹⁾ Se om Baggesen S. 126. Han var haardt saaret af en Kugle i Skulderen, men blev helbredet og deltog i Felttogene, til han faldt ved Isted. Han var gift med Frederikke Dorthea Ellertsen, Datter af Grosserer E. i Kbhvn.

²⁾ Oberst Christian Frederik Hansen, f. 1788, var i Begyndelsen af Maj bleven Øverstkommanderende paa Als. Han blev 25. Maj s. A. Generalmajor, 16. November Krigsminister, 6. Juli 1849 Generallieutenant. 13. Juli s. A. Afsked som Krigsminister. 1852 paa ny Krigsminister. 1854 Afsked som saadan. 1864 atter Krigsminister. 6. November Afsked. Død 1873.

over ved Sandberg med 800, og havde ieg haabet ved den Leilighed at gjøre en Deel Fanger af Besætningen paa Sandberg. Men da Alt kom til Alt, kunde der ikke skaffes de fornødne Overgangsmidler for mig, og saa blev der intet af det hele. Idag have vi det som i den dybeste Fred. — — —

Ulkebøl Prg. 24. May 1848.

— — — Da Alting gaaer saa slet og jammerlig¹⁾, og ieg ikke selv er hiemme, vilde ieg ønske, ieg ikke havde begyndt med alle disse Historier, men var ieg kuns selv hiemme, skulde ieg nok klare Sagen; og vær Du kuns ved godt Mod, ieg angrer endnu ikke, hvad ieg har giordt. — — Vi skal nu bygge en Broe over fra Als til Sundevit, som skal være færdig om 3 Dage, formentlig skal nu Operationerne begynde, saasnart de svenske Tropper komme. Med en Forstærkning af 20 til 25000 Mand, godt anførte, troer ieg sikkerligen, vi vilde kunne tvinge Forbundstropperne og Preusserne til at gaae tilbage. — Naar vi kuns kunne komme saa vidt, at Jylland blev befriet. De forlangte 4000000 kan slet ikke skaffes til Veie, at Wrangel skulde lade plyndre, er ieg gandske sikker ikke skeer. Man siger her, at det svenske Artillerie og Cavallerie skal gaae herover. Vi gaae her daglig over, men det er kuns Lysttoure. Igaar stoede begge Linier over for hinanden, men skiød ikke, de hilse hverandre og vinkede med et Lommetørklæde. Underlæge Fenker²⁾ trak sit Lommetørklæde op, og gik hen og talte med dem. Det var Oldenborgere og Mecklenborgere, de beklagede meget, at de skulde fægte mod de brave Danske. Derpaa skildtes de. Kort derpaa steeg en Oldenborger op paa Volden, hilste, lagde sit Gevær ned, stak Sabelen i Jorden og gik hen imod Kieden. En af mine Kulsviere gjorde ligesaa og de mødtes da: God Dag, Kammerat! — God Dag! og gav hverandre Haanden. Derpaa drak de giensidig af hverandres Flasker, gave hverandre derpaa Haanden og skildtes. Inat møder en Patrouille en anden, der raaber:

¹⁾ Det er Fabrikken, der er Tale om.

²⁾ Underlæge ved 1. Jægerkorps Carl Julius Fencker, f. 1805. Afsked 1852. Død 1876.

»Wer da!« — »Patrouille!« — »Deutsch oder dänisch?« — »Dansk!« — »Wie stark ist die Patrouille?« — »Tolv Mand!« — »Das sind wir auch, gute Nacht!« — »God Nat!« og uden at skyde gik hver sin Vei. Wickede¹⁾ er nu ogsaa bleven Brigade-Kommandør, det glæder mig for ham, thi det er altid nedtrykkende for mig naar de, der er ældre end ieg, ikke er det. Ieg har idag været paa Augustenborg for at bytte min Hest om, som ieg ikke var fornøiet med. Ieg var saa heldig at faae den ældste Prindsesses Ridehest, en lille smuk Araber, skulle ieg beholde den til ieg kommer hiem, bliver det en ypperlig Ridehest for Dig. Den yngre Prindsesses Hest har H. P. Holst²⁾ faaet. — — Min lille søde tappre Kone maae ikke være ængstelig eller modløs, — ieg tæller aldrig Fienderne, men forsøger kuns at slaae dem, og Du skal see det lykkes nok.

Den 25. May. Morgen.

Vore Tropper ere ovre paa den anden Side, men Alt er fredeligt og roeligt, der er ikke falden et Skud. Ieg ønskede saa gjerne at have mine Lærreds Buxer, 2 Par, og de hvide Veste. — Forresten har ieg intet nødig, det skulde være Lommetørklæder, hvoraf mange ere meget forrevne. — —

Ulkebøl 28. May 1848.

-- — I Nat og idag komme flere Batailloner fra Fyen, og ieg haaber da, at vi gaae frem paa den anden Side. Preusserne gaae tilbage fra Jylland og trække sig mod Vestkysten, og forlade de Hertugdømmerne, ville vi snart blive færdige med Forbundstropperne. Ieg er bleven Oberst, som Du har seet, men gandske efter min Tour. Ieg havde egentlig ventet ligesaavel som Bülow og Schleppegrell at blive General, men nu skal dog Ingen sige, man har belønnet mig, fordi ieg har givet Kiøbenhavnerne Leilighed til at tale om mig. Af vedlagte Brev fra Krigs-

¹⁾ Oberstlieutenant Johan Vilhelm Wickede, f. 1788. Afsked 1849. Død 1881.

²⁾ Digteren Hans Peter Holst var som bekendt ansat som Expeditionssekretær ved Overkommandoen.

ministeren vil Du see, at Du snart kan vente at blive Generalinde og forhaabentlig inden Du er 31 Aar¹⁾).

Ieg er endnu paa Ulkebøl Præstegaard. — — Saa gierne som ieg ville see Dig et Par Dage saa glæder det mig, at Du ikke er her nu²⁾. Saafremt der passerer det aller Ringeste vil ieg skrive Dig til. Ieg har hørt Bernstorff skal være paa Øen, men ieg har endnu ikke seet ham. — —

Kjøbenhavn i Krigsministeriet d. 24. Mai 1848.

Min kjære Oberst.

Det glæder mig særdeles, at Deres Anciennitet dennegang har ført Dem ud af Oberstlieutenantsclassen, thi jeg vil da ved næste Avancementsforslag kunne sætte Dem i Spidsen og skal det være mig en sand Fornøjelse, naar jeg som General snart kan hilse en Mand, der har viist, at han med ligesaamegen Mod som Dygtighed kan føre sine Tropper i Ilden. Dobbelt glædeligt er det da, naar Vedkommende er af en Alder og Legemsraskhed, der lover en lang og nyttig Tjeneste.

Jeg er stedse med sand Høiagtelse

Deres hengivneste

Tscherning.

Til Tscherning fra Olaf Rye.

Hr. Minister!

Ieg tillader mig herved at frembringe min Tak for den særdeles Opmærksomhed, De har viist mig ved deres Brev af 24. dennes. Ieg føler mig meget smigret ved den Anerkiendelse, den Mand har viist mig, hvorpaa hele Europas Øine for Øieblikket hvile, og Danmark med sikker Tillid sætter sit Haab, at han med sin kraftige Haand vil rædde det ud af dets nuværende Trængsler. Med al mulig Anstrengelse skal ieg søge at fortiene Deres Tiltroe og gjøre mig Deres Bevaagenhed værdig.

Ærbødigst

Olaf Rye.

Ulkebøl Prg. 28. May. 1848.

¹⁾ Dette blev dog ikke Tilfældet, Fru Rye blev 31 Aar i Juli 1848, men Olaf Rye blev først General 17. Marts 1849.

²⁾ Fægtningen stod samme Dag.

Ragebøl 29. Maj 1848.

— Gestern (wie gewöhnlich Sonntag) gik vi med 16 Batailloner over en slagen Bro til Sundevit. Fienden havde ikke ventet os, men forsvarede sig med sin ringe Styrke haardnakked, men da vi kom henimod 1 Miil fra Sønderborg ved Nybbel Mølle, oplantede han 16 Canoner paa en Bakke og tordnede saaledes ned paa os, at det røg. Ieg har ikke før været i en levendere Canonild, og det var os ikke mueligt at komme op imod. Næsten 2 Timer blev den frygtelige Ild ved, men endelig kom vi dem i Flanken, og saa maatte de bort. Nu blev Høiderne tagne og dermed endtes Fægtningen. Vi fik vore Folk for største Deel under Tag, men først efter Midnat. Idag gik vi Kl. 10 til Satrup. Her blev vi Kl. 12 angrebne først af Infanterie, siden kom Artillerie, men heldigviis var Baggensens 12 $\mathbb{R}$'s Batterie i Nærheden, dette lod ieg kiøre op, og saa pillede de fiendtlige Canoner, efter $\frac{1}{2}$ Times Canonade, af. Derpaa fik ieg Ordre at gaae tilbage, men senere rykkede ieg igien frem og staaer i Nat i Rakkebøl 1 Miil fra Sønderborg. Igaar tabte vi Capt. Testrup af 10., og Ltn. Colstrup af Artilleriet døde paa Stedet og nogle Døde og Saarede, men ieg troer ikke over 20 Døde og 20—30 Saarede¹).

Fienden tabte meget, vi fandt overalt Døde og Saarede liggende, som de ikke have kundet faae med. Idag har ieg havd 2 Døde og 4 Saarede. Igaar blev Capt. Bentzen af 1. Bataillon saaret. Hvad der skal skee imorgen, veed ieg ikke, men vær ubesorgt og ved godt Mod. Jeg gaaer nok frie. Lev vel. Gaa hen til Frue Wørishøffer og sig hende, at hendes Mand er vel. Gaae ogsaa hen til Frue Trepka og sig hende, hendes Mand, hvis Bataillon hører til min Brigade, havde ikke Tid at skrive, han skulde eftersee Forposterne, men bad mig lade hende fortælle, at han befandt sig vel, boede inat i samme Stue som ieg, Wørishøffer, Kranold og Ltn. Schøller, og vi skal spise Kiernemelkssuppe og opstegt Kiød, der sikkerlig vil smage fortræffeligt efter i Gaar og i dag ikke at have faaet noget. — — —

¹) Det hele Tab paa vor Side var den 28. Maj: 8 Officerer, 21 Underofficerer og 122 Menige. Paa Fjendens Side: 8 Off. og 196 Underoff. og Menige.

Ragebøl 3. Junii 1848.

— Siden Søndag staae vi nu paa det samme Sted og da vi boe meget slet kiede vi os gandske betydeligt. Vi have endnu ikke forenet os med Oberst Juel og Meyer, der komme norden fra¹⁾ men de ere i Appenrade. Vi ere egentlig noget rigelig forsigtige, og havde ieg Commandoen lod ieg strax angribe, og maaske allerede havde ieg ladet det udføre i Forgaars, — men Forsigtighed er en Borgemæster-Dyd. I Nat havde ieg ladet nogle Patrouiller gaae frem for at fange nogle Cavallerister, der daglig komme i vor Nærhed, men kunde ikke fange nogen, da de vare altfor forsigtige. En Husar maatte de skyde, og saa pidskede de Andre bort, for lidt siden bragte de hans Tøi til mig.

Med Bernstorff talte ieg igaar, han kom herover og staaer $\frac{1}{2}$ Time herfra. — — Igaar besøgte Præsten os og beklagede meget, at vi ikke længer var i Ulkebøl; han kiedede sig nu hiemme, der var ham for stille. Da han var forlegen for en Ridehest, overlod ieg ham Din tilkommende Ridehest saa længe vi staae her stille. Siden et Par Dage har det regnet af og til, hvortil vi trængte i høi Grad. I dette Øieblik regner det temmelig stærkt. Ieg vil haabe, at Du i denne Tid, inden Fabrikken har noget at bestille for Hestene, kiører flittigt ud, senere bliver det maaske vanskeligere. — —

Af Aviserne har ieg seet, at Alle bleve opfordrede til at indlevere Sølv til Staten — hvad mener Du om ogsaa Du indleverede Thepote, Terrin og Gafler med Undtagelse af 6 til dagligt Brug. Vi kunne io godt undvære det og spise med Jerngafler og bruge en sort Thepote til 3 R . Tal med Mama derom, og hvad hun siger derom. —

Lev vel, — snart faaer Du vel høre fra os, og Gud vil sikkert bevare mig, at ieg faaer Dig og Drengen at see, og maaske opleve mange glade og fornøiede Aar med Eder. — —

1) Som bekendt havde den preussiske Hær forladt Jylland. Den danske Operationsplan bestemte, at hele Rytteriet, Reservebrigaden Meyer, de jyske Herregaardsskytter og 2 Batterier skulde under Kommando af Oberst Juel overføres til Jylland for at forfølge Fjenden, naar han gik ned gennem Slesvig.

(4.[?] Junii 1848)¹⁾.

— — — Det var en meget uheldig Periode at ieg begyndte dette Værk²⁾, og Pengene kan komme til at staae hen i nogle faae Aar, det vil sige indtil Freden, uden at give Renter, men derfor maae Du ikke troe, at Capitalen er tabt, og for at kunne leve er io min Gage fuldkommen tilstrækkelig, og skulle ogsaa en Kugle tage mig bort, vil Staten aldrig lade Dig eller Heinrich mangle Noget, allerede efter hvad ieg hidtil har gjort for Staten. At det er mig en trykkende Tanke at have vovet Din Formue, nægter ieg ikke, men ieg troer, ieg kan forsvare min Handlemaade for enhver upartisk Domstol. Og lader Gud mig vende tilbage sund eller lemlæstet, skal ieg nok sørge for at Alt bliver reddet. — Du har fuldkommen Ret, mig er ingen Belønning bleven given, men kuns Bülow og Schleppegrell, men de commanderede allerede ved Slesvig Brigader og vare Oberster; ieg tvivler ikke paa, at man ogsaa om kort Tid vil udnævne mig til General — og gjør man det ikke, skal den Overbeviisning trøste mig: ieg har fortient det fuldelig saa meget som de, omendskiøndt Bülows rolige Mod kunde ikke være større og fortienter al muelig Berømmelse. Schleppegrell har ieg ikke seet under Fægtningerne, men han har sikkert Bersærker gang, saa man vanskelig kan styre ham, naar det er rigtigt varmt. — —

— Ieg haaber om kort Tid gaa vi frem og saa ere vi i 2—3 Dage foran Rendsborg og hvis ogsaa Forbundstropperne gaae bort, som det hedder, uden Sværds slag i Rendsborg. — Vi staae endnu i den samme Stilling, som vi toge i Søndags, og siden Mandag Aften, da ieg havde et lille engagement, hvor ieg havde 1 Død og 3 Saarede, er Intet forefalden. Du fik en løselig Relation af Affairen i Søndags. Den var paa nogle Steder meget varm. Fienden havde i Førstningen overlegent Artillerie og gjorde det næsten umueligt for os at gaae frem. En af mine Batailloner (12. Morgenstjerne)³⁾ maatte ieg lade staae en heel Time i Ilden

¹⁾ Brevet er udateret.

²⁾ Fabrikken i Kjøbenhavn.

³⁾ Oberstlieutenant Otto Ludvig Munthe-Morgenstjerne, f. 1792, Kommandør for 12 Bataillon. Han faldt otte Dage efter i Fægtningen ved Nybbøl den 5. Juni.

og kunde ikke trække den derudaf, ligeledes $\frac{1}{2}$ Jæger-Corps (3. Kauffmann). Det holdt mig vanskeligt, at holde Folkene sammen, naar Kuglerne sloge ned imellem dem og bortrev et Par. Det var en Fornøjelse at see den gamle Morgenstjerne med sit kridhvide Haar og Bart, ride saa rolig og smilende omkring paa sin Fuchs, som det var paa Nørrefælled. Overalt er det mærkværdigt, hvilken Munterhed og bonmotiseren der fandt Sted under denne rædsomme Ild, hvor Kanonkuglerne regnede og hvor 7–8 Kugler kom saa tet efter hverandre, som om de vare udstødte af samme Canon, og enhver af os maatte hvert Øieblik vente at blive truffen. Ieg har aldrig oplevet en frygteligere Ild. — Mandag Aften stoed ieg med 2 Batailloner ved Satrup Kirke og 12. Bataillon var paa Forpost. Med et rykkede Fienden frem og lod opkiøre nogle Canoner og beskiød mig, her var det, at heldigviis var Oberstlieutn. Meza med det 12 $\mathbb{R}$'s Batterie i Nærheden, og da ieg fik det placeret sønden for Kirken, gik det fiendtlige Skyts efter en Snees Skud tilbage. Ieg havde ogsaa sendt et Compagnie af Trepkas Bataillon frem, som kom fortræffeligt til at beskyde dem fra Siden. Det fiendtlige Infanterie blev staaende, og vi kunde let have fordrevet det, men ieg havde allerede faaet 2. Befalinger til at gaae tilbage og turde saaledes ikke allene gaae frem, men maatte tiltræde Tilbagetoget. — Den 28. fik Capt. Bentzen af 1. Batl. venstre Arm knust, saa den er løst ud af Skulderbladet. Igaar levede han endnu og fandt sig efter Omstændighederne ret vel. Ieg boer sammen med Wørishøffer, Kranold, Morgenstjerne (eller Trepka) og dennes Adjutant, samt Doctor Petit¹⁾ i eet Værelse. Petit besørger vor Husholdning, som er tarvelig nok. Vi have ikke andet end Ærter og Flesk til idag, men nu er det efter Fleres Sigende for varmt idag til Ærter og Flesk, og nu skal han af disse Ærter og Flesk lave noget, som ikke er Ærter og Flesk. Til Frokost idag blev givet Chokolade. Vi have det smukkeste Veir, som er mueligt og det er en stoer Lykke for os, da vore Folk hver anden og 3. Dag maa

1) Underlæge Nicolai Emil Charles Petit f. 1817. 1852 Afsked. Etatsraad. Død 1893.

staae paa Forpost, og stedse kuns ligge i en Lade eller Port paa en Smule Halm uden Kappe og uden Dækken, og at komme ud af Klæderne og i Seng er noget, der henhører til den meest ud-søgte Luxus. Mange af vore Folk komme i 14 Dage ikke af Klæderne. — —

Prindsessens Ridehest skal ieg nok bringe med til Kiøbenhavn, og hvis da til den Tid Frue Generalinden kunne komme til at paradere dermed paa Langelinie, skulle det være mig en Fornøielse.

Nu haaber ieg, komme vi snart igien henimod Slesvig, men saa er vel min elskværdige Svoger¹⁾ igien gaaet bort med sin hele Familie; deres Fremtid foruroliger mig, thi han kan aldeles ikke blive staaende i Tienesten, naar Alt gestalter sig til vor Gunst. — —

Ulkebøl den 6. Junii 1848.

Igaar havde vi igien et meget heftigt Sammenstød med Fienden, og ieg kan næsten kalde det en Bataille, thi det varede fra om Middagen Kl. 12 til Kl. 11 om Aftenen, og der bragtes fra vor Side efterhaanden 13 Batailloner og Garden og fra Fiendens 14000 Mand i Ilden. Min Brigade stoed paa venstre Fløi, og der var Kampen hedest og mest vedvarende. Ieg var iust redet ud forat besøge Forposterne igaar Formiddag tilligemed Schleppegrell, der havde Commandoet over Sundevit, og efter endt Tour blev ieg i Satrup hos Bernstorff — efter at have opholdt mig hos ham en Times Tid gik det første Canonskud og derpaa Geværild. Ieg var $\frac{3}{4}$ Miil fra min Station, men Du kan troe ieg var ikke længe underveis, ieg lod Fuchsen løbe, hvad den kunde, og i 10 Minutter var ieg ved Hovedkvarteret. Ieg lod Kl. 12 $\frac{1}{2}$ 12. Batl. rykke frem til Nybøl Bye, hvor Fienden trængte stærkest frem. Lidt efter lidt maatte ieg sende en Deel af 13. og en Deel af 3. Jæger-Corps til Forstærkning, da dette Punct skulde holdes. Kl. 2 omtrent faldt Oberstlieutenant Morgenstjerne, men Bataillonon holdt sig endnu til Kl. 3 $\frac{1}{2}$, da Alt fik Ordre at trække sig tilbage til en fast Stilling, hvor vi havde opkiørt vore Batterier. Fienden

¹⁾ Her hentydes til Skovrider Niemann.

trængte umaadelig paa, Canonkugler, Granater, som sprang, og Flintekugler fløi os om Ørene. Et Vidunder, at man ikke er bleven truffet. Nu rasede Kampen overalt paa hele Linien, næsten $\frac{1}{2}$ Miil, og flere Gaarde, der laae foran og i Linien, brændte [i] lys Lue. Vi vare kuns 9 Batailloner derovre fra Begyndelsen ligesom ogsaa kuns 2 Batterier, men Kl. henved 4 kom General Bülow med 1 Brigade og senere ogsaa en Deel af Wickedes. Vi vare heldige nok til at demontere dem en Canon, som de et Øieblik forlode vælted, og da vi saae det, lod ieg 13. Bataillon og 3. Jægercorps storme frem i Haab om at tage den, men endskiøndt de vare meget flinke, og Major Trepka selv førte dem fortræffeligt, kom der en 40 Mand Fiendtlige frem og fik den slæbt bag et Hegn og videre ind i Byen, men vi vandt betydeligt Terrain ved denne Leilighed, ikke desmindre holdt Fienden sig meget godt. Mine Batailloner havde nu forskudt alle sine Patroner, og ieg var nødt til at trække dem tilbage. Generalen fremsendte 8. Bataillon til denne Afløsing og Garden til Understøttelse. Denne Bataillon rykkede meget rask frem, men Fienden udviklede en saadan Magt, at den snart maatte vige tilbage bag Garden. Nu var vor Stilling ubehagelig en kort Tid. Garden var som første Gang i Ilden, og den vidste ikke ret at tee sig, men nu gik tre Adjutanter hen og fordelte sig i Linien, Capt. Wørishøffer, Ltn. Brock og Capt. Helgesen, og saa stode disse høie Maskiner op bag Gierdet, gik frem paa den aabne Plads og begyndte at ordne sig. Kuglerne faldt forskrækkelig tæt, og der faldt Flere. Ieg skiælvede og ærgrede mig over denne Standsning og befrygtede det Værste. Ieg havde ladet en liden Deel af 3. Jæger-Corps, som endnu var kampdygtig, gaae frem og tage Fienden i Flanken. Men nu begyndte Garden at gaae frem og saa vare de ikke til at standse. Preusserne, der antog dem for Svenske, løbe alt hvad de kunde, og da 1. og 2. Bataillon, der stode paa høire Fløi, ogsaa styrtede frem, var der ingen Standsning meer, og Fienden veeg overalt tilbage. Garden, som igaar for første Gang har været i Ilden, har til vores Alles Glæde og Fornøielse løst deres Opgave fortræffeligt og det vil sikkert indvirke heldig paa Officierer og Mandskab. Den første Bloddaab de fik har de godt bestaaet. Vi

gientog nu omtrent den Stilling, vi havde fra Kampens Begyndelse, og da Kl. var 11, bleve Forposter udsatte. Vore Folk vare netop ved at koge, da Dandsen begyndte, saa de ingen Middag fik. Ieg fik Ordre med min Brigade at marchere over paa Als og komme under Tag i Ulkebøl Sogn. Ieg boer igien i Præstegaarden. Idag have vi trukket vore Forposter noget tilbage og Fienden staaer saaledes langt fra os. 3. Brigade har staaet paa Forpost siden den 28. f. M. og vil nu faae nogle Dages Hvile. Vort Tab er temmelig betydeligt. Brigaden har omtrent 120 Saarede og $\frac{1}{2}$ Snees Døde, men langt fra ikke saa stærkt Tab som den 23. April. Morgenstjerne og den lille Lieutn. Bruus jun. samt 2 svenske Officierer, een af 2. Batl., Leonhufvud, og Sommelius af 5., ere døde. Hvor mange Saarede veed ieg ikke¹⁾. Oberstltn. Blom er deriblandt. — Ieg har ogsaa denne Gang været heldig og intet faaet. Vore Tropper have kiæmpet med Udholdenhed og paa flere Steder med meget Mod, men ieg troer rigtignok ikke, at disse smaae Trefninger, der koste mange Mennesker, føre til noget Resultat. Men igaar var det ikke vor Skyld, vi bleve angrebne og maatte forsvare os. General Wrangel har selv commandert. — Dette er nu Krigsberetningerne.

— Du maae ikke tabe Modet og være nedslagen og modløs. Endskiøndt ieg daglig og stundlig ønsker mig igien hiemme, søger ieg dog stedse at afvinde den Skiæbne, der holder mig borte fra Dig den bedste Side, og Du maa vedblive at være lige saa kiæk som Du var før. Ieg haaber snart Alt er forbie, men vilde endnu gjerne een Gang fægte sammen med Svenske og Norske. — —

Ulkebøl Prgd. 10. Junii 1848.

— — Du vil nu for længe siden have faaet mit Brev af 6. med Beretningen om den sidste Træfning, siden den Tid have vi intet havd, men desværre er der passeret noget Ubehageligt ved Hadersleben og Colding²⁾. Tabet er just ikke betydeligt, men Skammen

¹⁾ Tabet i Fægtningen ved Dybbøl den 5. Juni var paa vor Side: 170 Saarede og 69 Faldne.

²⁾ Overfaldet paa Hoptrup den 6. Juni.

og Skandalen saameget større. General Bülow er gaaet derover med 4 Batailloner og skal overtage Commandoet foreløbig, ieg vil haabe, han gjør det bedre. Vi staae endnu roelig paa Als og vente vel kuns paa Svenske og Norske, for at gaae alvorligt frem. Af Svenske have vi faaet Melding om 4000 Mands Ankomst, men det er kuns lidt. Fienden staaer nu her næsten 2 Miil tilbage, og vi høre og see intet til dem. — —

Igaar blev Capt. Bentzen og 18 Andre, der vare døde af deres Saar, begravede paa Augustenborg. Ieg var med mange Officerer reden derhen for at følge dem til Graven. Morgenstjerne med Muus og Lejonhufvud blev begravede i Sønderborg med henved 50 deels Danske, deels Preussere. Forleden Dag var Garden til Fods for første Gang i Ilden. Efter nogen Nølen gik de gandske godt frem, men Modstanden var ogsaa svag. Ved vor 8 Timers vedholdende Kamp, og efter at deres Artillerie havde trukket sig bort vare deres Kræfter brudte. De have io heller ikke tabt stort. Men ieg glæder mig ret over, at de dog engang kom med; Folkene og de yngre Officerer ere meget brave og brændte af Begiærlighed at komme i Kast med Fienden. De bleve forhaanede ved alle Leiligheder af de Andre og det uden deres Skyld. En anden Gang kan de maaske blive brugt i Førstningen, hvor de ret kunne vise deres Kraft. — — Vi have efter en velgiørende Regn det smukkeste og varmeste Veir. Ieg vilde kuns ønske Du og Heinrich var her hos mig for at nyde det. Men skeer det ikke før, saa skeer det, naar Alt er forbie og vi da vel sikkerlig blive liggende i Hertugdømmet. Helst vilde ieg ønske, vi gik til Elbens Bredder og at man saa udnævnte mig til Commandant eller Gouverneur i Hamburg. — —

(Alver) pr. Christiansfeld 14. Junii 1848.

— Igaar kom ieg til Alver¹⁾, hvor ieg indlogerede mig hos præsten Davidsen, der kiender Mama fra den Tid hun boede i

¹⁾ Et kort Brev af 12. Juni meddeler Afmarchen og ellers kun Ting af ringe Interesse, saasom at Rye ønsker at udmelde sig af Athenæum og Kongens Klub, samt at han har mødt Baron Blixen-Finecke i Sønderborg paa Vejen til Kjøbenhavn.

Appenrade, og han var dengang dansk Præst der. Ieg vilde først indqvarteret mig i Mama's gamle Gaard, for at see og beboe de Værelser, hvor Du som lille forfløien Tøs har saa ofte hopped omkring. — — I Formiddags kiørte ieg med Præsten til Christiansfeld, han for at indkiøbe adskilligt, ieg for at tale med Læssøe, og da ieg strax skulde tilbage, besaae ieg ikke engang Christiansfeld end mindre besøgte nogen. —

Vi gik ombord paa Als om Aftenen, men maatte ligge til Kl. 1 for Mørket. Kl. 9 var vi lige ud for Alver, hvor vi gik i Land og kom først, formedelst den meget besværlige Landsætning, Kl. 6 her til Alver. Vi staae i Hadersleben og have Forposter foran Byen, men vi skal nu nogle Dage aldeles ikke gaae frem eller angribe, kuns hvis Fienden skulle angribe os. Svenskerne staae her ligeover paa Fyen med Hovedqvarteret paa Wedelsborg, men ieg troer ikke vi i nogen Maade kunne stole paa den Hiælp, vi skulle faae derfra, — de skal sandsynlig slet ikke gaae over, men ligge roligt paa Fyen og spise vort Flæsk og vore Ærter. Endnu veed ieg ikke, hvad her er passeret ved Juels Corps, men betydeligt er det ikke, det slemmeste er, at her har kuns været Frieskarer og Slesvigholstenere imod dem. Vort gode Rygte lider saa meget derved. Kl. er nu $2\frac{1}{2}$, og vi have endnu ikke faaet vore Heste, der ere gaaet til Middelfart for der at udskibes, og saa har de rigtignok 4—5 Miil herhen, men ieg begynder at blive uroelig for dem, da de igaar Nat havde lidt saa meget ved at staae sammenpakkede nede i Rummet af Skibet i den voldsomme Hede. En Hest (H. P. Holst's, Prindsessen af Augustenborgs Ridehest) var allerede kreperet, da vi igaarmorges tidlig kom til Aarø sund. — —

Hvad det er her en smuk og rig Egn! ieg beklager meget at Mutter ikke længere er Eier af Gaarden her, ieg havde under alle Omstændigheder beholdt den og tilbragt nogle Maaneder om Sommeren her med Dig, og af og til nogle Dage om Vinteren alene. — Ieg har gandske glemt at gjøre Dig opmærksom paa, at Du ikke skulle vise Krigsministerens Brev til mange, det kunne være ubehageligt, naar det blev meget omtalt, men er det skeed er der heller ingen stoer Ulykke i. Det duer ikke, naar saadanne

Ting blive formeget omtalte, og ieg sendte Dig det kuns for Dig selv og høist for Mama! — —

De Batailloner, der denne Gang ere komne herover, ere: 12., 13., 4., 1. Jæger-Corps og Garden. I dette Øieblik ankom Jens med alle vore Heste, 6 i Tallet, og til min Glæde ere de tilsyneladende alle sunde og kuns med meget ubetydelige Skavanker. Flere af de, der vare med i Skibet skal være slemt medtagne. Din tilkommende Ridehest (»Pajol«) kunne ieg ikke overtale mig til at overføre paa en saa slem Maade, og da ieg til Nød kan undvære den nogen Tid, lod ieg den blive paa Als i Haab, at naar vi gaae frem til Flensborg, kan den gaae over Broen og saa komme aldeles uskadt, og nu da dens Makker er kreperet, er det mig dobbelt kiært, at ieg tog den Beslutning. — — Christian ligger paa Sygehuset paa Augustenborg, da vi stoede ovre i Sundevit, skulde han med Støvler til Skomageren paa Augustenborg. Nu vilde han ride paa en nylig tagen preussisk Husarhest, som vi have staaende, men denne forstoed Sagen anderledes og vilde hævne sin Herres Død, han smed Hr. Christian af og rendte sin Vei. Christian fik et stort Hul i Knæet og har nu lagt 14 Dage der, og ieg veed ikke, naar ieg faaer ham igien. Ieg har nu taget Jens som Kammertiener, men da den Nye ikke duer stoert, maa Jens ogsaa bekymre sig om Hestene. Nu! ieg hjælper mig nok, ieg bruger ikke stoer Opvartning for mig, naar han kuns kan passe mine Sager. — —

Molttrup $\frac{1}{2}$ Mil nord for Hadersløv den 18. Junii 1848.

— I dette Øieblik ankom vi her efter i en Dag at have været i Alver og 2 Dage i Magstrup. Vi have nu taget en saadan Stilling, at om ogsaa Fienden rykkede frem med en overlegen Styrke, ville vi kunne byde ham Spidsen, og tillige har vort Cavallerie, da det ligger bag Christiansfeld, Roe, thi det klagede allerede over at deres Heste ikke længer kunne holde det ud — det er overalt uheldigt med dette Cavallerie, enten skaaner man Hestene, og saa gjør man ikke sin Pligt som staaende paa Forpost, og i modsat Fald ruineres Hestene. Brigaderne ere nu igien ordnede og anderledes inddeelte, saa hver af de herværende Brigader har 4 Batail-

loner 1 à 2 Eskadroner og, efter Omstændighederne, 2 à 4 Canoner. 3. Brigade bestaar af 12., 13. Linie-Bataillon, 3. Jægercorps, 4. Reserve-Bataillon, Ritmester Hegermanns Eskadron Husarer og 2 Canoner. Vi ligge i Molttrup, Bramdrup, Rovstrup, Errigsted, Rørkjær, Skovbølling, Kabdrup. Hovedkvarteret i Christiansfeld. Jeg vil i Eftermiddag ride til Hadersleben for at see om Christine er der.¹⁾ Jeg boer her hos Pastoren, der hedder Hertel.²⁾ Konen synes (for længe siden) at være død, og hans Børn (sagde han) vare deels i Sjælland, deels i Jylland. — — —

Irminger³⁾ er bleven ansat til at commandere 12. Bataillon (Morgensternes) og staaer saaledes ved min Brigade, som er mig meget kjær, da jeg anseer ham for en særdeles flink Mand, og som ieg holder meget af. —

Vi have det smukkeste Veir, men meget varmt, og især naar vi marchere, er det skrækkelig trykkende for Mandskabet med Op-pakning. Endnu staae Svenskerne gandske stille i Fyen, men hver Dag komme Frivillige, største Deel Officierer, der deels træde ind som Officierer og deels som Underofficierer. I Forgaars fik ieg 2: Baron Løven og Grev Adlersverdt,⁴⁾ den første gammel Premierlieutenant, den anden ogsaa Pr. Ltn. i Cavalleriet, men der vil de ikke tjene, de sige de vil være med, og saa ere de indtraadte som Underofficierer i 13. Batl., naturlig lader jeg dem kuns staa saaledes i et Par Uger. —

-
- ¹⁾ Christine Hansen født Tranberg, en Søsterdatter af Fru Rye, gift med en Købmand Hansen i Haderslev.
- ²⁾ Hans Vilhelm Hertel (f. 1800, d. 1872), en af den danske Sags ivrigste Forkæmpere i Sønderjylland. I S. Hertels Levnedbeskrivelse af H. V. Hertel (Odense 1897) omtales Olaf Ryes Ankomst til Præstegaarden og nogle hidtige Sammenstød mellem ham og Præsten om Indkvarteringsforholdene, der endte med, at de kom til at le, og der opstod et saa varmt Venskab mellem dem, at Hertel søgte at blive Feltpræst ved Ryes Brigade, hvilket ikke lykkedes. Hertel omtaler ham altid i sine Breve fra Krigen som »vor vakre og brave Rye« eller »den herlige General Rye«, og er fuld af Uro for ham og hans Korps's Skæbne i Jylland.
- ³⁾ Oberstlieutenant Johan Henrik Georg Irminger f. 1798, d. 1854. Han indlagde sig et udmærket Navn i Krigen, især i Slaget ved Isted.
- ⁴⁾ Baron Axel Adelswård, f. 1828, tog Afsked af Krigstjenesten 1857 og blev Jernvejsingeniør. Lever nu som Godsejer. Han deltog 1898 i den danske Officersforenings Jubilæumsfest.

Jeg veed ikke noget Nyt at fortælle Dig herfra. — — Det glæder mig, at Du har faaet en god Kudsk, nu maae Du ogsaa klæde ham lidt smukt og brug saa Hestene flittig, thi endnu blive de vel ikke brugte ved Fabrikken. — —

Moltrup den 22. Junii 1848.

— — Hvor vilde det være en Glæde og en Nydelse at gaae med [Eder] omkring i disse smukke og frugtbare Egne, rigtignok vilde ieg stedse komme tilbage til min Yndlingsidee at kiøbe en Landeiendom og derpaa at tilbringe det halve af de mig resterende Dage, nemlig Sommeren, thi endnu mindre nu end før, vilde jeg begrave Dig paa Landet, da forhaabentlig Din Stilling vil blive saaledes at Du med Fornøjelse kan optræde i Hovedstaden. Skulde vi faae en Vaabenstilstand eller noget Lignende, maae Du vove Dig ud paa Bølgen blaae og besøge mig, om det kuns er paa faae Dage — kan det være længer saa meget desbedre. Ieg var igaar reden hen til en Præst Boje i Wonsbek, som boer allerkiærest, en stoer nye deilig Boelig; — endskiøndt Frieskarerne havde været der, og Konen og Børnene endnu ikke vare komne tilbage, var der dog ret smukt og saagar elegant. Haven ypperlig og saa fuld af Kirsebær, at det næsten er farligt at være der, naar de først alle ere modne. En smuk Lystskov lige ved Haven og Haderslevfiord kuns 400 Alen fra Huset. — —

Det glæder mig særdeles, at Du har moret Dig saa godt i Helsingør, det kan jeg lide, at Du er saa modig og ordentlig kan opmuntre og sætte Mod i Andre. Saaledes maae det ogsaa være, at en af Armeens uforfærdede Anførere maae have en Kone, der er uden Frygt. Vi ligge her gandske stille, men den Uvidenhed om Fienden vil eller maae foretage Noget imod os eller ei, giør at vi stedse blive trættede med spændt Opmærksomhed, og som, naar i længerere Tid Intet sees, tilsidst bliver saa trættende og sløvende, at man neppe kan vedligeholde den fornødne Aarvaagenhed. — —

Vi vente med Længsel paa at gaae frem for endelig at faae Sagen til Ende, men uden Hjælp kunne vi rigtig nok ikke tage op med den hele Masse, som andrager 35 à 36000 Mand. Prind-

sen af Augustenborg staaer i Kliplev, en Landsbye 1 $\frac{1}{2}$ Mil syd for Appenrade, han har en ridende Garde af Friskaremænd, der aldrig forlade ham, selv om han kuns gaaer ud i Landsbyen, følge Nogle af dem med ham. Mellem Friskaremændene i Appenrade er der mange Børn paa 10—13 Aar; thi mange Fædre have deres unconfirmerede Drengene med. — — General Krogh er kommen her for nogle Dage siden, har faaet 5. Brigade (Meyer). Meyer er gaaet til Als og faaet Wickedes Brigade, som er bleven Inspecteur for Infanteriet.

Bramdrup 1. Julii 1848. Kl. 6 Aften.

— Kuns for at sige Dig, at vi have forladt Haderslev-Eggen og ere gangne tilbage til Colding. I Forgaars Eftermiddag Kl. 3 bleve vore Forposter angrebne foran Haderslev. Der viste sig paa flere Steder stedse flere og flere Tropper af alle Vaaben, og Bønder kom og meldte fra Eggen af Appenrade, at den hele Styrke, saavel Forbundstropper som Preussere, forsamlede sig paa halv Veien mellem Hadersløv og Appenrade. Ieg sendte 1. Bataillon og 2 Canoner til Forstærkning til Haderslev, og henimod Aften red jeg derind, endskiøndt jeg intet havde der at sige. Fægtningen var for største Delen ophørt, men vedvarede dog saa smaat endnu. Fienden blev imidlertid staaende lige udenfor Byen, og da de bestemteste Efterretninger indløb, at Fiendens hele Styrke var i Anmarch, og General Wrangel havde taget Qvarteer i en Kroe mellem Hadersløv og Appenrade, fik vi Ordre at indtrække vore Poster og bryde op mod Colding. En Miil fra Hadersløv blev ieg paa Tilbagetog angrebet af Slesvig-Holstenere, deels Frieskarere, deels Jægere, og tabte 2 Mand døde og en Deel Saarede.¹⁾ Vi staae nu i nogle Byer norden for Coldingaae (ieg i Bramdrup) med 2 Batailloner paa Forpost sønden for Colding ved Vonsild. Igaar bleve vore Forposter endnu beskydte ved enhver Leilighed, men saa gik 1. Compagni og 1. Esqvadron frem og rensede Vonsild Bye, og siden den Tid have vi Roe. Her tet ved skal kuns staae 10000 Md. De Øvrige ere længere tilbage. Hvor høist ærgerlig

¹⁾ Vort hele Tab i Fægtningen var 2 Døde, 4 Saarede, 32 Fanger.

dette Tilbagetog er mig og os Alle, kan Du nok forestille Dig, vi have nu rømmet hele det Slesvigske, men vi have de bestemteste Befalinger, ikke alene ikke at vove noget og udsætte os for Tab eller angribe Fienden, men ikke engang indlade os i nogen alvorlig Kamp. En saadan Maade at føre Krig paa demoraliserer vore Folk meer end man skulle troe. Fienden kan vove Alt mod os, vi tør neppe forsvare os, men have stedse Ordre ikke at indlade os i nogen alvorlig Træfning, men gaae tilbage. Igaar kunne ieg neppe faae et Jægercompagnie af 3. Jægercorps til at gaae tilbage. Capitainen svarede Adjutanten, som blev sendt: »det kan ieg ikke, det er mod min Ære at gaae tilbage.«

Hvis vort Ministerium ikke snart jevner eller forandrer Sagen, saa troer ieg ikke længere paa deres Dygtighed — som ieg dog oprigtig sagt aldrig har troet paa. — —

Veiene fra Haderslev til Colding igaar vare som en Velling, en slem March. Vi boe her i en Bondegaard tillige med 160 Mand af 13. Bataillon, men har det gandske godt. — —

Mosevraa, den 12. Julii Kl. 11 Middag.¹⁾

— — — Ieg er for nogle Dage siden flytted fra Bramdrup til Mosevraae, hvor vi egentlig have det en Smule bedre, men vi ligge der allene; thi Byen er saa slet, at vi næsten ingen Mandskab har kunnet lægge derind, og baade Irminger og Trepka ligger $\frac{1}{2}$ Mil borte fra os. Vi have meget lidt at bestille og kiede os ganske gevaltig. Siden nogle Dage høre vi meget lidt til Fienden, og det er nu siældnere, at der falder Skud ved Forposterne, saa ieg i flere Nætter har sovet ganske roeligt. Ieg lader heller ikke mine Batailloner træde i Gevær saa meget som nogle af de andre Brigade-Generaler, som ved mindste Allarm lade dem træde ud. Skulle det komme til Kamp, ere de kraftigere, naaer de først have sovet ud behørig, ieg skal nok være paa Pladsen til rette Tid. — —

Ieg var igaar hos Schleppegrell, der boer paa en liden Herregaard, hvor han har det overordentlig smukt og godt i enhver

¹⁾ Et Brev dat. Bramdrup 7. Juli 1848 er uden Interesse.

Henseende, egentlig alt for godt. Major Irminger, som boer mig nærmest, besøger mig som oftest. — — Irminger var i Begyndelsen saa mørk og nedtrykt, men nu gaaer det bedre. Jeg troer Feldtlivet har en god Indvirkning paa ham og han er meget tilfreds med sin Bataillon, ligesom Bataillonnen med ham. Han var ellers bestemt at skulle have et Jægercorps, nemlig 3., men nu har jeg ogsaa forandret min Anskuelse i den Henseende, og han beholder 12. Bataillon. — —

(Paa Tysk).

Agersbøl den 17. Juli 1848.

— — — Wrangel har ganske rigtig ikke villet gaa ind paa en Vaabenstilstand. — Det er meget tvivlsomt, om der bliver Vaabenstilstand og saa Fred eller ikke, og foreløbig er vi gaaet tilbage til Veile og har taget en Stilling dér, hvor vi kan modtage en Træfning, men have beholdt Kolding besat. Jeg har forladt Mosevraa og har taget Kvarter paa Agersbøl hos Ingwersen,¹⁾ hvor jeg har det særdeles brillant. Til den 19. har vi Vaabenhvile paa Grund af Underhandlingerne. — Jeg længes meget efter at komme hjem og har især i den sidste Tid været saa forstemt og i saa daarligt Humør, at jeg ser Verden og især Tingenes Stilling meget sort. — Men alle slige dumme Griller skal snart forsvinde, naar jeg først er hos Dig. — —

Nylig kom Lt. Lasson og Capt. Harbou (Krigsministerens Adjutant) til mig i Mosevraa, og da Harbou sagde, han skulde blive her et Par Dage, bad jeg ham drikke The hos mig Dagen efter. Foruden dem havde jeg indbudt Major Irminger, Major Trepka, Ritmester Hegermann-Lindencrone, Kapt. Rømeling, H. P. Holst, men disse to var syge, samt endvidere Major Læssøe, Kammerherre Duncker (norske ridende Jægere) og Kapt. Lunddahl. Der blev trakteret med The, koldt Køkken, Smørrebrød og kold Punsch, en Melon, som jeg havde faaet sendt af Schleppegrells Vært, og Kirsebær. Det var naturligvis alt meget paa Feltfod. Kranold og Schaumburg²⁾ besørgede Alting, Fru Schaumburg havde sendt os

¹⁾ Proprietær Martin Ingwersen til Agersbøl.

²⁾ Premierlieutenant Frederik Moltke Schaumburg f. 1816. Adjutant ved 3. Brigade. 1862 Afsked som Major. Død 1889.

en Dug og Servietter fra Fredericia. I er skrækkelig krigeriske hos Eder, at I vil skyde med Kanoner paa Hr. Folket. — —

Agersbøl den 22. Julii 1848, Kl. 1 Middag.

— — — Idag Kl. 3 skal vi have en stor Parade af hele Armeecorpset paa en Mark $\frac{1}{2}$ M. nord for Veile paa Herregaarden Store Grundet, der tilhører Maior Lüttichau af Artilleriet. Veiret er kuns saa ugunstigt, det regner temmeligt stærkt og flere af mine Batailloner og ogsaa af Bülows, have 2 Miil at marchere til Samlingspladsen. Det vil iøvrigt mere mig at see i Roe alle Tropper samlede (20000 Md.), som endnu aldrig har været Tilfældet; thi paa en Kampdag seer man kuns enkelte Batailloner og desuden har altid nogle været borte og andre endnu ikke ankommen. Af Bladene vil Du have seet, at der har været Avancement, som forøvrigt er mig meget kiært, da Major Trepka er bleven Oberstlieutenant, men just det gjør mig paa den anden Side meget ondt, da den saa brave og flinke Major Irringer, der endogsaa staaer i Generalstaben, var ældre end Trepka og saaledes forbigaaet. Noget, der aldrig før har været Tilfældet, saa meget mere ondt gjør det mig, at dette for første Gang er truffet med en saa udmærket Mand som Irringer, ieg lærer alt meer og meer hans Bravhed og Gedigenhed at kiende og skatte. Da han er kommet saa sildig til Armeen, saa han endnu Intet har giordt med, saa kan mine Anbefalinger over ham ikke have noget egentligt Værd, endskiøndt ieg har den fulde Overbevisning, at han er en af vore aller flinkeste Commandeurer. — —

Ieg troede, at ieg maaskee kunde gratuleret Dig til Generalinde til Din Geburtsdag, men nu bliver der intet af denne Gang.¹⁾

(Udateret) [28. September 1848.]

Ieg havde foresat mig ikke at skrive meer, men Sagen gaaer atter i Langdrag. Vi havde faaet Ordre at bryde op den 27. med Liniebataillonerne og selv ville ieg følge den 28. som idag, da ieg

---

¹⁾ I et lille Brev, dat. Agersbøl 25. Juli 1848, opfordrer han sin Hustru til strax at begive sig paa Rejsen til ham. Se Side 103 ff.

ved at sende Heste forud til Veile i een Dag vilde ride til Fridericia. Reserve-Bataillonerne afmarcherede allerede den 26., og da modtog ieg af Vett et Brev fra Dig, hvoraf ieg seer at Du er underrettet om vores Komme. Men allerede den 26. fik vi Ordre indtil videre at blive staaende, og endnu (den 28. Kl. 2 Efterm.) er ingen Marchordre kommen. Rigtignok venter ieg dog, at det bliver ved Bestemmelsen, og [at] denne Standsning er befalet af Armeecorpset foranlediget af den nye indsatte Regierings revolutionaire Fremgangsmaade ved at anerkjende Alt, hvad den provisoriske Regering har foretaget sig. Ieg antager, at vi endnu i Aften faaer Befalingen; thi at gaae ind i Slesvig, troer ieg dog umulig man kan tænke paa. Vi have i dette Øieblik det smukkeste Veir og ville ønske, vi vare paa Marchen.

Ordonanzen er kommen fra Hovedkvarteret og har ingen Marchbestemmelse bragt. Ieg veed ikke hvad ieg skal sige om denne Sag. Man vil dog vel ikke, at vi skal blive staaende?

Den 29. Morgen.

Idag marcherer Linie-Bataillonerne af Brigaden, og imorgen tidlig afreiser ieg herfra. Hvis intet uventet indtræffer, der forsinker mig, kommer ieg Torsdag til Kiøbenhavn. Om ieg kommer med Iernbanen eller ei, veed ieg ikke, kommer ieg dermed bliver det med Middagstoget Kl. 1 fra Roeskilde og Du kunne io lade Vognen kjøre ned, men ieg kommer neppe saa tidlig, dog er det mueligt. —

Mandag, Aften Kl. 12. [2. Oktober.]¹⁾

Du skal nu faae en Beretning om min Reise. Paa Postgaarden traf ieg Olufsen²⁾ med Frue, Moder, Søster, Broder og begge Drengene fra Oberstltn. Sommer,³⁾ præcise 10 kjørte vi bort. Paa Bane-

¹⁾ Et Brev dat. Stensballe, den 2. Oktob. Mandag Formiddag melder kun, at han er kommen tilbage til Jylland efter sit korte Besøg i Hovedstaden.

²⁾ Premierlieutenant, Skoleofficer paa Landkadetakademiet Hans Frederik Martin Olufsen f. 1815. 1867 Oberst. 1871 Afsked. Død 1885. (Gift med en Datter af Oberstlieutenant Sommer).

³⁾ Oberstlieutenant Christopher Henrik v. Sommer, f. 1783 i Ribe, Kommandant og Slotsforvalter paa Rosenborg Slot. Han var som Premierlieutenant fra 1804 til 1809 Kadetofficer ved det militære Akademi i Christiania og havde som saadan været Olaf Ryes Lærer.

gaarden maatte vi vente, og der traf ieg Kammerjunker Hauch, som ledsagede sin Moder og hendes Mops til Roeskilde.

I Roeskilde maatte vi vente i $1\frac{1}{2}$ Time, da der næsten ikke var mueligt at opbringe saa mange Vogne som behøvedes, Wienervogne var der kuns at erholde for en Deel, da der var 42 Passagerer med Diligencen til Holbek. Endelig kom vi afsted, og ieg kom til at sidde i en lukket Vogn med 3 Herrer, der havde drukket Punsch og spist Beafsteak og opvartede med en Japaneser¹⁾ efter den anden, Du kan troe det var behageligt; dertil kom nu at Vognen var saa ubeqvem at sidde i, saa ieg var næsten som radbrækket, da ieg kom til Holbek. Underveis begyndte det at regne, og da vi kom til Holbek strømmede Vandet ned. Alle disse 42 Passagerer pakkedes ind i en lille Stue og maatte her igien vente $1\frac{1}{2}$ Time paa Vogne. Endskiøndt det regnede stærkt var ieg glad ved at komme paa en aaben Vogn, hvor ieg ankom Kl. 10 giennemblødt til Callundborg. Paa Dampskibet maatte ieg den hele Tid være paa Dækket uagtet Regnen, da den lille Kahytte var propfuld af Damer og Børn, der, uagtet det var stille Veir, til Deels vare syge. Kl. 4 vare vi endelig i Aarhus, hvor ieg traf Wørishöffer. Kl. 5 kørte vi fra Aarhus, og først Kl. 11 kom ieg under stedse varende Regn til Stensballegaard.²⁾ Alle vare endnu oppe og ieg blev modtaget meget venligt og forekommende.

Den ældste Datter (50—60) er høi og temmelig før, ikke ubehageligt Ansigt, men har vist aldrig været smuk, hun taler meget og godt, men har et ubehageligt Organ, da hun snøvler igiennem Næsen meget stærkt. Den yngre Datter sygelig, mangler 2 Fortænder og er lidet talende, men har nok været ret smuk, hun gjør aldrig Søsteren Rangen stridig. Selskabsdamen er lille og vel-fodred og taler kuns lidet. Den yngste Søn, som har en Gaard i Nærheden, en ung Springinsfeld paa 50 Aar. Han reiste igien imorges og kommer hver Søndag. Den gamle General taler gierne og fortæller især gierne om en Duell, han i sine unge Dage har

¹⁾ En Japaneser siger Tak for Mad ved at ræbe.

²⁾ Stensballegaard ligger paa den nordre Bred af Horsens Fjord. Stamhusets Besidder Baron Jens Carl Krag-Juel-Vind-Arenfeldt, f. 1767, General 1835, døde 1855.

havd. — Ieg var i Dag i Horsens og kom hiem til Middag. Ieg havde den Ære at føre den ældste Baronesse til Bords, og iaften spillede denne Dame, ieg, Capt. Rodenburg og Kranold L'hombre fra Kl. 8 til 11, hvori ieg tabte 1 Mk. Her er en meget stoer Have med en Mænge af den ypperligste Frugt, hvoraf der sælges meget. — Ieg skal imorgen Kl. 11 være paa Hanstedgaard, hvor Major Coch boer, for der at have en Sammenkomst med alle Bataillonscommandeurer. Dette er omtrent hvad der er passeret mig. — — Den ældste Søn, tilkommende Stamherre¹⁾ boer i Horsens, er en gammel Officier, der 1842 tog sin Afsked som Commandeur for 2. Dragon-Regiment i Itzehoe, han kommer aldrig uden om Søndagen. Den Gamle kieder ham nok med sit lange Liv, endskiøndt han som ugift og saa stræng Oeconom, at han lægger op af sin Pension, ingen Brug kan giøre af Penge. Den ældste Datter styrer det hele Væsen, saavel Studehandel som Gaardens Drivt. Hun er en stor Elskerinde af hvad der er hvidt. Her er lutter hvide Katte paa Gaarden, og over 100 hvide Ænder, en broged taales ikke. Ieg har endnu kuns giort en lille Tour giennem Haven, som er meget stoer, i gammel Stiil, men fuld af bugnende Frugttræer og mange Nøddehække, men som nu for største Delen ere plyndrede. — —

Fredag Eftermiddag, 6. October.

— — Vi haabe og vente, at hver Dag skal bringe os Forandring i vor Stilling; denne utaalelige Uvished er ikke til at holde ud; — Nu haaber ieg dog, at vi i næste Uge skal faae vor Bestemmelse. — —

Vor Levemaade her er følgende: Jeg staaer op Kl. 7¹/₂, drikke Caffé med Tvebakker paa mit Værelse, besørger saa mine Forretninger og spadserer i Haven og søger efter Nødder, men som ere yderst sparsomme. Kl. 3 spises der til Middag, Taffelet har hidtil kun bestaaet af de 3 Damer og vi 3. Den Gamle spiser stedse i sit Værelse. Frokostbordet staaer dækket i Spisestuen den hele Formiddag. I Dag gik ieg iust der igiennem (man maae

¹⁾ Død 1858.

passere Spisestuen for at komme nedenfra til vore Værelser, der er ovenpaa paa 1. Sal), da Frøknerne sad der og spiste Frokost, og saa lod ieg mig overtale til at sætte mig med til Bords og spise et Stykke stegt Fisk. Strax efter Bordet drikkes der Caffé i Havestuen, som skienkes af Jomfru Rosendal, hun lægger ogsaa for ved Bordet. Efter en Smule Conversation, den Gamle er ogsaa tilstæde, gaaer ieg igien bort, og Kl. henved 7 bliver man ansagt til The. Efter Theen have vi giordt et lille Partie l'homber, den ældste Frøken, ieg og Kranold og Schaumburg, eller en anden, som har været der. Kl. 9 kommer skaarne Smørrebrød og Frugt med Brændeviin og Viin for de Andre, men for Frøkenen og mig hver et Glas Vand. Kl. 11 er Partiet i Almindelighed forbi, og Alt forføier sig bort efter en kort Passiar. Den Gamle gaaer bort Kl. 8¹/₂. Der er ret net i det Hele. Frøkenerne, især den ældste, ere meget underholdende, men det snøvlede Organ er meget ubehageligt. Den yngste reiser hver Sommer til Sjælland. — — Hun sværmer for Sjælland. De ere beslægtede med alle fornemme Familier i Landet. — — Der er 4 Sønner, men som alle ere ugifte, og nu nogle gamle forunderlige Nogle. Om Søndagen kommer der efter Sigende altid Fremmede, de synes at see gierne, naar Nogen kommer, og den Gamle siger hver Dag, han vil ønske, vi blive her ret længe, han har ogsaa bedet at lade Bispisningspenge, 12 β pr. Mand for alle Tienere og Ordonnanzer udbetale til Folkene, som saaledes ikke er saa ubetydeligt, da der io ligger en heel Deel her. Jens faaer saaledes daglig ogsaa 22 β udbetalt. — — Det er idag Kongens Geburtsdag, som i Horsens bliver høitideligholdt med et Ball og Supé, ieg veed endnu ikke, om ieg tager derind, ieg har lovet Generalen og Læssøe at komme der, men Veien er dog ³/₄ Time og for en Deel ikke synderlig god. — — Den Gamle er en reen Studepranger, han har om Vinteren henved 300 Stk. Ingwersen fra Aggersbøl var her forleden Dag, han bad sig anbefalet hos Dig, han er stedse den samme godmodige, høflige og forekommende Mand, — — efter hans Yttring kom det mig for, som om Dine Presenter havde fornøiet dem meget. — — Da vi nu have faaet Ordre at permittere en heel

Deel gamle Reserver,¹⁾ troer jeg ogsaa, at snart Alt er forbie. Her tørste vi efter Nyheder, og vente alt fra Kiøbenhavn. — — —

9. October 1848.

— Jeg har egentlig Intet at fortælle Dig, thi mit Liv gaaer her saa ensformig, som om ieg var i Kloster, og dog boer ieg paa et Riddergods og staaer i Felten. — — —

Idag havde ieg lovet den gamle General at kiøre med til Vorsøe, en Øe, der ligger i Horsensfjord, 1 $\frac{1}{4}$ Miil herfra. Der er en Have med megen Frugt og Humle, som skulde plukkes af. Jeg skulde hovedsagelig besee hans Stude, der overalt interesserer ham mest i Verden, og da ieg stiller mig an, som om ieg havde Studeforstand, saa maae disse Dyr, hvoraf der paa Gaarden haves henved 300, ofte passere Revue for mig. Kl. 9 i Morges kiørte 3 Vogne for, den ene for mig og Generalen, de 2 andre for Forvalteren, og en Mængde Folk og Gartneren, som skulde plukke. Damerne kiørte ikke med. Kranold, Schaumburg og Schøller vare til Hest. For at komme til Øen kiører man omtrent $\frac{1}{8}$ Miil gienem Søen, men som er saa lav der, at den kuns rækker Hestene til over Knæerne. Vi besaae nu først gandske nøie 50 Stude, som græssede der, derefter besaae vi Haven, som var fuld af Frugt, især en stoer Mængde Rainetter, men en stoer Deel vare nedfaldne og mange opædt af Snegle. Ved Tilbage-Kiørselen forfeilede vi Veien, da der var falden en saa tyk Taage, at man ikke kunde see to Skridt, men kom dog igien paa ret Vei. — — — Obersteltn. Meza kom egentlig herud for at udgyde sin Galde over, at vi ikke vare blevne Commandeurer af Dannebrog. — — —

Du maa ikke vente, at ieg sidder meget stille; thi ieg kan endnu ingen Tobak ryge, — ieg har røgt 3—4 Cigarer, men ieg kan aldeles ikke afvinde det nogen Smag. — — —

Stensballegaard, den 21. October 1848.²⁾

— — Jeg haaber gandske vist, at vi endnu komme hiem før Vinteren. Was Aufruhr und Spectakel im ganzen Lande angeht,

¹⁾ Mandskabet af Aargangene før 1840.

²⁾ En Del af de følgende Breve, dat. Oktober og November, er uden stor Interesse og omhandler kun private Sager.

so glaube ich nicht daran — die Conservativen und Vernünftigen sind doch hier die überwiegende Zahl. Ieg troer ikke paa en Indrykken i Slesvig. Det er mig ubehageligt, at Stemningen er saa meget imod Tscherning, ieg vidste ikke, hvor vi skulle faae en Bedre fra, naar han kuns ville forandre sin Omgivelse, Harbou, Lehmann og Müllen. Her i Jylland er det som overalt, at der er nogle Skrigere, som vil Krig til sidste Mand, naar de selv kuns ere i Sikkerhed, men den større Deel vil Fred og Roe. — — —

Lieutn. Schaumburg er kommen som Adjutant til General Moltke til 3. Brigade, og i hans Sted er Wedelfeldt¹⁾ af 1. Bataillon kommen til mig, men han er endnu ikke kommen her. — — —

Ieg er meget spændt paa, hvad de følgende 8 Dage bringer. Et vigtigt Tidspunkt! —

(Paa Tysk.)

Stensballegaard [November].

— — — Nu har vi faaet Ordre til Opbrud for at marchere hjem. Begge mine Reservebatailloner marchere i Morgen fra Kantonnementet og de 3 Liniebatailloner i Overmorgen. Jægerkorpset gaar til Nyborg, alle de andre til Fredericia, hvor 4. Reserve, 12. og 13. skal blive. 1. Reserve gaaer videre til Kjøbenhavn, men jeg véd endnu ikke paa hvilken Maade. Jeg rejser paa Lørdag herfra lige til Fredericia, hvor jeg skal blive et Par Dage, hvor længe véd jeg ikke rigtig, men den 4. eller 5. [November], maaske tidligere, er jeg dog vistnok i Kjøbenhavn. Kan Du nu se, at jeg kom hjem i Vinter! Om ogsaa Opholdet i Byen ofte bliver afbrudt, er jeg dog den længste Tid der. — — —

Vore Sager staaer sikkert nok ikke godt for Øjeblikket, men jeg haaber, at Galskaben og Uenigheden i det sydlige Tyskland snart vil stille Alt bedre for os. — — —²⁾

¹⁾ Fra Sekondlieutenant Wedelfeldt (se Side 112) foreligger der en Del Breve, der betegner ham som en glad og frejdig ung Officer, der var Rye særdeles hengiven. Senere var han Adjutant ved 7. Brigade i Odense (Oberst Hagemann), men kom, kort før Krigen atter udbrød, tilbage til Rye efter dennes Foranstaltning.

²⁾ Efter dette Brev har Rye begivet sig til Kjøbenhavn den 13. November.

Søndag Middag [18. November 1848].

— Nu har ieg tilbragt den første Nat i Sønderborg.¹⁾ Min Seng og Værelse er meget godt, men en Sommerbolig meer end indrettet for Vinteren. Mit Beboelsesværelse er en smal Sal med 4 Fag Vinduer, deri en lille tynd Kakkelovn, som strax oser, endskiøndt ieg varmer kuns med Tørv. Siden Kl. 9 imorges har ieg stadigt havd Besøg, undertiden hele Stuen fuld; alle Byens Autoriteter og Embedsmænd og alle herværende Sø- og Land-officierer, der have et eget Commando. — — —

Søndag Aften.

— — — Det har frossen den hele Dag. Ieg var i Eftermiddag nede at besee Værelserne paa Slottet, der ere indrettede til Caserner. Ieg vil imorgen eller overmorgen ride hen til Augustenborg for at besee de der for General Hansen indrettede Værelser, men som Tscherning ansaae det for urigtigt at flytte hen i — jeg vil haabe, at denne Krigsminister har en anden Anskuelse, hvis ieg skal blive her i Vinter, thi her i Byen er det meget vanskeligt at faae et nogenlunde antageligt Qvarteer. Her er et kongeligt Huus, og som ogsaa nogenlunde er meubleret, men dette har civil Guverneuren Riegels gandske faaet til Afbenyttelse, naar Kongen ikke er her, og han har nu, som ieg troer ieg har sagt Dig, skrevet til sin Familie, at de skulle komme herover. Dog ieg vil ikke qvæle mig derom, før ieg veed, ieg skal blive her, som ieg vel ikke faaer at vide før Torsdag. — — — Overalt haaber ieg, det ikke varer længe, før ieg erholder min Bestemmelse, og at Du ogsaa kunne tiltræde Din Reise, hvis Du skal herover. — — —

Ieg vilde gjerne være General og have de med denne Stilling følgende Behageligheder, men ieg vilde meget ønske at komme tilbage til Kiøbenhavn, og ieg vil slet ikke være bedrøvet, om Krigsministeren bestemmer Oberst Rømeling til at være Høistcommanderende paa Øen. — — —

¹⁾ Om Olaf Ryes Sendelse til Als se Side 107 ff.

Sønderborg, 24. Novbr. Kl. 10 Form. 1848.
Torsdag Aften Kl. 10.

— Allerede er det 7 Gange 24 Timer, siden ieg forlod Dig, og endnu har ieg intet seet fra Dig siden. — — Imorgen venter ieg baade fra Krigsministeren og fra Dig, begge med lige Længsel. Igaar var ieg paa Augustenborg for at see de der indrettede Caserneringer paa Slottet, samt det Qvarteer, der er bestemt for Overcommandoen, hvis den skulde flytte derhen. — — —

Nu kom Posten. Ieg har faaet Ordre at bytte med General Bülow, han skal her til Als og ieg til Jylland. Naar denne Ombytning skal finde Sted, veed ieg ikke, men det skeer vel strax. Ingen skal medtage sine Staber. Ieg er ikke tilfreds med denne Ombytning. Ikke fordie ieg heller er i Jylland end her, men der ligger en Tilsidesættelse deri. Dog det maae nu være.

Naar ieg kommer til Colding og faaer at see, hvordan alt staaer der, skal ieg skrive Dig til. Det bliver sikkert vanskeligt at faae et godt Qvarteer der, og vi maa sikkert opgive at holde Huusholdning og lade Mad hente. I intet Tilfælde ville vi indrette os anderledes, end at vi uden Vanskelighed og Bekostning kan bryde op og Du tilbage til Kiøbenhavn. — — — Beed Wørishøffer skaffe mig at vide, hvorfor denne Omsætning. Jeg havde ventet Oberst Rømeling, men ikke Bülow. — — —

27. November 1848.

— Endnu sidder ieg her i Sønderborg og ærgrer mig, thi egentlig behandler man mig meget slet. Først jager man mig her til Als, og saa er dette Commando for stort, saa lader man mig afløse ved — Bülow, og saa bliver ieg sendt til Jylland, da man dog meget godt kunne begribe, ieg ønskede heller at være i Kiøbenhavn, — var ieg uduelig paa Als, er ieg ogsaa uduelig i Jylland. Var det ikke midt i Krigen, søgte ieg strax min Afsked for Svagelighed. Formodentlig kommer Bülow imorgen, og saa reiser ieg strax. Ieg er da maaskee Tirsdag Aften i Colding, Fridericia, Weile eller Gud veed, hvor ieg skal hen. Det omtalte Avancement kommer heller ikke!!! Saasntart ieg kommer til Jylland, skal ieg udførlig skrive Dig angaaende min Boelig, og maae Du da be-

stemme, om Du for 3 Maaneder vil gjøre den Reise. Endnu kan man antage, at Overfarten over Beltet vil være uden Fare og Besværlighed til henad Juul. — —

Ieg har bedet Wørishøffer gaae hen i Krigsministeriet; naar Du seer ham, saa bed ham gjøre det saa snart som mueligt og saa strax skrive mig. Ieg skal ogsaa lade min Stab blive i Kiøbenhavn og tage Bülow's! — — — Nei! Alt er mig fatalt!!

— — — Kl. er 12 Mandag. Endnu er Posten ikke kommen, og saaledes heller ikke Bülow, hvis han kommer, reiser ieg strax imorgen — overalt er min Bestemmelse at reise Dagen efter, at han kommer.

Sønderborg, 30. November 1848. Aften.

Idag er General Bülow kommen, og imorgen Kl. 10 afgaaer ieg herfra til Assens og derfra over Fridericia til Colding, hvor ieg sandsynlig bliver. Bülow er bleven saa længe borte, fordi han var permitteret til Viborg og ikke før faaet Ordren.

Endskiøndt Du ikke vil komme til at more Dig synderlig i Colding, hvor desuden Boligen ikke er synderlig; ville ieg dog gierne, at Du skulle komme derover, hvis den Indkaldelse af Mandskab, som Bülow sagde var skeed, ikke hentyder paa, at vi hver Dag kan vente Befaling paa at rykke ind i det Slesvigske. Dette vil Wørishøffer nok skaffe Dig at vide ved Krigsministeriet.

Hvis det altsaa er at formode, at vi skal blive staaende ved Colding, saa raader ieg Dig at sætte Dig i March saa snart mueligt. Du kiører med de toe lysebrune Heste og Wienervognen. Ieg antager, at Du kan have Dine fleste Sager paa Vognen, især naar Du lader Tjenersædet bagpaa aftage og sætte et Bret paa, hvorpaa en Koffert kan bindes, nemlig den lille Sælhundskinds Koffert (denne Koffert maa der først sættes en nye og god Laas for). Skulle Du maatte have mere, saa sender Du en Kuffert med Ageposten til Colding. Vi kan ikke tænke paa at holde vor egen Husholdning, men maae lade vor Mad hente i Værtshuset eller maaskee logere der. Ieg ønskede, Du medtog en Deel Sølv-tøi, maaskee al den Smule, vi have — — —¹⁾. Din Ridedragt

¹⁾ Her følger en nærmere Betegnelse af det Sølv-tøj, Dækketøj m. m., som skal medtages.

medtages. Sadlerne sendes alle — — enten med Skibsleilighed — eller med Posten. Wørishøffer eller Wedelfeldt vil vel skaffe Dig at vide, om der er et Skib til Fridericia, en Skipper Møller pleier stedse at segle mellem Kiøbenhavn og Fridericia. Lad Iens besørge Topper eller Blinker sat paa vort Seletøi. Iens tager begge sine Livrée-Kioler med. — — — Naar Du vil reise, saa maae Du betænke, at Du maae være i Corsøer til en Tid, naar Dampskibet fører Posten over, ieg troer næsten, det er hver Dag omtrent Kl. 10 Formiddag, dog derom maae du lade spørge paa Posthuset. Saa lader Du Middagen forud Iens kiøre med den pakkede Vogn, inclusive det meste Reisetøi, han kiører da i Mag til Roeskilde, tager alle Sager ind i sit Værelse der og fodrer sine Heste meget godt og holder med Vognen ved Bahnegaarden den følgende Morgen, naar det første Tog kommer. Du med Dit Følge tager om Morgenen tidlig en Droske, som er bestilt lige over for om Aftenen, for at komme med det første Tog. I gaae alle, Sine ogsaa, paa 2. Plads. Kl. 8 eller senest 9 er Du i Roeskilde, hvorfra Du kiører uden at opholde Dig 2 Miil, her lader Du give Brød og kan gaae ud af Vognen. I Ringsted er Du omtrent Kl. 12, her kan Du enten spise en Smule eller drikke Kaffe. Kl. 1 kiører Du videre. I Krebshuset giver Du Hestene Brød og stiger ud. Kl. 5 er Du i Slagelse. Du beder Capt. Wørishøffer skrive til Lieutn. Løvenhielm, som ligger i Slagelse, at han bestiller et varmt Værelse for Dig i Værtshuset (Posthuset), den Dag Du kommer, og Middagsmad, det koster det samme, og saa kommer Du strax ind i et behageligt Værelse, ogsaa er det bedre, naar Maden er færdig. Den følgende Morgen maa Du kiøre ud Kl. 7 eller senest 7¹/₂, Du kan sandsynlig kiøre lige ned til Skibsbroen og gaa ombord, dog kan Du spørge Dig for i Giæstgivergaarden ved Siden af Posthuset eller paa Posthuset selv. I Nyborg skal ieg skrive til Lieutn. Holst og bede ham tage imod Dig, naar Du kommer. Er Du tilkommen og daarlig, naar Du kommer, saa kan Du gjerne blive der til næste Dag og indlogere Dig hos Skjoldborg,¹⁾ vil Du ikke det, og troer Iens, at Hestene ere flinke, kan Du blive der

¹⁾ Skal være Schalburg, som havde »Postgaarden« i Nyborg.

til Kl. 2—3 og dog komme til Odense om Aftenen. Her vil ieg see at sende Dig friske Heste imøde. Du maa i Odense tage ind i Posthuset, hvor vi vare. Den følgende Dag kommer Du vel neppe længere end til Middelfart, og her skal ieg nok see at komme Dig imøde. — — —

Iens betaler for sig i Roeskilde, Hestene, Vognen og Iens er frie. — Wørishøffer vil besørge Marchroute for ham. Ved at gaae paa Jernbahnen, som koster $2\frac{1}{2}$ à 3 Rd., sparer Du et Natte-
 kvarter og kommer langt behageligere. — — —

(Paa Tysk.)

1. Brev fra Kolding 1848. 2. Decbr. Aften Kl. 10.

Nu sidder jeg her i Kolding. Jeg er først kommen hertil for et Par Timer siden. — — — Jeg bor i et Værtshus og tror endnu, at det er det rigtigste at blive her, endskøndt Værelserne ikke er gode. — — — Jeg har i mit forrige Brev været alt for hastig til at bestemme din Rejse. Giv Dig god Tid, det er det samme, om Du kommer 8 Dage tidligere eller senere, der er ikke Is i Belterne før Jul, og hver Dag kan bringe vigtige Begivenheder, især fra Tyskland, hvor alt staaer paa Spidsen. — — — Naar Du erfarer, at vi foreløbig intet har at frygte, men efter al Sandsynlighed bliver her rolig et Par Maaneder, begiver Du Dig paa Rejsen, men jeg vilde for intet i Verden have, at Du kom her under et Opbruds Forstyrrelse, hvilket vilde være upassende for os begge. Jeg haaber og tror det ikke, og tror egenlig, at det kun er en Forsigtighedsregel af Hensyn til et muligt Overfald paa Als.¹⁾ Men skulde Regeringen i Preussen trække det korteste Straa og Republikken blive erklæret i Tyskland, saa erklærer Slesvig-Holstenerne ogsaa Republikken, og saa kunne vi vente en Oversvømmelse hver Dag. — — —

Efter at jeg har overtænkt alt, er jeg blevet meget roligere med Hensyn til mig selv og finder, at hvis man ogsaa vilde lade mig komme fra Als, hvad jeg egentlig anser som en Tilsidesættelse, vilde man ikke igen kunde have sendt mig til Kjøbenhavn og

¹⁾ I Begyndelsen af December fik en Del Afdelinger Ordre til at indkalde, og Styrken paa Als blev samtidig meget forøget.

sendt Hagemann eller en Anden herhen. Jeg maa nu være tilfreds, enten jeg vil eller ikke; naar jeg dog blot blev General i disse Dage, vilde jeg endnu lade det gaa.

— — — Jeg haaber, Wørishøffer vil drage Omsorg for, at en Mand saa snart som mulig bringer mig Fuxen herover, thi jeg maa jo nu laane Heste. Du beholder i hvert Fald de to Brune, selv om ogsaa Du ikke strax kommer til at rejse. — — Jeg beder Dig i det Hele taget om ikke at overile Dig med Rejsen, da der som sagt saa let kan passere noget, og er Du først her i Vinterens Hjerte og ikke kan komme over Beltet, saa er Du egenlig ilde faren, jeg véd da ingen Steder, hvor Du kan tage hen, undtagen til Frøken Juel-Wind paa Stensballe. — — Naar man spørger Dig, hvoraf Brigaden bestaar, saa er det: 10., 12., 13. Liniebataillon, 1. Jægerkorps, 6. Liniebataillon, 1. (Krabbe), 2. (Stockfleth) Forstærkningsbataillon, 2 Kompagnier af 1. Reserve-Jægerkorps, 2 Eskadroner Dragoner. Summa: 10 Afdelinger. — —

[Uden Dato.]

— Ieg har i flere Dage havd en saadan Snue, at ieg ordentlig har været syg. Paa Als kiedede ieg mig saa og var stedse syg og i daarligt Humeur, at ieg sjældnen gik ud, og ved denne Hiemsiden har ieg sikkert faaet det. Idag er ieg meget bedre og vil ogsaa gaae ud og see mig om efter en passende Boelig, thi her gider ieg dog ikke været. — — Kuns i yderste Nød beholder ieg dette. — — Naar Du kommer, saa tag alle de gamle Kort, der findes hos os, for at vi kan spille Robutz¹⁾ og lægge Cabale. Med at give Selskaber her troer ieg ikke, det vil gaae. — —

Colding, 7. Decbr. Aften Kl. 7.

— — Ieg har besluttet, som ieg anseer for bedst, at blive i Værtshuset, endskiøndt Værelserne ikke ere saa gode, de ere især meget lave under Loftet. — — —

Insurgenterne begyndte iforgaars at trække en Cordon langs Grændsen, hvor stærk veed ieg endnu ikke, heller ikke, om det

¹⁾ Der menes vistnok det bekendte Spil »Rambus« (»Rapuse«).

er paa hele Linien, imorgen reiser ieg til Ribe for at see, hvordan der seer ud, og om den Bataillon, som staaer der, er aldeles afspærret. — — —

Colding, 12. Decbr. Aften.

— Vi leve her i den dybeste Fred og have ingen Ordre til Indkaldelse faaet. Som Du af mit sidste Brev har seet, er ieg reist til Ribe og Varde, hvorfra ieg kom hiem i Nat Kl. 2. Hensigten af min Reise var for at inspicere, men tillige for at see, hvordan det stoed sig ved Ribe, om Insurgenterne havde besat den Strimmel af 1000 Alen Slesvigs Grund, som man absolut maa passere for at komme til Ribe, og derved gandske afskaaret den i Ribe liggende Bataillon, som ieg da havde maattet aabne med Magt, men den omtalte Cordon, som de har trukket, gaaer her fra Colding over Gram og til 3 Miil syd for Ribe. — — —¹⁾

Skriv mig til, naar Du afreiser.

(Paa Tysk.)

Kolding, Mandag Morgen 12. Marts 1849.

— Jeg kom hertil i Nat Kl. 1¹/₂²⁾. — — Det har været mig umuligt at skrive til Dig i Middags. Jeg har, siden jeg imorges Kl. 8 kom ud af Sengen, ikke været et Øjeblik alene. Først Adjutanterne, saa Oberst Krabbe³⁾, Sehested og flere Officerer, saa Overauditør Qvistgaard, Provst Boyesen, Hansen, Lt. Tronier og flere, og før jeg fik et Øjeblik Ro, var Posten allerede gaaet. Da jeg ankom hertil, laa der et Brev fra Kammerherre Schøller, hvori min Udnævnelse til General, der allerede er underskrevet den 6. d. M., samt Gratulation, og i Dag med Posten kom den fra Krigsministeren gennem Generalkommandoen⁴⁾. —

¹⁾ Se herom Generalstaben Den dansk-tyske Krig, II, 1, 216 ff.

²⁾ Rye havde fulgt sin Hustru fra Kolding til Kjøbenhavn.

³⁾ Oberst Oluf Krabbe, f. 1789, død som Generallieutenant 1864, var en Brodersøn af Olaf Ryes Svigerfader, Major N. F. Krabbe.

⁴⁾ Kgl. Resol. af 7/3 1849. P. 2: »Oberst af Infanteriet Olaf v. Rye, R. af Dbg. og Dbmd., p. t. Kommandør for 5. Infanterie Brigade, tillægges Generalmajors Karakter, dog indtil videre uden Anciennitet«.

Jeg beder Dig nu at sende mig en Uniformskjole med ægte Broderier, ligesom Du med Harbou har sendt mig 2 Par Generalsdistinktioner. — — [Paa Dansk] Kunde ieg faae nogle brugte Frakkebesætninger, ville ieg sætte dem paa en af mine gamle Frakker. Pikkelhue veed ieg ikke, om ieg faaer hos General Krogh, han talte engang om at han havde 2¹⁾. Handsker derimod maae ieg have, men ikke med for lange Opslag. Den lille Handskemager ved Siden af kan vel gjøre dem. — — —

Colding, 14. Marts 49.²⁾

— — — i Eftermiddag var Major Torp, Beck, Høst og Sehested³⁾ kiørt ud en lille Tour med en af vore Trainvogne, og Høst var Kudsk. Paa Hiemturen, da de skulde ned af den lange steile Banke ad Veile-Veien, kører vel Høst uforsigtig, det var en Smule frosset paa, og saaledes løb Vognen meget let, og Hestene kom fra Begyndelsen i saadan Fart, at de ikke kunde standses. De seilede nu i fuld Fart ned ad Banken, og da Vognen stødte efter og slog dem paa Haserne, saa Skindet røg af, bleve de af Smerte og Skræk aldeles vilde; med Nød og Neppe holdtes de i Veien uden at støde mod flere Vogne, der kom dem imøde. Skildvagten i Porten vilde forsøge at standse dem, men forgiæves. Ved det 5.—6. Huus inde i Byen kom de Rendestenen for nær. Vognen væltede, og [i] den frygtelige Fart fløi lille Beck over alle de Andre og over Rendestenen hen paa Fortouget, hvorved hans Næsebeen fik et lille Brud, dog siger Rosenstand (Frøken Eilskows Kiæreste), at det ikke er farligt; i 14 Dage vil han være helbredet igien, hvis intet uventet Uheld tilstøder, og han haabede ogsaa, at

¹⁾ Generalerne bar før Krigen høje Pikkelhuer med en hvid Sveif.

²⁾ Et Brev dat.: Fridricia den 13. Marti Morgen 49, hvortil han var rejst for at melde sig, indeholder kun Kommissioner vedrørende Uniformsgegenstande.

³⁾ Af disse Officerer var Kaptajn Hans Charles Johannes Beck, f. 1817, Stabschef hos Olaf Rye. Han deltog med Hæder saavel i Krigen 1848—50 som i Krigen 1864, hvor han var Chef for 1. Regiment og senere Brigadechef. Afsked 1873. Død 1890.

Premierlieutenant Johan Ditlev Høst, f. 1818, var Adjutant hos Olaf Rye. Han blev Kaptajn i April 1849. Han var Bataillonschef i Krigen 1864, blev General og Brigadechef 1879 og døde 1882.

Næsen ikke blev videre fordærvet. Nu ligger han gandske stille med kolde Klude over Ansigtet. Han er kommen slemmest væk. Torp har forstødt sine Skinnebeen og ellers faaet nogle lette Contusioner, men han gaaer oppe og befinder sig forresten vel. Høst har faaet den ene Tommelfinger fordærved og erholdt et temmelig slemt Stød, men gaaer oppe og bryder sig ikke saa meget om Smerten, som han ærgrer sig over Historien, hvortil hans Uforsigtighed har givet Anledning. Sehested har faaet et Stød i Hovedet, men som ikke skal være af Betydenhed. Ieg er nu paa en Maade gandske allene, da Wedelfeldt endnu ikke er kommen, og det er uvist, om Høst kan skrive, da det er den høire Tommelfinger. Selv Wethje skal afgaae til 5. Bataillon, hvor han er ansat som Overcommandeersergeant, og endnu have vi ingen Brigadeskriver i hans Sted. Ieg kommer vel derfor mod Sædvane til at tage fat selv imorgen. — — — Ieg lever meget frugalt her, ieg holder min egen Caffé med nogle Tvebakker. Kl. 1 spises der Middag, som er til dato meget god, og Alle ere særdeles tilfreds dermed, og drikker da strax 1 Kop Caffé. Om Aftenen laver ieg min The med Tvebakker til. — — —

Efter de tyske Aviser seer det jo for os temmelig godt ud, de føre et meget spagfærdigt Sprog i Regelen. Det hedder i det Slesvigske, at alle deres Tropper skal samles norden for Flensborg, for at gaae til det Sundevedske, ved Flensborg var der iforgaars tilsagt, Qvarteer til 7000 Mand. —

Kolding, 17. (Løverdags Middag) Marti 49.

— — — Igaar er der bestilt Qvarteer i Haderslev for Hanseaterne, overalt begynde Insurgent-Tropperne og nogle fra de smaae tyske Canaillier, at marchere nordpaa, som Badensere og Hessere. Idag stoed i alle tyske Aviser, at man fra Berlin endnu haabede paa Fredens Afslutning, og fra London, at Underhandlingerne vare nu rykkede saa langt frem, at Danmark kuns skulde afgive sit Ultimatum (sidste Beslutning). Forresten er Schlesw.-Holst. Zeitung fuld af Rustninger i alle Retninger. Til Ribe og her komme daglig mange Flygtninger fra det Slesvigske, især fra Flensborgkanten og Angeln, for det meste unge Mænd, for at undgaae at

presses som Soldat, de fleste gaae nordpaa, kuns faae lade sig antage i vore Batailloner. — — —

Colding, 20. Marts.

— Nu er der gaaet fulde 8 Dage hen, siden ieg hørte noget fra Dig, skiøndt der er saa mange Ting, som ieg vilde have Beskeed om. Ieg skulde næsten troe, Du er bleven hovmodig, siden Du er bleven Frue Generalinde og hendes virkelige Naade og vil ikke mere have noget at bestille med mig. Ieg havde ventet, at [Du] med forrige Pakkepost havde sendt mig Guldsnorer til Vest og Hue; Tiden løber hen, og ieg kan ikke faae disse Sager til den 27.¹⁾), men her seer det slet ikke ud derefter, Tropperne ligge endnu spredte over hele Landet, og især Cavalleriet ligger endnu gandske rolig i Randers og Aarhus. Her have vi jo naturligviis de mangfoldigste Rygter, snart om Fred, snart om Vaabenstilstandens Forlængelse paa to Maaneder med Besættelse af det Slesvigske, snart uden denne Besættelse. Af Aviserne bliver man heller ikke ret klog. Alle ønske kuns, at det dog maatte komme til en endelig Afgjørelse. Her oppe paa Grændsen i Haderslev og Vonsild samt Foldingbroe ere de slesvigholstenske Tropper sidst i forrige Uge afløste af Bremere og andre Hanseater. Endnu er der ingen betydelige Masser Rigstropper kommen til Hertugdømmerne. — — —

Colding, 24. [Marts] Aften.

— Endskiøndt ieg skrev til Dig i Forgaars, vil ieg dog allerede begynde med at fortælle Dig, hvad der passerer mig. Som Du io veed have vi endnu i 8 Dage, indtil den 3. April, Vaabenhvile i det Haab, at Freden forinden vil blive afsluttet, da baade Preussen, England og Rusland absolut vil have Fred. Ieg reiste igaar Formiddags med Wedelfeldt til Fridericia Kl. 10¹/₂ for at hilse paa den commanderende General og for at høre Nyt. Kongen var kommen der fra Als paa sit Dampskib om Morgenens Kl. 8, besaae Fæstningsværkerne og spiste saa Frokost hos Krogh. Kl.

¹⁾ Den 28. Marts var Vaabenstilstanden udløben.

1¹/₄ gik han igien ombord for at gaae til Assens og derfra til Fredriksgave, hvor han vil blive 8 Dage. Ieg kom 1¹/₂ Time for sildig for at see ham. Vi spiste Middag hos General Krogh og kørte strax hiem. Ieg var hos Frue Krabbe for at gratulere hende, da Manden er bleven Brigadecommandeur. Nytt, som ieg hørte, var denne 8 Dages Roe¹⁾, som naar den ikke skulde føre til Fred, i militair Henseende kuns kan skade os. Hvorledes det skal blive, kan Ingen vide. Man rustet og rustet og sammenhober Tropper fra begge Sider i det Haab at imponere. Oberstlieutenant Wagner fandt ieg meget lidende saa vel legemlig som aandelig. Ieg vil haabe, min Samtale med ham vil have en heldig Indflydelse paa ham. Han boer hos Fru Krabbe og har det særdeles godt²⁾. — — Efter Anordningen, veed Du vel, skal Du betale 4 β for hvert Brev, Du baade faaer og afsender. Ieg har købt et meget godt og ret smukt Seletøi for Arbeidshestene, nu er kuns Sagen at faae det derover. — — Ieg har modtaget Pakken med Kiolen. — Kiolen passede meget godt, og ieg er meget tilfreds dermed. I Nat har Oprørsregieringen stoppet Posten, saa vi ingen tyske Aviser har faaet. Som Følge heraf og af Vaabenstilstandens Udløb har ieg idag ladet sætte Forposter ud for at sikkre mig for et pludseligt Overfald, men her ligger kuns det ene Compagnie i Byen, og ieg vil ikke lægge flere herhen³⁾.

---

¹⁾ Vaabenstilstandens Forlængelse til den 3. April.

²⁾ Han døde i Odense 2. Maj 1849.

³⁾ Paa Grund af Befæstningsarbejderne paa Fredericia Fæstning var Bataillonerne koncentrerede om Fredericia, og flere af Afdelingerne havde indkaldt deres permitterede Mandskab. I Kolding var der kun efterladt et Kompagni.

1849.

Der var foregaaet en mærkelig Forandring med Olaf Rye i Løbet af Felttoget 1848. Dette er ikke alene udtalt af Folk, der stod ham nær og kendte ham, men det bekræftes yderligere af hans Breve. Hans mangeaarige Garnisonsliv havde hæmmet hans Udvikling og indsnævret hans Blik paa Livet og Forholdene, og det er da intet Under, at de nye, helt forskellige Forhold og det stærkt bevægede Liv, som han pludselig kom til at leve i, fik en mægtig Indflydelse paa hans livlige og modtagelige Natur.

Den tragiske Konflikt var forbi. Han havde med blødende Hjerte gjort sin Pligt, da han kæmpede mod sine »vildledte Brødre«, som han kalder dem, og hans ægte Soldateraand udfoldede sig i hele sin Styrke, da han kom til at staa over for Preusserne. De var ikke Brødre, ikke Landsmænd og Medborgere, men kun Fjender, og der var intet mere, som holdt hans Arm tilbage, naar den var hævet til Slag. Den 10. Maj begynder han pludselig at skrive sine Breve til sin Hustru paa Dansk og med faa Undtagelser vedbliver han dermed; om dette er efter Aftale eller Følgen af en tagen Beslutning, vides ikke, men selv om det uvilkaarlig er kommen af sig selv, kan det tages som et Bevis paa, at han nu ikke alene følte sig mere »dansk«, men at det ikke faldt ham let og passeligt at benytte Fjendens Sprog, nu da alt omkring ham var dansk, og da Modsætningen mellem »Dansk« og »Tysk« netop kom skarpere frem end nogensinde før, saa skarpt, at det blev et Dogme, at Dansk var godt og Tysk var ondt. Det er i det samme Brev, at han skummende af Kamplyst blot ønsker at

Svenskerne vilde komme til Hjælp, for at de sammen med de Danske kunde gaa over Alssund og slaa Tyskerne »saa at de erindrer os i Aarhundreder«.

Da der kort efter indsamles Penge og Værdigenstande til Staten, skriver Olaf Rye strax til sin Hustru og beder hende om at aflevere Sølvterrinen, Sølvthepotten og Sølvgaflerne, »vi kan godt spise med Jærngafler og bruge en sort Thepotte til 3 fl «. Og i samme Maaned, Maj 1848, udtrykker han sig i en Tjenesteskrivelse paa en Maade, der viser, at »slesvigholstenske Sympathier« i dette Ords daværende Betydning, har Olaf Rye aldrig næret. En Boelsmand paa Als havde afgivet sin Græsmark til Bygning af Barakker og bad om i Stedet for den at faa en lille Eng, der tilhørte Hertugen af Augustenborg, overladt til Græsning af sit Kvæg. Rye anbefaler hans Andragende og slutter sin Anbefaling saaledes: »Der synes at være altfor megen Skaansel viist mod den Mand [Hertugen af Augustenborg], der ikke alene har foraarsaget denne Skade, men saa uendelig megen i alle Retninger, om man af Skaansel for ham aldeles vilde ruinere en vel-sindet dansk Mand, der uden Murren offerer sin Eiendom til Statens Tarv. Vel har ieg hørt, at Hertugens Eiendomme ikke skal være beslaglagte, men denne Ordre er dog formodentlig fra en tidligere Tid, inden hans Handlemaade offentlig og talende havde stemplet ham som Landsforræder, og det vilde være meget uhædligt for Armeen og vor retfærdige Sag¹⁾, om den gode Stemning for os, som hidtil har hersket imellem Landbefolkningen, skulde forandres til Uvillie og Mistemning, naar de see, at de maa bære alle Krigens Ulykker og Forrædderen skaanes. Ulkebøl Præstegaard. 22. May 1848. Ærbødigst Olaf Rye.«

Der er hvisket ikke lidt om Olaf Ryes slesvigholstenske Sympathier. Sandheden er vel den, at da hans tidligere Kammerater brød deres Ed til deres Konge, var deres Magt over ham brudt. Som en ægte Soldat gav han sig ikke af med Politik, men han lod sig i den Henseende let paavirke af sine Omgivelser. Den store Forandring, som foregik i hans Væsen og i hans Udtalelser, og som tydelig spo-

¹⁾ Dette er ikke fremhævet i Skrivelsen, som findes mellem Justitsraad Gluds efterladte Papirer.

res i hans lettere og lysere Sindsstemning, omtales ogsaa af Feltpræsten Fr. Helweg, der især i 1849 var meget sammen med ham. Han siger udtrykkelig, at Olaf Rye i 1849 ikke mere gjorde nogen Forskel paa den nationale og loyale Kamp saaledes som Aaret i Forvejen, da han havde sagt til ham: »Jeg kæmper ikke for Danskheden, men for Kongen.« Dette maa dog paa den anden Side ikke forstaaes saaledes, siger Helweg, at Rye med sin Hengivenhed for Kongedømmet var en Tilhænger af Enevoldsherredømmet, han omtalte tvertimod Kongeloven som en Vederstyggelighed.

Det har vel heller ikke været uden Indflydelse paa ham, at han lærte at kende og elske den danske Natur. Paa ham, den gamle Jæger, Naturelskeren, Friluftsmennesket, har den vel ikke alene virket mildnende og beroligende, men tillige vakt en stærk Følelse i ham, at det var et Land, det vel var værd at kæmpe — og falde for. Men mest af Alt har vel den Hæder, han vandt, og det Held, han fandt, knyttet ham til det danske Folk. Vel delte han den almindelige Misfornøjelse med de fleste af Hærens ledende Mænd, men han fandt i sine Stabe og sin Brigade ældre og yngre Kammerater, som han sluttede sig til med Inderlighed, og hans livlige, aabne Natur, der fandt Behag i at give sig hen i Samtaler, lod sig vel ogsaa stærkt paavirke i mange Henseender. Men mest af Alt har vistnok hans intime Omgang og varme Venskab med den kloge og i national Henseende saa begejstrede Læssøe indvirket paa ham. Olaf Rye, som i Marts 1848 er saa fortvivlet over at skulle kæmpe mod de »forførte« Kammerater, som ved Slesvig og i Sundeved er saa glad over kun at have med Preusserne at gøre, nærer i Slutningen af sin Krigerbane ikke mere Spor af Betæneligheder: den 2. Juni 1849 skriver han: »Jeg vilde ønske, at vi snart maatte faa bestemte Efterretninger om Tyskernes Tilbagetog, og at vi kun have med Insurgenterne at gøre, for at vi i Hast kunne faa Sagen tilendebragt.«

Men ogsaa i andre Henseender forandrede han sig. Han var som sagt en opbrusende Mand, og Hidsigheden løb ofte af med ham. Det store Arbejde, han havde med at bringe sin Brigade paa Krigsfod, med at faa Alt til harmonisk at føje sig sammen, de forskellige Anskuelser, han maatte drøfte og imødegaa, de mange Mennesker, som han kom i Berøring med, lærte ham nu Taalmodighed. Han tog efter-

haanden Sagen med mere Ro, og han forvirrede ikke mere sine Adjutanter, Bataillons- og Kompagnichefer med sin Ilterhed i Forretningerne. Den samme Høvdinge-Ro, som han altid bar til Skue i Kampen, lagde sig nu over hele hans Væsen. Naar den gamle Utaalmodighed steg ham til Hovedet, greb han nu sin Feltpibe eller en Cigar.

Forholdet mellem Olaf Rye og hans Mænd havde et ganske særligt Præg. Han stod sig gennemgaaende godt med alle sine Befalingsmænd; de ældre, som kendte ham fra Garnisonen, og som aldrig havde sporet særlige militære Anlæg hos ham, respekterede ham nu fuldt ud, men var dog for en stor Del tilbøjelige til stadig at kritisere ham, de yngre, som kun kendte ham fra Felten, forgudede ham. Han havde altid en bred, aaben Følelse for Kammeratskabet og dets Pligter, som han tidt fik Lejlighed til at lægge for Dagen, og som tidt blev misbrugt, f. Ex. af Helgesen. For ret at bedømme Olaf Rye, maa der lægges Vægt paa, at han vandt meget ved nærmere Bekendtskab, som det saa ofte er Tilfældet med betydelige Mænd. Selv holdt han mest af de Unge. Han sørgede for dem og hjalp dem paa alle Maader. Han lærte dem at føre deres Folk imod Fjenden og han fandt selv, at hans Lieutanter var de fortrinligste i hele Hæren. De forstod ham og han dem, der var en Harmoni mellem dem og ham, som aldrig svigtede, og de vidste med Sikkerhed ved alle Lejligheder og under alle Forhold, hvorledes Generalen vilde have det, og handlede derfor i hans Aand. Derfor indløb der saa sjælden Fejl. Andreas Bernstorff, Saabye og Grønlund var hans Yndlinge fra tidligere Dage. Af sine Stabschefer satte han mest Pris paa Wørishøffer, og han bad forgæves om at faa ham tilbage paa Grund af det hjertelige Forhold, der herskede mellem dem. Men Krigsminister Hansen, »der aldrig var Rye god«, ansatte Wørishøffer som Stabschef hos sin Yndling de Meza.

Derimod lykkedes det Rye at faa en anden Officer fra 3. Brigades Stab; det var den unge, muntre Premierlieutenant F. Wedelfeldt, som nu — i Vinteren 1849 — var Ordonnansofficer ved Brigaden Hagemann. Rye skrev til denne om at faa Wedelfeldt overladt, og den unge Mand, som derefter fik Valget mellem at blive eller gaa, skriver, at hvor nødig han end vil støde sin Chef for Hovedet,

vil han dog hellere til Rye, »dels fordi jeg gjør forførdelig af ham, dels ogsaa fordi jeg troer, at man under ham kommer mere med.« Og da han faar sit Ønske opfyldt, siger han ogsaa: »Jeg har det prægtigt her hos Rye, han er saa herlig at være hos som kun muligt, og er en ganske anden flot Fyr at leve med end Hagemann.«

Thi Rye var livlig og kammeratlig i Omgang, holdt ikke af Skrivestue-Forretningerne og var altid paa Færde, snart med at rekognoscere Egnen, snart med at gøre Besøg paa de omliggende Herregaarde. »Rye rider og kører med mig paa Landet«, skriver Wedelfeldt, »og præsenterer mig, og vi komme meget ud.«

Den endelige Plan for Felittoget 1849 bestod i, at Hovedstyrken skulde rykke frem fra Als medens Ryes Korps støttede Operationerne ved at marchere ned i Sønderjylland, samtidig med at Flaaden gjorde en Diversion imod Ekernförde.

I den efterfølgende Dagbog kan Begivenhederne ved Ryes Korps følges fra Dag til Dag, saaledes som han selv med knappe og tørre Ord noterede dem ned. Hans Tanker og Stemninger ved det, der skete, kan følges ved de indflettede Breve.

Forinden denne Dagbog og disse Breve meddeles, skal dog ogsaa for dette Felttogs Vedkommende gives en Oversigt over Begivenhedernes Gang og en Del andre Oplysninger, som vedrører Ryes Personlighed.

Vaabenstilstanden, som var bleven forlænget i otte Dage, hvilket Rye med Rette kalder uheldigt i militær Henseende, da Oprørshærens Forbindelse med Riggstropperne derved blev tilvejebragt, var endt den 3. April. Samme Dag rykkede Rye 4 Mil frem, omgik Haderslev, forjog Fjenden og tog Hovedkvarter i Magstrup. Korpset blev hilst med Glæde af den sønderjyske Befolkning, samtidig med at Kanonerne hørtes tordne fra Dybbøl. Alt tegnede til Held og Hæder, men Hel- det varede kun kort, takket være det danske Krigsministerium.

Den 4. rykkede Rye videre frem mod Aabenraa. Hans Korps var behersket af Kamplyst og Glæde, han selv var i glimrende Humør og fuld af Fyr og Flamme. Strax om Morgenen, da han talte med sine Officerer, gned han fornøjet sine Hænder og sagde: »Jeg tænker, mine Herrer, at vi faar en varm Dag i Dag.«

Fjenden trak sig tilbage, alt som Rye rykkede frem, og der var god Udsigt til at det skulde lykkes at bringe den tyske Hær i Klemme mellem den danske Hovedhær i Øst og Korpset, der kom fra Nord. Det gik rask frem, men da Generalen var i Nærheden af Øster-Løgum mellem Immervad Kro og Røde Kro, kom en Ordonnansofficer ridende med Ordre til ham om at standse og vende om. Ryes Skuffelse var umaadelig, hele hans Hæftighed brød løs, han hverken kunde eller vilde beherske sig og gav sin Harmes Luft i Alles Paahør, — den samme Virkning havde denne Efterretning paa hele Korpset, Officererne skændte, og Folkene blev gnavne.

Den ulykkelige Kontraordre var fremkommen ved, at Krigsministeren, der imod Overkommandøens Ønske havde befalet den hele Bevægelse, nu frygtede for Rigstropperne, der var i Ilmarch nordpaa for at fuldende Forbindelsen med Slesvig-Holstenerne. Han forbød derfor Overgeneralen, General Krogh, at indlade sig i en alvorlig Kamp ved Dybbøl og gav Ordre til, at General Rye hurtigst mulig skulde gaa tilbage igen over Grænsen.

Rye var rasende, ved en forceret March havde han haabet at forene sig med Hovedhæren mellem Aabenraa og Flensborg, levere Slesvig-Holstenerne et Slag og knuse dem. Pastor Helweg fortæller om sit Besøg hos Olaf Rye samme Dags Aften i Magstrup. »Rye havde ladet Hvile falde paa sig, men jeg skal sande, han var bister, og dog sagde hans Omgivelser, at han var mild i Sammenligning med, da han lige havde faaet Ordren. Jeg for min Del kan ikke klage, han bød mig Goddag, da jeg nærmede mig, rakte mig strax Cigarer og bad mig tage Plads ved sit Bord, bag hvilket han dampede af alle Kræfter. Det var mig i dette lille Øjeblik en lille Trøst at betragte Rye; han havde et herligt flammende Blik, ret et Feltherreøje, og det lyste ikke mindre, fordi han var vred. Den Aften lynede det formeeligt. En sammenhængende Samtale var der ikke til at tænke paa; Rye udstødte kun korte Sætninger, saaledes: »Jeg tænkte, det skulde have hjulpet, da vi kom af med Kasinoministeriet, men jeg ser Historien er den samme«, og lignende¹⁾.«

¹⁾ Dette Møde gjorde et stærkt Indtryk paa Pastor Helweg. Endnu i Aar — 50 Aar efter — har den alderstegne Mand i et Brev til Forfatteren af denne Bog fortalt derom: »Jeg kom ind i Præstegaardens store, halvmørke Sal,

Rye maatte lystre, men fra nu af var han en afgjort Modstander af General Hansen. Medens der blev leveret hæderlige Forpostfægtninger foran Dybbøl d. 5. og 6. April (Fægtningerne ved Avnbøl og Ullerup), maatte Rye trække sig nordpaa, men han gjorde det mere tøvende og dvælende end Ordren lød paa, for ikke, som han skriver, »at give det Udseende af en Flugt«. Den 5. blev han derfor staaende ved Haderslev, den 6. om Natten gik han tilbage og tog Hovedkvarter i Kolding. Den ene Ordre efter den anden, flere Gange modstridende, indløb til ham fra Overkommandoen, men han tog Alting med Ro, til han nu ogsaa erfarede, at Ministeriet havde befalet Hovedhæren at rømme Sundeved og gaa over til Als.

Samtidig kom Efterretningen om Ulykken i Ekernförde Fjord den 5. April.

Den 9. April forlagde Rye sit Kvarter til Viuf, og Kolding blev sat i Forsvarsstand, dog saaledes, at den ikke blev udsat for Ødelæggelse. I de paafølgende Dage havde han meget travlt med at klare sig Situationen og førte en levende Korrespondance med Læssøe, som han ogsaa havde en Sammenkomst med den 11., men den 15. rejste han selv til Middelfart, hvor General Krogh havde opslaaet sit Hovedkvarter. Ved sin Ankomst hertil fik han Meddelelsen om, at General Krogh og Læssøe som Følge af Ekernförde-Affæren var afgaaet fra Overkommandoen, og at General Bülow var bleven Overgeneral med Oberstlieutenant Flensborg som Stabschef. Læssøe skulde rejse til Odense som Stabschef ved Kommandoen i Fyen. Nu først bryder Ryes Harme frem, og Udtalelserne i hans Breve er et Bevis for, hvor stærk den er. Der bredte sig en modfalden, mørk og trykket Stemning over hele Hæren efter alle disse Begivenheder, man opgav Haabet og ventede sig kun Ulykker.

Gram i Hu kom Olaf Rye tilbage fra Middelfart til sit Kvarter hos den gamle Major Ingwersen paa Viufgaard Kl. 3 om Morgen. Han maatte være belavet paa Alt, Fjenden nærmede sig og truede med at overskride Grænsen, og han var endnu ikke sikker paa, hvilke Planer den nye Overkommando nærrede. Det var en haard og van-

---

hvor Rye sad paa den anden Side af Bordet i Sofaen, hvorfra et Par Øjne, som jeg vel aldrig har set dem, lynede mig imøde — — —.

skelig Tid, der krævede Mænd med stærke Nerver og overlegen Ro. Oprørt over den Behandling, der overgik Læssøe, skrev han strax Dagen efter til Bülow uden Hensyn til, at Læssøe var i højeste Unaade hos Krigsministeren, og bad med faa og fyndige Ord »som en særdeles Gunst« om, at Læssøe maatte faa den første Bataillon, der blev ledig ved hans Korps. Rye vilde ikke forlade sin Ven i Nøden.

Den 16. April lod General Rye foretage en Rekognoscering ad Vejen til Christiansfeld, hvorved det blev bekræftet, at Fjenden var meget overlegen. Den 19. allarmedes Korpset baade Middag og Aften, og Fjenden skød sine Forposter mere nordpaa, den 20. gjorde han et Angreb, som tvang Rye til at opgive Kolding og langsomt at trække sig tilbage bag Almind-Dalen med Hovedkvarter i Viuf.

Samtidig skete der nogle Forandringer i Ryes Omgivelser. Den 17. April kom Premierlieutenant Hans Jacob Rye, en Søn af hans Broder, Byskriver Johan Henrik Rye i Christiania, i Besøg hos ham. Han var paa Vejen til Frankrig, men besluttede sig hurtigt til at blive hos sin Onkel, der ansatte ham hos sig som Ordonnansofficer¹⁾. Den 21. om Natten ankom Major Steinmann. Han var bleven udnævnt til Stabschef ved Ryes Korps, hvilket Rye var i høj Grad misfornøjet med. Selv om Kaptajn Beck ikke var nogen fremragende Dygtighed, saa holdt Rye dog af ham og syntes ikke, at han behøvede nogen anden. Steinmann syntes han, især i Begyndelsen, slet ikke om. Det er betegnende for Rye, Bülow og for mange af Datidens Officerer, at de ikke kunde lide Generalstabsofficerer. Rimeligvis var det en Reminiscens fra Frederik den Sjettes Tid, da Generalstaben en Tid lang spillede en saa dominerende og tidt saa lidet heldig Rolle, at dens Officerer var almindelig forhadte og gik under Spottenavnet »de

---

¹⁾ Premierlieutenant H. J. Rye ved Gudbrandsdalske nationale Musketerkorps var født 4. Juli 1816. Da han i August 1849 fratraadte sin Tjeneste i den danske Hær, fik han af sin daværende Brigadechef, Oberstltm. Irminger det Vidnesbyrd, at han »ved sin Tjenstiver, sit uforfærdede Mod og sin hæderlige Conduite havde erhvervet sig sine Foresattes og Kammeraters fuldkomne Tillid og Højagtelse. Alles bedste Ønsker ledsage denne brave Officer, som saa frejdig har deltaget i Kampen for Danmarks Ret og Hæder.« Han blev Oberstlieutenant og Chef for Valdres Bataillon 1862. Ved Siden af sin Tjeneste arbejdede han ved det norske Vejevæsen. Han døde 28. April 1896.

røde Fjer«. Hedemann, Bülow, Schleppegrell, Rye og de fleste af de Officerer, som indlagte sig mest Hæder i Treaarskrigen, var opdragne i Geledet og havde ikke Spor af videnskabelig Uddannelse; de foragtede den ikke, men de satte den ikke højt og mente altid at spore en vis fornem Tilbageholdenhed og reserveret Overlegenhed hos de Officerer, der var udgaaet fra Højskolen.

Og Steinmann var ganske vist en reserveret og meget tilbageholdende Mand, »han er formel og stiv« skriver Rye til sin Hustru. Den gamle gemytlige Tone, der herskede mellem Rye og hans Stab, led derunder. Han var desuden vred over, at det blev nægtet ham at faa Wørishøffer, og at Læssøe skulde afløse Steinmann i Odense. Han var derfor ikke tilbøjelig til at føje sig og viste den nye Stabschef, at det ikke var denne, men Generalen selv, der havde Kommandoen.

Steinmann paa sin Side var, især i Begyndelsen, heller ikke tilfreds. I sine Breve til Faderen¹⁾ skriver han: »Min Stilling her er ikke videre behagelig. General Rye er en Mand med et godt, sundt Blik, men jaloux paa sin Myndighed og vil blande sig i Alt, dertil kommer, at han næsten bestandig opholder sig i Expeditionslokalet, modtager Folk etc., som ingeniunde er behageligt, og giver en Forstyrrelse, som ofte næsten gjør Forretningernes rigtige Gang umulig; dertil synes han at betragte al Theori som overflødig og kan let blive hæftig, naar man ikke passer paa. I Begyndelsen var han lidt stram, da jeg ej var kommen efter hans Ønske.« Senere, allerede faa Dage efter, gik det bedre. Steinmann skriver: »Nu ere vi paa den bedste Fod, men jeg maa passe paa, og dog er det nødvendigt at staa godt med ham, forøvrigt synes han mere at have en Mening, end virkelig at have den, og til Slutning gjør han dog, som jeg synes. At han den 23. [Slaget ved Kolding] saa, at min Theori ogsaa saa vidt var praktisk, at jeg ikke var bange for mit Skind, stillede strax Sagerne paa en bedre Fod; han veed ikke ret, hvad der tilkommer Stabschefen og hvad ham, men det faaer nu gaa, jeg tænker Sagen giver sig nok.«

¹⁾ Major P. F. Steinmann, f. 1812, d. 1894, var en Søn af Chefen for Generalstaben, Generallieutenant P. F. Steinmann (f. 1782, d. 1854). Korrespondancen mellem dem under Feltoget 1849 er stillet til Forfatterens Raadighed af Oberstlieutenant, Kammerjunker P. F. Steinmann til Tybjerggaard. — Steinmann blev som bekendt Overgeneral under Krigen 1864, Krigsminister 1874, komm. General i Jylland 1877 og fik Afsked 1882.

Major Steinmann fik Ret, han kom senere fortræffelig ud af det med sin General, og Forholdet mellem dem var godt. Rye gav ham altid Ret, naar han syntes, han havde det, uden Hensyn til at han selv fra først af havde været af en anden Mening, han holdt af at hans Stabschef var en tapper Mand, og denne saa op til den mandige General, der aldrig var bange for at tage Ansvar paa sig. Dette ytrer han tidt, men til Stabens andre Officerer kom han aldrig til at staa i et godt Forhold. »Det gaaer vel,« skriver han, »hvorvel Maa-den ikke er efter mit Hoved, ligesaa lidt som jeg har sammensat Staben, der ingenlunde passer for et Korps som dette.«

Ryes Stab havde dog sin hæderlige Part i de efterfølgende berømmelige Begivenheder, men selve Stabschefen var og blev ikke meget omgængelig, og hans store Flid, Samvittighedsfuldhed og Orden var tidt fordringsfuld og formalistisk. Den unge Wedelfeldt, som aldrig havde sparet sig selv, siger: »Rye gjør jeg mere og mere af, jo længer jeg er sammen med ham, derimod har vi faaet en ny Stabschef, som i Tjenesten er en ren Dyrplager,« og senere udtaler han sig imod ham i saa stærke Udtryk, at de ikke her skal gentages, og ender med at sige: »han er gruelig forhadet, ikke alene af os, men af hele Korpset, og naar han blot var borte, havde vi et Paradis her.« Det er mod Slutningen af Ryes Tid, han udtaler sig saaledes, og selv om det er skrevet i ungdommelig Forbitrelse, kan man forstaa, at Ryes varme, livlige, brede Væsen har dannet en sær Modsætning til Steinmanns kølige, afmaalte Optræden, og de yngre Officerer saa ikke, at der bag denne Optræden var skjult en ridderlig, nobel og hæderlig Karakter. Olaf Rye saa det og lærte at skatte ham.

Olaf Ryes Forhold til Læssøe var dog af en ganske anden inderlig Natur. De lærte først hinanden at kende under Krigen, og uagtet de var saa forskellige i Alder og Karakter, opstod der dog et hjerteligt og trofast Venskab mellem dem. De forstod hinanden og paavirkede hinanden. Læssøe som Rye var Handlingens Mænd. Især i den pinlige og ulykkelige April Maaned 1849 samstemmede de i deres Anskuelser om Forholdene. Rye og Læssøe vilde Angreb, Krigsminister Hansen vilde Forsvar, og mange var de Samtaler, som de under Tilbagetoget havde med hinanden. Bülow's Adjutant, hans »Gallopin«, som han kaldtes, den tapre, utrættelige og mønsterværdige Soldat,

Otto Vaupell, hvis Navn i Trearskrigen blev nævnt mellem de første, fortæller, at naar han paa sine ilsomme Sendelser fra Bülow til Rye, havde aflagt sin Beretning, sagde denne til ham: »Jeg véd, at De vil besøge Oberstlieutenant Læssøe. De kan tage en af mine Heste. Naar De har talt med ham, bed ham saa om at følge med til mig.« Saa søgte Vaupell Læssøe i hans Kvarter, og naar han kom tilbage med ham til Rye, tilbragte de to Venner en rum Tid i fortrolig Samtale. Der er ikke Tvivl om, at Læssøe i høj Grad har paavirket Olaf Rye, og at han har stor Del i dennes Handlemaade i mange Retninger. Herom mere nedenfor.

Den 23. April stod Slaget ved Kolding. Det skal ikke her omtales i sine Detailler. Da Korpset stod samlet i Mødeopstilling, var Rye munter og veltilfreds, siger en af de Tilstedeværende, »som altid, naar det gik til Kamp, men han syntes ikke at nære store Forhaabninger til Dagen«.

Det viste sig at være med Rette.

Med Hensyn til Kolding-Affærens uheldige Udfald, som fra en vis Side ogsaa tildels blev lagt Olaf Rye til Last, uagtet hans Tropper — først og fremmest Major Wilster med 1. Jægerkorps — kæmpede glimrende, skal her anføres nogle Udtalelser af Ryes Stabschef, som ikke tidligere har været kendt.

»Det synes i Aviserne, som om General Rye den 23. ikke har været betids nok; det er sandt, men hvorfor? Fordi det var positivt umuligt, da Ordren først modtoges Kl. 10 om Aftenen, og der skal Tid til Alting; Tømmeret til Broen maatte om Natten hentes i Veile. Hvorfor gav man ikke Korpset et Brotrain som 4. Inf. Brigade havde? Det modtoges først Dagen efter og kan nu være godt for næste Gang. Gen. Bülow var af Gen. Rye forud underrettet om, at Tropperne først kunde indtræffe Kl. 6 ved Harte og Broen ikke være færdig før Kl. 9, men Generalen forandrede intet i Planen i den Anledning. — — — Man havde stillet General Rye en Opgave, som var umulig, uden at beregne Tid, Rum og Kræfter; alt mulig blev gjort, men Opgaven kunde ikke løses med 5 Batailloner.« Han bebrejder General Bülow, at han »hin fameuse Dag hele Tiden opholdt sig paa den yderste venstre Fløj, i Stedet for i Centrum eller paa højre Fløj, hvor vi kjæm-

pede, og hvor Hovednøglen var, og saaledes ikke saa, hvorledes her blev kæmpet, og langt mindre sendte os den fornødne Assistance« — — »Vilde man angribe Kolding, maatte man være belavet paa dens Ødelæggelse, Ryes Korps maatte have været betydelig forstærket, og naar dets 5 Batailloner, paa 2 Kompagnier nær, som Ob. Ernst havde i hans Flanke, næsten vare uafbrudt i Ilden i over 6 Timer, troer jeg, det har gjort, hvad muligt var.«

Muligvis og rimeligvis har Modstanderens Stabschef, den dygtige Hauptmann Delius, Ret, naar han siger om Affæren ved Kolding, »at den var Svineri paa begge Sider«. ¹⁾ Oberst N. P. Jensen siger i sin udmærkede Bog »Den slesvigske Krig 1848—50«, det nyeste Værk om denne Krig, om Kampen ved Kolding: Tropperne kan intet udrette, hvor Dispositionen er uheldig, og hvor — som i dette Tilfælde — Ledelsen fra oven mangler.

Rye var meget nedtrykt efter det tabte Slag, som han kalder en stor og beklagelig Ulykke, og Stemningen blev ikke mindre trykket end den havde været hele April Maaned. Hans nærmeste Tanke var at unde sine Folk nogen Hvile, »thi hans Omsorg for Folkene viste sig ved enhver Lejlighed«, og han bestemte sig til at gaa tilbage Nord for Vejle, hvortil han ogsaa d. 24. fik Ordre.

Krigsminister Hansen var meget misfornøjet hermed og skriver den 29. April til Overkommandoen: »General Ryes Retræte bag Vejle forekommer iøvrigt Ministeriet aldeles umotiveret, og det findes uforklarligt, hvad Grund han har havt til at forlægge sit Hovedkvarter til Williamsborg. Det har alt tidligere været Ministeriet paafaldende, at han, efter Rømningen af Nordslesvig strax tog Kvarter i Viuf, medens alle militære Grunde talte for, at Generalen for sin Person forblev i Kolding. Den almindelig erkendte Regel, at Kommandøren for en Avantgarde eller Arrièregarde bør opholde sig saa nær ved sine Forposter som mulig, uden Hensyn til Kvarterets Bekvemmelighed, finder

¹⁾ I »Kolding Avis« fortælles, at Bülow efter Slaget fik en Skrivelse fra Ministeren, hvori han sagde, at det stod ham frit for at afskedige de Officerer, som havde begaaet Fejl under Kolding-Affæren, og særlig henledte hans Opmærksomhed paa General Rye. Bülow skal herpaa have svaret: »Skulde jeg afskedige Alle, der har begaaet Fejl, maatte jeg begynde med min Tamburdreng og ende med mig selv.« Svaret kan godt ligne Bülow, men den hele Historie er lidet trolig.

her en ny Stadfæstelse; thi dersom General Rye var bleven i Kolding, vilde Byens næppe nødvendige Rømning den 20. April, der kan have uberegnelige Følger for Danmark, vistnok næppe være sket — — —.

Ministerens Misfornøjelse med Rye, — der giver sig Luft i noget, der ligner en Insinuation, — er ganske umotiveret. Det er kun et af de mange Exempler paa, at Krigsminister Hansen aldrig var Rye god. Dette kan spores langt tilbage i Krigen, som naar Hansen i en Skrivelse til Krigsministeriet om Slaget den 28. Mai 1848 siger: »De to Nordmænd, Schleppegrell og Rye, bør ikke have Æren for Dagen« eller naar han efter Slaget den 5. Juni slet ikke fremhæver Rye, men derimod i følgende Orden: Læssøe, Meza, Bülow og Schleppegrell. »Disse fire have éminent le feu sacré. Rye har jeg endnu ikke havt Lejlighed til at se«. ¹⁾ Rye, hvis Ildhu Alle kendte! Selv under Ryes Tilbagetog i Jylland klager General Hansen over ham til Bülow og er meget forbitret over, at han aldrig sender Ministeriet Meldinger, især da Andre er bedre underrettede, og der overalt hersker en vis Angst for Korpsets Skæbne. Dette lod imidlertid ikke til at gøre nogetsomhelst Indtryk paa Rye, der stadig holdt sig i Korrespondance med Hærens Overgeneral og muligvis har ment, at han ikke direkte havde noget at gøre med Ministeriet.

Natten før Slaget ved Kolding var Læssøe ankommen til Korpset, og overtog under Kampen 12. Bataillon, efter at Major Johannes Harbou var bleven saaret. Læssøe stod strax Rye bi med gode Raad, og hans Komme vakte den mest levende Glæde i Brigaden ²⁾).

Strax efter Slaget holdt Rye sin Brigade parat til at modtage Fjenden, hvis han skulde komme, og Rye kunde ikke slaa sig til Taals, før han fik sin Stabschef afsted til General Bülow med Forslag om en ny Fremrykning, men Steinmann kom strax tilbage med Ordre til at Korpset skulde blive staaende. Den 28. April fik General Rye en Instruktion, der præciserede hans fremtidige Opgave, hvis han skulde blive skilt fra Hovedkorpset. Hans Korps skulde da søge at forhindre, at Jylland blev givet til Pris for Fjenden, han skulde derfor søge at

¹⁾ Gluds efterladte Papirer.

²⁾ »Jeg glemmer aldrig«, skriver den gamle Pastor Helweg, »Synet af de to Mænd Side om Side med hinanden, som Danmark havde saa haard Brug for og dog skulde miste.«

genere denne paa alle Maader og tvinge ham til at sprede sin Styrke. Selv skulde han trække sig tilbage mod Nord, mod Aalborg, »thi jo længere nordpaa Fjenden hidrages, jo lettere kan hans Operationslinie afskæres,« han skulde aflede Fjendens Opmærksomhed fra Fredericia, trætte Fjenden uden selv at blive træt, osv. Instruktionen ender med følgende Ord: »Af Hr. Generalens Dygtighed og Ufortrødenhed venter man, at det vil lykkes Dem at løse Opgaven, i det rette Øjeblik at være pludselig tilstede, i næste forsvunden for atter at komme igen og derved gøre Fjenden usikker, raadvild og betænkelig — og desuagtet at bevare Korpsets Kraft, Kampdygtighed og til en vis Grad dets numeriske Styrke.«

Da Rye havde modtaget denne Instruktion, skriver han ganske tørt i sin Dagbog: »deri fremsat alt, hvad ønskeligt skulde skee, men ikke godt mueligt«. Han vidste dog tilfulde, at for ham var det muligt. Men inden Tiden kom, gik der en halv Snes Dage, og disse Dage var optagne af Rekognosceringer og af spændt Forventning om, hvad der vilde ske. Saa kom Træfningerne ved Viuf og Gudsø den 7. Maj. Ryes Deltagelse i disse Kampe er bekendt nok. Han gik atter tilbage til Vejle, og fra nu af er hans Korps i Nørrejylland og Hærens Hovedstyrke paa Als adskilte hver for sig.

Et regulært Forsvar af Jylland maatte opgives, det gjaldt nu om at dække Fyen og hævde Besiddelsen af Fredericia og Als. Det var Ryes Opgave at forhindre Fjenden i at brede sig i Jylland, Hovedstyrken gik over til Fyen, og i Jylland var foruden Ryes Korps kun en Besætning i Fredericia og en Bataillon (9.) paa Helgenæs.

Olaf Rye var nu overladt til sig selv, det vil sige: med 6—7000 Mand og 16 Kanoner skulde han holde 13 000 Mand og 30 Kanoner Stangen. Fjendens Reserve var omtrent lige saa stor. Rye havde ingen. Han løste sin Opgave og naaede sit Maal ved at vælge Stillingen, hvor han kunde møde ethvert Overfald med Eftertryk og hvorfra flere Udveje stod ham aabne, samt ved altid at være Fjenden saa nær, at han kunde benytte sig af enhver Blottelse, denne gav sig, og tilføje ham Tab. Han trak Fjenden efter sig op i Jylland, gjorde sig saa usynlig og forsvandt, for atter at dukke op paa Steder, hvor man mindst ventede ham. Ved idelige Overfald tvang han Fjenden til at

holde sig sammen indenfor snævre Grænser og til kun at rykke frem med langsom Forsigtighed.

Det er med fuld Føje, at Ryes Korps har erhvervet sig en saa hæderlig Anerkendelse for sit jyske Tilbagetog, selv om ogsaa Fjenden af politiske Hensyn undertiden førte Krigen tilsyneladende uden synderlig Energi. Thi denne Krig i Jylland i Forsommeren 1849, »Ryes Tilbagetog«, var af en særegen Natur. Det var Krig og dog ikke Krig. De udviklede politiske Forhold i Tyskland paavirkede den fjendtlige General paa en Maade, som om han havde Ordre til kun at angribe, naar det ikke var til at undgaa, til saa at sige kun at holde Krigen gaaende og udsuge Landet — ikke mere. Men naar der frembød sig gode Lejligheder, maatte de naturligvis benyttes. Dette gjorde Ryes Forhold endnu vanskeligere. Fjenden viste sig ved mangfoldige smaa Sammenstød næsten venskabelig og brugte ikke sine Vaaben, men samtidig var det sikkert, at han vilde benytte enhver Blottelse fra vor Side og enhver Anledning til at gøre et større Kup, især hvis han kunde komme til at omgaa hele Korpset. Ryes Opgave krævede en mere end almindelig Dygtighed i enhver Henseende. At han løste den, skylder han sin egen Frygtløshed for Farer og Ansvar, sit udmærkede militære Instinkt og sin faste Tro paa sig selv foruden forskellige heldige Omstændigheder. Han færdedes i et Land, hvor en fædrelandskærlig Befolkning støttede ham paa alle Maader, Jyderne lagde til alle Tider og paa alle Steder en Snildhed, en Villighed, en Opofrelse for Dagen, der var beundringsværdig og stod hans Efterretningsvæsen fortrinlig bi. I Spidsen for dette stod den lille virksomme Lieutenant Leerbek¹⁾, der havde indrettet et Spionsystem, der som et Net overspændte hele Landet, hvor Fjenden færdedes. I enhver Bondeby var et Par raske Bønder udset til Sendebud, til hvilke opsadlede Heste altid stod rede, enhver Mand og Kone, Karl, Pige, Dreng var bevidst eller ubevidst Spion, thi Alt, hvad Fjenden foretog sig, hver Bevægelse, hvert Skridt, han gjorde, blev observeret og fortalt og gik fra den Ene til den Anden, og Sendebudene sprang paa Hestene og Meldingerne gik fra den ene By til

¹⁾ John Erik Leerbek, f. 7. Oktbr. 1805. Juridisk Kandidat, Politiajutant og Vægterlieutenant i Kbhvn. 1851 Inspektør ved Gendarmeriet i Sønderjylland. 1858 Afsked. Død 28. Marts 1860.

den anden. Leerbek — siges der — vidste paa en Time, hvad der foregik 3 Mil borte.

Ikke mindre skyldtes Troppernes udmærkede Holdning det gode Resultat. De fire Batailloner bestod af lutter Jyder, som var godt kendt i deres egen Landsdel og glade ved at færdes i deres egen Hjemstavn, den femte Bataillon (12.) var Sønderjyder, glimrende Soldater, der jo var mest interesserede i Krigen, og som, efter at en vis Uro og Frygt for deres Hjemland, der en Tid lang gjorde deres Holdning vaklende, var dæmpet, under Læssøes Kommando udmærkede sig paa enhver Maade. Det var Folkenes Uforsagthed, Selvfornægtelse og Udholdenhed, der gjorde det muligt for Rye at staa parat ved alle Lejligheder, — de maatte foretage lange og pludselige Marcher, bivuakere Nat efter Nat, nøjes med daarlige Kvarterer og ringe Forplejning, og trods Kampe, Nattevaagen og Ilmarcher altid være kampdygtige. De havde den mest urokkelige Tillid til deres Førere, først og fremmest til Olaf Rye, og de fulgte enhver Ordre med blind Tro paa dens Rigtighed og med den mest udmærkede Disciplin. Blandt de højere Officerer, som særlig udmærkede sig, kan nævnes Forpostkommandøren Major C. F. S. Faber, den tappre Chef for Jægerkorpset, Major Wilster og Kavaleriobersterne Flindt og Juel, der fuldt ud forstod Rye og gav Rytteriet Lejlighed til at høste saa mange Laurbær under Tilbagetoget. Men det er ikke dette Tilbagetogs Historie her skal skrives, og derfor kan ej heller alle de Mænd nævnes, som gjorde sig fortjente.

»Folkene« var altid Generalens første Tanke; naar der blot var Mulighed derfor, undgik han Bivuakering og afbrød undertiden denne langt tidligere paa Dagen end hans Stab syntes om, for at Folkene kunde gaa i Kvarter. Denne Humanitetsfølelse er stærkt fremtrædende hos mange af den Tids Førere, ikke mindst hos Bülow, og den viste sig ikke alene i det Smaa, men kan spores selv i store og vigtige Foretagender. Rye undgik saaledes stadig at udsætte Byerne for Bombardement. Naar han opgav Forsvaret af Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus og overlod dem til Fjenden, idet han selv tog Stilling Nord for dem, var Tanken om at skaane dem for Fjendens Kanonkugler tidt en stærkt medvirkende Grund. Rigstroppernes General, Prittwitz, lignede i den Henseende General Rye, og sjældnen har vel to fjendtlige

Hærførere ført en Krig mod hinanden paa et mere humant og ridderligt Grundlag. Naturligvis forefaldt der mange Ting, hvorom dette ikke kan siges, thi Rigstropperne var sammensat af mange Folkefærd, og Danmark vil f. Ex. aldrig glemme Hessernes foragtelige Plyndring af Nørre-Snede til Hævn for Ritmester Brocks og hans Dragoners Bedrift.

Uden den ypperlige Samvirken af alle over- og underordnede Kræfter, der arbejdede med samme urokkelige Harmoni som Hjulene i en Maskine, og uden den personlige Opbyden af alle aandelige og legemlige Kræfter, som forenedes i samme Maal, vilde Ryes Tilbagetog have været en Umulighed.

De enkelte Begivenheder under dette kan følges gennem hans efterfølgende Dagbog og Breve, altsaa saaledes som han saa dem. Man vil se hans Personlighed træde klart frem, men man vil ikke — naar man ikke véd det — af disse Optegnelser se, at det virkelig er store Ting, der er Tale om, man vil ikke forstaa, at det Hele er en Heltegerning sammensat af mange smaa Bedrifter, et Tilbagetog, der er nok saa hæderligt som et sejrriigt Angreb, en saa berømmelig Færd, at den aldrig vil glemmes.

Dette gik dog den Gang hurtigt op for den almindelige Bevidsthed. Rundt om i Landet fulgte man Rye med spændt Opmærksomhed, for saa vidt de knappe Efterretninger om ham tillod det; thi det følger af sig selv, at Korpset blev omgivet med en Taushed og Tyshed, der indhyllede det i et mystisk Slør. Hertil kom, at de tyske Blade vrimlede af uvederhæftige Beretninger om det lille Korps, hvilke idelig og altid gik ud paa, at det var afskaaret, og naar de danske Blade kunde opsnappe en Smule Efterretning om det, søgte de paa journalistisk Vis snart at hæve Rye til Skyerne, naar de erfarede noget om et af hans heldige Kup, for i næste Øjeblik at dadle og revse ham, naar det forlød, at han havde mistet et Par Fanger, eller naar frygt-somme Rygter fortalte om hans farlige Stilling og hans haabløse Færd lige over for Fjendens knusende Overmagt. Men Olaf Rye taler selv saaledes:

»Ieg vil slaa, naar ieg bliver angrebet, men ieg skal vel vide at tage mig i Agt for at bide mig saa fast, at man med Overmagt kan falde over mig og knuse mig — ieg er altid aarvaagen og kun en Ulykke kan bringe mig i Knibe.« —

»Ieg er ikke bange for Folks Dadel, ieg handler efter min bedste Overbeviisning, kan ieg see nogen Fordeel, saa slaaer ieg, hvis ikke gaar ieg tilbage.« — —

»Ieg skal nok tage mig i Agt, at de ikke overfalde mig, og naar ieg er vaagen og veed det, skal ieg slaa fra mig, naar de vil røre mig.« — —

»Du kan være gandske roelig, man tager os ikke, og vi bide fra os, naar man kommer os nær. Du kan sige Kiøbenhavnerne, at de aldeles ikke behøve at frygte for os, ieg skal nok tage mig saaledes i Agt, at man ikke skal omgaae os, og skulde man ogsaa være heldig nok til at spærre os Veien, saa aabne vi den igien med vores Bajonetter, og det kan Du være gandske roelig for: fange os, det gjør de ikke«¹⁾ — — osv. osv.

Naar Høvidsmanden er saa uforsagt og har en saa fast og ubrydelig Tro paa sig selv, saa er det let for hans Mænd at følge ham.

Tilbagetoget efter Affærerne ved Viuf og Gudsø den 7. og 8. Maj gik til en Stilling Nord for Vejle, hvorfra han Dagen efter atter trak sig tilbage til Nord for Horsens. Under Tilbagemarchen blev Fægtningen ikke afbrudt, men foretoges med stor Præcision og Nøjagtighed, »medens, som Helweg skriver, »den ene Afdeling var i Kamp, havde den anden længere tilbage taget en Stilling for at optage de Tilbagevigende. Det gik som ved et Manøver, og Rye var altid blandt de sidste, der veg.«

Bag Hansted Aa blev der gjort Holdt i en temmelig daarlig Stilling, men Folkene trængte til Hvile. Tyskerne havde tilsidst tabt Sporet. Men her i Landet herskede der stor Uro om Korpsets Skæbne, og de tyske Avisers Rygter om, at det var omgaaet, oprevet og taget til Fange, naaede Kjøbenhavn, hvor de vakte stor Opsigt og Bekymring.

Paa Grund af de indre Forhold i Tyskland foretog Fjenden ikke noget alvorligt Angreb i de nærmest paafølgende Dage.

Søndag den 13. Maj havde Folkene som sædvanlig om Morgenen

---

¹⁾ En af hans Adjutanter skrev den 16. Juni i et rask afjaget Brev: »I Kjøbenhavn gaar de forfærdeligste Rygter om, at hele vort Korps er tagen til Fange, det er da ret en kjøbenhavnsk Tyve-Løgn. Tydsken skal staa tidlig op for at fingre os.«

staaet i Allarmstilling, men da Alt var roligt, havde Generalen noget tidligere end ellers, igen ladet Folkene gaa i Kvartererne. Men neppe var Alt blevet opløst, før der blev Uro i Lejren. Nu kom Fjenden virkelig og rykkede frem mod vor højre Fløj. Allarmpladsen for denne Fløj var Bakkerne tæt Nord for Horsens udenfor Hansted Gaard. Der var Rye med sin Stab, men for Resten ingen Tropper. Nogle Dragoner og et Kompagni Jægere indfandt sig, men hvad skulde det forslaa. Alle de andre Tropper kunde ikke saa snart være paa Pladsen. Imidlertid fik man ikke blot Meldinger om, at Fjenden gik frem, men fra Hanstedbakkerne saa man snart store Støvskeer — det havde været langvarig Tørke — bevæge sig frem imod os. Stillingen saa helt betænkelig ud. Fjenden gik aabenbart ikke lige løs paa vor Stilling, men vilde omgaa os og fange os. Endnu var Hovedkvarteret stadig overladt til sig selv, men de Kommanderende bevarede en urokkelig Holdning. Medens Major Steinmann og Kaptajn Beck meget ivrig sammenholdt Kortet med Fjendens Bevægelser, laa Rye saa rolig henstrakt i Græsset, som om intet var paa færde. Saaledes omtrent fortæller en Tilstedeværende Situationen og siger: »Jeg frygtede det Værste, i Aanden saa jeg Rye afskaaret og taget til Fange med hele sin Stab!«

Som sædvanlig vidste Rye dog god Besked med det, der var igære, og lod sig ikke overraske. Alle hans Afdelinger var marchfærdige, og da Fjenden rykkede frem, var de danske Kolonner forsvundne. Da Aftenen kom, stod Rye i den udmærkede Stilling mellem Mos-Sø og Skanderborg-Sø, hvor han vilde kunne holde sig meget længe, en Stilling netop som han ønskede sig den. Det var hans Plan her fra at lokke Fjenden endnu højere op i Jylland og, naar det blev nødvendigt, trække sig mod Nordost til Randers eller mod Nord over Hederne op imod Limfjorden.

I den første Tid angreb Tyskerne imidlertid slet ikke, da de højst urolige, politiske Begivenheder i Tyskland lammede deres Handlekraft, men da Rye den 22. Maj fik at vide, at nu rykkede Fjenden frem med forøget Styrke — den udgjorde 22,000 Mand og 52 Kanoner — og han selv raadete kun over 7000 Mand og 16 Kanoner, besluttede han at bryde op mod Nordost. Men neppe havde han sat sig i March, før han modtog en Skrivelse fra Overkommandoen med Ordre

til at rette sit Tilbagetog mod Øst, mod Helgenæs. Det er sagt i den nyeste Fremstilling af disse Begivenheder, at denne Ordre var en glædelig Overraskelse for Rye. Dette strider imod Ytringerne i hans Dagbog og hans Breve. Rye opgav meget nødig Tanken om at trække Fjenden højere op i Jylland, og han opgav ugerne sit selvstændige Kommando. Stabschefen, Major Steinmann, blev helt fortvivlet over den modtagne Ordre. Han skriver fra Aarhus: »Vi har gjort et hæderligt Tilbagetog og dækket Landet saa længe som muligt. Nu er det forbi; dog, jeg skal ogsaa nok studere paa offensive Bevægelser herfra. Mit Nervesystem er ikke stærkt, saa jeg kommer let til at græde, Befalingen bragte mig dertil; thi efter min Mening er det urigtigt mod Land som mod Armee.«

Men dengang kendte hverken han eller Rye Bülow's Planer. De kunde ikke forstaa, at Overkommandoen nu, da de havde opnaaet at faa en saa stor Del af den tyske Hær lokket op i Jylland, ikke gjorde et Angreb i Fjendens Flanke fra Sundeved og derved befriede det belejrede Fredericia og truede Fjendens Retræte. I sin Utaalmodighed skriver Rye paa sin djærve Maade flere Gange herom til den kommanderende General. Den 18. Maj sender han Bülow et Brev, hvori han holder det for sin Pligt at sige ham sin Mening og opfordrer ham til at rykke frem i Sundeved: »— Hvilken herlig Sag vilde det ikke være, naar vi med egne Kræfter kunde hjælpe os og jage dem ud af Landet. Ieg troer aldrig Forholdene har været heldigere for os end i dette Øieblik.« — — Og otte Dage efter skriver han atter til Bülow: »— — Allerede for flere Dage siden har ieg ventet Efterretning om den i Sundeved staaende fiendtlige Styrkes Tilintetgørelse, som ieg antog let maatte kunde skee med Alsbesætningens egne Kræfter. — — I mange Aar har der i Danmark aldrig været en saadan Anledning til at udføre noget Stort med fuld Sikkerhed for at det lykkes, ligesom aldrig, idetmindste ikke i meget lang Tid, ingen dansk General har med Overmagt staaet lige overfor en svagere Fiende uden at foretage Noget, som General de Meza for Nærværende gjør.«

Det varede over en Maaned, inden Olaf Ryes Forventninger om Udførelsen af »noget Stort« blev opfyldte, og da det skete, opofrede han sit Liv derfor.

Efter at han havde faaet Ordre til at gaa mod Helgenæs, afmarcherede han den 23. Maj mod Nord for at lede Fjenden vild og svingede saa imod Øst til Egnen Nord for Aarhus, hvor han gik i Kantonnement. Fjenden tabte som sædvanlig hans Spor, som han først fandt nogle Dage efter, og Korpset fik Tid til at hvile ud.

Fjenden havde nu trods sin Overmagt brugt 3 Uger om at drive Rye fra Vejle til Aarhus. Begivenhederne i den Tid, han stod i Stilling her, er velkendte og kan følges i Ryes Optegnelser. Efter at han havde opgivet Aarhus og overladt den til Fjenden og efter at den bekendte Rytterfægtning Nord for Byen havde fundet Sted, stod han uantastet i sine Stillinger i 3 Uger. Her fik han vistnok allerede den 11. Juni Underretning om, at der blev arbejdet paa et større Foretagende ved Fredericia, som Bülow foreslog ham at deltage i, men i sit Svar forbeholdt han sig at blive paa sin Post.

Rye var heller ikke uvirksom i den Tid. Personlig skaanede han sig aldrig, men var meget paafærde. Undertiden rider han 7 Mil om Dagen i Slud og Kulde fra tidlig om Morgenen til ud paa Eftermiddagen. Naar der i Dagbogen staar: »Intet passeret«, betyder det kun, at Fjenden ikke har givet ham noget at bestille. Selv havde han nok. Men Livet begyndte at blive ham ensformigt, og han længtes efter Kampen. »Vi staae nu saa kiedsommelig ledige,« skriver han, »der er ingen Fare, ingen Spænding, det maa snart vorde anderledes.«

I saadanne rolige Tider, siger Vaupell, undte han gjerne sine Adjutanter nogen Frihed og havde Medynk med dem, naar den strænge Stabschef forlangte, at de skulde sidde hele Dagen paa Kontoret, »Slæbestedet«, som de kaldte det. For at skaffe dem Adspredelse sendte han dem ofte ind til Aarhus, før Fjenden havde Byen inde, for at købe Noget til sig. Paa den Maade skaffede han dem en velkommen Fridag.

Men at Korpset iøvrigt ikke var uvirksomt, gav sig tilkende paa mange Maader. Det sørgede for at forhindre de fjendtlige Rekvisitioner, støttede Befolkningen i dens Modstand, udsendte Kommandoer og Detachementer og vidste at lette Befolkningen det haarde Tryk af en fjendtlig Besætning. Enkelthederne kan ikke her fortælles. Opgaven blev løst, takket være den Støtte, Rye fandt hos Befolkningen

og Embedsmændene. Ritmester Brocks Overfald paa Kurhesserne i Nørre-Snede er det mest talende Bevis derpaa.

Den jyske Befolkning nærrede den mest rørende Tillid til Olaf Rye og var af den urokkelige Formening, at han nok skulde vide enten at hindre Fjenden i at komme eller at jage ham bort, naar han kom. Bladene Landet rundt var fulde af hans Berømmelse, og der gik Rygter om, at de jyske Kvinder samlede sammen for at skænke ham en Laurbærkrans af Guld. Grunden til at han blev saa elsket, laa i, at han, komplet Soldat som han var, altid tog saa meget Hensyn som mulig til Befolkningens Tarv. Han søgte at forhindre, at Soldaterne nedtrampede Markerne og ødelagde Grøden. Han interesserede sig for det praktiske Liv i alle Retninger og talte altid med stor Iver og Interesse med sine Værter om deres Agerbrug og Bedrift. Derved vandt han deres Hjærter. Sine Soldaters havde han vundet. »Han er en af de sikre,« sagde en Dragon engang om ham til Feltpræsten. Ved sin koldblodige Dødsforagt havde han erhvervet sig deres Tillid og Ærefrygt, ved sit ligefremme og ukunstlede Væsen, ved sin djærve Godmodighed og ved den Omhu, hvormed han sørgede for dem, vandt han deres Kærlighed. Han havde vidst at bemestre sin naturlige Hidsighed, og kunde den end en Gang imellem gaa ud over En eller Anden, saa forstod han paa den anden Side ved rosende Ord eller ved en Drikkeskilling til en rask Ordonans at anspore Mandskabets Iver og Mod. Han talte med sine Folk, og et Par Ord fra ham gik fra Mund til Mund, et venligt Nik var som en kostbar Gave. Hans Ydre kom ham meget tilgode, »det var smukt og mandigt,« siger Helweg, »naar han kom i Bevægelse endog imponerende.« »Rye er næsten forgudet, hvor han kommer hen,« skriver Adjutanten Wedelfeldt om ham. »Fra Frijsenborg, Gammel Estrup, Clausholm, Rosenholm, Kalø, Vosnæsgaard sendes der næsten daglig Raavildt og Jordbær, saa vi lever som Blommen i et Æg, Asparges har vi hver Dag faaet sendende. Naar vi har Tid rider han omkring med os og besøger Folk paa Herregaardene.«

Rye nød i høj Grad sin Popularitet. Denne Mand, som havde levet hele sit Liv skjult i Hverdagslivets Mørke, begravet i en lille holstensk Fæstning, ubemærket og ukendt, var pludselig ved sit Held og ved sin Personlighed bleven hævet frem for Dagens Lys med Alles

Øjne henvendt paa sig, det kan forstaaes, at han med sin medfødte Selvfølelse i fulde Drag nød den lykkelige Tid, som blev skænket ham. og dog nød han den som sagt med et roligt og aabent Blik for, at Folkegunst er bygget paa Sand og med en undselig Beskedenhed. »Blot denne Roes ikke er for overdreven, thi saa bliver jeg saa flau derved,« siger han engang. og lignende Ytringer kommer stadig igen i hans Breve.

Ryes Tilbagetog er ved sin Afslutning. Det havde naaet sit Maal og løst sin Opgave, Æren for det tilkommer Olaf Rye, derom kan der vel ikke herske nogen Tvivl. Men der er hist og her i Literaturen, som ogsaa Mand og Mand imellem, opstaaet en vis Tvivl derom, endog i selve Korpset var der saadanne Tvivlere. De ansaa ham alle for en brav Mand og tapper Soldat, men ikke Alle undte ham den Hæder, at han var en dygtig General i Ordets bogstavelige Forstand, der forstod at lede store Troppemasser. I Danmark har Kritiken altid været virksom paa en sær Maade, der tidt ligner Misundelse, og det er besynderligt, at vi Danske altid strax er parate med en nedsættende Bedømmelse, saa snart Noget eller Nogen hæver sig ud over det Almindelige, og er saa tilbøjelige til i første Øjeblik at løfte det til Skyerne, som vi i næste Øjeblik ved alle Midler stræber at trykke ned i Støvet. Slige Forsøg er ogsaa gjort overfor Rye, da Begejstringen over hans Færd i Jylland og Landesorgen over hans Fald ved Fredericia var kølnet og bleget. Disse Forsøg lykkedes ikke, selve Folket har sat ham paa den Plads, der tilkommer ham. Kun hans egne haandgangne Mænd har lidt derunder, Døden befriede ham derfor.

Da man ikke undte ham hans Hæder, opstod der saa sindssyge Rygter som f. Ex., at den preussiske General stod i Forstaaelse med de Danske, slige Rygter er vel næppe Omtalen værd og er vel heller ikke for Alvor troet af Nogen. Men det blev ligeledes udbredt, at Æren for Tilbagetoget egenlig mere tilkom de Mænd, der færdedes omkring Rye, end denne selv. Især nævnede man Læssøes Navn. Herom skriver Feltpræsten Fr. Helweg: »— Hvad den Paastand angaar, at Læssøe egenlig var Manden, kan jeg mod den stille hans eget Udsagn; han har for mig paa det bestemteste fralagt sig al Andel i den hele Bevægelses Ledelse. uden for saa vidt, han netop en enkelt

Gang var bleven adspurgt. Læssøe dannede for øvrigt en afgjort Modsætning til dem, der paa nogen Maade vilde forklejne Ryes Hæder.«

Spørgsmaalet er da, hvormeget der tilkommer Ryes Stabschef, Major Steinmann. Men det er umuligt at dele ligeligt mellem en General og hans Stabschef, i hvert Tilfælde er det Generalen, der har Ans varet, og det er derfor ham, der bærer Følgerne, Hæderen saa vel som Vanæren. »Bortset fra, at det under et Felttog altid er umuligt for Udenforstaaende at vide, hvad der skyldes en General, og hvad der skyldes hans Stabschef i deres solidariske Virksomhed, er det i hvert Tilfælde Generalen, der afgør, om Stabschefens Forslag skal udføres eller ej, og ligesom han ved Afgørelsen heraf maa bære det fulde Ansvar derfor, tilkommer der ogsaa ham den højeste Ære for heldig gennemførte Operationer.«¹⁾

Den, der læser Ryes Dagbog og Brevene til hans Hjem, vil faa et klart Blik paa Forholdet. Saa vidt det kan ses, herskede der fuld Overensstemmelse mellem Rye og hans Stabschef, selv om denne i sine følgende Udtalelser overvurderer sin Indflydelse paa ham, hvilket man er tilbøjelig til at tro, naar man fra alle Sider hører Tale om Ryes »sunde praktiske Blik og hans Besindighed, der var forenet med en høj Grad af Selvstændighed, Karakterfasthed og en vis foretagerisk Aand.«

Major Steinmann skriver: »Læssøe kommer jo jevnlig i Hovedkvarteret; han kommanderer sin Bataillon meget godt og med megen Interesse, at han ogsaa for Generalen ytrer, hvad han formener i det Store burde ske, tvivler jeg ej om, men han ytrer det samme for mig; om vort Korps's Bevægelser derimod, har jeg ikke formærket, at han ytrer sig, og véd han ogsaa meget vel, at det lidet vilde nytte, naar jeg var af en anden Mening, men jeg har ingen Grund til at tro, at han ytrer sig i Smug, det er ej hans Vane, tvertimod er han i Reglen for officiel.« Og efter Ryes Død omtaler han Forholdet mellem dem saaledes: »Jeg har stedse handlet saaledes, som jeg ansaa det for rigtigt, og saa megen Agtelse, jeg har for vor tabte Ryes Bravour, saa vist har han, saalænge jeg har været hos ham, aldrig mødt mine Planer med nogensomhelst Modsigelse, og dog var de

¹⁾ Se »Vort Forsvar« 1890. Nr. 295.

Læssøes diametraliter modsatte; thi han erklærede stedse, at hans Anskuelse var, at vi burde holde os under Retræten 2 Dagsmarcher fra Fjenden, indtil vi naaede saa højt op i Jylland, at han formentlig var meget spredt; jeg holdt paa, og den modige General tiltraadte altid min Mening, at holde os Fjenden saa nær muligt. Resultatet har været heldigt, er nogen Ære vunden, var det Synd, at Læssøe skulde berøve mig den, for saa vidt den ikke kan blive paa Generalen alene, og jeg tror Læssøe for honnet til at gøre noget Slags Forsøg derpaa. — — General Rye var brav, men i Affæren havde han ikke Oversigten og brød imellem paa tvers ind i mine Planer, dog det var sjældent, da han overlod mig Ledelsen.«

Det er ret overlegne Ord, men de bekræfter dog, hvad der ovenfor er sagt, at der var et godt Forhold mellem Generalen og Stabschefen, og at Generalen var en selvstændig Mand, der greb ind, naar han fandt det rigtigt, selv om han gik sin Stabschefs Planer imod. Og trods Steinmanns Udtalelser kan man ikke vægre sig ved at tro, at Læssøe alligevel har haft Indflydelse paa Rye ogsaa med Hensyn til Ledelsen af Tilbagetoget. At disse to Mænd, som under dette kom saa meget sammen, ikke skulde have talt om det, der foregik, og som optog dem legemligt og aandeligt, er umuligt, at Læssøe ikke skulde have udtalt sig, og Rye aldrig have taget Hensyn til hans Udtalelser, er lige saa umuligt. Men Steinmanns Breve er skrevne under Paavirkning af en harmfuld Skinsyge mod Læssøe, der gav sig Luft paa forskellig Maade, fordi han — med Rette — fandt sig brøsthølden og forurettet.

»De var af Natur og Uddannelse Modsætninger,« siger Helweg. »Læssøe unægtelig den betydeligere, men Steinmann derfor langt fra ubetydelig. — — — Modsætningen kom en Dag frem hos General Rye paa Skaarupgaard, hvor denne trakteredede med Burgunder-Vin. I Anledning af noget Læssøe ytrede i en Samtale om Politik, udbrød Steinmann: »Saa er De jo Republikaner!« — »Pourquoi pas?« svarede Læssøe.

Rye var ligeledes en hel anden Natur end Læssøe, men disse to Naturer sluttede sig godt sammen. Rye kunde ogsaa godt udtale sig om mangt og meget, men man fik ikke det Indtryk, at det var saa gennemtænkt og forarbejdet som hos Læssøe. I deres Forhold var

der to Sider, dels deres fælles Misstemning mod General Hansen og hans Regimente, dels en rent personlig Samstemning, som blev et sandt Venskab, Læssøe kunde ikke taale, at Nogen talte med Overlegenhed om Rye f. Ex. som Strateg — i Modsætning altsaa til Steinmann i hans ovenfor citerede Brev.

Iøvrigt var der et smukt Tillidsforhold mellem Førerne i Ryes Korps, men der faldt en mørk Skygge — Krigsministerens Skygge — ind over det. Ryes og Læssøes Uvillie imod ham stammede hos den første fra Kontraordren den 4. April, hos den sidste fra den dybe, personlige Krænkelser, han havde lidt, og saa fremfor alt fra begges Misfornøjelse med den krigsministerielle Ledelse, dog var Ryes Opfattelse ikke præget af en saa klar og skarpt seende Aand som Læssøes.

I hvert Tilfælde har Udfaldet af Tilbagetoget dog været et Bevis paa, at der herskede en vis Overensstemmelse mellem Læssøe, Steinmann og Rye, og denne, som havde Ansvaret, bør ogsaa have Hæderen og Æren.

Der findes en senere Udtalelse af Steinmann om General Rye, som passende kan finde en Plads her: »General Rye var en meget human og venlig, godt begavet Mand med stor Lyst til at foretage Noget og sparede aldrig sin Person i Ilden; hans Ideer var ofte for dristige, idet han ikke agtede den fornødne Forsigtighed, jeg har ofte maattet ytre mig bestemt imod ham. hvorover han imellem kunde blive hæftig, men kort efter indsaa han det rigtige og takkede mig altid for Tingenes Gang, saa jeg vel ogsaa kan have den Ære, at de geraadede ham til Ære. Han var en behagelig Mand i Omgang, selskabelig og munter.« — — —

I næsten en Maaned stod Ryes Korps Nord for Aarhus. Fjenden angreb ikke, — de indre Forhold i Tyskland naaede i Juni Maaned Højdepunktet af Forvirring, — de Danske angreb ikke, men forberedte det store Slag, som de vilde slaa.

Endelig den 21. Juni rykkede Preusserne, Hesserne og Bairerne frem og besatte Aarhus. Den 22. fortsatte de Fremrykningen og syntes under denne helt at ville omspænde det lille Korps ligesom for at kvæle det i et Favntag, men Olaf Rye unddrog sig dette Favntag og trak sig tilbage, saa at han den 23. stod i et Kantonement, der

strakte sig fra Kaløvig til Rosenholm. Det var den sidste Stilling, som Korpset indtog i Jylland, og her endte Rye sin tilbagegaaende Bevægelse. Hans sidste Kvarter var hos Baron Rosenkrantz paa Balskovgaard. De følgende Dage foruroligede Fjenden Korpset med Reognosceringer og Allarmeringer, men Kamp blev stadig undgaaet.

Rye havde imidlertid faaet den skæbnesvangre Ordre fra Overkommandoen paa det første Vink at lade 4 af Korpsets Fodfolksafdelinger overskibe til Fyen for med den derværende Hærstyrke at overføres til Fredericia og deltage i et paatænkt større Foretagende. Den 28. kom Ordren. 6. og 7. Bataillon, 4. Reservebataillon, Batteriet Schultz samt 9. Bataillon (som hele Tiden havde været Besætning paa Mols) afmarcherede den 29. til Helgenæs for samme Aften at indskibes. Den ældste Bataillonskommandør, Oberst Bentzen, skulde tage Kommandoen med Kapitajn Beck som Stabschef og den norske Lieutnant Rye som Adjutant. Resten af Tropperne skulde blive tilbage i Jylland under General Ryes Kommando.

Paa Grund af Storm fandt Indskibningen først Sted den næste Dag, den 30. Juni, og samme Dags Aften fandt Landsætningen Sted ved Bogense.

Hvorledes General Rye et Par Dage senere fulgte sine Tropper, vil senere blive fortalt.

**Breve fra Olaf Rye og hans Dagbog,
fra 28. Marts til 5. Juli 1849.¹⁾**

» **F**elttoget 1849 saavidt samme angaaer Generalmajor Rye og de ham underlagte Afdelinger.

Den **28. Marts** overtog ieg, efter at Armeens commanderende General v. Krogh havde forlagt sit Hovedquarteer til Assens, alle de i Jylland tilbage blevne Troppers Commando.

Disse bestaae af:

6. Linie Bataillon	}	5. Infanterie Brigade.
7. » »		
12. » »		
4. reserve »	}	1. Cavallerie Brigade.
1. linie Jæger Corps		
3. Dragon Regiment		
5. » »	}	2. Cavallerie Brigade.
6. Dragon Regiment		
1. Husar Division		
2. Husar Division	}	
Batteriet Schultz.		
» Haxthausen.		
Espingolbatteriet Meincke.		
Fredericia Fæstning.«		

Kolding 29. Marts Aften Kl. 9.

— Idag modtog ieg Dit kiære Brev af 26. — — — Du siger et Steds: »Mutter schillt darüber, dass Du mit jungen Mädchen umgehst und nicht mit Frauen.« Ich erinnere die Stelle in ihrem Brief — aber Mama vergisst, dass mit dem hohen Rang in der Gesellschaft, kömmt nicht zugleich das Alter und die Lust und

¹⁾ De i Dagbogen indflettede Breve, som ikke har anden Adresse, er skrevne til hans Hustru.

Neigung sich nur mit Alten zu unterhalten, die gewöhnlich nur diesen Rang einnehmen. Bliv Du ved med at omgaaes med unge Piger af Din Alder, som kan more Dig, og lad de gamle Æsker sidde. — —

Idag Kl. 10 kom General Fabvier¹⁾ her, han spiste Frokost og reiste igien over Middelfart til Assens Kl. 1. For at gjøre noget for ham, lod ieg Husarerne marchere op foran Huset paa Rendebahnen. Han var ellers meget fordringsløs og uden Renomeren. — Et saadant Overcommando, selv saa lidet som dette, giver uendelig meget at bestille, naar det føres saaledes, som ieg gjør det, at man selv virkelig fører det. Ieg er beskæftiget den hele Dag, saa at ieg ikke kan sige, at have en Time frie. En Masse af Mennesker komme for at tale med mig, for at faae Bestemmelse, aflægge Meldinger og ofte kuns for at presentere sig. Naar vi rykke ind i Slesvig, saa kommer først det Vanskeligste, at bestemme, hvorledes Alt skal gaae for sig. Du maae derfor ikke undre Dig over, om Du herefter kuns erhoder korte Breve; thi ieg bliver i Almindelighed afbrudt 20 Gange, inden ieg faaer et Brev færdig. Vi have igaar og idag et gandske forskrækkeligt Veir, det stormer og sneer, men er Tøveir, ikke desmindre er Markerne hvide og den høie Bakke med Krattet for mine Vinduer er et Sneebjerg. — —

Her er idag kommen 9 Borgere fra Appenrade, bosatte Mænd, Kiøbmænd og Haandværkere, der tildeels sidde i meget stoer Bedrift. De ere udviste fra deres Hiem af Politimester Jensen og Borgemæster Schow. De bleve her afleverede af en Hanseat-Officier ved vore Forposter. De havde først erholdt Tilladelse at medtage deres egne Kiøretøier, men i Christiansfeld bleve disse dem fratagne og de satte paa et Par Bøndervogne, der vare lagde et Par Bretter tvers over. Underveis bleve de meget slet behandlede af Insurgentropperne.

¹⁾ Ligefta Krigens Begyndelse havde man tænkt paa at faa en erfaren fransk General hertil for at tage Overkommandoen. Efter flere forgæves Forsøg kom General Charles Nicolas Baron Fabvier (f. 1782, d. 1855) hertil i Begyndelsen af Marts for at raadslaa om en Operationsplan. Han rejste atter i Begyndelsen af April.

I det nordlige Slesvig sammendrive de med Magt alle Vogne, som sendes tomme til Flensborg. — nogle sige indtil 2000, men det er sikkert meget overdrevet — 500 ere iforgaars passerede igiennem Appenrade. Ieg antager det er for at berøve os Transportmidler. Igaar ankom her Major Siemsens 2 yngste Sønner, de skulle tages, og derfor gik de bort om Natten og har kuns med yderste Møie sneget sig igiennem de fiendtlige Forposter. Det er sikkerlig paa det Sidste med dem, thi de føre et skrækkeligt Regimente. — —

Den **30.** erholdt 1. Cavallerie Brigade Ordre at marchere i et concentreret Cantonnement nord for Skodborgbroe med Brigade-Quarteret i Veien for 1. og i Leirskov for 2. —

Kolding Løverdags Middag, 31. Marts.

— — vi ligge og vente paa Ordre til at rykke ind og ieg har forberedt Alt dertil. Ieg antager ikke som sandsynligt, at det egentlig kommer til betydelige Fægtninger i Førstningen, dog kan man ikke med Bestemthed sige det. — — — Ieg kommer ingen Steds her i Byen i denne Tid at Tienesten optager mig gandske. 2 Gange har ieg havd et Partie hos mig, som ieg paadrog Kammerherre Blücher¹⁾ at arrangere. Din Gemal er nu bleven saadan Mand, at Kammerherren kommer og spørger, med hvem ieg befaler at gjøre Partie. Den i Kiøbenhavn saa store og fornemme Kammerherre er her kuns Ritmester. Iøvrigt maae ieg sige til hans Roes, at ieg og alle hans Kammerater ere meget tilfreds med ham, de fornemme Nykker har han aldeles aflagt. Igaar morges var her næsten $\frac{1}{2}$ Fod Snee, men nu har Solen allerede slikket betydeligt af. saa at Banken foran mine Vinduer begynder at blive grøn igien. Igaar var Veiene meget slemme. —

Ieg giver ogsaa Pikkelhuen med tilbage, da ieg af Oberstltn. Møller igaar hørte, at Kongen og hans Omgivelse for dette Feldtog har erklæret Pikkelhuen »in Verschiess« og anlagt Hielme.

¹⁾ Ritmester Frederik Emanuel Blücher, f, 1806, Adjutant hos Kong Frederik VII, Major 1849, gjorde Tjeneste i Husarregimentet og deltog i de to første Feldtog. Afsked efter Kongens Død 1863 som Generalmajor, Død 1871.

Kolding 1. April.

Til imorgen ere nu alle de under min Commando værende Tropper samlede ved Grændsen, men endnu have vi ingen Ordre. —

Den **2.** [April] vare alle Tropper concentrerede ved Grændsen. Cavallerie-Regimenterne ved Skodborg [med] den Ordre at gaae over Skodborgbroe tilligemed $\frac{1}{2}$ Batterie Haxthausen over Jels til Øxevad og Sommersted. — Dette er den vestligste Colonne under Oberst v. Juel. Den anden Colonne under Oberst Flindt over Hjarup, Ødis, Steppinge til Magstrup. Bestaaende af 1. Jægercorps's 2 Compagnier. De andre 2 Compagnier ere afgivne til Oberst Juel. 6. Linie-Bataillon, 7. Linie-Bataillon, 1. Husar Division, $\frac{1}{2}$ Batterie Haxthausen, $\frac{1}{2}$ Batterie 1. Espingobatterie. Den 3. Colonne: Landeveien til Hadersleben. Oberstlieutenant Irminger med 12. Linie-Bataillon, 4. Reserve-Bataillon, $\frac{1}{2}$ Batterie Schultz og 2. Husar-Eskadron. Samtlige Tropper gaae over Grændsen Kl. 5 om Morgen.

[3. April.]

— Ieg beder Dig aldeles ikke at ængstige Dig; thi efter alle de Efterretninger, som vi have er der ingen Forbundstropper paa denne Side Flensborg. I dette Øieblik, da ieg skriver dette, marchere mine Batailloner her forbie ned ad Søndergade. — Ieg agter idag at komme til Hadersleben og imorgen til Appenrade. Ieg venter, at Fienden intet Sted oppebier mig. I Hadersleben ligger kun 1 Bataillon, og i og ved Appenrade 2. Batailloner. Naar vi komme til Appenrade, ville vi komme i Forbindelse med Hovedarmeen.

Mine to svenske Grever har ieg afgivet, den ene til Irminger (Horn) og den anden til Bentzen (Ribbing). Sehested følger mig ogsaa som Adjutant. Om en Time forlader ieg Byen og tager Veien over Hjarup, hvor ieg har lovet at spise Frokost hos Thomsen. I Magstrup $1\frac{1}{2}$ Miil vest nordvest for Hadersleben bliver ieg om Natten. — —

— **3.** Den vestre Colonne traf paa en Cavallerie-Patrouille ved Jels og fangede 2 Mand. Den ankom til sin Bestemmelse Kl. 2.

Den mitterste Colonne traf ikke paa Fiende og kom til Magstrup Kl. 4. Den østre Colonne stødte ved Aller og Christiansfeld paa fiendtlige Cavallerie-Patrouiller og senere smaae Afdelinger; blænkrede med dem og fangede 2 Hanseat-Dragoner. Ved Hadersløv stødte de paa Blænkerkiæden og Cavallerie-Trups, som bleve drevne tilbage rask ind i Byen, her blev der skudt fra flere Huse, sandsynlig kuns af Besætningen. Borgerforeningen var stærk besat, nogle Canonskud rettedes mod de Huse, der forsvarede sig heftigst, og vore Tropper trængte med megen Bravour frem og styrtede ind i de besatte Huse. Ved Syderport, som var baricaderet, og Husene uden for Byen stærk besat, lykkedes det kuns med Møie at trænge frem ved at komme fra flere Sider. Canoner stilledes bag Kirkegaarden for at ryddelig-gjøre Terrainet. Det hed, Fienden vilde kaste en Løbebroe over Fiorden $\frac{1}{2}$ Miil fra Byen og tage Besætningen i Ryggen. Dette foranledigede Irminger til igien at forlade Byen, især da Aftenen var forhaanden, men ankommen uden for Byen kom en udsendt Cavallerie-Patrouille tilbage og meldte, at Rygtet om en Broeslagning var falsk. Der rykkedes derpaa ind igien, uden at der faldt Skud. — Hammelev, Tørning og Christiansdals Mølle samt Styding blev besat.

Den 4. Kl. 8 brød Alt op igien for at gaae til Apenrade. Irminger over Højstrup til Gjenner. Flindt over Tørning til Øster-Lygum. Juel til Strandelhjørne og Nørre-Hyrup. Irminger skulde besætte Apenrade. Flindt Røde-Kroe og omliggende Byer med Infanteriet. Cavalleriet skulde blive staaende ved Nørre-Hyrup og Strandelhjørne og Omegn, men sende 2 Compagnier Jægere og 2 Eskadroner til Hos og Hostrup og streife til Hellevad. Fienden havde om Morgenen trukket sig tilbage og vi opdagede kuns enkelte Poster meget i det Fierne. Ankommen til Gjenner og Øster-Lygum fik ieg Ordre¹⁾ fra Hovedcorpset ei allene ikke at besætte Apenrade og Røde-Kroe, da man fra Sundeved ikke kunde trænge frem og iværksætte Foreningen, men endog strax gaae tilbage til Hadersløv og Magstrup. Dette blev udført, men vi ankom først meget sildigt og Nogle først om Natten. Den hele Dag var hørt Skydning i sydvest, men man kunde skiælne, at det var af stort Skyts og fra Søen.

1) Denne Ordre, som blev overbragt af Prmltn. F. Lund, og som var dateret den 3. April Kl. 11 $\frac{1}{2}$ Aften, modtog Olaf Rye Kl. 2 Efterm.

Den 5. blev Alt staaende og vi udsendte nogle Patrouiller, men som intet opdagede.

Magstrup 5. April 1849.

— Igaar morges tidlig gik ieg med mit hele Corps ned mod Appenrade, men $\frac{1}{2}$ Miil derfra modtog ieg Befaling at gaae tilbage til Hadersløv, hvor vi ankom meget udmattede og utilfredse over denne Tilbagegang. Da der kuns staaer 35—40,000 mellem Flensborg og Appenrade og vi dog tilsammen ere over 30,000 saa havde ieg haabet idag eller imorgen at levere en Bataille. Alle ere meget mismodige derover, men der maa adlydes. — Ieg tager mit Qvarteer i Eftermiddag i Moltrup, hvor ieg boede i forrige Sommer. Endnu er her intet Fiendtligt heroppe. Alt veeg rask tilbage for mig, da ieg gik frem. Skulde en overlegen Styrke styrte ind paa mig, gaaer ieg tilbage over Kolding. — —

Den 6. om Morgenen Kl. 3 bleve vi allarmede ved Melding om Fiendens Anrykning, men det viste sig kort efter, at det var ugrundet. Ieg havde forlagt mit Qvarteer til Moltrup, ligesom ieg havde lagt Cavalleriet bag Infanteriet for at have Roe. Den 6. om Aftenen bleve vi igien allarmede, men, som det siden viste sig, ved en falsk Melding. Imidlertid var Stillingen, som Corpset havde, saa udstrakt, at ieg let kunde overfaldes. Fra Armeecorpset havde ieg Ordre at holde mig 2 Dagsmarcher fra Fiendens Gros. Vi havde Efterretning, at Fienden var rykket ind i Appenrade, og at der stoad nogle og Førgetive Batailloner tæt syd for Appenrade. Desuden ved Allarmering havde vi lidt meget, især Hestene. Ieg havde allerede befalet Opbrud om Aftenen Kl. 12, men vilde gaaet 1 à 2 Miil i sydvest og saa den anden Dag ned i Egnen af Lygumkloster, hvorhen ieg vilde have sendt en Expedition, men brød ieg op nordefter og tog Stilling bag Kolding og Nebel-Aae. Ieg tog mit Qvarteer i Kolding.

Høivelbaarne Hr. Oberstlieutn. von Læssøe. Stabschef.

Moltrup den 6. Marts [skal være April] Kl. 9 Morgen 1849.

Hr. Oberstlieutenant!

I dette Øieblik modtog ieg Dagsbefalingen for 5. d. M. samt den dermed følgende Instruction. Det var os alle et meget tryk-

kende Tilbage tog iforgaars, da vi vare Appenrade og Rødekro paa $\frac{1}{2}$ Miil nær, og Fienden overalt trak sig saa hurtig tilbage, at vi med temmelig Sikkerhed gjorde os Haab om at forene os med Dem om Aftenen. — — Fra Fredricia Fæstning og dens Armering har ieg intet hørt. Det synes, som Commandantskabet ikke anseer sig forpligtet til at afstatte mig Meldinger; thi ieg har den hele Tid ingen modtaget. Oprigtig sagt har ieg heller ikke lagt stoer Vægt derpaa og heller ikke ladet udgaae en directe Befaling til Commandantskabet desangaaende, men ieg antog det for en Selvfølge, at det skedte, saasomt mindste Forandring forefaldt. Ieg har i disse Dage været meget beskæftiget, men vil saa idag skrive til Commandantskabet. Oberstlieutn. Lunding, derimod har ieg 2 Gange givet Ordre at sende mig Resten af Lieutn. Brummers¹⁾ Deling, og den sidste Gang i stærke Udtryk. men han har ikke endnu efterkommet denne Befaling. Ieg har kuns 20 Mand Ingenieur-Tropper og har meget Brug for dem. Efter Hr. Oberstlieutenantens Instruction synes det at fremgaae, at De troer ieg staaer ved eller over den jyske Grændse, men ieg agter at beholde den Stilling, ieg har, indtil videre, da ieg ikke anseer den for at være farlig. Vi ere her meget spændt paa Tingenes Gang og lever i en aldeles Uvidenhed, vi have ikke engang Aviser og kunde De gjøre noget i den Retning, var det meget ønskeligt. Vort Efterretningsvæsen er ogsaa kuns mavert betient, da Leerbeck er kommen for sildig herover for at knytte Bekjendtskaber; lidt efter lidt bliver det bedre. Krüger fra Bevtoft sender mig undertiden Noget, men deri er megen Snak og liden Indhold, han opholder sig nu hiemme, og hvad ieg faaer, er vel temmelig sikkert, da han er os hengiven. Vi have nu i 3 Dage hørt Skyden syd-ost efter, saa vidt der kan skiønnes er det fra Søen, men de forskielligste Gisninger og Rygter derom circulære. Igaar fortalte man, at Armeen fra Als havde leveret en Trefning og taget 700 Mand og 8 Canoner. Hvis Hr. Oberstlieutenanten veed noget om, hvorledes vore politiske Sager staae, saa er De vel saa god at give mig en Smule Underretning derom. — — — Fra Haderslev

¹⁾ Til Ryes Corps var der bestemt 1 Deling Ingenieurer under Kommando af Premierlt. Nicolas Abraham Brummer (f. 1822. Afsked 1876 som Oberst).

ere alle juridiske Embedsmænd som Byens Raadmænd flygtede. Et Raad af 10 Borgere (saavidt mueligt aldeles moderate) indsat for at besørge det Fornødne med Hensyn til Tropperne. — — I Følge de idag modtagne Efterretninger skal Fienden staae med 60,000 Mand og derover, Preussere ere derimellem — —

Kl. 12^{1/2} Middag. Med den største Hengivenhed Deres ærb.

Olaf Rye

Den 7. stoede vi gandske stille og hvilede os. Ieg fik Efterretning om at Armeen var gaaet tilbage til Als og at Haderslev var bleven besøgt af en Patrouille den 7. om Aftenen, men forladt igien.

Kolding den 7., Løverdags, April, 1849. Kl. 5 Eftm.

— Ieg er idag igien kommen til Kolding og vil, da dette er lige i Forpostlinien, gaae med Hovedqvarter til Viuf til Major Ingwersen¹⁾. Ieg er ikke dreven tilbage men gaaet frivillig, men Fienden rykker, efter alle de Efterretninger, som ieg har faaet, med betydelig Styrke mod Hadersleben og [vil], som blev sagt angribe idag. Endnu er Intet forefalden. Ieg befinder mig vel, men er noget angreben af de mange Forretninger og Natteuroe. — —

Den 8. om Frm. Kl. 9 lod ieg Major Hegermann med 1 Eskadron og 1 Compagnie [af] 12. Bataillon paa Vogne gaae til Christiansfeld. De skulde patrouillere syd paa mod Haderslev og Hammeløv. De skulde om mueligt blive staaende om Natten. Majoren sendte 16 Dragoner og 20 Jægere mod Haderslev for at besætte denne Bye. da den kuns skulde have en Dags Besætning af 30 Mand. Dette var ikke min Ordre eller mit Ønske. Denne lille Afdeling, Lieutenant Hansen af Dragonerne, kom til Thomashuus, hvor de fik 2 Heste af en militair Læge og af Herredsfoged Bruuns Søn, der reddede sig i Skoven, men ved at rykke længere frem mod en Skov, fik de en Salve af Tirailleurer, da i al Hast 200 Mand havde samlet sig i Skoven, de vare komne kørende, desuden lidt Cavallerie. Vore maatte strax

¹⁾ Fader til den Side 103 omtalte Ejer af Agersbøl, Major Johannes Peter Ingwersen til Viufgaard.

vende om, hvorved tabtes 2 Jægere, som enten blev skudt eller saarede eller fangne. Om Aftenen sildig vendte Major Hegermann tilbage med sit hele Commando. Fienden stoed sønden for Haderslev, men havde Afdelinger frem til Sommersted.

8. forefaldt intet. **9.** intet. Fienden kom lidt nærmere. Ieg forlagde mit Qvarteer til Viuf Gaard hos Ingwersen.

10. Intet. Forberedelses-Ordre givet til Tilbagetog naar Fienden angreb. Fienden skal have en temmelig Styrke. 4—5 Batailloner ved Haderslev, Meldrup og Bramdrup. Hans Patrouiller gaaer frem over Christiansfeld.

Den **8.** fik vi Efterretning om Ulykken i Eckernførde.

Den **10.** Efterm. indmeldtes at Fienden havde trukket sine Forposter noget tilbage¹⁾.

Viuf, den 10. April, Kl. 9 Aften.

— Ieg er flyttet til Viuf hos Ingwersen, fordi ieg ikke ville ligge saa lige i Forpostlinien, men mine Batailloner staae endnu paa samme Sted langs Kolding og Nebel Aae. Den Ulykke i Eckernførde har nedtrykt os Alle gandske umaadeligt, men tillige ærgret os over den taabelige Skydesyge uden Hensigt. Fienden har der ved faaet en umaadelig Overmagt, thi Frygten for vore Skibe er forsvunden. Give Gud vi snart maatte erholde Efterretninger, der kunde være en Smule oplivende og tildeels igien udslette dette Indtryk. — — —

Folk vil maaske dadle min Fremgangsmaade, men det skal Du ikke bryde Dig om, ieg vil endnu gaae tilbage indtil Aarhus, hvis Fienden følger og maaskee længer, men ieg kommer nok igien, naar ieg seer der kan udrettes noget.

Høivelbaarne Hr. Oberst v. Juel. Ridder og Dannebrogsmænd²⁾.

Hr. Oberst.

Viuf, den 10. April [1849] Kl. 10¹/₂ Fm.

Efter alle de Efterretninger vi have, har Fienden temmelig forstærket sig ved Christiansfeld og længere vester, hvor der skal

¹⁾ Den 10. April havde General Krogh flyttet Hovedkvarteret til Middelfart, samtidig med at en Del af Tropperne fra Als blev forlagte til Fyen, og efter at Dybbølstillingens Opgivelse var befalet og kundgjort for Hæren ved Krigsministerens bekendte Armébefaling af 8. April.

²⁾ Oberst Hans Adolph Juel, f. 1790. Chef f. 3. Dragon-Regiment. Afsked 1853. Generalmajors Karakter 1862. Død 1874.

ligge en betydelig Styrke. Som ieg sidst sagde, er det fremdeles min Bestemmelse at gaae tilbage uden Kamp, saasnart Fienden angriber med Magt eller kuns gjør Mine dertil. Næsten troer ieg dette Tilbagetog vil finde Sted imorgen; thi ieg gjør det gierne uden Kamp, da ieg frygter ufrievillig at indvikle mig. Deres Brigade skulle tage Cantonnementer ved Løsning, Øster-Snede, Hedensted etc. Det synes derfor at være en alt for stoer Omvei, at gaae over Haraldskjær og Jellinge, og troer det bedre, at De gaaer over Veile, som er saa betydelig nærmere. Naar De holder Brigaden parat til Opbrud, synes ieg ikke, at der kan være Fare for, at vi spærre hinanden Veiene; ieg kan ikke antage, at Fienden trænger stærk paa. Fra Vesten troer ieg ikke, vi have noget at befrygte. Deres Mening herom bedes snarest mueligt.

At vor Armee er gaaet tilbage fra Sundeved til Als, vil De vide. Dybbøl-Bjerg er endnu svagt besat. 2 Infanteri-Brigader (Schlepperegrell og Meza) bliver paa Als. 2 (Krabbe og Thestrup) gaae til Fyen, deraf 2 Batailloner til Fredericia, ligesom ieg sender 2 Batailloner derhen. General Krogh og Oberstlttn. Læssøe vare meget imod at rømme Sundeved, men Krigsministeren befalede. Den 6. havde Oberst Krabbe en hæderlig Fægning i det Sundevedske mod Forbundstroppe især Hannoveranere. Oberstlttn. Læssøe roser meget Reserve- og Forstærkningsbataillonerne. General Krogh agter at gaae til Fyen og tage sit Qvarteer i Middelfart. Naar ieg forlader Viuf gaaer ieg foreløbig til Veile.

Den Ulykke ved Echernførde er jo skrækkelig! men ogsaa en skrækkelig Bramarbasade at udsætte Skibene til ingen Nytte og uden nogensinde derved at opnaae et Resultat, kuns for at skyde en uskadelig Sandhob sammen, som 3 Dage derefter kan være opført.

I Sundeved have vi faaet henved en Snees Officerer ude af Tienesten, men ieg veed ikke hvilke. Med den største Høiagtelse

ærbødigst

Olaf Rye.

II. Frmd. Kl. 10 blev meldt af en Officeer, der kom fra Hovedkvarteret, at det var i Middelfart og agtede bryde op til Odense.

Forpostcommandeuren melder Intet. — Oberstlieutenant Læssøe ventes hvert Øieblik hertil. —

Oberstlieutenant Læssøe ankom her om Eftermiddagen Kl. 7, men ieg var reden til Kolding, da Fienden Kl. 2 viste sig ved Vonsild med 1 Bataillon, 2 Escadroner og et Par Canoner. At det kuns kunde være en Recognoscering, antog ieg strax. Deres Fortrop, som bestoed af 20 Dragoner, blev angrebet af 6 af vore Husarer, som kastede dem tilbage paa deres Gros, men nu maatte Vore vende om. I Vonsild medtog de 2—3 dansksindede Indvaanere. De rykkede frem mod Kolding indtil paa 2500 Skridt, affyrede nogle Skud, som ei blev besvarede. Kl. 5 trak de sig igien tilbage. I Vonsild blev der af en civil Person skudt paa en slesvig-holstensk Dragon, dog uden at træffe. De medtog 30 Vogne fra Bønderne. Det var den 10. Insurgent-Bataillon. De stial dygtig fra Bønderne, aad og drak uden at betale. Ieg reiste om Eftermiddagen til Middelfart, da Læssøe Kl. 4 $\frac{1}{2}$ endnu ikke var kommen til Viuf. Ankommen til Snoghøi hørte ieg, at Læssøe var reist til Fredericia Kl. 11 og vilde til Viuf. Ieg vendte strax om og kom hiem Kl. 9.

Den 13. blev $\frac{1}{2}$ Batterie Haxthausen sendt til Fredericia samt 12 Espingoler¹⁾. Den 13. blev der giordt den Forandring i Forpost-tienesten, at daglig 1 Bataillon gik til Kolding og 1 Compagni til Egstrup og Paabye, 3 Eskadroner deels i Harte, deels i Kolding, 2 Canoner i Harte, 4 Espingoler i Kolding. Denne Styrke, som besørger Sikkerhedstienesten og begynder Fægtningen for at see, om der virkelig angribes med Styrke eller kuns er Allarmering eller Recognoscering, afløses hver Middag Kl. 12. I Tilfælde af stærkt Angreb og paafølgende Retraite trækker Infanteriet sig ad Fredericia Veien, det ene Compagnie mod vestre Nebel og Cavalleriet med Canonerne mod Alminde. — 1. Cavallerie-Brigade blev lagt paa vestre Side af Veile Veien op mod Jerlev. 2. Cavallerie-Brigade paa østre Side med Brigade-Qvarter: Smidstrup. — Batteriet Schultz i Viuf og Fredsted. Batteriet Haxthausen blev i Tavlov. 7. Bataillon til vestre Nebel. 6. Bataillon: Almind, Mosevraa og Viuf. 4. Bataillon: Gudsøe, Oddersted og Tavlov, 12. Bataillon:

¹⁾ Den omtalte Afgivelse af Fodfolk og Artilleri til Besætningen i Fredericia blev dog ikke til noget, da Fæstningen den 14. April udgik af Forbindelsen med Ryes Korps.

Sønder-Vilstrup, 1. Jægercorps: Eltang og Stenderup. Fiendens Stilling den samme. Forposter: Aastrup, Thomashuus, Moltrup, Bramdrup, Tørning, Hammelev, Styding. Der siges undertiden: 4 Batailloner, nu 5 Batailloner og 2 Batterier. Haderslev er besat. 1 Batterie er plantet op paa Høiderne syd for Byen. Senere Efterretninger, men som vel ikke kan ansees for gandske paalidelige: at General Bonin er i Haderslev, at Fienden rykker frem fra Appenrade med 15,000 Mand, og at de den 15. (imorgen Søndag) ville angribe Kolding.

Viuf den 13. April Kl. 4 Eftm.

— — — Ieg staaer endnu ved Kolding, og Fienden gjør ingen Mine til Angreb, tvertimod synes han at være bange for os, og staaer som før med 5 Batailloner og 2 Batterier ved Haderslev. Du kan være gandske roelig for mig, ieg lader mig ikke overfalde og har mine Følehorn ude baade mod Syd og Vest. Den russiske Flaade stoler ieg ikke meget paa, og ieg er bange vi maae kuns stole paa os selv. Det eneste, vi kan gjøre, er at være seige og pine dem i Længden; naar vi kuns kan holde det ud, kommer vel en Tid, da man kan falde over dem og gjøre dem Skade. Ieg vil vel slaae, naar ieg bliver angrebet, men skal nok tage mig i Agt ikke at bide mig saa fast, at man med Overmagt kan falde over mig og knuse mig. Ieg beder Dig derfor være roelig for mig, ieg er altid aarvaagen, og kuns en Ulykke kan bringe mig i Knibe. Forfølges ieg af betydelig Overmagt, gaaer ieg stedse tilbage.

Hvad Ulykken ved Eckernførde angaaer saa er det materielle Tab mindre end det moralske. Fienden taber Frygten for vore Skibe og vi Tiltroen.

Viuf den 15. April (Søndag) Kl. 10 $\frac{1}{2}$ Fm.

— — — Ieg veed ikke, hvad Folk i Almindelighed give til Flaaden men Du maa vel ikke give for lidt, mindre end 10 Rbd. ikke. Sørg ikke for Penge, ieg skal nok skaffe Dig rigeligt, hvad Du behøver, det er mig en Glæde, naar ieg veed Du har Overflod og gjør Alt med. Beed Trier skrive mig til. Ieg gaaer aldrig til Fridericia, bliver ieg nødt dertil, gaaer ieg Nord paa. Der vil ikke

blive farligt i Byen, den vil vanskelig kunne beleires og tages, og da man har Søen aaben, saa kan Alt komme derfra og over til Fyen. Irminger har nu godt Mod.

Ieg er ikke bange for Folks Daddel, ieg handler efter bedste Overbevisning, kan ieg see nogen Fordeel, saa slaarer ieg, hvis ikke gaaer ieg tilbage. Ieg agter inat, det hedder Kl. 6—7, naar ieg intet mere kan vente, at ride over til Snoghøi og saa sætte over til Middelfart forat tale med Læssøe og Krogh. Kl. 3 i Nat kan ieg igien være her tilbage, hvis Fienden skulde have noget i Sinde imod mig. — —

Fienden har ladet sige, at han idag vilde komme til Kolding for at gratulere til Confirmation, men da han endnu ikke har viist sig i Fremrykken opsætter han det vel¹). —

Den **15.** om Eftermiddagen Kl. 4 reiste ieg til Middelfart. Ved Ankomsten dertil blev ieg meget ubehageligt overrasket ved den Efterretning, som Læssøe meddelte mig, at General Krogh var afgaaet fra Commandoet, som General Bülow havde faaet, og at Læssøe skulde til Generalcommandoen i Odense. Alt i Anledning af Affairen i Eckernførde, og hvorved Armeen i dens Høiestcommanderende og Stabschef maatte lide og blive forhaanet for at rense Søetatens Commanderende. Ieg kom Kl. 3 igien til Viuf om Morgenen. Ieg havde i Anledning af Fiendens Bevægelser befalet Armeecorpset at staae paa deres Samlingspladse Kl. 6.

Den **16.** om Morgenen. Da der til Kl. 8 intet forefaldt sendte ieg Major Bentzen med sin Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Canoner frem paa en Recognoscering. Fienden forlod alle sine Stillinger næsten uden Kamp og han trængte frem til Taps. Efterretninger indhentedes, at Fiendens Styrke nord for Haderslev var 4—5 Batailloner. — Kl. 6 returnerede Recognosceringen. Kl. 1 Middag lod ieg Tropperne gaae i deres Cantonnementer.

---

¹) I Følge Ordre fra Krigsministeriet af 13. April var imidlertid den kommanderende General Krogh og Stabschefen Læssøe afgaaet fra Kommandoen og i Stedet for var General Bülow bleven udnævnt til kommanderende General med Oberstlieutenant Flensburg af Generalstaben til Stabschef.

Høivelbaarne

Hr. Generalmajor von Bülow.
 Commandeur af Dannebrogen.
 Commanderende General.

Viuf, den 16. April 1849.

Modtag min Lykønskning til Deres Udnævnelse som Armeens Overgeneral og tillige den Forsikkring, at ieg ikke allene efter Pligt vil efterleve enhver given Befaling, men at ieg stedse og under alle Forhold vil anvende alle mine physiske og moralske Kræfter for at naae det os foresatte høie Maal, og at Hr. Generalen ved alle Leiligheder med fuld Sikkerhed kan regne paa mig.

Som gammel Ven være det mig tilladt at yttre Nedenstaaende, og hvis det skulle være Overgeneralen ubehageligt, saa lad kun Vennen læse det.

Ieg anseer det for et Tab for Armeen, at Oberstlieutenant Læssøe er bleven ansat ved Generalcommandoet i Odense, da Armeen har Brug for alle de gode Kræfter, den kuns kan komme i Besiddelse af. Som Armeens Stabschef maatte og burde han afgaae under disse forandrede Forhold, hvor en General er sat i Spidsen, der vil og kan selv commandere, men Oberstlieutenant Læssøe vil i meget kort Tid afgive en udmærket Bataillonscommandeur, hvorpaa vi have saa stoer Mangel. Ieg troer Oberstlieutenanten vil være tilbøielig til modtage en saadan Ansættelse, og ieg vil være Hr. Generalen taknemmelig derfor, som for en særdeles Gunst, hvis De vil give ham den første Bataillon, der bliver, eller kunne gøres, ledig i det mig betroede Corps.

Modtag Forsikkring om den særdeles Høiagtelse, hvormed ieg har den Ære at undertegne mig Hr. General

Deres ærbødigste og hengivne

Olaf Rye.

17. 4. Reserve-Bataillon forlagdes til Bramdrup og Lilleballe. Batteriet Haxthausen til Fredsted. Fridericia Fæstning har faaet sin Besætning fra Fyen, og ieg behøver ikke i Tilfælde af Tilbagetog, kaste Noget derind. Min Brodersøn Hans Jacob, Premierlieutenant i

den norske Armee kommer og besøger mig paa sin Reise til Frankrig. Han bestemmer sig strax til at gaae i dansk Tieneste. General Bülow kom her fra Middelfart. En Dags-Befaling tilkiendegiver fra Krigsministeren, at Beck skal til 6. Brigade og Major Steinmann til mit Corps som Stabschef. Med denne Anordning var ieg ikke tilfreds.

En Parlementair fra Bonin med et Brev og 2 Søekadetter, Garde og Mourier, der vare friegivne af Fangenskab, da de ansaaes for Børn. Parlementairen var Lieutenant Treschow, Adjutant hos General Bonin, af Keiser Alexanders Regiment. Høst sendes hen for at modtage ham. Fiendens Stilling den samme, men Vonsild Skov igien besat.

18. Lieutenant Wedelfeldt blev sendt frem med et Brev til General Bonin, som Tak for Søecadetternes Friegivelse. Brevet var paa Dansk til den commanderende preussiske Generalmajor. Wedelfeldt talte med en Vagtmester Kop af 2. Regiment, denne spurgte efter Torp, Major, Torp Ritmester og Torp Lieutenant, samt Ritmester Scharffenberg, tillige sagde han: »hatten wir früher gewusst, was wir jetzt wissen, ständen wir nicht hier.«

19. Fienden rykkede frem Kl. 8 med Infanterie og Cavallerie, samt Canoner. Han skiød en Mængde Canonskud paa vore Vedetter, vi havde ingen Døde eller Saarede. — Korpset blev allarmet en Smule, men alt blev paa deres Allarmpladse.

20. Kl. 7^{1/2} Morgen angreb Fienden Kolding. Byen blev forsvaret af 1. Jægercorps med megen Bravour. Kl. 9 blev Kolding forladt. Vi havde ved Byens Forsvar 2 Døde og 15 Saarede, deribland Lieutenant Schow af Espingolerne. Paa Kanten af Bakken nord for Byen var en temmelig levende Tirailleur-Fægtning. Ieg lod gaae langsomt tilbage. Ved Bramdrup blev der skudt nogle Canon-skud, hvorved Fienden tabte 3 Heste. Ieg tog Stilling ved Almindedalen med Forposter frem mod Bramdrup. Kl. 4 gik alt i Cantonnement. Cavallerie-Brigaden omtrent det samme som før, men noget trangere. 6. Bataillon: Viuf. Artilleriet: Viuf og Fredsted. 1. Jægercorps: Haastrup. 12. Bataillon: Hersløv. 7. Bataillon: vestre Nebel, Dons Mølle og Aagaard samt Pfønixborg. — Den 19. overtog Major Harbou Commandoet af 12. Bataillon og Irminger skal organisere 2. Forstærknings-Jægercorps i Fredericia. Den 20.: Beck fremdeles forbliver som

Stabschef¹⁾ ved 5. Brigade. Efterretning om at i morgen gaaer 4. Brigade over til Jylland og iovermorgen 3. Brigade. — Jeg tog igien mit Qvarteer i Viuf.

21. Om Natten ankom Major Steinmann, men overtog fra idag ikke Forretningerne. Om Aftenen den 21. modtog Ordre at staae ved Almindedalen Kl. 12, da de 2 andre Brigader ville til denne Tid staae ved Elbodalen og rykke frem, samtidig dermed skulde mit Corps gaae frem til Egstrup og Paabye.

Viuf den 21. April 1849.

— — — Det er en Skandale, at man saa falder over Krogh. Sig Du kuns alle og enhver, at det er skandaleust. at man vil give Krogh Skyld for Søetatens Dumhed, Uforstand og ufornuftige Overmod. De have stedse troet og udtalt sig saa ofte og bestemt derover, at et hvert Landbatterie vilde bringes til Taushed af et Krigsskib, denne Mening har selv den ellers fornuftige Marineminister udtalt i sin Instrux til Garde. Vi andre have ved alle Leiligheder sagt: det gaaer ikke, men i deres Indbildning og utaaelige Overmod have de ikke villet troe det. Nu kommer dertil deres Udygtighed og Uvidenhed som Søemænd. de kan jo slet ikke manøvrere og ingen Sted finde Vei og Stie, men løbe paa overalt. Krogh har kuns sagt, han ønskede de skulde allarmere i Eckernførde, men dette vil ikke sige, de skal lægge sig 200 Skridt fra Batterierne for at blive skudt i Brand. Tapperhed kan man ikke nægte dem, men desto meer Klogskab og sund Fornuft²⁾. Nei, da var vore Søeofficerer fornuftigere i min

¹⁾ Som saadan gjorde han Tjeneste som Souschef ved Ryes Korps.

²⁾ I et andet Brev fra den 19. April skriver han til Adolph Trier om Kommandoskiftet: »Især er man utilfreds med Maaden, hvorpaa det er skeed — at give Armeen Skyld for de Overmods og Uvidenheds Feil, samt Uforsigtighed, som Søetaten begaae er en aabenbar Uretfærdighed og saa skammelig, at enhver af os maa oprøres derover. Krigsministeren, som skulde være Armeens naturlige Forsvarer, angriber den og hober en Anke paa den, som om den i høi Grad skulde være skyldig, over en Sag, hvor det er soleklart, at den er uskyldig. Commandeur Garde, som i Forening med Krogh, Læssøe og flere udkastede Planen til denne Allarmering uden at indvende det Ringeste derimod eller finde mindste Vanskelighed deri — denne Mand bliver urørt staaende, medens Krogh og Læssøe blive bortjagede til Vanære for

Ungdom, da Commandeur Falsen og Consorter vare de Agerende — i deres Rapporter stoad, at de vare Fienden nær paa Pistol-skuds Distance, men de havde sielden en Død eller en Saaret, thi de vare i Almindelighed saa langt fra Fienden, at Kuglerne faldt i Vandet før de kunde naae dem, og naar Falsen skrev, han var omringet af Døde og Saarede og stoad i Blod til Knæerne havde han een eller to Saarede¹⁾.

Ieg blev igaar morges Kl. 7^{1/4} angreben i Kolding og efter 2 Timers Fægtning, hvorved Capt. Caroc's²⁾ Compagnie af 1. Jæger-corps havde 2 Døde og 23 Saarede³⁾, trak ieg mig ud af Byen for ei at udsætte denne. Mine Forposter staae lige oven paa Bakken nord for Møllen, omtrent 2000 Skridt tilbage. Ieg kunde io let have holdt Kolding, men man resikerer altid Byen ved saadan Leilighed, at den brænder af og det vilde ieg ikke. Den stakkels Lieutn. Schow, Søn af Generalen, blev saaret i Armen og den skal være afsat, han blev strax bragt til Fridricia. Den 28. Maj f. A. blev han saaret i den samme Arm⁴⁾. Ieg venter at General Bülow og Schleppegrell skulde komme her over fra Fyen imorgen. — — —

Ieg har idag faaet Major Steinmann som Stabschef for Corpset og Beck er bleven Stabschef for 5. Brigade. Beck er ikke tilfreds dermed og Gud veed om ieg vil blive det. Muus⁵⁾ er jo

---

Armeen. Man kunde ligesaa gjerne sat dem i Slutteriet derfor. Men ieg haaber tilvisse, at Publicum vil dømme rigtigere i denne Sag.«

Olaf Rye kendte ikke Sagen tilstrækkeligt til at dømme i den, og den Dag i Dag er dette vanskeligt, men det, som egenlig oprørte ham og hele Hæren, var, at Krigsministeren benyttede Eckernførde-Affæren til at skaffe sig af med en Overkommando, der ikke behagede ham. — Sagen er saa ofte behandlet, at den næsten danner en hel Literatur. Om Affæren henvises iøvrigt til Tidsskrift f. Søvesen 1896, Militært Tidsskrift s. A. og »Vort Forsvar« s. A. Nr. 415 o. flg. Numre.

- 1) Olaf Rye hentyder her til Krigen mellem Danmark-Norge og Sverrig i hans Ungdom.
- 2) Kaptajn Georg Vilhelm Caroc, f. 1813 Oberst 1865. Afsked 1879. Død 1889.
- 3) Vort Tab udgjorde 2 Døde, 22 Saarede og 17 Fangne. Fjendens Tab: 7 Døde og 26 Saarede.
- 4) Sekondlieutenant Ludvig Carl Chr. Maximilian Schow f. 1828. Premierlieutenant 3 Dage efter Træfningen. Hans Arm blev amputeret, men han deltog dog i Felttoget 1850. Kaptajn 1861. Faldt ved Mysunde 2. Februar 1864.
- 5) Kaptajn Ludvig Lauritz Hack Muus, f. 1814. Afsked som Oberst 1864. Død 1872.

som Du veed bleven Adjutant hos mig. Oberst Flindt¹⁾ er nu igien meldt frisk og har idag overtaget sin Brigade. — — —

Ieg ryger nu Tobak, 2—3 Cigarer daglig til stoer Glæde for mine Adiutanter, da den nye Stabschef ikke ryger.

Ieg sendte Kl. 9 morgen den **22.** Major Steinmann til General Bülow. Kl. 3 modtog ieg Befaling, at alt skulde gaae i deres havdte Qvarterer; da imidlertid Fienden viste sig, bleve vi staaende til Kl. 5 Efterm. Ieg udsatte Forposter bag Bramdrup ved Lilleballe af sædvanlig Styrke (o: 1 Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Canoner). Kl. 5 kiørte ieg til Snoghøi, hvor ieg talte med General Bülow. Angrebet paa Kolding var bestemt. Min Forestilling om, at Byen vilde lide for meget og maaskee gaae op i Flammer, kunde ikke beagtes. Alt skulde staae tidlig og om mueligt Angrebet paa Egstrup begyndes Kl. 5. Ieg kiørte Kl. 8 ledsaget af Oberstlieutenant Læssøe tilbage til Viuf for at overtage 12. Bataillon²⁾).

23. Alt blev beordret at bryde op for om mueligt at være i en rendezu Stilling ved Harte Kl. 5, men kuns Infanteriet og Artilleriet kom Kl. 5. Cavalleriet senere. Forposterne vare gangne frem for at dække og havde besat Paabye Vadested og Egstrup, hver med 60 Mand. Oberstlieutenant Ernst med 2 Compagnier af 7. Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Canoner skulde marchere over Leierskov og besætte Hasselvad-Broe og dække min høire Flanke. Kl. 6¹/₂ blev det meldt, at Fienden trængte vore Forposter ved Egstrup tilbage. 1. Compagnie af 12. blev sendt derhen, kort derpaa 4. Reserve-Bataillon og 4 Canoner Haxthausen. Captajn Haxthausen havde fra Vejle ladet det fornødne Tømmer hente og bag Harte Kirke arbeidedes paa Bukke til en Broe. Passagen ved Egstrup blev forceret og Vranneruphovgaard paa den anden Side taget. Haxthausens Canoner kom ubetydeligt til Skud. 1. Jægercorps fremsendtes for at tage Skoven, besætte denne og sikkre os fra Gjelballe. 6. Bataillon og 2 Compag-

¹⁾ Oberst Carl Ludvig Henrik Flindt, f. 1792. Generalmajor 1849. Død 1856.

²⁾ Oberstlieutenant Læssøe havde samme Nat i Odense faaet Ordre til at overtage 12. Bataillon, som, efter at Oberstltn. Irminger var bleven Kommandør for 2. Forstærknings-Jægercorps, blev kommanderet af Major Harbou, denne blev nu ansat som Stabschef ved Generalkommandoen i Fyen, men afgav først Kommandoen efter Slaget ved Kolding, hvor han blev saaret i Foden.

nier af 7. sendtes over, da Broen nu Kl. 9 $\frac{1}{2}$ var færdig, for at understøtte. Skoven toges og tabtes 3 Gange, tilsidst bleve vi i Besiddelse deraf. Fienden opkiørte omtrent Kl. 7 $\frac{1}{2}$ 4 Canoner og kastede Granater; efter $\frac{1}{2}$ Times Forløb trak han dem tilbage, og kiørte et Batteri 24 $\mathbb{W}$'s Canoner op. Kl. 8 kiørte 2 Canoner Schultz op paa Bakken vest for Paaby Vadested og beskiød Stillingen ligeover for Egstrup, men med liden Virkning. Da vore Tropper stedse bleve trængte tilhage fra Skoven, lod ieg paa Høiderne vesten for Egstrup opkiøre 8 Canoner, som rensede Sletten og Skovkanten, hvorefter vi bleve i uomtvistelig Besiddelse af Pladsen. Ieg erholdt Ordre at trække mig tilbage over Aaløbet Kl. 1, som skedte uden at Fienden kom frem fra Skoven, og Kl. 1 $\frac{1}{2}$ fik ieg Befaling aldeles at afbryde Fægtningen. Nu kiørte Fienden nogle Granat-Canoner op, som besvaredes af Vore, aldeles uden Virkning fra Fiendens Side. Vi marcherede tilbage, satte vore Forposter ud langs Almindedalen og tog Cantonnementer bagen for. Vort Cavalleri blev aldeles ikke brugt. Oberstlieutenant Ernst med 2 Compagnier af 7. Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Canoner gik ned over Leirskov til Kolding—Ribe Chaussee for at dække den høire Flanke. Fienden angreb ham ubetydelig ved Hasselvad-Broe, — siden gik han tilbage til Hvilested-Kroe og tog der Stilling. Ved at udføre den Befaling, at indtage sit forrige Cantonnement udsatte Oberstlieutenant Ernst 2 Feldtvagter ved Nebelaaen, disse bleve af noget fiendtligt Cavallerie, som forfulgte, angrebne og tagne, hvorved 1 Lieutenant og 64 Mand faldt som Fanger i Fiendens Hænder. Vort Tab af Døde er ubetydeligt, vel ikke over 20—30 Mand, men Saarede: fra 6. Bataillon 85. 1. Jægercorps 26. 4. Reserve-Bataillon, 12. Bataillon 27. 7. Bataillon 21. Artilleri 2. Cavallerie 1 død og 1 fangen.

Hvad der er forefalden i Kolding veed ieg endnu ikke. Byen brændte paa flere Steder. Den kom i vor Besiddelse, men blev frivillig forladt og 3. og 4. Brigade gik bag Elbodalen.

Viuf, den 23. April 1849, Kl. 7 Aften.

Vi have idag Gientagelsen af den 23. April 1848, kun med Forskiæl, at vi angribe. General Bülow befalede igaar Middags en Fremrykning, men som ikke kunde finde Sted, da Schleppegrells Brigade ikke saa tidlig kom over Beltet. Idag morges Kl. 5 skulde

ieg, de øvrige Kl. 6, angribe Fienden. Vi stødte som sædvanlig paa Overmagt, og skiøndt ieg bragte alt mit Mandskab i Ilden, kunde ieg dog ikke holde det. Cavalleriet har slet ikke virket. Mine 5 Batailloner have fægtet meget godt fra Kl. 6 til 2—3, da trak ieg lidt efter lidt mine Tropper ud af Ilden og forlod min Stilling. Senere fik ieg Ordre af Generalen at gaae tilbage og indtage mine gamle Cantonnementer. Hvis Scheppegezell og Moltke gaae bort, maae ieg endnu imorgen gaae til Veile. Vi have tabt meget, men ieg har endnu ingen Idee om hvormeget. Colding Bye er meget medtaget og for en stor Deel brændt. Ieg forudsaae, at det vilde ske med disse Canailler, derfor trak ieg mig i Fredags tilbage efter en ubetydelig Fægtning, men nu vilde General Bülow befrie Colding og saa har han forbrændt den. Det er en stoer og beklagelig Ulykke. Ieg er meget nedtrykt, imorgen tidlig marcherer ieg tilbage til Veile Aa.

Oberstlieutenant Læssøe er ansat som Commandeur for 12. Bataillon. Grønlund er let saaret i Armen.

[24. April].

— Ieg skrev igaar meget flygtigt, ogsaa var ieg, som kan være ved en saadan Leilighed, forstemt. Vort Tab veed ieg endnu ikke, men det er sikkert ikke saa stort som man først troede, men altid stort nok. Ieg troer ikke, ieg har 200 Døde og Saarede¹⁾ i det Hele og 13 Officierer og kuns 1 (Mammen)²⁾ døde strax. Bonnichsen³⁾ og Bohse⁴⁾ skal leve, men Begge skudte giennem Brystet. Søndergade og en Deel af Rendebanen, saa og oppe ved Slottet og paa Torvet skal være brændt. — Flere Indbyggere i Colding ere

¹⁾ Tabet ved Ryes Korps var 62 Døde, 157 Saarede, 91 Fangne foruden 3 Døde, 10 Saarede og 1 fangen Officer.

²⁾ Sekondlieutenant Gustav Walentin Mammen f. i Norge 1824, Frivillig, blev Sekondltn. 16. Marts 1849.

³⁾ Kaptajn Rasmus Bonnichsen f. 1807. Søn af Oberst Bonnichsen ved Randers Dragoner, der faldt 1813. (Hans Broder Kaptajn B. Bonnichsen faldt ved Slesvig). Han døde paa Lasarettet den 25. April. Sekondltn. Carl Christian August Füssel hørte ogsaa til Ryes Korps. Han var født 1811 og havde meldt sig som Frivillig ved Krigens Udbrud. Sekondltn. 1. Septbr. 1848. Han døde af sit Saar paa Lasarettet den 1. Maj.

⁴⁾ Kaptajn C. F. E. L. Bohse (f. 1814, d. 1869) døde ikke af sit Saar.

dræbte.¹⁾ Ieg er idag gaaet bag Veile Aae, men holder Veile besat, mit Qvarteer er Williamsborg, noget østen for Hedensted. Hvad 3. og 4. Brigade har tabt veed ieg endnu ikke. 6. Reserve har lidt meest, det hedder 100 à 120 Md. Men det er temmelig sikkert, at de to Brigader tilsammen ikke have lidt saa meget som 5. Brigade.

Om Fienden nu med Magt vil rykke efter, veed ieg ikke. Bülow og Schleppegrell ere gangne til henimod Fridricia og gaae sandsynlig til Fyen, Moltke staaer i Fridricia. — —

Hans Jacob Rye er ikke kommen over Kiøbenhavn, men med en Dampbaad til Nyborg, han er nu ansat som Ordonnanzofficeer hos mig foreløbig, da Krigsministeren stillede ham til min Disposition.

Den **24.** gik 4. Brigade til Fridericia, 3. Brigade blev staaende. Ieg fik Befaling Kl. 5 at bryde op for at gaae bag Veile Aae. Mine Vedetter staae syd for Byen, men selve Byen forsvares ikke, derimod Greissdalen. For en stor Magt trækker jeg mig bag Horsens Aae.

Corpset cantonnerer paa begge Sider af Landeveien, med Cavalleriet bagen for Hedensted.

Resultatet af denne temmelig blodige Fægtning var jammerlig. Den var slet anlagt; thi at tage Kolding kunde vel gaae an, men holde den var umuelig. Vi have 1 død, 13 saarede Officierer ved mit Corps. I det Hele er Tabet ved hele Brigaden med Døde og Saarede omtrent 400 eller 420 med Savnede 720, men af disse vil flere komme tilstede.²⁾

24. gik ieg tilbage til bag Greisdalen med Veile besat og en Baillon og 2 Eskadroner, 2 Canoner som Forpost syd for Veile.

25. roelig staaende i denne Stilling med Hovedqvarteret Williamsborg.

26. forlagt Hovedqvarteret til Constantia Kroe. Major Steinmann gaaet til Fredericia Kl. 9 for at foreslaae General Bülow en Fremryk-

¹⁾ Der findes endnu et Brev fra Rye om Slaget ved Kolding se V. F. 1890. 242. Det indeholder kun Gentagelser af de ovenstaaende Skildringer.

²⁾ Det hele Tab i Slaget ved Kolding var: 29 Officerer, 27 Underofficerer og 600 Menige.

ning. Kl. 4 var han tilbage, med den bestemte Befaling at Corpset skulde stille sig bag Veile Aae.

27. Kl. 8 stoad hele Corpset nord for Veile. Der blev ventet til Kl. 9 og da ingen Ordre til Fremrykning [kom] gik Alt i Cantonner. 12. Bataillon i Veile og paa Forpost. 7. Bataillon: Greis. 4. Reserve-Bataillon: Bredballe og Juelsbjerg. 6. Bataillon: Hover og Leerbæk. 1. Jæger Corps: Haraldskiær og Jennum. 2. Cavallerie-Brigade: Jellinge og Omegn. 1. Cavallerie-Brigade: Hedensted, Bredal etc. Batteriet Schultz: Hornstrup. Batteriet Haxthausen omkring Tirsbæk.

Ventet den hele Dag paa Ordre fra Armeecorpset, men ingen kommen.

28. Modtaget Ordre til en stor Recognoscering. Kl. 6 $\frac{1}{2}$ gaaer Major Wilster med 2 Compagnier Jægere, 2 Eskadroner og 2 Canoner mod Dons og Vester-Nebel. Oberstlieutenant Læssøe med 2 Compagnier [af] 12. Bataillon, 1 Eskadron og 2 Canoner mod Alminde. 6. Bataillon overtager Forposterne ved Haraldskiær. 4. Reserve Bataillon Forposterne ved Veile. — Capitain Muus og Hofjægermester Tygesen ankom til Hovedkvarteret. Samme Dag modtaget et Slags Instruction for mit Forhold, naar ieg er alene.¹⁾ Men deri fremsat alt, hvad der var ønskeligt skulle skee, men ikke godt mueligt.

29. En lille Recognoscering fremsendt mod Alminde, der intet Nyt opdagede. Fienden stoad mellem Lilleballe og Alminde.

30. 2 Compagnier [af] 1. Jægercorps, 2 Eskadroner og 2 Canoner under Major Wilster fremsendt til Aagaard og Vester-Nebel. Ved Vester-Nebel vexlet nogle Skud. Fienden fremsendte 2 Eskadroner og noget Infanterie. Samme Tid Oberstlieutenant Læssøe med 2 Compagnier [af] 12., 1 Eskadron og 2 Canoner over Viuf og Alminde til Lilleballe. Fiendens Forposter veeg tilbage. Alt returneret uden Fægtning. 1. Jæger Corps forlagt til Veile. 4. Reserve-Bataillon: Veile. 12. Bataillon: Bredballe og Juelsbjerg. 6. Bataillon: Haraldskjær.

I. Maj. En lille Recognoscering udsendt ad hver Vei. Fiendens Stilling den samme. Begge vendt tilbage uden Sammenstød.

¹⁾ Instruktionen er trykt i Generalstabens Værk: Den dansk-tyske Krig 1848—50 II. 2. S. 536.

Veile, den 1. May 1849, Kl. 7 Aften

Ieg er endnu i Veile, hvor længe ieg bliver her, kan ieg lige saa lidt sige, som hvor ieg gaaer hen, dog troer ieg, at ieg først gaaer nogle Mile syd paa, sandsynligvis imorgen. — —

Hidtil er intet Nyt; de fiendtlige Forposter staae en god Miil nord for Kolding, vester paa noget længere tilbage. I Forgaars var ieg rykket frem med 3 Eskadroner, 1 Batl. og 4 Canoner. Ieg var selv med, men kom kuns i ubetydelig Berørelse. Der blev kuns vexlet nogle Skud. En fiendtlig Dragon blev skudt men Ingen tagne, vi tabte Intet. Ieg red ud Kl. 9¹/₂ og kom hjem Kl. 4 og havde giordt 7 Miil. I Dag er Veiret noget bedre, men dog temmelig koldt for at holde ud under aaben Himmel. Ieg og min hele Omgivelse befinde os meget vel. — — Det Rygte, at Insurgen-terne have forladt Jylland er ikke sandt, iøvrigt kan Du være gandske roelig for mig, ieg skal nok tage mig i Agt at de ikke overfalder mig, og naar ieg er vaagen og veed det, skal ieg nok slaae fra mig, naar de vil røre mig. — — Det gjør mig meget ondt, at Mutter¹) er saa bedrøvet for os. Det er io meget naturligt, da hun kuns hører alle slette Efterretninger fra os endnu mere forværrede. Ieg har endnu ret godt Mod og troer, at Alt kan blive godt, man skal kuns holde Pinen ud. — Hvad Fabriken angaaer, saa er det io slemt, men ogsaa deri forandrer Tiderne sig, og bliver der først Fred, saa skal Du see er Foretagendet meget godt, maaskee kan man ogsaa slutte en god Handel dermed. I alle Tilfælde er det ikke værre, end om ieg havde kiøbt en Landeiendom, hvorfor jeg stedse har sværmet og endnu sværmer. Indtil bedre Tider faae vi ingen Renter af vore Penge, Capitalen tabes ikke, og saa maae vi leve af mine Embedsindtægter, hvad vi ogsaa meget godt kan. —

2. May. En Fremrykning bestemt til imorgen Kl. 9. Modtaget Befaling, at Alt skulle rykke frem og at vi Kl. 11 skulle være ved Alminde.

3. Oberst Juel (vestre Colonne) med 7. Batl., 12. Batl., 1. Cavallerie-Bri-

---

¹) Ryes Svigermoder opholdt sig i Hamborg.

gade, 4 Canoner til Vester-Nebel og Dons. Hovedstyrken i Aagaard. Avantgarden: Major Wilster: 1. Jæger Corps, 4. Reserve-Bataillon, hver 2 Compagnier, 2 Eskadroner af 6. Regiment og 4 Canoner. Hovedstyrken: Oberst Flindt: 6. Bataillon, 2 Compagnier af 1. Jæger-Corps, 2 Compagnier af 4. Reserve-Bataillon, 8 Canoner og 2 Eskadroner af 6. Regiment. 2. Cavallerie Division havde om Morgenen faaet Ordre at afgaae til General Bülow, de skulde cantonnere i Brestrup. Ved Blaakiær Skov $\frac{1}{2}$ Miil fra Alminde stødtes paa Fienden, som strax kastedes. Der blev vexlet nogle Canon-Skud. Fienden veeg tilbage, og vi besatte Alminde med Forposter hen over Lilleballe. Fienden besatte Bramdrupdalen. Oberst Juel stødte ikke paa Fienden før ved Dons. 2 Dragoner blev saarede af Canonkugler, 1 paa hver Fløi. Tropperne bivouaquerede om Natten. General Moltke havde ved Gud-søe et betydeligere Sammenstød. Der tabtes 3—5 Døde og over tyve Saarede. Jeg tog mit Qvarteer i Viuf hos Ingwersen.

Viuf, den 3. May 1849.

Vi ere idag igien rykkede en Smule mod syd. Tilfældig mødte vi en Afdeling Insurgentere af 2 Batailloner, 2 Eskadroner og 4 Canoner. Der blev vexlet en Deel Skud ogsaa Canonskud, men det var ikke af Betydenhed. Fienden trak sig i al Hast tilbage. Ieg fik 2 Mand let saaret og 1 Hest skuddt. Vi have taget 3 Fanger. Hvorlænge vi blive staaende her, veed ieg ikke, det vil beroe paa Omstændighederne. Fra Kolding hører man, at de forskandse rundt om, som om de ville sætte sig aldeles fast her. Jeg beklager meget de stakkels Koldinger, de blive slemt medtagne, og ieg veed for Øieblikket ikke at kunne befrie dem. Vær ganske rolig for mig, ieg skal nok tage mig i Agt, ikke at blive overrumplet.

Der staaer i Fædrelandet, at ieg har billiget, at Amtmand Lehmann gik til Kolding, siig alle Mennesker, som spørger Dig derom, at Lehmann spurgte mig til Raads, og at ieg svarede: »det er en vanskelig Sag at give et Raad i, men ieg kan meget godt tænke mig, at det kunne være til Nytte for Indvaanerne i et af Fienden besat District, at de civile Embedsmænd vare der, for ved deres Indflydelse og Forholdsregler at formindre det fiendtlige Tryk.« Dette er omtrent hvad ieg sagde ham. Ieg kunde godt mærke

paa ham, at han havde Lyst til Eventyr, men det faldt mig aldrig ind, at Insurgenterne i ham kuns saae Orla Lehmann og aldeles glemte Amtmanden i Veile, der var i sin Function, i det han reiste til Kolding.¹⁾

Capitain Muus har faaet Ordre til uopholdetig at begive sig til Als til Oberst Ræder, hvor han er udnævnt til Stabschef. — Det er mig meget ubehageligt, at Muus gaaer bort, han forstod at sætte Liv i Alt, som mit Hovedkvarter meget trænger til, da Steinmann gjør det noget formeligt og stivt. — —

Ieg skal ride ud igien og besøge mine Folk, som ieg i Nat maa lade ligge under aaben Himmel. —

4. Alt roligt. Tropperne indtog Cantonnementer. 7. og 12. Bataillon vesterpaa besørger Forposttjeneste ved Dons og Vester-Nebel med 2 Compagnier. 2 Canoner Replie i Aagaard, 1 Bataillon i Starup. 2 Canoner: Starup. 3. Regiment: 1 Eskadron i Bølling. Stabskvarter i Tudvad. 5. Regiment: Hasselballe, Ammitzbøl, Rugsted, Ødsted. Brigadekvarter: Phønixborg. Avantgarden: Oberst Flindt. Forposterne og $\frac{1}{2}$ Batteri: 2 Canoner, 1 Eskadron: i Viuf. Hovedcorpset, Oberst Pfaff: Smedstrup, Haastrup, Fredsted og Tyvkær.

5. Alt roligt. Ieg besøgte General Bülow paa Follerup Gaard og Schleppegrell i Harridslev.

6. Kl. 3 Morgen udsendt en lille Recognoscering. $\frac{1}{2}$ Compagnie og $\frac{1}{2}$ Eskadron over Ferup, Ure og Leirskov. I Ferup vexlet nogle Skud med en lille Infanteri-Afdeling, som strax trak sig tilbage. Den 5. modtaget Ordre at nedsætte en Overkrigscommission angaaende de den 23. f. M. fangne Felddvagner af 7. Bataillon. Denne Commission havde igaar og idag holdt Møder. Oberstlieutenant Ernst efter Dagsbefaling af 7. afgiver 7. Bataillon til Major Vogt og forbliver til nærmere Ordre her ved mit Hovedkvarter. Kl. 9 $\frac{1}{2}$ kom Melding, at 6 Eskadroner Baiere vare gangne over Grændsen ved Skodborghuus og havde indkvarteret sig i Veien. Ordre at Alt skulde være færdig følgende Morgen Kl. 4.

---

¹⁾ Orla Lehmann blev som bekendt fængslet, da han kom over Grænsen.

7. Kl. 6 rykkedes der frem til Angreb paa alle Puncter. Efter at have faaet Melding fra den venstre Colonne, at den blev stærkt trængt og ikke kunde holde sig længere, blev Stillingen ved Alminde-Dalen forladt. 1 Bataillon og 4 Canoner, samt 1 Eskadron var skudt frem af min Hovedstyrke til Starup for at optage, hvad der kom fra Aagaard og skulde støde til Chausseen ved Blaakiærskov. Viuf blev forsvaret, og der brændte en Gaard. Vi gik tilbage til Blaakiærskov, som blev holdt indtil alt, hvad der kom fra Starup og Aagaard, var stødt til. Nu fortsattes Tilbagetoget langsomt. Fienden fulgte stærk, og nord for Skoven udspandt sig en Artillerie-Kamp, men uden Resultat. Canonaden ad Fredericia-Kanten vedvarede med megen Heftighed. Ved Høien standsede Forfølgelsen. Corpset rykkede tildels bag Veile. Forposterne blev staaende ved det dybe Ravain. Ieg tog Qvarter paa Juelsbjerg, 1 Bataillon i Veile, 1 Bataillon i Greis, 1 Bataillon i Bredballe, 1 Bataillon i Hornstrup, 1 Bataillon i Store og Lille Grundet og paa Forpost. 2. Cavallerie-Brigade Engum og Omegn. 1. Cavallerie-Brigade var med 4 Canoner og 1 Compagnie gaaet fra Aagaard til Haraldskiær og derfra til Jellinge og Omegn i Cantonnement. Denne Dag tabtes 30 Saarede og 3 Døde, i mellem de første Lieutenant Lohse, Lieutenant — .¹⁾

8. Angreb Fienden Kl. 12. Veile opgaves strax. Greisdalen forsvaredes, men da Fienden sendte store Masser frem over Haraldskiær, blev Stillingen forladt. Fienden forfulgte stærk til Bredal. Ved Juelsbjerg var min Stilling et Øieblik farlig, da der haardt trængtes fra Hornstrup Veien. Ved Bredal ophørte Forfølgelsen, og ieg tog en Stilling bag Ølsted Aa.

9. Gik ieg om Morgenen bag Hansted Aa. Mandskabet særdeles medtaget af de 2 Dages March og Fægtning. Den 8. tabtes 20 Mand saarede, deriblandt Captitajn Götsche og nogle Døde.

Juelsbjerg pr. Veile, 7. May Kl. 9.²⁾

I Dag Morges Kl. 7 bleve vi angrebne af Insurgentere og Rigs-tropper, Baiere og Preussere. De angrebe naturligvis med stoer

¹⁾ Navnet er ikke tilføjet. Det var Lieutenant Schultz, Adjutant ved 2. Kavaleribrigade.

²⁾ Dette og det følgende Brev bærer tydelige Spor af stort Hastværk.

Overmagt og tvang saavel General Bülow som mig til at gaae tilbage. Ieg holder endnu Veile besat, men det vil ikke vare længe, hvis han imorgen igien alvorlig angriber. Ieg har kuns 27 Saarede og 4 Døde.¹⁾ Af mit Corps er kuns 2 Officierer saarede, ingen skuddt. Det er jo skrækkelig ærgerligt at gaae tilbage, men vor Tilbagegang blev udført med en mageløs Orden. Hvad Bülow har tabt veed ieg ikke, — nu ere vi igien ude af Forbindelse. De to saarede Officierer ere Lieutn. Schultz af Dragonerne og Lieutn. Lohse, Adjutant ved 1. Jæger-Corps. — —

1 Miil syd for Horsens, 9. May 1849 Morgen.

— Ieg og alle her om mig ere sunde og friske. Du maa ikke ofte vente Brev fra mig. Vi have kjæmpet i 2 Dage med en overlegen Fiende, men vort Tab er ikke stort, omtrent 60 Saarede og nogle Døde. Igaar blev Capt. Götsche²⁾ af Artilleriet dødelig saaret, maaske holder han det dog ud. Vi gaae idag nord for Horsens, hvor ieg haaber at forsvare mig noget, men Fienden er saa uhyre overlegen, maaskee maae ieg strax gaae til Skanderborg. Vore Tropper ere meget anstrængte. — —

Hansted Gaard pr. Horsens. den 10. May 1849 Kl. 7 Aften.

— — Ieg er endnu paa Hansted Gaard $\frac{1}{2}$ Miil nord for Horsens og har mine Forposter foran Horsens og Bygholm. Ieg venter idag intet Angreb, men det kunde nok skee imorgen. Foran Horsens vil ieg ikke forsvare mig synderlig af Frygt for, at Byen skal lide, derimod her bag Horsens vil ieg vove en Dyst, men hvis Fienden omgaaer mig mod Vesten, hvor ieg vel har Juel staaende med 2 Regimenter Dragoner og nogle Canoner, maae ieg gaae til Skanderborg. Ieg antager nu, at det ingen Fare har for mig, naar ieg er opmærksom og forsigtig, men gaae tilbage maae ieg iostedse. Mine Batailloner vare ved 2 Dages Fægtning i 7—8 Timer og lang March, samt Nattevaagen og Mangel paa varm Mad særdeles medtagne, men nu have vi havd 2 Dage og 1 Nats Hvile

¹⁾ Tabet var: 9 Døde, 23 Saarede, 7 Fanger.

²⁾ Kaptajn Julius Vilhelm Theodor Götsche, f. 1818. Død paa Lasarettet i Horsens 16. Maj.

og ere fuldkommen raske igien, men ved Anstrængelse har ieg io mange Syge, foruden hvad Kuglerne borttage, saa vi blive hver Dag mindre. — —

Kl. er nu 7, og idag bliver ieg ikke angreben, hvordan det gaaer mig imorgen, maa Gud vide, men ieg beder Dig: vær ikke ængstelig for mit Liv, vor Herre vil nok holde sin Haand over mig for Din og Heinrichs Skyld. Ieg skriver Dig heller ikke til efter hvert Sammenstød, thi af de offentlige Beretninger faaer Du Alt at vide. — —

10. Intet passeret.

11. udsendt en Recognoscering. Intet passeret.

12. Intet passeret.

Hansted, den 12. May 1849.

— Ieg begynder dette Brev Kl. 12, da Fienden gandske mod min Forventning har ladet mig i Roe. Igaar blev der giordt et Slags Angreb paa 2 Puncter, men som viste sig senere var kuns stærke Recognosceringer, og ieg har idag ladet alle Tropper staae siden Kl. 6, nu da Intet synes at passere, ere de sendte i deres Qvarterer, som naturligvis ere derefter, da de ligge 100 til 150 Mand paa hver Gaard. — — Vi maae kuns tænke paa at slide Tiden hen til bedre Tider kommer, og som vel heller ikke vil lade vente længe paa sig. Io sortere det seer ud for os for Øieblikket, des snarere kan Solen igien skinne. Søg at holde Dit Mod opret og lad Dig ikke betage af Angst for Fremtiden.

Du fortæller, at den tykke Pechlin har været hos Dig. Hvad hans Søn, Lieutenanten ved 12. Bataillon, angaaer, saa har ieg intet hørt om hans Heltegierninger ved Egstrup, men hele Bataillon, der var meget godt anført, først af Harbou og saa af Læssøe, var særdeles flink og brav, og saa har vel han som de Andre været dygtig i Vasken. Hvad der staaer under mig, maae io desværre altid dygtig med. Iøvrigt henhører han imellem de 2 Baronier og 3 Grever af 12. Bataillon, som Læssøe gierne vil være af med, men maaskee dette Ønske af Læssøe ogsaa tildeels hidrører fra hans lidet aristokratiske Anskuelser. Her paa Han-

sted Gaard har vi det meget godt. Fruen i Huset med hendes 2 Døttre vare reiste til Kallundborg 2 Timer før vi kom, men Manden, Ritmester Norup, er hiemme og sørger for os efter bedste Evne. Ieg befrygter kuns, at Fienden ved Angrebet paa vor Stilling skal brænde Gaarden af, deres Granater tænde særdeles let, og her er Straatag paa alle Huse.

13. Blev de fiendtlige Forposter trukken tilbage, og der saaes Troppemarcher mod syd. Der blev fra hver Fløi udsendt en Eskadron for at recognoscere, men neppe vare de komne $\frac{1}{2}$ Miil frem foran Forposterne, før Fienden mødte dem med stærke Colonner af alle Vaaben til Angreb. Vore Eskadroner trak sig tilbage, hvorved 1 Mand blev skudt. Forposterne opgave, som befaleet var for at skaane Byen, deres Stilling. Imidlertid angrebes ieg ikke i Fronten, men der marcherede en Colonne af 3 Batailloner og 4 Eskadroner over Tamdrup Kirke paa Lundum, hvor der kun stod en Cavalleripost for at observere. Her sloges en Broe over Hansted Aa, og nu maatte ieg forlade min Stilling uden Fægtning og gik tilbage til Gjedved. Efter at have staaet her saa længe, at ieg med temmelig Sikkerhed kunde antage, at Oberst Juel med den vestre Colonne var i samme Høide, gik ieg tilbage til Passet ved Nybroe, hvor ieg ankom Kl. 6. Tropperne bleve lagte i Cantonnement, deels i Skanderborg, deels i Landsbyerne, Cavalleriet mod nord, Infanteriet mod øst og i Byerne og Gaardene nærmest Broerne. Oberst Juel gik tilbage over Fuldbroe. Forposterne udsattes $\frac{1}{4}$ Miil syd for Broerne. Hovedkvarteret: Skanderborg. Der blev tagen 2 preussiske Husarer og 1 bairersk cheveaux-legér. Oberst Pfaff med 1 Compagni [af] 7. Bataillon, 1 Eskadron og 2 Canoner trak sig tilbage ad den gamle Aarhus Landevei forfulgt indtil Orridslev af et preussisk Husar Regiment.

14. Intet passeret.

15. Intet passeret.

Skanderborg, den 15. May Kl. 9 Aften.

— Igaar modtog ieg Dit Brev af 12., hvori Du og Kiøbenhavnerne have været saa i Sorg for os. Du kan være gandske rolig, man tager os ikke, og vi bide fra os, naar man kommer os nær.

Du kan sige til Kiøbenhavnerne, at de slet ikke behøve at frygte for os, ieg skal nok tage mig saaledes i Agt, at man ikke skal omgaae os, og skulle man ogsaa være heldig nok til at spærre mig Veien en Gang, som dog skal blive vanskelig, saa aabne vi den igien med vore Bajonetter, og det kan Du være gandske rolig for, fange os gjøre de ikke.¹⁾ De ere meget forsigtige og gjøre ingen dristige Foretagender. Men hvis ieg fremdeles bliver her allene, maae man ikke undre sig over, at ieg gaaer fra en Stilling til en anden nordpaa, og at man faaer at høre ieg er gaaet over Limfiorden. Fienden staaer endnu 1 Miil nord for Horsens. Ieg havde idag ventet et Angreb, men det synes som det udebliver. Vi have nu to Nætter og een Dag smaat Regn, og sikkerlig faae vi nu det smukkeste Veir. Vi have og i lang Tid lidt meget af Kulde, og selv idag Formiddag var det koldt, saa Tænderne slog sammen. Mine stakkels Forposter!! Her er yndigt om Skanderborg, og den deilige lysegønne Skov! Men man har intet Øie derfor, — man seer kuns om her eller der skal placeres Mordinstrumenter, eller hvorledes man skal dække sig for de fiendtlige Spidskugler og Canoner. — —

Den stakkels Mama, som er saa besorgt for hendes kiære Svigersøn, men den Frygt behøver hun ikke at have, han skal nok vogte sig, og hvad det stakkels Danmark angaaer, saa har ieg det faste Haab, at det endnu Alt bliver godt, og maaske meget snart. — —

16. Intet passeret. Ankommen en Parlamentair for at efterspørge 2 Husarer af 11. Regiment og foreslaae deres Udvexling.

17. Blev allarmeret ved Nybro med 1 Eskadron og 2 Compagnier Kl. 5. Det var kuns en Recognoscering. Kl. 7 gik Alt hiem.

18. En Deling af 6. Dragon-Regiment gik ud paa Recognoscering til Herskindsgave — gik en Smule for langt frem — blev pludselig angreben af en Eskadron Husarer, der indhentede dem og fangede 15 Mand. Kl. 9 Aften blev Oberstlieutenant Møller sendt til Aarhus med 2 Compagnier af 6. Batl., 1 Eskadron af 3. Rgmt. og 2 Canoner, han skulle indqvartere sig paa Marselisborg og søge at dække Aarhus

mod mindre fiendtlige Afdelinger. I Tilfælde af Tilbagegang skal han gaae ad Chausseen til Randers.

Høivelbaarne.

Hr. Generalmaior v. Bülow.

Armeens commanderende General.

Skanderborg, 18. May 1849.

Ikke til Armeens Overgeneral, men til en gammel Bekjendt og Kammerat er det ieg tillader mig at henvende disse Linier.

Ieg tvivler ingenlunde paa, at De selv ofte har tænkt derpaa, og maaskeè er det en bestemt Ordre fra Krigsministeren, som binder Deres Villie, men ieg holder det for min Pligt at sige Dem min Mening.

Efter alle Efterretninger, som vi her have og som ere temmelig paalidelige, staaer her 16—18000 Mand. I Veile og Omegn 10000 og for Fridricia omtrent 14000 Md. Da der nu i det Hele ikke godt kan være meer end 55—56000 Mand, nemlig 40000 Rigs-tropper og 14—16000 Insurgenter, saa kan Styrken i det Sundevedske kuns være ubetydelig, nemlig 14—16000 Md. Denne Styrke ville De let slaae, Hr. General, med hvad der staaer paa Als, og hvad De har i Fyen. Saaledes som Fienden nu har placeret sig, hører der i det Mindste 4—5 Dage, før Armeen i Sundeved kan erholde Understøttelse. Hvilken herlig Sag vilde det ikke være, naar vi med egne Kræfter kunde hjaelpes os og jage dem Alle ud af Landet. Ieg troer aldrig Forholdene have været heldigere for os end i dette Øieblik, da han har havd den Uforsigtighed at fjerne sig med sin Hovedstyrke 18 Mil fra det Sundevedske, hvorfra han dog kan og maae vente Angrebet, selv om det saa heldig opgivne Dyppe Bierg er besat.

Rigtignok frygter ieg Krigsministeren har givet alt for bestemte Befalinger, især da han ventes hver Dag til Fyen, efter Deres Brev fra igaar.

Endvidere ville ieg tillade mig at gjøre opmærksom paa 9. Ba-taillon, der staaer paa Helgenæs. Hvis ieg ikke erholder en bestemt Befaling dertil, og hvis Fienden ved et sært Uheld skulle

tvinge mig dertil, vil ieg ingen Sinde gaae derhen. Bataillonon ligger der saaledes næsten til ingen Nytte; derimod troer ieg det ville være af Gavn, hvis den fik Befaling at rykke frem over Kalø til henimod Vornæs Gaard og saa fremsende sine Patrouiller mod Aarhus. Dette vilde især være mig til Hiælp, naar Fienden har besat Aarhus. Bataillonon kan ved en saadan Fremrykning ikke komme i Fare, da hans Retraitlinie langs Søen tilbage til Helgenæs er fuldkommen sikret.

Alle Fiendens Foretagender her er meget frygtsomme eller i det Mindste yderst forsigtige, og en stoer Deel af hans Styrke bivouaquerer stedse. Ieg begriber ikke hvorledes Folk og Heste holde det ud. Vi have kuns en eneste Nat staaet under aaben Himmel, og strax jamrede Cavalleriet, som om deres Heste strax maatte omkomme.

Saasart Veiret bliver bedre, saa det uden Fare for Sundheden kan skee, agter ieg at lade Alt bivouaquere, det trætter betydelig mindre og sikrer mod Overfald, og kan Sydtydskere holde det ud, maae vel ogsaa Iyden kunne uden Skade. — —

Efter de sidste Aviser skulle man nu troe, at Centralmagten snart var færdig, men det har man rigtig nok troet allerede for længe siden. Ieg vilde ønske, at Sagen snart var endt paa en nogenlunde god og hæderlig Maade.

Idet ieg anbefaler mig i Hr. Generalens fremdeles Bevaagenhed og Venskab, beder ieg Dem tilgive de giordte Forslag og mine deri udtalte Anskuelser, og betragte det som det er, aldeles privat.

Med Hengivenhed og Deres

ærbødigste

Olaf Rye.

19. Ved Yding er en Vagtmester tagen til fange, som med 3 Mand stødte paa en Patrouille af 40 Heste. Indtil Kl. 8 flere Sammenstød med Patrouiller mod Vest. Ved Herskindsgave et Sammenstød med Lieutenant Juel af 6. Regiment med 1 Deling og 1 Eskadron preussiske Husarer, hvorved 16 Mand faldt i Fangenskab. Vore Dragoner vilde undgaae Kampen istedetfor at stille sig, men bleve indhentede ved Lethsminde. Eskadronerne, som stod ved Hvolbek, var ikke strax

færdig, havde ogsaa en længere Vei og kom saaledes for sildig for at afskiære dem fra Broen, som de letsindig havde passeret (for os en uheldig Tilfældighed).

20. Kl. 2¹/₂ Morgen. 1 Eskadron og 600 Mand Infanterie ved Nybroe havde et Sammenstød med en Cavalleripatrouille, hvorved vi tabte 1 død og 4 saarede. 1 saaret af 4. Reserve-Bataillon. 1 Dragon fangen.

21. Intet passeret. Fiendens Stilling den samme. Der skal være marcheret 400 Baiere mod vest til Uldum og Nim, samt omliggende Byer.

22. Efter de modtagne Efterretninger besluttet af forlade Stillingen ved Skanderborg. En Recognoscering fremsendtes af Fienden $\frac{1}{2}$ Bataillon og 3 Eskadroner ved Fuldbroe, blev modtagen med 4 Canon-skud, som dræbte 1 Mand. Kl. 4 blev Broerne forladt, og Corpset tog et Cantonnement bag Ring og Harlev. Samtidig med denne Bevægelse modtog Ordre fra General Bülow, som havde havd en Conference med Krigsministeren, som var der, at hvis det endnu kunde gaae om, skulde Tilbagetoget dirigeres til Helgenæs, hvis ikke blev det ved den engang givne Bestemmelse. Forraader [af] alle Slags skulde sammenhobes paa Helgenæs. 9. Bataillon da henlægges under Corpset. Tilbagegangen skee meget langsomt, men kuns Retraitlinien sikret. — Oberstlieutenant Møller forbleven i sin Stilling foran Aarhus. Tropperne kom først sildig i Cantonnement. Med denne Forandring af Direktionen var ieg ikke tilfreds, da den uafhængige Stilling ophører. Den vanskeligste Retraite er skeed. Forberedelser til at overskride Limfjorden er tagen, saa der kan intet være i Veien. Hovedkvarteret flyttedes til Lyngbye Gaard hos Ritmester Friis.

Skanderborg, 20. May 1849.

— — Du vilde gjøre mig en Tieneste hvis Du kunde sende mig en Kasse med Viin af vor Kiælder, der nu slet ikke bliver benyttet, og som ville spare mig rede Penge. Ieg kan i min nærværende Stilling ikke undgaae stedse at være forsynet dermed, da ieg faaer Taffelpenge, men Taffel har ieg ingen Leilighed til at give. Disse Taffelpenge ere vel ikke mange, noget over 100 Rdl. om Maaneden, men ieg gider ikke andet end gjøre Noget

derfor. — — Fremdeles ville ieg bede Dig forære mig nogle gode Cigarer. De maa have følgende Egenskaber: gode, temmelig fine, tynde, lette, letrygende, og hvis Prisen er derefter hellere smaae end store. Du maatte sende mig en lille Kasse til 200 Stk. eller i det mindste 100. — — Denne Stilling bliver mig snart utaalelig, især da den er vanskelig og ikke god for os, men ieg vil dog ikke forlade den. — —

Lyngbye Gaard, 22. May 1849. 11 $\frac{1}{2}$ Aften.

Efterat ieg igaar havde faaet Efterretning, om at Fienden havde sammentrukket sin Styrke, og at 6000 Mand var gaaet vesten om Agersbøl ad den Vei, der fører til Silkeborg, besluttede ieg idag at forlade min Stilling ved Skanderborg og gaae 2 Miil tilbage, og havde just sat mig i March, som ieg modtog Posten, hvori en Befaling at trække mig til Helgenæs, hvis det endnu var mueligt. Skiøndt denne Befaling ikke er mig behagelig, og ieg har forbedret mit Tilbagetog saaledes, at det efter al Sandsynlighed ville være fuldraget uden synderligt Tab, maae ieg nu adlyde mod min Villie. Ieg gaaer imorgen Formiddag til Aarhus, som er henved 2 Miil herfra, og stiller mig $\frac{1}{2}$ Miil nord for Byen. Syd for Byen staaer Oberstlieutenant Müller med en lille Afdeling for at gjøre et let Forsvar, men som nu, da ieg selv kommer der, skal om mueligt blive alvorligere. Hvis ieg nu senere bliver nødt dertil, trækker ieg mig langsomt til Helgenæs, og naar ieg kommer der, maae Du sende mig den forlangte Viin. — —

Ieg er her i Aften ankommen til Lyngbye Gaard,¹⁾ hvor vi have det meget godt, men imorgen Fm. Kl. 10 gaae vi igien bort herfra, hvorhen veed ieg endnu ikke. Til Helgenæs haaber ieg ikke at komme i de første Dage.

23. Marchen af Corpset dirigeres mod Aarhus $\frac{3}{4}$ Miil nord for Byen. — Afmarchen Kl. 1. — Fienden er rykket frem til Hovedgaard med 4 Batailloner, 8 Eskadroner og 8 Canoner Kl. 9 og vedblev at

¹⁾ Ejedes i 1849 af Ritmester Johannes Friis f. 1794. Afsked som Ritmester 1857. Hofjægermester 1861. Død 1877. Han var paa mange Maader en god Støtte for Ryes Korps i denne Periode.

marchere mod nord. Alle Etablissementer dirigeredes mod øst mod Helgenæs. Hovedqvarteret tages paa Skaarupgaard.

24. Intet passeret.

25. Hovedqvarteret forlagdes fra Skaarupgaard til Skiødstrup Præstegaard. Stillingen i det Hele noget tilbagetrukken. Aarhus: $\frac{1}{2}$ Eskadron med Poster syd for Byen, i Hasle en Cavallerie-Post. I Veilbye, Lisbjerg, og Trige ligeledes Cavallerie-Poster paa $\frac{1}{2}$ Eskadron og paa 1 Deling. Disse patrouillerer indtil Borum og Haldum. En frempousseret Post, Egaae og i Elsted. Bataillonerne lagt i Cantonnement i Hiortshøi, Skiering, Egaae, Elsted, Hesselballe og Grøtterup. 2. Cavallerie-Brigade: Svinbo, Aastrup, Skiering, Studsstrup, Hielmager. 1. Cavallerie-Brigade: Brandstrup, Vorre, Segalt, Eskerød, Rodskov, Tendrup og Hornslet og Vosnæsgaard. Artilleriet med Infanteriet sammen. Forposterne foran Egaa og Elsted over Lystrup til Skaarupgaard Skov, som er besat.

Skjødstrup Præstegaard $1\frac{1}{2}$ M. fra Aarhus.

25. May. Kl. 11 Aften.

Ieg har idag forlagt mit Qvarter til Skjødstrup Præstegaard. I 2 Dage har ieg været paa Skaarup Gaard, hvor Agent Nyholm har boet i 3—4 Aar. Fortæl Frue Nyholm, at ieg beboede det lille Værelse lige for Hoveddøren, der er meget forfaldet. Der boer en Forpagter Helms, der er kommet for 14 Dage siden og manglede Alt, men vare meget villige og venlige. Ieg har endnu Aarhus besat, men kuns svagt og vil ikke forsvare Byen. — — Ieg befinder mig ret vel og feiler intet. Skulle vi komme til Helgenæs, som ieg endnu ikke haaber vil blive Tilfældet, ville vi komme til at undvære Alt.¹⁾ — — Ieg paabyrder Dig herved temmelig meget, men Du maae betænke, vi komme der paa en aldes blottet Øe, hvor vi ikke finde det allerringeste. Det bliver maaskee mueligt at ieg kan faae et Huus, men det vil meget snart vorde aldeles tomt.

¹⁾ I den Anledning beder han sin Hustru pakke en Del Husgeraad, saasom Fødevarer, Dækketøj, Lagner, Skeer og Gafler m. m. sammen og holde det parat til Afsendelse til ham.

Skjødstrup Præstegaard, den 27. May, Kl. 11 Aften.

— Igaar modtog ieg Dit Brev af 24. Det er mig især for Dig kiært, at Kiøbenhavnerne finder mig og mit Corpses Forhold saa roesværdigt, Du vil derved af Alle nyde al muelig Forekommenhed, men man maa berede sig paa, at det gaaer hermed som med al Folkegunst, en Handling, som ikke har været efter deres Hoved, styrter En med eet ned i Afgrunden, og ieg befrygter min Stilling her vil allerede være nok dertil. Men det er heller ikke min Idee, men en reen bestemt Befaling af Armeekorpsen og Krigsministeren, uagtet mine Forestillinger og Indsigelser.

Da Fienden har trukket sig et Par Miil tilbage henad Skanderborg-Siden, saa staaer ieg paa den Fløi saa ubehageligt langt borte fra ham, at Intet kan foretages, hvorimod vore Forposter syd for Aarhus staae tæt ved de Fiendtlige, men her ere Forholdene saaledes, at et eller andet Foretagende er yderst vanskeligt. Toget og Opholdet paa Helgenæs er ieg skrækkelig bange for, man bliver der fordømt til Uvirksomhed og skal staae inde-sluttet i dette Musehul.¹⁾ — —

Vi have det meget godt her i Præstegaarden. Præsten har ieg seet, men Konen ikke, vi spise for os selv.

26. Intet passeret. Fienden trukket sig ubetydelig tilbage mod Vest.

Været ombord paa Hertha og seilet ned til Aarhus, men ei været i Byen. Borgerne i Aarhus har andraget paa, at Barikaderne maatte borttages, da det hindrede Samfærdselen i Byen. Blev naturligviis afslaaet i skarpe Udtryk.

27. Intet passeret. Modtaget et Brev fra Krigsministeren, hvori klages over, at han ingen Melding faaer. Han udtaler sit Haab, at dog en Deel af Cavalleriet gaaer nord paa. Armeekorpsen har givet den bestemte Befaling at Alt skal gaae til Helgenæs. Dampskibet Hertha afsendt til Bogense, angaaende denne Ministerens Skrivelse.

28. Lieutenant Vaupell ankommen paa Dampskib fra Hovedqvarteret, da man der i 3 Dage ingen Efterretning havde her fra.

---

¹⁾ Brevet ender med en lang Instruktion om Anskaffelsen og Afsendelsen af Cigarer til ham.

29. Kl. 8^{1/2} rykkede Fienden frem mod Aarhus. Cavallerie-Posten trak sig tilbage, og Kl. 10 blev Byen besat. 1 Eskadron blev fremsendt og Fienden forlod igjen Byen Kl. 3. Vort Cavallerie indtog den sædvanlige Post.

Høivelbaarne

Hr. Generalmaior v. Bülow.

Den active Armees commanderende General.

Skjødstrup, den 29. May 1849.

Hr. General!

Omenskiøndt det maaskee ikke kan ansees for nødvendig, saa troer ieg dog, at det under mange Forhold kunne være ønskeligt, selv for Operationernes Gang her, naar ieg blev sat i Kundskab om, hvad der er skeed, skeer eller i den første Fremtid vil skee ved Armeecorpsets forskiællige Dele. Ieg har her stedse været saa aldeles uvidende i denne Retning, at kuns de offentlige Blade har sagt mig, hvad der er skeed. Ieg tillader mig at bede Hr. Generalen om at lade mig personlig komme til Kundskab om disse Ting, for saa vidt som De anseer det for uskadeligt og for-entbart med den nødvendige Hemmelighedsholdelse af Armeens fremtidige Foretagender.

Efter den modtagne Befaling, at skulle gaae til Helgenæs og sikre denne Retraitlinie, er Corpsets tidligere Formaal, nemlig den at sikre den Deel af Jylland, som Fienden ikke er istand til at occupere med en betydelig Styrke mod mindre Streiftog, for en Deel opgivet. Vel har ieg endnu Aarhus og Chausseen derfra til Randers besat, men derimod staaer den gamle Randers-Landevæi aldeles aaben. Som ieg tidligere har tilladt mig at yttre, har ieg stedse anseet Corpsets Retraitlinie lige nord paa for den ene rigt-ige, og Armeecorpsets Befaling i en anden Retning kan ene hentyde paa, at man vil bruge det i det Slesvigske. Ieg kiender Dem for godt til, at De af Frygt for Corpsets Sikkerhed skulle have befalet denne Linie.

Ieg har nu ladet Helgenæs forsyne med Fornødenheder for hele Styrken for omtrent 8 Dage, og ieg antager, at dets Ophold der

under ingen Omstændigheder ville blive saa længe. — Allerede for flere Dage siden har ieg hver Dag ventet Efterretning om den i Sundeved staaende fiendtlige Styrkes Tilintetgjørelse, som ieg antog let maatte kunde skee med Alsbesætningens egne Kræfter.

Fienden gaaer her frem med en yderlig Forsigtighed og gaaer undertiden igien nogle Skridt tilbage. Endskiøndt Corpset ikke har været istand til at udrettet Stort, har det dog nogenledes opretholdt Befolkningens Mod, men denne Tilbagetrækken uden Nød, naar den ikke har et høiere Formaal, vil sikkert virke nedtrykkende paa hele Jylland. Ieg er forvissat om Hr. General! at De brænder af Begiærlighed efter at udføre et eller andet dristigt Foretagende, og som aldrig har været bedre Leilighed til endnu, da den fiendtlige Hovedstyrke er 8 og 5 Dagsmarcher fra dens isolerede Dele; først Sundeved og saa Beleiringscorpset kunne Begge ikke undgaae deres Skiæbne. Men det er vel i Aar som forrige Aar Diplomaterne, der bestemmer Armeens Operationer.

Skulle Dyppel Bjerg ansees for alt for stærkt og farligt, har Angeln flere Landgangspunkter, som Gjeltung Bugt, Øen ved Slie-Mundingen og Holnæs, hvor man kunde landsætte en 10000 Mand og fra Syd-Siden gaae ind i Flensborg, medens Resten af Als-Besætningen kunne gaae rolig over Broen, naar Fienden havde forladt sine Forskandsninger, som han da ufeilbarlig maae gjøre. Skulde der antages at behøves Tropper paa Fyen, for at erstatte de, som Hr. Generalen mueligens maatte bruge, staaer io flere Ba-tailloner disponibel her paa Helgenæs.

I mange Aar har der i Dannemark aldrig været en saadan Anledning til at udføre noget Stort med næsten fuld Sikkerhed for at lykkes, lige som aldrig, i det mindste i meget lang Tid, ingen dansk General har med Overmagt staaet lige over for en svagere Fiende uden at foretage noget, som General de Meza for Nærværende gjør.

Anbefalende mig i Hr. Generalens Bevaagenhed har ieg den Ære at undertegne mig

Deres gandske ærbødigste

Olaf Rye.

30. Intet passeret. Jeg red om Eftermiddagen syd igiennem Byen for at besee Stillingen.

31. Kl. 9¹/₂ rykkede Fienden frem mod Aarhus med 3 Batalioner, 4 Eskadroner og 10 Canoner. Posten foran Byen forsvarte sig ikke godt (Oberstlieutenant Møller), men trak sig efter at have giord 2 Skud tilbage. Høire Fløi især for rask, hvorved venstre Fløi (Capitain Doth) tabte 15 Fanger. — Byen blev forladt, og vore Canoner gik tilbage lige til Veilbye. 3 Compagnier af 7. Bataillon besatte Riis Skov, 1 Compagnie blev staaende i Veilbye. Cavalleriet gik tilbage til nordre Ende af Riis Skov. Fienden gik med 1 Compagnie Jægere i Kiede frem over den aabne Mark syd for Aarhus og kom saa langt, at Kuglerne generede vor Cavallerie. Infanteriet gjorde Intet. Lieutenant Cetti blev befaleet ved en Sværmattakke at angribe Kieden, det skedte øieblikkelig, og Fienden blev kastet i vild Flugt. Nu travede 2 Eskadroner af 11. Husar-Regiment rask frem, men blev samtidig angreben af Ritmester Barth og Heramb's Eskadroner samt ¹/₂ Eskadron af 5. Dragon-Regiment, samt en Deling af 3. Regiment under Lieutenant Cetti. Der skedte Sammenstød, og Fienden blev aldeles kastet, tabte 2 Officierer døde, 2 saarede, 1 fangen. 14 Husarer fangen, desuden blev der fangen 3 Infanterister og 2 Jægere.

Fienden trak sig tilbage igiennem Aarhus, som vi igjen besatte.

1. [Juni]. Intet passeret. Oberst Baggesen kommen fra Krigsministeren med Befaling, at 3. Dragon-Regiment, Oberstlieutenant Freiesleben, skulde med Depot-Compagniet af 1. Linie-Bataillon formere et selvstændigt bevægeligt Corps og gaae vester ud.

2. Fienden har paa alle Puncter trukket sig tilbage mod Skanderborg og Stilling Sø. — Vi indtog igjen Posten sønden for Aarhus.

3. Intet passeret.

4. Intet passeret. Oberst Baggesen kommen tilbage fra Randers og reist til Helgenæs, hvor han tager det engelske Dampskib. — 2 Eskadroner af 3. Dragon-Regiment tillagt Ordre, den ene at gaae til Ringkøbing, den anden til Frysenborg, Silkeborg og andre omliggende Egne. Hver Eskadron medgives 50 Mand Infanterie. Disse Eskadroner har Ordre at være stedse i Bevægelse.

5. Intet passeret.

Skjeringe, den 31. May 1849. Kl. 11 Aften.

— — Alle Dine Fredsforhaabninger ere io ret glædelige, og ieg vilde ønske, det var sandt, men det have vi ikke mærket noget til her, thi iforgaars grebe man os an, saa vi maatte forlade Aarhus, for ei at requiere Byen, men efter kort Tids Forløb, da ieg lod 2 Eskadroner trave frem, og gjøre Mine til Angreb, forlode de igien Byen og gik i deres gamle Stilling, og vi besatte igien samme. I Formiddag Kl. 9 grebe de os igien an, og nu havde ieg, for at forhindre og modtage det første Anløb, sendt 1 Eskdr., 2. Comp. og 2 Canoner foran Byen; disse bleve kastede tilbage, og de [o: Fjenden] gik frem med en ikke ubetydelig Styrke, og her havde vi den Fornøielse, at der fandt et Indhug mellem Cavallerie Sted. Ritmester Barth's og Ritmester Heramb's Eskadroner samt $\frac{1}{2}$ Eskr. af 5. Regiment, som Oberst Flindt satte sig i Spidsen for, hug ind paa 2—3 Eskr. preussiske Husarer og kastede dem aldeles; vi have taget 23 Fanger, deriblandt en Prinds af Salm-Salm, men da han har faaet 2 Hug i Armen, er [han] indlagt paa Lazarethet. 1 ung Lieutenant døde af sine Saar, før han kom til Byen. Det hele er ubetydeligt, men det er dog en Fordeel, vi have erlangt, og det opliver Modet. — Vi har igien besat Aarhus. Denne Affaire endskiøndt ubetydelig har sat Liv i Alle, især i Cavalleriet. Ritmester Breckwoldt har hugget ind med og skal have nedhugget 2 Mand. Fienden blev reent sprængt. Ieg haaber endnu at holde mig udenfor Helgenæs i flere Dage, endskiøndt vi blive angrebne. — —

Skjeringe, den 2. Juni 1849. Kl. 11 Aften.

— — — Idag ere de fiendtlige Tropper paa alle Puncter trukne et par Miil tilbage, om det er en ordentlig Tilbagegang eller kuns en temporair Tilbagetrækken, veed ieg ikke endnu. Skulle Preusserne allerede erholdt Befaling til at gaae tilbage, var det høist selsomt, at Oberst Baggesen, der igaar pr. Dampskib kom hertil fra Kiøbenhavn, ikke skulle vide Noget derom, tvertimod tydede hans Mission meer paa fremdeles Krig og Fægtning. Jeg ville ønske, vi snart maatte faae bestemte Efterretninger om Tydskernes Tilbagetog, og at vi kuns have med Insurgenterne at gjøre, at vi

i Hast kunne faae Sagen tilendebragt. Siden 3 Dage boer ieg nu paa Skjeringe Munkgaard hos meget artige og nette Folk, en lille jydsK Gaardbesidder. — — — Ieg vilde ønske, Du kunde reise et Sted hen for en kort Tid for at nyde det smukke Foraar. — — Du maae vente og fortrøste Dig med Muligheden maaskee endnu at kunne besøge mig i Flensborg i Sommer, og da vil dit Ophold der blive behageligt. — — —

Vi staae nu saa kiedsommelig ledige, der er ingen Fare, ingen Spænding, det maae snart vorde anderledes. — —

[Skjeringe, den 6. Juni.]

— — Det morer mig, at alle gjøre sig saa megen Umage om Dig, og det er mig den største Glæde ved alt dette, at min Kone bliver viist den tilbørlige Opmærksomhed. At Folk i Almindelighed kuns gjør sig Umage for dem, der for Øieblikket er i Velten, er Verdens Løb, og man maa ikke gjøre sig videre Skrupler derover, vi kan ikke gjøre Verden anderledes, end den er, lige saa lidet maa det krænke Dig, naar man, efter at denne Yndest, hvori ieg nu staaer hos Publicum, har tabt sig, og man river ned paa mig for min Uduelighed, maae bryde sig noget derom. — — —

Ieg har idag faaet en Hjort forærende, af hvem veed ieg ikke, da den blev mig sendt af Forpostcommandeuren. Ieg har allerede et Par Gange faaet Raadyr sendende fra Baron Rosencrantz og fra Holstein-Rathlou. Det er mig i Almindelighed meget ubehageligt at boe hos Præster og de større Gaardbesiddere, da man ikke kan betale saadanne Folk, og naar mit Ophold varer flere Dage, er det for en saadan Mand kostbarere, end han kan taale. Er det paa en Herregaard, er det en anden Sag. Helst boer ieg i et Værtshuus, thi vi ere saa mange, og det er især trykkende, naar der kommer Nogen. Mit Personale i det Indre bestaaer af Steinmann, Beck, Høst, Wedelfeldt, Freiesleben, Rye, Djørup, Leerbeck, foruden de mange, som daglig komme. — —

6. Intet passeret. Oberst Flensborg kommen for efter Opfordring af Prittwitz at søge en Overenskomst om Forpleiningen af den fiendtlige Armee. General Bülow havde antaget denne Opfordring derhen,

at man skulde søge en Overenskomst angaaende Vaabenstilstand, som han sagde, han ikke var bemyndiget til. General Prittwitz svarede: dette havde aldrig været hans Tanke, og var uforskammet nok til ikke at sende nogen Befuldmagtiget, og Oberst Flensburg maatte [med] uforrettet Sag reise hjem igien¹⁾.

7. Intet passeret. Aarhus besat med 1 Compagnie Infanterie.

8. Intet.

9. Intet.

10. ankom Melding, at Ritmester Brock Natten mellem 8. og 9. i Nørre-Snede havde taget $\frac{1}{2}$ Eskadron curhessiske Husarer, bestaaende af 1 Ritmester, 2 Lieutenanter, 1 Doctor, 2 Vagtmestre, 5 Corporaler og 46 Menige, tilsammen 67 Hoveder med 66 Heste, tilfange. Det hele blev tagen uden Skud, da de havde lagt sig roelig hen at sove uden nogensomhelst Vagt.

11.	} Intet passeret.
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	

Ritmester Lichtenstein var istedetfor at gaae til Ringkiøbing slaet ind paa Veien mod Sallingsund, da han hørte om en Fremrykning mod Nørre-Snede af Kurhessere med en Styrke af 1600 Mand Infanterie og 150 Cavallerie og 4 Canoner. De ruinerte aldeles Alt i Byen, hug og slog Alt i Stykker, mishandlede Indvaanerne, slagtede 16 Køer, lemlæstede og hug Hovedet af Faar og Lam paa Marken og lode dem ligge, overalt: deres Opførsel var som en Bande fra 30aars-Krigen. Efter 36 Timers Ophold gik de igien tilbage. Lichtenstein erholdt Ordre strax at marchere til Ringkiøbing, — tillige faaet en skarp Irettesættelse for hans jammerlige Forhold.

17. Intet passeret. I den Tid Corpset har staaet i denne Stilling, er der privat og officielt foreslaet General Bülow at foretage et eller andet større Foretagende enten fra Als i det Slesvigske eller her fra Helgenæs mod det mellem Horsens og Aarhus staaende Arme-

¹⁾ Se C. Beck: Olaf Ryes Tilbagetog 1849, S. 85 f.

corps. Da derom intet Svar er indløben, er der under 13. dennes anmodet om at give det herværende Corps frie Hænder til at handle uden Hensyn til den foreskrevne Retraitlinie eller den muelige Borttrækken af nogle af Corpsets Batailloner. — Den 17. om Morgenen Kl. 3 afmarcherede den 3. Eskadron af 3. Dragon-Regiment vesterpaa for at agere i Forening med Eskadronen, der gik til Ringkiøbing.

Skjeringe, den 12. Junii, Kl. 11³/₄ Aften.¹⁾

— — — Ieg var igaar ude at besee Egnen i den Retning og paa de Steder, hvor nu nærmest skulle blive leveret Fægtninger ved et mueligt videre Tilbagetog ved Helgenæs. Ieg red ved den Leilighed en 5—6 Miil og havde Anledning til at see den virkelig smukke Egn her omkring. Ieg besaae derved tvende i vor Historie og af Ingemanns Romaner bekjendte Steder: Møllerup, Marsken Stig Andersens Borg, ham, som dræbte Erik Glipping, og saa Kalø Slot, hvor Christian den Anden satte Gustav Erikson Wasa fangen. Ruiner af Kalø staae endnu, men af Marsk Stigs Borg er intet tilbage, dog staaer det nuværende Vaaningshuus, omgiven af Grave, sandsynlig paa det samme Sted som Borgen fordum. Ved at see disse smukke og frugtbare Egne oplives end mere den Lyst hos mig, hvis vi opleve Freden, og Forholdene stille sig nogenlunde heldige, at sælge Gaarden og Fabrikken i Byen og kiøbe en Landeiendom et Steds, selv her i Jylland, for saaledes at tilbringe Sommeren paa Landet, men fra December eller November til April at boe i Kiøbenhavn. Efter alt det umaadelige Hæld, ieg har havd ved i disse Tider lykkelig at have giennemgaaet saa mange Farer uskadte, ville ieg gjerne tilbringe de faae Dage, ieg har igien, paa den Maade, der meest tiltaler mig, og ieg er sikker paa, Du vil ogsaa finde Dig meget godt deri, naar den hele Indretning kan træffes saaledes, at man ikke er for kneben, hvad Pengeforholdene angaaer, saa at man kan see sine Venner og Bekjendtere hos sig. Ieg synes, det kunde være saa yndigt, saaledes den hele Sommer at gaae, ride og kiøre omkring i Egnen med Dig, og naar det var nær Kysten i smukt Veir at roe og fiske. — — —

¹⁾ Et Brev, dat. 10. Juni, indeholder intet af særlig Interesse.

Vi have her i denne Tid en saadan Kulde og Blæst, at ieg i mit lille Værelse, der rigtignok vender mod Nord, sidder med Kappe paa, thi at lægge i Kakkellovnen synes ieg ikke om. — —

Ieg vil haabe, det er en Røverhistorie, hvad Du fortalte mig om, at de jyske Damer vil lade mig giøre en Guld-Laurbærkrands, ieg har intet giordt, der fortienner den, og ville være gyseligt flau ved at modtage den. —

Skjeringe Munkegaard, den 17. Juni 1849.

— — — Vi staae endnu her ved Aarhus gandske uvirksomme, og ieg beklager meget, at man ikke alene har fordømt os, men hele Armeen dertil¹⁾. Da man ikke er bekiendt med alle Forholdene og især de politiske Forhold, tør ieg vel ikke dømme for strængt herover, endskiøndt det er meget tungt at see og vide, hvad der tilsyneladende kunde skee, og have Lyst og Evne til at handle, men ikke kunne faae Tilladelse.

Kurhesserne, som for nogle Dage have været i Nørre-Snede, den Bye, hvor den halve Eskadron blev tagen til Fange, har som Hævn aldeles ødelagt Alt i Byen, ituslaaet Vinduer, Speile, Skabe, Kister og Dragkister, selv Dørene, medtaget eller iturevet Linned og Gangklæder. Kromandens Fader, 73 Aar gammel, havde de pidsket med en Katt (en Svøbe med mange Streng), lemlæstet Faar og Lam paa Marken og ladet dem ligge, og alt dette i Officierernes Nærværelse, en Oberst skal have staaet ved Siden af, da den gamle Mand blev pryglet. — Ieg har desværre ikke Kraft nok til at tugte dem for saadanne skjændige Handlinger. — — —

Du spørger mig, hvorfor ieg aldrig angriber Fienden med min hele Styrke, saaledes som Dr. Stützer²⁾ vil have det. For at forklare Dig dette, maae ieg være noget vidtløftig. For en længere Tid kan hverken Folk eller Heste holde ud at ligge under aaben Himmel, som io ville være det fordelagtigste, da man da havde

¹⁾ I et Brev til Trier skriver han 12. Juni: »Min Stilling er her meget trykkende — med de faa tusinde Mand, ieg har, kan ieg intet udrette mod de 25000, der staae lige over for mig, og jeg maa stedse anvende den yderste Opmærksomhed for ikke at blive overvældet. Allarmere og trætte er det eneste, her kan giøres, men det fører ikke til noget Resultat.«

²⁾ Huslægen i Kjøbenhavn.

dem stedse paa rede Haand, kunde aldrig blive overfaldet og behøvede kuns at have et Par enkelte Poster ude, for, nogle Minutter før Fiendens Ankomst, at sige mig det, for at Alt kunne træde i Gevær og Cavalleriet sidde til Hest, — men da nu dette ikke er udførligt, maae man lægge Tropperne i Landsbyerne for at de kunne være under Tag. Infanteriet lægges meget tæt pakket, 50—100 Md. i hver Bondegaard, saa de kuns kan komme under [Tag], Cavalleriet maa ligge meget meer adspredt for at faae sine Heste under Tag. Ved mit lille Corps indtager disse Quarterer, hvor der aldrig er Tale om, at Mandskabet kommer i Seng, henimod 1 Miil lang og $\frac{1}{2}$ Miil bredt. For at Mandskabet, der nu ligger adspredt, kan faae Tid til at klæde sig paa og Cavalleriet sadle deres Heste, som medtager meer end $\frac{1}{4}$ Time, og nu Alt samle sig ved Batailloner og Regimenter, hvormed der om Dagen hengaaer $1\frac{1}{2}$ til 2 Timer og om Natten let 3 Timer, maae man have Forposter ude, der staae — de yderste i det mindste $\frac{1}{2}$ Miil, — dette er omtrent $\frac{1}{4}$ af hele Styrken, men som er fordeelt paa alle Sider i en Linie, som stedse er $1\frac{1}{2}$ til 2 Miil, naar man regner hele Omkredsen. Naar nu Fienden angriber paa et Sted, saa træffer han først kuns paa en meget liden Styrke, her hos mig sjælden meer end 50 Mand og ikke det en Gang. Er det nu virkelig Alvor, som er meget vanskeligt at bedømme, maae Alt paa Benene. Lidt efter lidt fremsendes nu meer, men da han kan angribe fra flere Sider paa en Gang, tør man ikke trække Forposterne ind noget Sted. Sendes der fra begge Sider flere Tropper i Ilden, og Kampen bliver staaende, saa kommer en Deel af de Tropper, der ligge i Cantonnement, frem; men man tør aldrig sende Alt, men maa saa længe som mueligt holde $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{3}$ i Reserve for at kaste ved et uventet Angreb eller for at optage af sine Tropper, hvad der har været i Fægning og enten er bleven slagen, er bleven trætte eller have ingen Patroner meer. Hvis ieg Intet havde for at optage disse og modtage den forfølgende Fiende, vilde det udarte til en vild Flugt istedetfor et Tilbagetog, og Fienden vilde ved en rask Forfølgelse aldeles ødelægge os, — og det er altid en Hovedregel: stedse at kunne møde Fienden med kampdygtige Tropper; bag disse samle de

Udmattede sig, og de, der have forskudt sig, forsyne sig med Patroner, og efter 1—2 Timers Forløb kunne disse igien føres i Ilden. Ved den sidst stedfundne Cavallerie-Attake var det kuns, hvad der paa det Sted stoed paa Forpost og 1 Eskadron, som ieg tilfældig havde ved Haanden. Sagen var længe afgjort, inden det Cavallerie, der stoed i Cantonnement $\frac{3}{4}$ M. derfra, kom frem. — Ieg veed ikke, om Du herefter kan forstaae, hvorfor i Almindelighed saa lidet kommer i Fægtning. — — —

(Efter Koncept.)

Til General Bülow¹⁾.

Hr. General!

Modtag min bedste Tak for Deres venskabelige Brev af 8. [18.?] dennes, men som ieg først har modtaget i Eftermiddag, hvorved denne Forsinkelse af 2 Dage hidrører, veed ieg ikke, da vi dog i Løverdags havde en Post fra Fyen.

Ieg erkiender Deres Venskab i disse Linier og paaskønner det fuldkommen.

Saa gjerne ieg ogsaa vilde være ved Fredericia i Fald der skulde skee et alvorligt Slag, thi ieg antager, det maa blive alvorligt, og en aldeles Tilbagekasten af Beleirings-Corpset til over Gudsøe og om mueligt længere maae finde Sted, hvis det skal være til Nytte, ligesom ogsaa denne Stilling maa holdes i det mindste til næste Dag for at kunne aldeles ødelægge Beleiringsarbejderne ligesom og Beleirings-Artilleriet eller bringe det ind i Fæstningen²⁾. Naar ieg vidste, at dette Arbeide var udført i 3 à 4 Dage, og at ieg kunde regne paa at komme tilbage igien, ville min største Glæde være at medvirke under Deres Befaling til et saadant Øiemeds Opnaaelse, men ieg anseer ogsaa Stillingen her i Jylland, selv med et svagere Corps end det, ieg for Øieblikket har, af saadan Vigtighed, at ieg maa overvinde denne Lyst og

¹⁾ Brevet er kun forefundet i en Koncept uden Dato, og det er meget vanskeligt at bestemme denne. Det maa antages at være skrevet i Tiden fra den 11. til den 19. Juni.

²⁾ Eftersætningen mangler.

ønske at blive her, hvor ieg nu kiender Egnen, Forholdene og Beboerne saa temmelig, endskiøndt min Plads meget godt kan udfyldes af en Anden, — ieg tillægger den aldeles ikke saadan Vigtighed, især naar man dertil valgte Flindt, som var bestemt.

Hvis det skulde være Tilfældet, at nogle Batailloner bleve trukne herfra, tillader ieg mig: at gjøre opmærksom paa, at hvis dette lille Corps ikke strax skal indeslutte sig paa Helgenæs, som ikke kan være ønskeligt, kunde Forposttjenesten for den store Strækning, som Cavallerie-Regimenternes Cantonnements fordrer, umuelig bestrides med mindre end 2 Batailloner, hvortil ieg haaber, de lader mig beholde 12. Bataillon, som derved ei kommer i Berøring med deres Landsmænd, og 1. Jægercorps, som de til denne besværlige Tjeneste mest skikkede. Besætningen paa Helgenæs vil ikke kunne undværes, hvortil ieg anslaaer 2 Compagnier som tilstrækkelige til i 2 Gange 24 Timer at forsvare Halvøen, naar den ikke skulle vorde angreben altfor heftig, og haaber ieg da, at De, hvis den kuns kan undværes, lader en Bataillon blive staaende der, som ieg efter Omstændighederne tildels kunde benytte. Paa denne Maade antager ieg, at ieg, selv om Fienden angriber i de første 4—5 Dage, ikke behøver at indeslutte mig paa Helgenæs. —

Endnu en Gang, Hr. General, modtag min bedste Tak for Deres beviste Venskab, som ieg beder fremdeles at conservere mig, mine Bestræbelser skal stedse være at fortjene det. —

Med sand Hengivenhed

Deres

Olaf Rye.

18. I Følge indløben Melding af den 15.: en fiendtlig Afdeling af 1000 Mand var kommen til Varde og havde fremsendt 600 Mand Infanterie og 70 Cavallerister for at udskrive Contribution i Ringkiøbing Amt, blev Major Wilster med 2 Compagnier til Vogns afsendt mod Skjærum Broe. Oberst-Lieutenant Freiesleben beordredes at afgaae for at tage Commandoet over det hele og efter Omstændighederne trække alle 3 Eskadroner til sig for om muelig at oprive dette Commando eller i det Mindste bevirke dets Tilbagegang.

19. }
20. } Intet passeret.

21. rykkede Fienden frem over Borum fra Skanderborg med betydelige Masser af alle Vaaben og pousserede Cavallerie-Afdelinger frem over Hasle mod Aarhus. Ligeledes rykkede 2 Batailloner og 4 Eskadroner frem mod sønder Port i Aarhus. Vor Besætning trak sig ud af Byen. Infanteriet besatte Riis Skov, Cavalleriet blev paa Høiderne nord for Byen. Fienden gik igiennem Byen med en lille Infanterie-Afdeling, men efter en ubetydelig Fægtning trak han sig tilbage. Vore Cavallerie Poster bleve staaende i Veilbye, Skeiby, Lisberg og Trige. Infanteriet forlod Riis Skov og gik til Egaa.

22. Kl. 11 rykkede 4 Batailloner, 10 Eskadroner og 1 Batterie frem over Tilst til Trige. Samtidig viste sig ogsaa stærke Masser fra Aarhus og Skeibye. Vore Poster i Trige og Lisberg vege tilbage, ogsaa Posten i Elsted trak sig mod Hiortshøy. Fienden besatte Hæst, Trige, Pannerup og Skaarupgaard. Der vexledes kuns nogle Skud. Cavalleriet gjorde truende Bevægelser. Vi satte vore Forposter i Skjeringe, Hiortshøy, Bendstrup, Meilby, Kraiberg. Hovedkvarteret blev forlagt fra Skjering Munkegaard til Vosnæsgaard. Formedelst Storm manglede 2 Poste. General Prittwitz oversendt et Brev til Amtmand Lehmann fra det oprørske Statholderskab.

23. Fienden rykkede frem Kl. 11¹/₂ med 1 Bataillon og 2 Eskadroner, 4 Canoner over Bendstrup, Skiødstrup og Vorre. Næsten uden Skud trak Fienden sig tilbage. Vor Stilling blev noget tilbagetrukket med Cavallerieposter i Skiødstrup, Vorre, Kraiberg, Linaa. Sophie Amaliegaard. Oberstlieutenant Læssøe overtog Posten i Hornslet. Hovedkvarteret forlagt til Balskov.

Skjeringe, 21. Junii 1849.

— Du faaer denne Gang Brev en Dag sildigere end sædvanlig, og deri har ikke Fienden Skyld, men — et Selskab paa Rosenholm, det første, ieg har bivaanet siden Feldttogets Begyndelse. I Mandags kom vi endelig saa vidt, at vi, 7 Mand stærk, gjorde et Eftermiddags-Besøg paa Rosenholm hos Baron Rosenkrantz. Familien bestaaer af Herren og Fruen, den første en aldeles Mod-

sætning af sin tykke Fætter¹⁾, en Datter omtrent 19—20 Aar, ikke smuk, men ret flink, en Søster af Baronens omtrent af samme Alder med et noget sværmerisk Udseende, desuden en gammel Tante, Frk. Bülow, og endnu et Par ældre Damer. De vare særdeles forekommende, og mine Adjutanter fandt de unge Piger ret nette. Vi bleve med hele Hovedkvarteret indbudne til igaar Middag, og da intet forefaldt, toge vi derhen 10 Mand høi. Ritmester d'Uncker og Capitain Faaborg vare komne fra Hovedkvarteret paa Fyen i forgaars. Vi forefandt der et meget talrigt Selskab af Omegnens Beboere, da det just var Baronens Geburtsdag. Et Par af hans Brødre, hvoraf den ene er Forpagter paa Hovedgaarden og ugift, den anden boer paa en Gaard i Nærheden, hvor endnu en Søster er i Huset, ogsaa en ung og ret net Pige. Baronessen, en født Lichtenberg, er mindre end smuk. Flere Officierer vare der, deriblandt Sperling af Dragonerne. Huset er en meget gammel (300 Aar), stoer Borg med gammeldags Former og tildels gammeldags Meubler og Tapeter. Den hele Tone ikke fremmed, men uhyre forekommende og venlig. Alle vare tilfreds med Dagen, især var der en Frk. Nygaard fra Randers, en Veninde af Huset, som syntes at være næsten hiemme der, som fandt særdeles Naade hos alle de unge Herrer fra Beck til Wedelfeldt. Da vi kom hiem, var Kl. 11¹/₂, da der er 2 Miil derhen. Baronens udbragte Din Skaal ved Bordet. — — Iust som ieg er i Færd med at skrive, kommer Melding, at Fienden rykker frem, og ieg maae kaste alt. —

Kl. er nu 9 Aften, og vi ere igien gangne i Qvarter, da ieg antager, der intet videre skeer i Aften. Fienden har besat Aarhus og er rykket frem mod Randers, det vil sige: et Par Miil, saa han nu staaer omtrent 4 Miil fra Randers. Der er idag ingen Fægtning leveret, da ieg hverken kunde eller vilde forsvare Aarhus. — — — Ieg er meget træt af at hænge paa Hesten den hele Dag i en meget ubehagelig Kulde og stærk Vind, undertiden ogsaa en Regnbyge. Imorgen Kl. 5 skal hele Corpset staa paa Allarmpladsen for ikke at lade sig overfalde.

---

¹⁾ Den bekendte Baron Ivar Rosenkrants, som under Krigen gjorde Tjeneste som Intendant.

Balskov Gaard, 24. Junii 1849.

— — Det glæder mig, at man arbejder paa Fabrikken, saa bliver den vel ogsaa færdig. — — — Du maae gjerne sige, at Fabrikken drives for vor Regning, thi hidtil have vi allene Tabet deraf, det har Schmidt ikke giordt mig stridig. — — — Igaar rykkede Fienden atter frem med nogle Afdelinger, men blev vel viist tilbage, ikke desmindre sætter han sine Forposter saa nær paa Næsen af os, at vore Vedetter hyppig skyde, som stedse allarmerer; for at forekomme dette har ieg trukket dem en Smule tilbage og forlagt mit Hovedquarteer til Balskov Gaard, hvor en yngre Rosenkrantz, Broder til Rosenholmeren, boer. Det er særdeles venlige og forekommende Folk, men det er en meget liden Gaard, saa vi optage hele Huset og genere dem gandske betydeligt, ieg har dog entlediget mig det store Anhængsel, der er ved Hovedquartereret, men vi ere dog endnu 9 Officierer, foruden en Sværm af Tjenere, Ordonnanzer og Heste. Fienden er ogsaa idag gaaet noget tilbage, saa vi nu staae $\frac{1}{2}$ Miil fra hinanden. Her har i de senere Dage stormet gandske voldsomt af Vesten, især i forgaars, med en saadan Heftighed, at vi ikke kunde ride rask mod Vinden, og mine Øine brænde og smerte endnu, da ieg den Dag just maatte anstrænge dem saa meget. — — —

Stine har altsaa skaffet sig en Kiæreste i Kolding, — naar hun kuns ikke har skaffet sig noget mere end det til Tilgivt, dog ieg vil haabe det Bedste.

24. Den 4. Eskadron af 3. Dragon-Regiment detacheret paa Veien fra Aarhus til Randers for ved en videre Tilbagegang at kunne forene sig med Regimentet.

25. rykkede en Recognoscering frem fra Skaarupgaard: 2 Eskadroner, 1 Bataillon og 4 Canoner. Den kom til Vorre og Skoven mellem Hesselballe og Skiødstrup. 2 Eskadroner bleve sendte imod den, og de gik iilsomt tilbage.

26. Om Morgenen Kl. 3 gik Fienden tilbage til bag Aaløbet mellem Veilbye og Egaa. Lisberg holdes besat af en svag Cavallerie-Post, som om Natten gaar tilbage over Broen. Fiendens Stilling er over Aarslev til Borum, som er det vestligste Punkt.

27. Nogle fiendtlige Patrouiller gik frem over Egaa og Elev, men gik strax igien tilbage, da herfra udsendtes stærke Patrouiller.

28. Modtaget Befaling, at 6., 7., 9. og 4. Reserve Bataillon skulle overskibes til Fyen for at deltage i et paatænkt større Foretagende. Indskibningen skal finde Sted 29. om Aftenen eller 30. om Morgenen tidlig. De fornødne Dampskibe ville blive sendte. Capitain Beck og Lieutenant Rye, som skulle følge Brigaden som Stabschef og Adjutant, ere afgangne til Helgenæs i Aften. De tre Batailloner skulle afmarchere fra deres Cantonnementer 29. om Morgenen.

29. Fienden rykkede frem mod Hiortshøy med 3 Batailloner, 3 Eskadroner og 4 Canoner. Ved Grøttrup bleve vore Forposter drevne tilbage, men Stillingen indtoges strax igien. Fremrykningen skede Kl. 9. Kl. 11¹/₂ vare de igien gaaet tilbage. Vor Stilling blev den samme. Kl. 2 e. m. modtoges Melding fra Capitain Beck, at Stormen forhindrede Indskibningen, og at Bataillonerne havde faaet Befaling at forblive paa Mols til nærmere Ordre. At Indskibningen ikke kunde skee under nærværende Forhold fra den vestlige Broe, hvor Skibene laa, og at der ingen Dampskibe haves for at slæbe dem om til Ebeltoftviig. Capitain Sommer med »Hertha« tillagt Befaling at gaae til Helgenæs for at assistere. —

Capitain Beck afsendt »Odin« til Bogense for at melde Umuligheden af at kunne indskibe. —

Den ene Eskadron af 3. Regiment kommen tilbage.

30. Jeg modtaget Befaling til at gaae til Fyen tilligemed Oberst Juel og være der Søndag den 1. Juli. — Oberst Flindt overtaget Commandoen af Corpset.

Jeg har bestemt at afreise den 1. om Morgenen.

Balskovgaard, 26. Junii 49.

— — — Da vi nu saa længe har havd daarligt Veir og Storm, haaber ieg. det bliver nu bedre, og ville ieg ret ønske, Du maatte faae godt og varmt Veir til Din Reise til Helsingøer, hvor ieg er forvisset om, at Siemsen vil gjøre Alt for at gjøre Dig Opholdet behageligt. — — Vi ligge endnu paa Balskov hos Rosenkrantz. Jeg havde tænkt at forlægge mit Qvarteer lidt nærmere Aarhus, men ieg er indskrænket ved nogle Befalinger fra Armeecorpset. —

Naar Du skriver, maa Du fortælle mig, hvordan det gaaer med Dampmaskinens Opsættelse, ieg haaber dog, den bliver færdig i denne Uge, og at da den anden Barkmølle ogsaa er færdig og kan arbeide. — — —

Du sværmer over den Lykke, ieg har giordt i Publicums Øine, selv i Udlandet, men Du maa ikke tage Alt, hvad der staaer saaledes i Bladene, i sin hele Betydning, snart roses man, og ligesaa snart bliver man igien nedrevet. Vi have her egentlig intet giordt, der fortiener saaledes at fremhæves — men det er mig altid en Fornøielse, naar kuns denne Roes ikke er for overdreven; thi saa bliver ieg gandske flau derved. Naar ieg undertiden nævnes i fremmede Blade, saa glæder det mig for Mama i Hamborg, som dog sikkert er saa forfængelig, at det hover hende, naar hendes kiære Søn roses.

Balskov G., 29. Junii 49.

— — Det er ogsaa utaaleligt med denne evige Blæst, der aldrig lader En være i Fred nogen Dag. — — Vi boe endnu paa Balskov Gaard og have det meget godt. Hver Dag rides der 4—5 Timer, den øvrige Tid tilbringes med Comptoir-Forretninger. Familien er meget giæstfrie, og hver Dag indbyde de til Middag nogle af Officiererne, især af 1. Jægercorps, hvor Broderen staaer som Frivillig. I Forgaars var Baronen fra Rosenholm her med Datter og Søster. Den Første har funden særdeles Naade hos Wedelfeldt, og han gjør hende stærk Cour. — Disse Folk ere alle saa forekommende og venlige, saa ieg kan slet ikke finde mig deri. Ieg kan slet ikke finde mig i den Betydning, man tillægger min Person. — —

Balskov G., 30. Juni 49.

Ieg har igaar aftes eller Nat skrevet, men da ieg imorges modtog Ordre imorgen tidlig at afgaae til Fyen, ieg vil haabe kuns for nogle Dage, da ieg meget nødig afgiver mit Commando her. Du adresserer derfor indtil videre Dine Breve til Fyen i General Bülows Hovedquarteer. Oberstlieutn. Ernst er ikke gaaet af, han har kuns leveret sig Bataillon af til Major Voigt. Han er her hos mig, men uden Bestemmelse. Hans Stilling er ubehagelig,

men ieg haaber, han ret snart bliver Commandant et Steds. Lieutn. Adler er ikke sat for nogen Standret og bliver det ei heller. Han har vel maaskee begaaet en Conduite-Feil, men ikke saa betydelig. — Vinden har Gud være lovet lagt sig lidt. Nu lev vel. Ieg maae nu afsende alle mine Heste og Tjenere og afgive Corpsets Commando til Oberst Flindt. Wedelfeldt gaaer strax med mig, Høst om et Par Dage, Steinmann bliver her.

Ieg har antaget en liden Tjener, en fattig Dreng fra Haderslev, 16 Aar gammel, confirmeret, men lille, han lærer nu at passe Heste og ride, siden skal han lære at varte op. — — —

1. Julii. Afreist fra Balskov Kl. 6. Ankommen til Helgenæs Kl. 8¹/₂. Derfra med Dampskib »Glen Alby« Kl. 11¹/₂ og ankommen til Bogense Kl. 7 Aften.

1. Julii i Bogense.

2. do.

3. forlagt mit Qvarteer til Indsløw Kroe.

4. blev det bestemt, at der skulde gøres et større Foretagende mod Fredericias Beleiringscorps. Ved et Møde af alle Brigade-Commandeurer blev Sagen forhandlet. Jeg og Oberst Freiesleben stemte for, at en stærk Brigade skulle lande mellem Skiærbæk og Snoghøi, de øvrige 3 Brigader gaae giennem Fredericia. Vi bleve overstemte, da alle Andre ville ansee dette Foretagende for farligt, og at Alt skulde gaae igiennem Fredericia. Min Brigade blev bestemt til at bestaae af 6., 7., 9. Linie-, 4. Reserve-Bataillon og 1. Forstærknings-Jægercorps. Hele Brigaden gik til Fredericia Natten mellem 4. og 5. Batteriet Marcussen hører til Brigaden.

5. Staberne skal gaae over Kl. 10. —

Olaf Ryes sidste Dage.

Efter at Størstedelen af Ryes Korps — 5. Brigade, som disse Afdelinger nu atter blev benævnt — var bleven landsat i Bogense, blev Afdelingerne indkvarteret dels i Byen, dels i dens nærmeste Omegn.

Den 1. Juli blev der udstedt en Brigadefaling, der kundgjorde Oberstlieutenant Bentzens Overtagelse af Brigaden. Folkene, der nu først fik at vide, at General Rye ikke fulgte med for at føre dem, blev lige saa misfornøjede herover som Officererne. Fra først af havde det jo været Meningen, at General Rye selv skulde beholde Kommandoen over sine detacherede Tropper, men, som man har set, valgte han at blive i Jylland. Efterhaanden som Tidspunktet for det store Foretagende nærmede sig, og han saa sine Tropper drage afsted, blev hans Ønske om at følge med dog større og større. Bülow ønskede i høj Grad hans Nærværelse. Samtidig med, at der var givet Rye Ordre til at sende en Del af sine Tropper fra Jylland, var der nemlig ogsaa udgaaet Ordre til General de Meza, som var Højstbefalende paa Als, om at sende en Brigade til Fyen, men i Følge Krigsministerens udtrykkelige Ordre skulde de Meza selv følge denne Brigade. Han var Krigsministerens erklærede Yndling og var stadig paa en for Overkommandoen temmelig krænkende og tilsidesættende Maade bleven raadspurgt af Krigsministeriet¹⁾. Bülow ønskede meget

---

¹⁾ Der cirkulerede end ogsaa det utrolige Rygte, som General Bülow selv ikke var utilbøjelig til at tro, at de Meza havde en af Krigsministeriet underskrevet Ordre i Lommen til at meddele General Bülow Afsked og selv at overtage Kommandoen, hvis Udfaldet fra Fredericia mislykkedes.

at have Rye hos sig som en Slags Modvægt mod de Meza og gav derfor den 28. Juni Rye Ordre til at afgaa til Bogense og overtage sin Brigade, hvilket nu stemte fuldt overens med Ryes Ønsker. Som man vil have set af hans Dagbog, modtog han Bülow's Ordre den 30. Juni og rejste den 1. Juli om Morgenen Kl. 6 fra Balskovgaard til Helgenæs i Forening med Oberst Juel, der skulde overtage Kommandoen over 1. og 2. Kavalleri-Division. Fra Helgenæs gik han ombord i Dampskibet — en Marinesoldat tog Generalen paa Ryggen og bar ham ud i Baaden¹⁾ — og om Aftenen Kl. 11½ var han i Bogense, hvor han havde Kvarter hos Købmand Jacobsen i to Dage.

Dagen efter sin Ankomst kørte han til Veilby Præstegaard, hvor General Bülow havde sit Hovedkvarter hos Pastor Ascanius²⁾. Her traf han General de Meza, og der blev nu afholdt en tilfældig Konference, ved hvilken Overkommandoens Stabschef, Oberstlieutenant Flensborg, og Souschef, Kaptajn H. A. T. Kauffmann, var tilstede. I sine Breve til Læssøe og Steinmann giver Rye selv Oplysning om denne Sammenkomst, om hvilken der ellers ikke foreligger mange Oplysninger. Kl. 4 var Rye igen i Bogense, — det var 7 Mils Kørsel frem og tilbage, — og om Eftermiddagen Kl. 7 red han med sin Stab til Gyldensten for at besøge Grev Bernstorff, hvis Slægt han kendte fra Holsten. Han mønstrede Grevens Heste, besaa Godsets Indretning, spiste til Aften og red Kl. 10 tilbage til Bogense. Om Natten var det stærkt Regnvejr.

Det vakte stor Jubel mellem Ryes Soldater, da han pludselig kom tilsyne i Fyen. Nogle Officerer, der spadserede til Bogense, hvor der var Marked, mødte ham om Morgenen i Postvognen. Da han saa sin Hustrus Søstersøn, Lieutenant Georg Tranberg, lod han holde, talte med dem og ønskede dem god Fornøjelse. Rygtet om hans Ankomst spredtes hurtigt i Brigaden, og alle saa nu med Tillid Fremtiden i Møde.

Den 3. Juli var Olaf Rye endnu i Bogense. Han skrev om Middagen følgende Brev til sin Hustru:

1) »Vort Forsvar« 1891 Nr. 286.

2) Pastor Henrik Christian Ascanius f. paa Mors 1788, d. 1857.

Bogense 3. Julii 49, Kl. 12 Middag¹⁾.

— Ieg sidder nu vel beholden i Bogense i Fyen, men vil om nogle faae Dage igien gaae tilbage til Jylland, da ieg kuns intermistisk har afgivet Commandøet af mit Corps til Oberst Flindt. Hvad der skal eller vil skee, kan ieg endnu ikke sige Dig, da det ikke er bestemt, men Du skal snart høre fra mig. Ieg beder Dig at være gandske uden Bekymring for mig, hvad der foretages, vil ikke blive farligt, og vor Herre vil nok bevare mig, at ieg kan snart komme hen til Dig eller Du til mig, da, som Du i Dit sidste Brev skriver, at Freden er nær for Døren. — — —

Ieg var igaar med de øvrige Officierer reden hen til Gyldensteen som ligger $\frac{1}{2}$ M. herfra, til Grev Bernstorff. Vi bleve indbudne der til idag Middag, og der vil nok komme Blixen-Finecke og en Deel andre. Huset er udstyret med en mageløs Luxus. Ieg havde om Formiddagen været hos General Bülow, fra hvem ieg skal hilse Dig, og der talt med General de Meza. Det er $3\frac{1}{2}$ Miil derhen. Kl. 4 kom ieg her tilbage, spiste hos min Vært, en Kiøbmand Jacobsen, som var saa høflig at lade dække for Beck, Wedelfeldt og Rye tillige. Kl. 7. rede vi til Gyldensteen; thi vi have her lidet eller Intet at bestille, da ieg kuns har min Infanterie-Brigade.²⁾ — — — Kl. 10 forlode vi Gyldensteen. Næste Gang skal ieg fortælle Dig, hvordan det er idag. I nogle Dage, især idag og igaar, have vi havd Regn, og den heftige Vind har lagt sig noget, dog blæser det endnu, men her er saa koldt, at man kan behøve at ride med Kappe paa. Nu lev vel, min sødeste Engel! Gud bevare Dig. — — —

Det var det sidste Brev, han skrev til hende.

Saa red han til Gyldensten, hvor der var stor Middag. Da han vilde tage bort om Aftenen, havde Greven sendt hans og Stabens Heste hjem til Kvarteret, og der holdt en Ekvipage med fire Heste for Døren. Det tiltalte Rye. »Wie soll ich fahren?« spurgte Kusken.

¹⁾ Dette er saa vidt vides det sidste Brev, Olaf Rye skrev til sin Hustru, som den Gang opholdt sig i Helsingør i Besøg hos Rektor Rasmus Johannes Simesen.

²⁾ En Beskrivelse af Besøget paa Gyldensten forbigaaes.

»Wie Du willst«, sagde Rye og i Sommernatten kørte han saa afsted i den smukke Egn til Indslev Kro, der ligger ved Chausseen et Par Mil sydvest for Bogense, hvortil han i Løbet af Dagen havde forlagt sit Kvarter, og hvor hans Batailloner laa i Kantonnement i Omegnen.

Dagen efter — den 4. Juli — var der beordret et Møde i Veilby Præstegaard, hvor alle de højere Kommanderende skulde møde for at modtage de sidste Instruktioner eller, som Olaf Rye siger: Rollerne fordeles. Udfaldet fra Fredericia var egentlig bestemt til samme Nat, men da 6. Brigade (Moltke), som var paa Marchen, ikke kunde naa at være der i rette Tid, blev det opsat til næste Nat. Om Forhandlingerne henvises til de mange Beretninger, der er fremkomne, samt til Ryes Breve. Om selve Mødet i Veilby har General Bülow's Søn, Pastor F. R. C. Bülow, der var Ordonnansofficer hos Faderen, givet en smuk Fremstilling¹⁾, som her skal benyttes.

Den 4. Juli Kl. 9 om Morgenen samledes da i Veilby Præstegaard i Generalens Værelse, en lav lille Stue med Udsigt til Kirkegaarden, følgende Mænd: Generalerne Bülow, Rye, Schleppegrell, Moltke, de Meza, Obersterne Juel, Fibiger, Schlegel, Ph. Ræder, Eskadrechefen Kommandør Garde, Stabschefen Oberstlieutenant Flensborg, og strax efter Mødets Aabning tilkaldtes Brigade-Stabscheferne Major Wøris-høffer og Kaptajnerne Neergaard og Beck.

General Bülow's Plan blev vedtagen, og Udfaldet blev fastsat til den 6. Juli Kl. 1 om Morgenen.

Pastor Bülow fortæller, at han og de andre Officerer, som ikke overværede Mødet, opholdt sig i Kontoret i spændt Forventning om Resultatet, og endelig saa de Forsamlingen træde ud, vel alvorlige, men især Rye og Schleppegrell med glade og frejdige Miner.

Medens General Bülow's Stab nu fik travlt med at udfærdige Dispositionerne til Udfaldet, sad Bülow og Rye i Haven og samtalede om Minderne fra det fredelige Garnisonsliv i Kjøbenhavn og »om de stolte Kampdage i det forrige Aar, fuldtro Vaabenfæller som de da havde været.« Da den unge Bülow kom fra Kontoret og fik Plads hos dem og ikke kunde undlade at spørge, om de ikke ansaa det, der skulde ske, for meget farligt, lo de begge. Bülow svarede kun:

---

¹⁾ »Vort Forsvar« 1889 Nr. 226.

»Farligt, men nødvendigt.« Rye sagde: »Det vil nok gaa.« Bülow føjede saa til: »Overlever Du Natten, vil Du faa at se, hvor det Hele vil passe for vore Folk, dette at gaa ud, slaa løs og vende hjem, efter at have jaget Fjenden bort. Men det vil koste mange Menneskeliv, og det eneste, jeg kan gøre for Folkene, er at lade dem se, at jeg udsætter mit Liv. Derfor vil jeg ikke høre Formaninger om Forsigtighed. Den kan ikke vises! »Man behøver ikke«, skriver Pastor Bülow, »at kende meget til Rye for at vide, at det ogsaa var talt ud af hans Hjærte«.

Da Rye kom hjem til Kroen, skrev han følgende Breve til sin Ven Læssøe og til sin Stabschef Major Steinmann; han vidste jo, at de levede i spændt og bange Forventning om det, der skulde ske.

Til Oberstlieutenant Læssøe.

Indsløw 4. Juli 1849, Eftermiddag¹⁾.

Da ieg veed, med hvilken Interesse De følger alt, hvad der skeer eller skulde skee her, saa maa ieg dog sige Dem, at der endnu intet er passeret, og at det først skal gaae for sig imorgen Aften eller Nat. Ieg skiælver af Frygt for, at hver Time skal bringe Insurgenterne Forstærkning, men endnu har man ingen Efterretning om Riggstroppernes Fremrykken. Foretagendet fra Fredericia er bestemt, og ieg anbefalede det ogsaa efter bedste Evne som det, hvor der kunde haabes det største Resultat, og hvorfra man da, hvis det gaaer godt her, kan gaae ned i det sundevedske og aabne Adgangen fra Als. Der var ogsaa Tale om, at der først skulde staae et Slag i Sundeved; men baade de Meza og ieg troede det bedst her, og nu var alt bestemt for i Aften, at tre Brigader skulde gaae ud fra Fredericia, den fjerde landsættes fra Skjærbæk, Snoghøi eller derimellem og angribe de fire Batailloner, som staae ved Erritsø, — denne kunde intet Artilleri have, men kun virke med Infanterie, hvorimod Fienden der har to Feltbatterier staaende. Igaar var Meza og ieg fuldkommen enige, og da han, ligesom ogsaa Bülow, troede, at denne Brigade vovede for meget og vilde blive aldeles opreven i Til-

¹⁾ Dette Brev er trykt i Vaupell's »Læssøes Levned«. Kbh. 1895. S. 149.

fælde af et Tilbagetog, saa bad ieg om at faae den Post. Flensborg var aldeles derfor. Men idag Kl. 9 kom alle Brigadecommandeurer sammen, og kun Flensborg og ieg stemte for at landsætte ved Skjærbæk, hvorimod Moltke, Schleppegrell, Meza Ræder, Fibiger og Schlegel alle fandt det for farligt og vilde, at det skulde gaae igiennem Fridericia. Dette blev da bestemt. Men nu kunde det ikke finde Sted i Aften, da 6. Brigade først var paa Marchen fra Assens og skulde ankomme til Gamborg i Aften. Det Hele maatte saaledes udsættes til imorgen. Naar man kun ikke maatte befrygte, at de fik Forstærkning, gjør et Ophold af 24 Timer intet, og det maae ansees for mindre voveligt end at foretage Angrebet ved høilys Dag. Ved Skiærbæk og i Veile Fiord skal der ogsaa giøres Demonstrationer. Man antager Insurgenternes Styrke for 14—15,000 Mand. Vi angribe her med 19 Batailloner foruden 3 Batailloner, der blive i Fæstningen. Man antager deres Retraitlinie gaaer til Veile. Ved Erritsø ligge 2 Batailloner og 2 Batterier i Bivouac, 1 Bataillon opløst paa Forpost. De øvrige Batailloner staae alle i Trelde, Egeskov, Veilby og Igum. Ieg antager, at det ikke kan være nogen Tvivl underkastet, at de kastes aldeles tilbage, og hvis de holde Stand, blive aldeles slagne; men sikkerlig vilde Resultatet været blevet større, naar man havde angrebet fra 2 Sider. Gaaer det godt, haaber ieg, der bliver strax landsat i Gjenner Bugt og med endnu fire Batailloner gaaet mod Sundeved, og Dybbøl Bierg taget. Krigsministeren skrev igaar til Flensborg og anbefalede især Foretagendet mod Fridericia, men lod for Resten Armeecorpset fuldkommen Frihed. Krigsministeren skal ikke staa sig godt med sine Colleger Sponneck og med Madvig, og med Marineministeren gaaer det nok heller ikke saa fortræffeligt. Imorgen skal ieg underrette Dem om Udfaldet. Ieg har faaet 1. Reserve Jægercorps til Brigaden foruden de 4 Batailloner, ieg bragte med fra Jylland. Ieg bad General Bülow om 1. lette Bataillon, som han ogsaa lovede mig, men Meza har ikke villet afgive den. I Nat skal alt Infanteri af 3., 4. og 5. Brigade overskibes, saa kun 6. bliver tilbage til imorgen Aften. Artillerie og Cavallerie ere komne over idag. Fienden skyder temmelig meget; men saa vidt ieg veed, næsten

uden Virkning. Vi have havd Regn og Storm, siden ieg forlod Jylland, og især har det regnet stærkt igaar og idag, saa ieg befrygter, det bliver næsten ufremkommeligt paa de lerede Marker nordvest for Fredericia.

Anbefalende mig i Hr. Oberstlieutenantens fremdeeles Venskab og Godhed, er ieg med sand Hengivenhed

Deres

Olaf Rye

Til Oberstlieutenant P. F. Steinmann.

Indsløv Kroe den 4. Julii 1849 Kl. 8 Aften.

Min bedste Tak Hr. Oberstlieutenant for Deres Brev af 2. dennes. At den lille Fangst glædede mig kan De tænke Dem, thi ieg betragter mig endnu som henhørende til Corpset. At ieg først ankom her om Aftenen Kl. 7 $\frac{1}{2}$ skrev Wedelfeldt Dem. Mandag Morgen kørte ieg til Hovedkvarteret, hvor ieg ogsaa traf de Meza, som Bülow specielt havde faaet Krigsministerens Ordre til at lade deeltage i det paatænkte Foretagende. Han forelagde os det Spørgsmaal, om vi ansaae det bedst og rigtigst at angribe Insurgenterne eller landsætte i Gjenner Bugt og gaae mod Sundeved, ieg erklærede mig for Insurgenterne først, og hvis det lykkedes, da tage endnu 4—5 Batailloner fra Als og gaae til Gjenner Bugt, — dette blev ogsaa bifaldet af Meza. Ieg fremhævede Nødvendigheden af at gjøre det strax, men saa blev der beviist, at det umuelig kunde skee som i Aften den 4. til Fridericia og saa Angrebet skee om Natten Kl. 12, for at lide mindre af de fiendtlige Batterier. Ieg vilde gaae med 3 Brigader giennem Byen og den 4., som skulde være 6 Batailloner, skulde landsætte ved Skjærbek eller Snoghøi. Meza ansaa denne Landsætning som farlig, lige som ogsaa Bülow og ansaa Brigaden som opofret i Tilfælde af et Uheld. Men ved Erritsø staaer kuns 4 Batailloner, hvoraf den ene er opløst i Forposter, og saa maatte man antage, at der Intet var vovet med 6 Batailloner og den faste Villie at ville seire. Ieg tilbød mig at tage denne Post, som 6. Brigade, ellers skulde have, da de kom fra Assens, og saa var Meza ogsaa [af] den Mening. Flensborg var gandske derfor. Paa den anden Side:

ved Trelde og Lillestrand har Fienden 10—12 Batailloner. Hans Tilbagetogs-Linie antages at være paa Veile. Idag Kl. 9. vare samtlige Brigade-Commandeurer i Veilbye. Rollerne skulde fordeles. Cavallerie og Artillerie er overført til Fridericia. 6. Brigade er paa March til Gamborg. Paa denne Side staaer endnu 3. Brigade: 3 Batailloner, 4. Brigade: 3 Batailloner, 5. Brigade: 4 Batailloner. Disse kunne alle oversættes fra Strib og Baaring Bugt i 3 Timer. Men nu erklærede sig alle: Moltke, Schleppegrell, Meza, Ræder, Fibiger og Schlegel mod Angrebet fra Snoghøi og Skiærbek som for farligt, kuns Flensborg og ieg derfor, og saaledes blev dette forkastet. Men nu kunde 6. Brigade ikke komme til rette Tid, og saa blev det Hele opsat til imorgen. Naar kuns ikke Rigstroppe marchere ned fra Aarhus eller op fra Sundeved er det lige meget, og endnu har man ingen Efterretning om deres March. Min Brigade gaaer over Ikast, og saa bliver 6. kuns Rest. Gud give os Held ved dette Foretagende, saa vil ogsaa meer skee.

Her regner det nu, saa længe vi ere her, og ieg frygter Veiene og Markerne ved Fridericia blive næsten ufremkommelige. Tropperne maae ogsaa bivouacere i Fridericia, derfor ønskede ieg meget tørt og varmt Veir, men dertil er ingen Udsigter. — Saa snart Slaget er giordt, skriver ieg strax. — Ieg og mine Adjutanter hilser Dem venligst og beder ogsaa at frembringe Oberst Flindt, Capt. Høst og Lieutn. Freiesleben den bedste og venligste Hilsen ligesom ogsaa til Baronen og Damerne.

Med sand Hengivenhed og Venskab.

Deres

Olaf Rye.

Om Morgenen den 5. Juli red Rye ud for at overvære sin Brigades Overskibning til Fredericia. Tropperne samlede sig mere og mere om Baaring Vig, hvor Broen var. Da Tropperne fra Als, især 1. og 2. Bataillion saa deres gamle Chefer, Rye og Bülow, hilste de dem med Jubel, og Kulsvierne sagde: »Nu bliver det til noget, siden Generalerne har sendt Bud efter os.

Glemte, grønne områder

Et besøg på Holmens- og Garnisonskirkegård på Østerbro er som en slentretur gennem historien

Et besøg på Holmens- og garnisonskirkegård på Østerbro er som en slentretur gennem historien.

Midt i den malende, københavnske trafikrummel findes der hist og her nogle mere eller mindre glemte, grønne områder, hvor kun få kommer til dagligt. Det er de gamle kirkegårde, hvoraf to — Garnisonskirkegård og Holmens kirkegård, ligger på Østerbro.

Ja, men man går da ikke sådan bare slentretur på en kirkegård! Hvorfor egentlig ikke? Ganske vist kan

tilværelsens definitive afslutning nu og da nok stemme én til eftertanke, men så alvorlig en affære er det vel, når alt kommer til alt, heller ikke — eller bør i det mindste ikke være. Det hænger sammen med at have et nogenlunde afslappet forhold til døden, noget som åbenbart bliver vanskeligere og vanskeligere for moderne mennesker.

Til byens gamle kirkegårde hører nogle kirker. De ligger i regelen helt andre steder, inde i selve

bykernen, for de kirkegårde, der i sin tid, det vil sige i 16- og 1700-tallet blev anlagt tæt op ad de respektive kirker, blev hurtigt for små, og måtte flytte udenfor voldene allerede kort efter deres anlæggelse.

EN PESTKIRKEGÅRD

Til Holmens Kirkegård, Matros- eller skibskirkegården, som den oprindeligt hed, hører således kirken vis-a-vis Christiansborg, Christian den 4.s gamle ankersmedie, til Garnisons, den smukke kirkebygning på Sct. Annæ Plads.

Holmens kirkegård er, som den danske flåde er betydeligt ældre end den nationale, danske hær, den første udenfor Østerport, der på det tidspunkt lå ved sydsiden af Norges plads. Den omtales første gang i 1666, mens soldater- eller garnisonskirkegården først officielt bliver oprettet efter pesten i 1711. At der også har været kirkegård der på stedet trekvart århundrede tidligere, synes at fremgå af de skriftlige kilder, men det er først under den store sot, området for alvor inddrages til begravelsesplads. De der jordes dér er fattige ofre for massedøden, ligene kastes i gruber med læsket kalk, og der fyres kanonskud hen over de hastigt tildækkede grave for at forjage lugt og smitte.

Siden er det kommet til at gå nettere til. Kirkegårdene er smukke og velholdte, og et besøg derinde er

forårsdag er som at slentre gennem den danske historie. De ligger der alle sammen, alle de der engang udgjorde eliten, eller næsten dem alle, for en del af historiens og kulturhistoriens store, har fundet deres sidste hvilested på Assistens eller på Frederiksberg kirkegård.

SØKRIGERE I HØJENE

Dog, Holmens og Garnisons er »godt med«. På førstnævnte er pladsen, ifølge navnet, reserveret søkrigerne, og to gravhøje over henholdsvis de faldne under træfningen på Reden den 2. april 1801, og de faldne fra slaget ved Helgoland i maj 1864, dominerer.

Men iøvrigt er kulturhistorien rigt repræsenteret, og fra en tavle ved indgangen ved Dag Hammarskjöld Alle kan nævnes i flæng: malerne Carl Bloch og Otto Bache, der begge har fæstnet danmarkshistorien på lærredet engang i forrige århundrede, deres kollega J.J. Exner, Johan Ludvig Holberg og hans hustru Luise, komponisterne P.A. Heise og H.C. Lumbye og digteren Chr. Winther.

Kendte mænd og kvinder, der alle hver på deres vis har været med til at forme landets skæbne hviler her, side om side med de mere ukendte. Men fælles for deres sidste hvilesteder er, at de holdes smukt ved lige af påpasselige kirkegårdsgartnere — i hvert fald så længe der er nogen som betaler for vedligeholdelsen. For også efter døden øver pengene deres indflydelse, med mindre man har fået en heltebegravelse, og sover den sidste søvn, som det så patetisk hedder, på det offentliges regning.

KONDITIONKUNST

Iøvrigt er kirkegårds-

Der er smukt på de to gamle kirkegårde i det tidlige forår.

kunsten noget for sig selv. Drivende sentimental og temmelig vammel. Det er hovedindtrykket, når marmorderne, de sørgende engle og de itubrudte vaser passerer revy for ens indre blik efter et formiddagsbesøg på de to kirkegårde. Konditorkunst i kostbar sten. Fusk i marmor, som kunne have været brugt til noget betydeligt bedre. Og så er det alli-

gevel ikke hele sandheden, for midt blandt middelmådighedernes middelmådigheder findes monumenter som bærer præg af, at de er formet af håndværkere, som har kunnet deres kram, og blandt de begrædelige, mindes man adskillige pudsigheder, f.eks. monumentet over en for vel nok flertallet aldeles ukendt gårdmissionær, Rasmus Bech, der træder

ud af en sten med skaldepande og brændende blik, og hånden løftet til forbandelse (eller velsignelse)

VERS OM RYE

Går man tværs over gården, er det heltene fra Danmarks mange, markante nederlag til lands, man kan møde — eller rettere de sten og mindetavler der er sat over dem. Nogen

fortegnelse findes ikke ved indgangen, og de fleste hører vel også til de ukendtes skare, men midt for hovedindgangen står et mindesmærke for general Olaf Rye (han sejrede i døden, selv om det er en god hoben år siden), og det vers som findes på bagsiden af den søjle, der bærer en ikke helt ueffen portrætbuste af ham, er noget nær det værste man mindes at have læst af den slags, hvorfor det bør citeres i sin helhed:

**Helsind og retsind
bar han i brystet
og under graahaar
kæmpernes kraft.
Drog han tilbage
var det med hæder-
stormed han fremad
var det til seir.**

**Danskernes høvding
krigerens fader
foer over sprængte
skandser i kampen -
Løsned var fremad!
Seir med Gud!
Jublende fulgte
krigerne helten
Seirende saae han
døden i øjet.
Mægtig med seiren
aanden fik vinger-
aldrig skal danske
glemme hans navn!**

Olaf Rye, der blev 57, faldt i slaget ved Fredericia den 5.-6. juli 1849, og vel var han, efter danske forhold, en ret genial strateg, men alligevel. . . .

Hvem der har begået ovenstående linjer skal lades usagt, men det kan have været Oehlenschläger, der først døde et halvt års tid senere, og hvis evner for pastichen ikke var helt ringe.

Men læg selv vejen omkring de to kirkegårde, og læg mærke til, at vel har Holmens og Garnisons den samme funktion, men alligevel er der vældig forskel på de to anlæg. Hvor Holmens er en smule dyster og højtidelig, åbner Garnisonskirkegården, der iøvrigt omgives af ambassadebygninger og beboelsesejendomme, sig mere for den besøgende, og er knapt så domineret af høje, hundrede og halvhundrede år gamle træer.

Olaf Rye - helten fra Fredericiaslaget

Ryes Brigade, som blev overført i Løbet af Dagen, bestod af:

6. Linie Infanteri-Bataillon	(Oberstlieutenant Bentzen)
7. — — —	(Major Vogt)
9. — — —	(Major Krabbe)
4. Reserve —	(Major Thrane)
1 6 $\mathbb{F}$'s Bateria	(Kaptajn L. S. Marcussen).

Desuden blev 1. Reserve-Jægerkorps (Major Bonnez) der laa i Fredericia, tildelt Brigaden. Ved Staben var ansat: Kaptajn Ch. Beck som Stabschef, Kaptajn H. T. Wenck af Ingeniørkorpset, Premierlieutenant F. Wedelfeldt og norsk Lieutenant J. H. Rye som Adjutanter.

Om Formiddagen modtoges Dispositionen for Angrebet fra Hovedkvarteret, og om Aftenen efter den travle Dag sluttede Olaf Rye den Dagbog, han nu havde ført fra Dag til Dag i de hæderfulde tre Maaneder med de Par Ord:

»Kl. 10 gaae Staberne over.«

Det er vel de sidste Ord, han har skrevet. Om Aftenen kørte han igen med sin Stabschef til General Bülow i Veilby Præstegaard, hvor de forhandlede om en Del Bestemmelser med Hensyn til den forestaaende Kamp. Efter et Par Timers Forløb brød Rye op.

»Rye var mod Sædvane meget stille og indesluttet,« skriver Kaptajn Ch. Beck. »Kun én Gang under Kørselen afbrød han Tausheden, idet han henvendte sig til mig med de Ord: »Den, der er ilive i Morgen ved denne Tid, har Grund til at være glad.«

Ved Broen stod en Del Officerer i Grupper og ventede, deriblandt Schleppegrell og de Meza. Det var jo i de lyse Nætters Tid, en dejlig Sommeraften, Maanen stod lavt, men fuld og klar paa Himlen og tegnede Alt skarpt og tydeligt. For Enden af Broen laa Dampskibet »Ophelia«, som ellers plejede at løbe mellem Kjøbenhavn og Klampenborg, og sendte Røgen tilvejs i den klare Luft. Da Bülow kom kørende, gik man ombord. Det var Forposternes sædvanlige Afløsningsstid, som Fjenden foran Fredericia altid benyttede til at sende Kugler ind over Fæstningen. Af og til skar en Bombe sin

lysende buede Bane gennem Luften og fandt flere Gange Vej ud over Beltet, hvor den plaskende faldt i Vandet ved Siden af Dampskibet.

Da Generalerne gik i Land ved Kastellet's Bro, hvislede en Bombe gennem Luften og slog ned i Vandet tæt ved Rye: »Det var et slemt Omen!« udbrød han med stærk Betonning af det sidste Ord.

Klokken var halv elleve, da de kom til Fredericia, hvor Mandskabet kamperede paa Gaderne med Geværerne i Pyramider. Rye fik anvist et Kvarter i Nærheden af, hvor hans Batailloner bivuerede mellem Volden og Stranden, og her samledes hans Bataillonskommandører hos ham. Han meddelte dem da, at Brigaden, samtidig med at Avantgarden (Brigaden de Meza) rykkede ud af Kongens Port, skulde debouchere ud af Udfaldsporten ved Stranden gennem Forhugget ved Danmarks og Norges Bastion. Brigaden Moltke skulde følge efter, ligesom Brigaden Schleppegrell skulde følge efter Avantgarden.

Naar Brigaden var kommen udenfor Fæstningen, skulde den formere sig med 1. Reserve-Jægerkorps (Bonnez), der hørte til Fredericias Besætning og derfor var godt kendt i Terrænet, som Avantgarde og derefter skulde 9. Bataillon (Krabbe) og 4. Reserve-Bataillon (Thrane) følge i 1. Træfning og 6. og 7. Bataillon (Bentzen og Vogt) i 2. Træfning.

I Oberst N. P. Jensens Værk siges: »den meget udførlige Disposition, der findes gengivet i »Olaf Ryes Tilbagetog« og som er citeret i Generalstabens Værk, blev hverken meddelt eller omtalt ved dette Møde. Da General Rye havde gjort sin Meddelelse, og Afdelingscheferne vilde til at gaa, aabnede Major Helgesen, der var i det tilstødende Værelse, Døren og sagde: »Der er en Skanse.« Rye blev overrasket, og en af Bataillonskommandørerne spurgte: »Hvad saa?« Rye svarede: »Er der en Skanse, saa tager vi den med Bajonnetten.«

Major Helgesen var Kommandør for 5. Bataillon, der hørte til Schleppegrells Brigade. Det kan antages, at han har begivet sig til Rye, som han ikke havde set i lang Tid, for at hilse paa ham. Forholdet mellem de to gamle Venner havde ikke været godt i de senere Aar paa Grund af Helgesens Mangel paa Vederhæftighed og Tilforladelighed i pekuniære Forhold, uagtet Rye havde været ham en trofast og overbærende Ven.

Da General Rye kort før Udrykningen kom til sine Afdelinger, talte han til Soldaterne efter Overkommandoens Opfordring til Brigadecheferne om at henvende nogle opmuntrende Ord til Tropperne, og uagtet han ellers var en daarlig Taler, vidste han, besjælet af Øjeblikkets Alvor, at tiltale sine Folk paa en Maade, der gjorde et dybt Indtryk. Hans Ord er refererede meget tidt, men altid paa forskellig Maade; hvorledes de end er gengivne og opfattede, er det dog altid den Tanke, der gaar igennem de korte, fyndige og djærve Ord, som saa tidt er gentagen i Poesi og Prosa: »I Dag maa Ingen vige«.

Udfaldet selv, eller Slaget ved Fredericia, skal ikke genfortælles her. Det er sket saa tidt og saa godt, at det er kendt og bør være kendt af Alle.

Det er kun Olaf Rye, og det som foregik nærmest omkring ham, som her skal være Genstand for Omtale, og netop dette er meget vanskeligt. Ligesom en Tid lang Ryes hele levende Færd i Jylland var omgivet med en halv mystisk Hemmelighedsfuldhed, saaledes dækker ogsaa en sælsom mystisk Taage over hans Død. Den er ikke fortalt af To paa samme Maade. Alle saa de ham, da han paa sin blankbrune Hest holdt foran Bataillonerne, da Adjutanten Kl. 1 kom fra Bülow med Ordren til at rykke ud, mange saa ham endnu, da de var kommen uden for Fæstningen, medens Træfningerne formerede sig, efterhaanden som der blev Plads, og han fulgte 4. Reserve-Bataillon paa venstre Fløj af 1. Træfning, men saa tabte de fleste Øjne ham af Syne.

Maanen var gaaet ned, og en tæt Dis steg op af den fugtige Jord, alt som Morgenen nærmede sig. Det var mørkt, da Fremrykningen begyndte, man saa ikke langt frem foran sig, og i Mørket rejste sig pludselig en uformelig Masse foran Jægernes fremrykkende Kæde, det var Trelde-Skansen, hvis Beliggenhed paa Brigadens Vej havde været Rye og hans Mænd uklar.

Avantgardens Jægere stormede Løbegravene og Morterbatterierne. Rye, som holdt paa det Sted, hvor Bataillonerne udviklede sig, sendte de to Kompagnier af 9. Bataillon til Hjælp for Jægerkorpset og 4. Reservebataillon ud til Venstre lige imod Skansen. Løbegravene blev tagne undtagen den, som var nærmest ved Skansen, og denne modtog 4. Reservebataillons 2 forreste Kompagnier med en saa voldsom Ild,

at de blev kastet tilbage i Uorden. Kun Kompagniet Buhl, som var længst ude tilvenstre, gik frem, udenom og forbi Skansen.

Nu var Slesvig-Holstenerne kommen paa Benene. En Bataillon rykkede frem og tvang Kompagniet Buhl tilbage. Rye og hans Stab holdt noget Sydvest for Skansen. Han sendte sin Brodersøn ud for at undersøge Forholdene paa højre Fløj. Kaptajn Wenck og Premierlieutenant Wedelfeldt fik Hestene saarede under sig, og Rye sendte dem tilbage dér, hvor Ordonnanserne holdt med Reservehestene; da de vilde blive hos ham, sagde han at han ikke havde Brug for uberedne Adjutanter.

Han var bange for, at det skulde lykkes Fjenden at undsætte Skansen, og han bestemte sig til at lade 1. Træfning rykke frem imod den fremtrængende Fjende og overlade Skansens Erobring til 2. Træfning (6. og 7. Bataillon). Han befalede da, at alt, hvad der kunde komme frem af Jægerkorpset, 9. og 4. Reservebataillon, skulde fortsætte Fremrykningen, og sendte sin Stabschef, Kaptajn Beck, afsted for at faa dette sat i Værk. De vexlede et kort Farvel, og Rye var saaledes alene.

6. og 7. Bataillon blev imidlertid modtaget med en saa voldsom Ild og stødte desuden under Fremrykningen saaledes mod hinanden, at der opstod en stor Uorden i begge Bataillonerne. 6. Bataillon kom frem lige mod Skansen og blev paa kort Hold overvældet af Fjendens Ild, Mandskabet kastede sig ned, Kuglerne haglede ned over dem, næsten alle Officererne faldt, og Bataillonen maatte gaa tilbage for at blive samlet og ordnet; den efterlod Pladsen bedækket med Faldne.

7. Bataillon var hurtigt kommen i Orden og stormede paa ny Skansen med udmærket Bravour, men Angrebet blev atter afslaaet og brudt mod den haarde Kraft og overlegne Ro, hvormed Forsvaret blev ledet. Rye holdt til Venstre for Skansen og fulgte Stormen med Spænding. Da han saa, at det ikke gik, fortælles der, at han red ind mellem Folkene og sagde: »Sig mig er her ingen Officerer? Børn, I har hele Tiden fulgt mig, I vil ikke svigte Jeres General!«

Han gav dernæst de Officerer af 6. og 7. Bataillon, der var i Nærheden af ham, Ordre til at samle deres Mandskab og rykke frem udenom Skansen for at forjage de fjendtlige Skytter. Flere sluttede sig til, de fjendtlige Skyttekæder blev dreven tilbage og forfulgt.

Rye rev sig løs fra den mægtige Kamp, der stod om Skansen, og fulgte selv Bevægelsen fremad, saa blev hans Hest saaret gennem Halsen, og tilfods fulgte han sine Skytter et Stykke fremad. Da han kom i Nærheden af Major Meinckes Espingolbatteri, laante han en Hest. Det var Batterichefens egen, som han havde ladet blive tilbage ved Forstillingerne, imedens han tilfods ledede Espingolernes Skydning. Da han vilde gaa tilbage for at sætte sig til Hest, mødte han Olaf Rye ridende paa den, og Generalen bad da om Tilladelse til at laane Dyret. Major Meincke er vel saaledes den sidste, med hvem han har talt. Han red derefter hen til de Tropper der laa til venstre for hans Brigade. Det var hans gamle Afdeling, 1. Bataillons Skytter. Han vendte saa om for at føre sine egne Tropper frem i Højde med dem, men undervejs blev Hesten igen skudt under ham, og han fortsatte Vejen tilfods. Fjenden havde imidlertid under Tilbagegangen taget en Stilling, hvorfra det et kort Øjeblik lykkedes ham at standse vore Skytter. Olaf Rye ilede ud i Kæden og opmuntrede Folkene til at rykke frem. Da blev han saaret i Laaret og blev saa atter truffen af en Kugle, der fra neden trængte op i Underlivet.

Klokken var dengang noget over 3.

Olaf Rye var alene, da han faldt. Ingen saa ham blive saaret, ingen hjalp ham¹⁾. Endnu nogen Tid efter at han var falden, forsvarede den tapre Kaptajn Arnswaldt Treldeskansen imod de Danskes Angreb. Klokken var henved 4, da den blev erobret.

Blandt de Beretninger, som er fremkomne med Hensyn til Olaf Ryes sidste Øjeblikke, er nedenstaaende antagen som den rigtigste, skøndt den ogsaa har nogle Stemmer imod sig²⁾. Beretningen, som

¹⁾ Ryes Adjutanter ledte, efter at de var vendt tilbage, forgæves efter deres General. Der er forskellige Meninger om, hvor vidt Rye fik sit første Saar, medens han var til Hest, eller efter at denne var saaret. Kapt. Beck skriver: »Hesten, som han sidst havde redet, blev opfangen i det den fra Valpladsen løb ind i Fredericia, saaret af et Streifskud ved Overløben. Sadelen var i Sædet fortil aldeles blodig, saa at det var tydelig nok, at Generalen har faaet det dræbende Skud, medens han var tilhest, og at han ikke før efter nogen Tids Forløb er falden af.«

²⁾ Om selve det Sted, hvor Rye faldt, hersker der ogsaa Uvished. I »Vort Forsvar« 1896 Nr. 401 og følgende Numre har der været ført en Diskussion om denne Sag i Anledning af, at den Kæmpehøj, der er rejst til Minde om Helten, er lagt paa et fejlt Sted.

blev afgiven af daværende Sekondlieutnant C. F. Carlsen af 7. Bataillon umiddelbart efter Slaget til General Bülow og Fredericias Kommandant, Oberst Lunding, lyder saaledes:

»Efter at Bataillonens første Gang havde stormet Skansen, blev jeg af Generalen beordret til at rykke frem mod den fjendtlige Kæde med en Del Folk (omtrent 100 Mand), som paa min Opfordring sluttede sig til mig; efter at have været omtrent én Time i Kæden kom to Jægere til mig og sagde, at Oberstlieutenant Staggemeier laa saaret i en Grøft omtrent 16 à 18 Skridt fra mig; da det var saa nær, tog jeg ikke i Betænkning at lade nævnte Jægere føre mig til Stedet, hvor jeg ved min Ankomst strax genkendte General Rye — liggende paa Maven i den store blaa Infanterikappe med blottet Hoved (Felt-huen laa foran paa Jorden).

Imidlertid paastod Jægerne, da jeg, overrasket ved det, jeg saa, udrød: det er jo General Rye, at det var Oberstlieutenant Stagge-meier, han havde været deres Kommandør, og de kendte ham derfor meget vel. Jeg tog derpaa Generalen under Armene, medens Jægerne hjalp ved Benene for at vende ham; ved denne Bevægelse hørtes en hul jamrende Lyd, Øjnene stirrede vildt, og ved det besværlige Aandedrag blev Fraaden synlig i Munden. Da jeg saa dette, fik jeg den Tanke, at helde et Par Draaber Vin paa Læberne, men i samme Øjeblik hørtes en stærk Rallen, Øjnene blev brystne, og han u-aandede.

Jeg beordrede da en af Jægerne at skaffe noget til at bære ham paa og forlod da den efter min Formening afsjælede General, der laa paa den sjældent grønne Grøfteskraant med Hovedet paa Højden og Benene ned mod Grøften; jeg begav mig da igen ud i Kæden.

Da jeg forlod Generalen, var, saa vidt jeg kan mindes, Kappen tilknappet, men om der den Gang var berøvet ham noget, kan jeg ikke sige.

Den 17. d. M. var efter Kommandantens Befaling Kaptajn v. Krieger, Ingeniørlieutenant v. Kall og jeg uden for Fredericia for at opsøge dette Sted, hvor Generalen døde, hvilket vi ogsaa fandt¹⁾.

¹⁾ »Vort Forsvar« 1884 Nr. 81.

Der opstod de vildeste Rygter med Hensyn til Generalens Død. Hans Lig havde, som det lader til, været Genstand for en delvis Plyndring, og der blev fortalt, at han var bleven snigmyrdet. Endog i »Berlingske Tidende« (af ¹⁰/₇ 1849) tales om Sandsynligheden af at han var blevet myrdet af en fjendtlig Marodør. Det varede længe, inden disse Rygter forstummede, og især imellem Ryes gamle Soldater holdt de sig længe, egenlig har de aldrig været til at udrydde.

Budskabet om Sejren ved Fredericia fløj hurtig Landet over. Det var, som om en tung Byrde var lettet af Folkets Skuldre, og som om det nu atter kunde trække Vejret frit. Nu var det endelig sket, det som Alle havde ventet saa længe, det som Olaf Rye saa utaalmelig havde higet efter, Baandet var sprængt, Hæren havde taget en blodig Hævn, og der havde været en mægtig Kraft i de Arme, der slog, efter at de havde været fordømt til Uvirksomhed i den lange Tid, da Ryes Korps Fod for Fod veg for Overmagten i Jylland.

Midt i den endeløse Jubel, hvormed den store Sejr blev hilst, lød Budskabet om Ryes Fald som en hulkende Graad. Sorgen over hans Død forbitrede Sejrens Glæde, og det var ikke langt fra, at hans Navn fordunklede alle Fredericia-Heltenes Navne, ja selve Sejrherrens, General Bülow's, hvis Navn dog bør straaie over alle Andres fra Krigen 1848, 1849 og 1850. Ryes Navn alene blev fremhævet i Kongens og Sejrherrens Tak til Hæren, det blev prist i Digternes Sange, nævnt i alle Landets Blade og lød paa Alles Læber. Men smukkest af alle Lovprisninger er dog de simple Ord i selve Bülow's Brev, som han skrev til sin Hustru strax efter Slaget: »Vores brave General Rye døde af 2 Kugler, da han angreb. Modig i Døden som i Livet, sørgeligt for hans Kone og Barn, sørgeligt for Armeen, hvor han savnes og næppe vil kunne erstattes, — paa mig har det gjort et smerteligt Indtryk; han var hos mig den sidste Aften, hvor vi længe samtalede om vore Koner og Børn, om Eder og vor Lykke og Glæde, naar vi engang fik Fred — og nu, 24 Timer efter! Men Guds Veie er uudforskellige, hans Villie ske! — Han døde en herlig Død for ham selv, i Spidsen

for sin Brigade, som han førte frem i Alvorstunden, hvad kan tænkes skjønnere? Fred med ham, han var en trofast Kammerat!«

Disse sidste Ord blev gentagne om Morgenens rundt omkring paa Valpladsen, hvor Hæren udhvilede sig, efter at Slaget var endt. »Havde han kun levet og set Sejren, inden han døde!« sagde Schleppegrell idet han tilføjede: »Ellers var det jo en misundelsesværdig Død.«

Da Ryes Lig blev bragt ind til Fæstningen, henlagdes det først ved Alteret i Kirken, hvor de Døde blev samlede, men senere førtes det til Latinskolen. Den 8. Juli om Morgenens blev Lieutenanterne Roving og Tranberg beordrede til at møde her og lægge General Ryes Lig i Kisten og holde Vagt ved den. »Ryes Aasyn«, siger den ene af disse Officerer, »havde det frejdige Smil om Læben, som vandt ham Alles Hjærter, det Alvorsfulde, som ofte bredte sig over det, var

forsvundet.« Alle og enhver fik Lov til at se hans Lig om Formiddagen fra Kl. 9—11¹/₂. Til den Tid mødte 12 Underofficierer, som bar Kisten til Trinitatis Kirke, hvor de andre Faldnes Kister var henstillede. Højtideligheden i Kirken gjorde et mægtigt Indtryk paa Alle. Da den var endt, blev Kisterne baaren til den store Kæmpegrav paa Kirkegaarden, hvor de blev nedsat i Gravens nordre Ende.

Samme Dag afsendte Kong Frederik den Syvende et Brev til Generalinde Rye, som lyder saaledes:

Dybt bevæget ved Efterretningen om, at Seiren ved Fredericia den 6. dennes, blandt sine tunge Offre, ogsaa tæller en af Armeens tappreste Generaler, Deres høihjertede Ægtefælle, iler jeg med at bevidne Dem min levende Smerte over dette for Armeen og Stat saa følelige Tab; idet det tillige er mit Haab, at Bevidstheden om den almindelige Sorg, som Efterretningen om hans Heltedød har fremkaldt over det hele Land, maa yde nogen Lindring i Deres egen.

Ligesom Mindet om hans glimrende Vaabendaad og store Fortjenester af Staten til de sildigste Slægter vil bevares af et taknemligt Folk, saaledes vil dette ogsaa staa uudslættelig i min Erindring og være Dem et Pant paa min særdeles Kongelige Huld og Naade.

Frederiksborg Slot, den 8. Juli 1849.

Frederik R.

Enkefrue Generalinde v. Rye.

Men tungere end alle Digternes Sange og alle officielle Hædersbevisninger vejede Soldaternes og Kammeraternes Sorg. Major Steinmann skriver til sin Fader og taler med Varme om sin Chef, han er saare stolt over det Brev, denne skrev til ham kort før Slaget og ender med de samme Ord, som Schleppegrell yttrede, og som alle Officererne gentog: »Han har funden en hæderlig Død, og næppe vil nogen kunde efterlade et skønnere Eftermæle! — — Jeg kan ikke

glemme saaledes at have mistet min General og dog: han er lykkelig, en skønnere Død kan vel ikke tænkes.«

Olaf Ryes Lig blev senere ført til Kjøbenhavn og begravet dér.

Byen havde i Dagene fra den 8. September været som beruset af Lykke, Begejstring og Stolthed ved Troppernes Hjemkomst, der var ingen Grænser for Beundringen og Taknemligheden, men den straalende Fest var næppe forbi, og de rungende Jubelraab var næppe døet hen, før man en Dag — den 15. September — saa et sælsomt Tog bevæge sig gennem Gaderne: Landets Konge gik i Spidsen for Landets bedste Mænd, der fulgte Olaf Rye til Jorden. Efter Kisten gik en lille 5aarig Dreng.

Præsterne Grundtvig og Bruun havde talt i den sortklædte Garnisonskirke, de Saarede fra Ryes Korps havde Sæde om hans Kiste tæt ved Kongen.

Paa den lange Vej ad Bredgade, Dronningens Tvergade, St. Kongensgade gennem Østerport, der var prydet med Blomster og Grønt, blev Ligvognen omgivet af Præster og Officerer og i det mægtige Følge saa man Ministrene (undtagen Krigsministeren, som var syg) de fleste af Statens og Hoffets højeste Embedsmænd, Kjøbenhavns Magistrat og Borgerrepræsentanter, Universitetets Professorer, Domstolenes Medlemmer, en Mængde Laug og Korporationer med Faner, en Deputation af 100 Studenter, alle de Land- og Søofficerer, der var i Byen, en stor Del Normænd med den norske Statsraad Foss i Spidsen og to norske Orlogsflag paa halv Stang baaret af norske Matroser, en hel Skare Invalider og letsaarede Soldater og en uoverskuelig Mængde af alle Stænder.

Saaledes blev han stedt til Jorden, den stoute Normand, Eventyreren, der forlod sit Land for at søge sin Lykke. Mange Aar maatte gaa, inden hans Ungdoms Drøm: at vinde Hæder og Berømmelse med Sværdet i Haanden, gik i Opfyldelse. Først i Døden naaede han sit Maal.

Det er søgt i denne Bog at fremstille Olaf Ryes Personlighed paa Grundlag af hans egne Breve og andre skriftlige Optegnelser. Og dette Stof følger sig let sammen til et Billede, der viser os Olaf Rye som han var, med de Træk, der særlig betegner ham.

Olaf Rye er ikke fuldt ud Typen paa en dansk Officer fra 1848. Typen er Bülow.

Ej heller udmærkede han sig saa meget ved fremragende Talenter som ved sit store personlige Mod og sin ubetvingelige Tapperhed i Forening med hans sunde praktiske Blik og ved sit ufejlbare militære Instinkt. Men han var ganske sikkert i en vis Forstand mere Soldat end General, under selve Slaget var han ikke altid dér, hvor Generalen skulde søges, men som oftest i yderste Linie, hos Soldaterne, — og dette var maaske netop Aarsagen til, at han ved Fredericia fandt sin Død. Og dog stod han med fuld Ret paa den Post, han var stillet paa, han vidste at hævde den paa den hæderligste Maade og magtede den bedre, end nogen Anden kunde have gjort det — Bülow maaske undtagen. Spørgsmaalet, om han havde Evner til en endnu større Virksomhed, kom ikke til at foreligge¹⁾. Energien manglede han i hvert Tilfælde ikke. Ser vi tilbage paa hans Liv, er det netop Energi og Trang til Virksomhed, der præger det, hvad enten vi ser ham som ung norsk Officer i Spidsen for sine 200 Mand søge efter at komme i Kast med en Fjende, eller som den, der giver Slip paa Slægt og Fædreland for at søge Berømmelse i fremmede Lande, eller som den, der under det knugende Garnisonsliv gør lange Rejser tilhest eller færdes med Jagtbøssen i Armen i Marker og Skove, eller som den, der blindt kaster sig ind i store industrielle Virksomheder i Kjøbenhavn, eller endelig som den, der under Krigen lokker Fjenden op i Jylland og leder en Guerillakrig imod ham, der ængster og forvirrer

¹⁾ I en lille fransk Afhandling: E. de Cabany. Notice necrologique sur le général-major Olaf von Rye. Paris 1853, der iøvrigt vrimler af Fejl, læses følgende:

»Rye ne se faisait pas remarquer par un grand talent de théoricien. Son cœur courageux et viril s'unissait chez lui à un esprit pratique et à un rare bon sens. Soldat hardi et sans peur, chef audacieux et de sang-froid, son exemple fut un merveilleux encouragement pour les troupes, alors que l'armée danoise était ignorante des travaux, comme des peines et des fatigues de la guerre.«

ham og slaar ham Klingen af Haanden -- stadig er det den samme urolige, eventyrlige, rastløse, energiske Natur, der præger ham som Kriger og som Menneske.

Hæren søgte den Gang og har altid siden søgt at ære hans Navn. Hans Korps ansøgte om vedblivende at maatte føre Navnet »General Ryes Korps«. Steinmann skriver: »Dels af Veneration for den Afdøde, dels af Lyst til for Korpset at konservere den smukke Historie, det har erhvervet, delte Oberst Flindt ganske mine Anskuelser, og vi androg paa, at Korpset maatte beholde sit Navn til det blev opløst. Svar kom aldrig derpaa — — — og for Tiden gaar det saaledes, at vi kalder os »General Ryes Korps«, Armékorpsset og Ministeriet skriver: »Oberst Flindts Korps«. — Hovedkvarteret har for mig tabt sin Glans ved General Ryes Død.«

Saa ømt vogtede de hans Navn, saa nidkære var de for at bevare det. Ja, da Major Steinmann og nogle andre Officerer havde foreslaaet de Afdelinger, som hørte til Korpset, at bidrage med 1 Dags Lønning til et Mindesmærke paa hans Grav, fordrede alle de af Hærens Afdelinger, som havde staaet under hans Kommando, at være med, især gjorde 1. Bataillon energisk Paastand paa at ville bidrage. Men »Ryes Korps« vilde ikke dele den Ære at rejse ham et Monument med andre, og det værnede med saa stor Styrke om deres Ret, at de fik den ført igennem. Derfor bærer Monumentet ogsaa den Indskrift: »Korpset, der bar hans Navn, satte ham dette Minde.«

Major Steinmann skrev til Digteren Ingemann og bad ham riste de Runer, der skulde hædre Heltens Minde, og Ingemann takkede for »det kjære og hæderlige Hverv«: »Hermed mit Forslag til de 2 Indskrifter paa Forsiden og Bagsiden,« skriver han. »Det har været min Opgave i den første med faa simple og kraftige Ord at betegne de mest fremtrædende Grundtræk i hans Charakter som Menneske og Kriger, og hans dobbelte Fortjeneste, baade naar han trak sig tilbage under Kamp, og naar han førte sit tappre Corps lykkeligt og seirrigt frem. De mere specielle Træk, hans Stilling i Hæren, hans elskværdige Forhold til Soldaterne, — hans sidste glimrende Bedrift — Slagets Betydning for Fædrelandet som for ham selv, ved det Opsving, denne Seir gav Folket, idet han selv derved i dobbelt Betydning gik Udøde-

ligheden imøde — dette skulde saa sammentrængt som muligt være Indholdet af Indskriften paa Bagsiden. — — «

Ingemann anfører derefter Indskrifterne saaledes, som de kom til at staa paa Monumentet¹⁾:

Paa Forsiden:

Olaf Rye.

fød i Norge
d. 16. Novbr. 1792.²⁾

Høisind og Retsind
Bar han i Brystet
Og under Graahaar
Kæmpernes Kraft.
Drog han tilbage
Var det med Hæder.
Stormed han fremad
Var det til Seir.

Paa Bagsiden:

Fredericia:

d. 6. Juli 1849.

Danskernes Høvding,
Krigernes Fader
Foer over sprængte
Skandser i Kampen —
Løsnet var: fremad!
Seier med Gud!
Jublende fulgte
Krigerne Helten;
Seirende saae han
Døden i Øjet.
Mægtig med Seiren
Aanden fik Vinger —
Aldrig skal Danske
Glemme hans Navn.

Det var Folket selv, der kaarede Olaf Rye til sin Helt og omgav hans Navn med Sagnets poetiske Glans, det var Folkesagnets Røst, der fortalte, at Heltene, som faldt i Slaget, »gik til Ryes Brigade«, og disse Ord er det smukkeste Digt til hans Minde.

¹⁾ Dette blev rejst over hans Grav paa Garnisons Kirkegaard i Kjøbenhavn den 9. April 1852 — Aarsdagen for Slaget ved Bov.

²⁾ Dette er en Fejl for 1791, som aldrig er bleven rettet.

Ryes og Bülows Bolig paa Kastelsvejen.

STAMTAVLE OVER SLÆGTEN RYE.

